

AGRÁRMINISZTERIUM

Nyilatkozat

A HUON20018 Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület Natura 2000 fenntartási terve megfelel az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet 4. §. (4) bekezdésben foglalt tartalmi és formai követelményeknek. A Natura 2000 fenntartási tervet a Natura 2000 fenntartási tervek Szakmai Bizottsága elfogadta.

A HUON20018 Őrség Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási tervet, az agrárminiszter megbízásából, jóváhagyta:

Balczó Bertalan

természetvédelemért felelős helyettes államtitkár

Budapest, 2021. január „21.”

Natura 2000 Fenntartási Terv

*HUON20018 Őrség
kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület*

Őriszentpéter

2020

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

Felelős tervező

Dr. Szentirmai István

Vezető szakértők

Dr. Bartha Dénes (erdőmérnök)

Dr. Kalóczkai Ágnes (környezetgazdálkodási agrármérnök)

Dr. Korda Márton (természetvédelmi mérnök)

Dr. Kovács-Krasznai Eszter (ökológus, környezet-jogász)

Dr. Szentirmai István (biológus, zoológus)

Dr. Szépligeti Mátyás (természetvédelmi mérnök, botanikus)

Közreműködő szakértők

Gruber Ágnes (biológia tanár, zoológus)

Havas Márta (erdőmérnök, tájvédelmi szakértő)

Heffenträger Gábor (erdőmérnök, vadgazdamérnök)

Tárczy Andrea (térinformatikus)

Varga Anna (ökológus)

Dr. Zagyvai Gergely (környezetmérnök)

TARTALOMJEGYZÉK

I.	NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV	5
1.	A TERÜLET AZONOSÍTÓ ADATAI	6
1.1.	NÉV	6
1.2.	AZONOSÍTÓ KÓD	6
1.3.	KITERJEDÉS	6
1.4.	A KIJELÖLÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ FAJOK ÉS/VAGY ÉLŐHELYEK	6
1.4.1.	A terület jelölő élőhelyei	6
1.4.2.	A terület jelölő fajai	7
	A terület adatlapján szereplő jelölő fajok	7
1.5.	ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK	7
1.6.	EGYÉB VÉDETTSÉGI KATEGÓRIÁK	9
1.7.	TERVEZÉSI ÉS EGYÉB ELŐÍRÁSOK	10
2.	VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK	15
3.	KEZELÉSI FELADATOK MEGHATÁROZÁSA	24
3.1.	TERMÉSZETVÉDELMI CÉLKITŰZÉS, A TERÜLET RENDELTETÉSE	24
3.2.	KEZELÉSI JAVASLATOK	26
3.2.1.	Élőhelyek kezelése	32
3.2.1.1.	Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok	32
3.2.1.2.	Gazdálkodáshoz köthető kezelési javaslatok	36
3.2.1.2.1.	Mezőgazdálkodás	36
3.2.1.2.2.	Erdőgazdálkodás	61
3.2.1.2.3.	Vadgazdálkodás	104
3.2.1.2.4.	Vízgazdálkodás	106
3.2.2.	Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés	115
3.2.3.	Fajvédelmi intézkedések	119
3.2.4.	Kutatás, monitorozás	120
3.2.5.	Mellékletek: a tervezési területen javasolt természetvédelmi kezelések, valamint a művelési ág lehetséges megváltoztatásának összegzése (térkép és táblázat)	123
3.2.5.1.	A tervezési terület áttekintő térképe	123
3.2.5.2.	A tervezési terület kezelési egységei	124
3.2.6.	A tervezési terület helyrajzi számainak érintő kezelési egységek	126
3.2.7.	A tervezési terület erdőrészeit érintő kezelési egységek	126
3.3.	A KEZELÉSI JAVASLATOK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LEHETSÉGES ESZKÖZEI A JOGSZABÁLYOK ÉS A TULAJDONVISZONYOK FÜGGVÉNYÉBEN	127
3.3.1.	Agrártámogatások	127
3.3.1.1.	Jelenlegi működő agrártámogatási rendszer	127
3.3.1.2.	Javasolt agrártámogatási rendszer	134
3.3.2.	Pályázati források	135
3.3.3.	Egyéb	136
3.4.	A TERV EGYEZTETÉSI FOLYAMATÁNAK DOKUMENTÁCIÓJA	137
3.4.3.	Felhasznált kommunikációs eszközök	137
3.4.2.	Kommunikációs eszközök és címzettek összefoglalva	139
3.4.3.	Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel	139
II.	A NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERV KÉSZÍTÉSÉT MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ	161
1.	A TERVEZÉSI TERÜLET ALAPÁLLAPOT JELLEMZÉSE	162
1.1.	KÖRNYEZETI ADOTTSÁGOK	162
1.1.1.	Éghajlati adottságok	162
1.1.2.	Vízrajzi adottságok	163
1.1.3.	Talajtani adottságok	165
1.2.	TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK	167
1.2.1.	A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek	177

1.2.2.	<i>A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok</i>	<i>209</i>
1.2.3.	<i>A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok</i>	<i>211</i>
1.2.3.1.	<i>Az aktuális adatlapon szereplő közösségi jelentőségű fajok.....</i>	<i>211</i>
1.2.3.2.	<i>Jelölő értéknek javasolt közösségi jelentőségű állatfajok</i>	<i>213</i>
1.2.4.	<i>A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok</i>	<i>241</i>
1.3.	TERÜLETHASZNÁLAT	244
1.3.1.	<i>Művelési ág szerinti megoszlás</i>	<i>244</i>
1.3.2.	<i>Tulajdoni viszonyok.....</i>	<i>244</i>
1.3.3.	<i>Területhasználat és kezelés.....</i>	<i>245</i>
1.3.3.1.	<i>Mezőgazdaság</i>	<i>245</i>
1.3.3.2.	<i>Erdészet</i>	<i>247</i>
1.3.3.3.	<i>Vadgazdálkodás, halászat, horgászat</i>	<i>265</i>
1.3.3.4.	<i>Vízgazdálkodás</i>	<i>269</i>
1.3.3.5.	<i>Turizmus.....</i>	<i>272</i>
1.3.3.6.	<i>Ipar</i>	<i>273</i>
1.3.3.7.	<i>Infrastruktúra.....</i>	<i>274</i>
2.	FELHASZNÁLT IRODALOM	275
3.	TÉRKÉPEK.....	277
3.1.	<i>ÁTTEKINTŐ TÉRKÉP</i>	<i>277</i>
3.2.	<i>ÉLŐHELYTÍPUSOK</i>	<i>278</i>

I. Natura 2000 fenntartási terv

1. A terület azonosító adatai

1.1. Név

Tervezési terület neve:	Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület
-------------------------	--

1.2. Azonosító kód

Tervezési terület azonosítója:	HUON20018
--------------------------------	-----------

1.3. Kiterjedés

Tervezési terület kiterjedése:	44165,39 ha
--------------------------------	-------------

1.4. A kijelölés alapjául szolgáló fajok és/vagy élőhelyek

A jelölő élőhelyek és fajok felsorolásánál a Natura 2000 terület adatlapjának 2019. évi változatát vettük alapul.

1.4.1. A terület jelölő élőhelyei

- 6230*¹ Fajgazdag Nardus-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidéki területeken és
- 91E0* Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők
- 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal
- 3130 Oligo-mezotróf állóvizek *Littorelletea uniflorae* és/vagy *Isoeto-Nanojuncetea* vegetációval
- 3260 Alföldektől a hegyvidékekig előforduló vízfolyások *Ranunculion fluitantis* és *Callitriche-Batrachion* növényzettel
- 3270 Iszapos partú folyók részben *Chenopodion rubri*, és részben *Bidention* növényzettel
- 4030 Európai száraz fenyérek kontinentális európai területek domb- és hegyvidékein
- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tözeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*)
- 6430 Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofil magaskórós szegélytársulásai
- 6440 Folyóvölgyek *Cnidion dubii*-hoz tartozó mocsárrétjei
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 6520 Hegyi kaszálórétek
- 7140 Tőzegmohás lápok és ingólápok
- 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek
- 9130 Szubmontán és montán bükkösök
- 91M0 Pannon cseres-tölgyesek

¹ *: kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus

1.4.2. A terület jelölő fajai

A terület adatlapján szereplő jelölő fajok:

- sűrű csetkák (Eleocharis carniolica)
- kétsíkös hegyiszitakötő (Cordulegaster heros)
- erdei szitakötő (Ophiogomphus cecilia)
- csíkös medvelepke (Callimorpha quadripunctaria)
- lápi szitakötő (Leucorrhinia pectoralis)
- vérű-hangyaboglárka (Maculinea teleius)
- sötét hangyaboglárka (Maculinea nausithous)
- nagy höscincér (Cerambyx cerdo)
- díszes tarkalepke (Hypodryas maturna)
- lápi tarkalepke (Euphydryas aurinia)
- balin (Aspius aspius)
- törpecsík (Sabanejewia aurata)
- magyar bucó (Zingel zingel)
- német bucó (Zingel streber)
- selymes durbincs (Gymnocephalus schraetzer)
- réti csík (Misgurnus fossilis)
- homoki küllő (Gobio kessleri)
- halványfoltú küllő (Gobio albipinnatus)
- ingola fajok (Eudontomyzon spp.)
- sárgahasú unka (Bombina variegata)
- vöröshasú unka (Bombina bombina)
- alpesi tarajosgöte (Triturus carnifex)
- nagyfülű denevér (Myotis bechsteini)
- nyugati piszedenevér (Barbastella barbastellus)
- közönséges denevér (Myotis myotis)

Jelölő értéknek javasolt közösségi jelentőségű fajok:

- tompa folyamkagyló (Unio crassus)
- sávös bödöncsiga (Theodoxus transversalis)
- skarlátbogár (Cucujus cinnabarinus)
- nagy tűzlepke (Lycaena dispar)
- szívárványos ökle (Rhodeus sericeus)

1.5. Érintett települések

A tervezési terület által érintett helyrajzi számok listáját az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészletekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletet (a továbbiakban: KvVM rendelet) tartalmazza. A Natura 2000 területek által érintett helyrajzi számokat és így a Natura 2000 jogi státuszt is a KvVM rendelet rögzíti, térképi megjelenítéssel is. A jogi jelleg a megosztással keletkező utód helyrajzi számokra is kiterjed.

1. táblázat: Az érintett települések listája

Település	Megye	Érintett terület		A település területének érintettsége (%)
		(ha)	(%)	
Alsószőlőnk	Vas	906,8	2,05	94,3
Apátistvánfalva	Vas	1285,63	2,61	100
Bajánsenye	Vas	903,49	2,04	43,26
Csákánydoroszló	Vas	373,34	0,94	15,62
Csöde	Zala	871,17	1,97	86,05
Csörötnek	Vas	1575,18	3,16	80,83
Daraboshegy	Vas	384,79	0,97	92,96
Felsőjánosfa	Vas	216,80	0,49	70,76
Felsőmarác	Vas	1563,96	3,13	94,53
Felsőszenterzsébet	Zala	565,77	1,38	73,81
Felsőszőlőnk	Vas	2155,29	4,57	95,07
Gasztony	Vas	64,13	0,15	4,49
Halogy	Vas	433,00	1,08	67,39
Hegyhátszentjakab	Vas	790,03	1,88	87,84
Hegyhátszentmárton	Vas	1210,71	2,84	98,37
Ispánk	Vas	585,47	1,42	90,74
Ivác	Vas	1537,07	3,47	94,59
Kercaszomor	Vas	840,84	2,00	68,61
Kerkáskápolna	Vas	344,60	0,78	37,46
Kétvölgy	Vas	572,44	1,39	97,96
Kisrákos	Vas	962,08	2,27	90,83
Kondorfa	Vas	1842,84	4,36	89,20
Magyarföld	Zala	490,30	1,11	55,18
Magyarlak	Vas	531,67	1,20	69,80
Magyarszombatfa	Vas	941,51	2,23	61,71
Nádasd	Vas	814,69	1,94	24,07
Nagyrákos	Vas	1504,61	3,50	96,03
Orfalu	Vas	622,31	1,41	89,65
Őrimagyarósd	Vas	1128,24	2,65	95,22
Őriszentpéter	Vas	3355,81	7,40	100
Pankasz	Vas	871,50	1,97	94,05
Rábagyarmat	Vas	1551,82	3,61	94,93
Rátót	Vas	98,26	0,22	13,51
Szaknyér	Vas	247,99	0,56	84,70
Szakonyfalu	Vas	1017,21	2,40	94,72
Szalafő	Vas	2736,92	6,20	100
Szatta	Vas	579,31	1,31	96,34
Szentgotthárd	Vas	3635,37	8,16	54,30
Szentgyörgyvölgy	Zala	678,89	1,54	22,95
Szőce	Vas	1658,66	3,76	88,66
Vasszentmihály	Vas	6,37	0,01	0,99

Velemér	Vas	637,54	1,44	66,77
Viszák	Vas	925,70	2,10	91,38
Zalalövő	Zala	145,28	0,33	2,76
Összesen:		44 165,39	100	átlag: 72,87

1.6. Egyéb védettségi kategóriák

2. táblázat: Védettségi kategóriák

Típus	Kód	Név	Átfedés (ha)	Átfedés (%)	Kapcsolódó jogszabály száma
<i>ex lege</i> lép		Holtág V. Csörötnék 037/1 b hrsz	9,88	0,02	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Holtág IX. Gasztony 051/3 hrsz	2,73	0,01	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Vadkacsás-tó Viszák 0154/1. g, h hrsz	6,69	0,02	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Berki-láp Kerkáskápolna 04 a,b hrsz	8,15	0,02	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Kercai-mocsár Kercaszomor 0276/2,4 hrsz	1,03	0,005	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Fekete-tó Szentgotthárd 0828/39 Orfalu 050/1 hrsz	4,84	0,1	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Ördög-tó Szentgotthárd 0608/2 hrsz	0,30	<0,001	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Holtág VI. Szentgotthárd 0321 c hrsz	2,46	0,005	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> lép		Holtág VII., VIII. Szentgotthárd 0314 a, b,c hrsz	8,00	0,2	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

<i>ex lege</i> láp		Veleméri agyagbánya Velemér 0111/1 hrsz	2,43	0,05	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> földvár		Várdomb Hegyhátszentmárton 017/58 hrsz	0,41	<0,001	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> földvár		Tótfalu Felsőmarác 03/38 hrsz	0,27	<0,001	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> földvár		Pusztatemető Kercaszomor 0230 hrsz	0,55	<0,001	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
<i>ex lege</i> földvár		Velemér 042/9, 056, 057/4 hrsz	0,24	<0,001	A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény
országos ökológiai hálózat magterület övezete	MT	-	43560,92	98,63	2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyres kiemelt térsegeinek területrendezési tervéről
Rába-völgy Ramsari terület	-	-	1074,56	11,34	19/2011. (XII. 15.) VM rendelet
nemzeti park		Őrségi Nemzeti Park	43 933,5	99,47	4/2002. (II. 27.) KöM rendelet
különleges madárvédelmi terület	SPA	Őrség különleges madárvédelmi terület	45694,33	96,66	275/2004. (X.8.) kormányrendelet

1.7. Tervezési és egyéb előírások

Tájegységi vadgazdálkodási tervek és vadgazdálkodási üzemtervek

A tervezési terület az 504. számú vadgazdálkodási tájegységbe tartozik. A területre vonatkozó tájegységi vadgazdálkodási terv az agrárminiszter 12/2018. (VII. 3.) AM rendelete az Észak-dunántúli Vadgazdálkodási Táj vadgazdálkodási tájegységeinek vadgazdálkodási tervéről. Ennek alapján az alábbi vadgazdálkodási üzemtervek készültek:

- Rábavölgye Vadásztársaság (18-153550-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00102-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.

- Szombathelyi Erdészeti Zrt. (18-153650-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00023-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Pinkamente Vadásztársaság (18-153710-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00074-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Szombathelyi Erdészeti Zrt. (18-153810-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00022-4/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Hármashatár Vadásztársaság (18-153910-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00028-7/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Hársas Patak Vadásztársaság (18-154010-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00176-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Őrségi Vadásztársaság (18-154110-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00002-7/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Szombathelyi Erdészeti Zrt. (18-154250-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00026-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Vadása Vadásztársaság (18-154350-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00078-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.
- Széchenyi Zsigmond Vadásztársaság (18-154410-504) vadgazdálkodási üzemterve –jóváhagyta: Vas Megyei Kormányhivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Földművelésügyi Osztály (VA-06/AKF01/00139-5/2019.) Érvényesség: 2037. február 28.

Településrendezési eszközök

3. táblázat: Településrendezési eszközök

Település	Megye	Elfogadott tervek
Alsószölnök	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 1/2007 (I. 25.) rendelet Településfejlesztési koncepció és településszerkezeti terv, 3/2007 (I. 23.) határozat
Apátistvánfalva	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, településszerkezeti terv, 130/2007 (XII.17.) határozat
Bajánsenye	Vas	Helyi építési szabályzat és szabályozási terv (egységes szerkezetben), 5/2001.(VI.26.) rendelet Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 10/2008 (XI.26) rendelet

Csákánydoroszló	Vas	Településfejlesztési koncepció 2018, 8/2018. (II.12.) határozat Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 4/2009. (IV. 9.) rendelet
Csöde	Zala	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat módosítása, 9/2005. (XII.20.) rendelet
Csörötnek	Vas	Helyi építési szabályzat és szabályozási terv, 19/2007 (XII. 20.) rendelet
Daraboshegy	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat - módosítás (egységes szerkezetben), 2/2008. (III.3.) rendelet
Felsőjánosfa	Vas	Helyi építési szabályzat - egységes szerkezetben 2014., 4/2006. (IX. 29.) rendelet
Felsőmarác	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat - módosítás 2012., 17/2012. (XI. 15.) rendelet
Felsőszenterzsébet	Zala	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 7/2007 (VIII.21.) rendelet
Felsőszölnök	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 12/2012. (IV. 30.) rendelet
Gasztony	Vas	Településfejlesztési koncepció 2017., 21/2017. (IV.18.) határozat
Halogy	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat (egységes szerkezetben), 2/2008. (II.29.) rendelet
Hegyhátszentjakab	Vas	Helyi építési szabályzat (egységes szerkezetben), 6/2005. (V.2.) rendelet
Hegyhátszentmárton	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel
Ispánk	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 5/2006 (VIII.01.) rendelet
Ivác	Vas	Helyi építési szabályzat és szabályozási terv, 6/2007 (IX.26.) rendelet
Kercaszomor	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat - egységes szerkezetben, 10/2006. (VIII. 31.) rendelet
Kerkáskápolna	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel
Kétvölgy	Vas	Helyi építési szab. és szabályozási terv elfogadása, 13/2000 (XII. 27.) rendelet
Kisrákos	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel
Kondorfa	Vas	Szabályozási terv, 6/2009 (IV.20.) rendelet
Magyarföld	Zala	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 6/2007 (VIII.21.) rendelet

Magyarlak	Vas	Helyi építési szabályzat és szabályozási terv, 17/2007.(XII.22.) rendelet
Magyarszombatfa	Vas	Helyi építési szabályzat és szab. terv elfogadása, 5/2002. (X. 11.) rendelet
Nádasd	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat (egységes szerkezetben), 4/2010. (V.14.) rendelet
Nagyrákos	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 6/2009. (XI. 19.) rendelet
Orfalu	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 4/2006 (IX. 18.) Rendelet
Őrimagyarósd	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 12/2006. (XI. 14.) Rendelet
Őriszentpéter	Vas	Helyi építési szabályzat, valamint szabályozási tervének módosítása, 6/2004. (IV. 16.) rendelet
Pankasz	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel.
Rábagyarmat	Vas	Helyi építési szabályzat és szabályozási terv, 9/2007 (XII. 18.) rendelet
Rátót	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat - módosítás 2013., 9/2013. (XII. 11.) rendelet
Szaknyér	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 6/2006 (X. 20.) Rendelet
Szakonyfalu	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 1/2007 (I. 25.) Rendelet
Szalafő	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 3/2008 (IV.8.) rendelet
Szatta	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel
Szentgotthárd	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 19/2016. (VI.30.) rendelet
Szentgyörgyvölgy	Zala	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat - egységes szerkezetben 2013., 8/2008. (V. 10.) rendelet
Szőce	Vas	Helyi építési szabályzat (egységes szerkezetben) 2016., 3/2005. (II.20.) rendelet
Vasszentmihály	Vas	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat, 6/2006. (VIII.10.) rendelet
Velemér	Vas	Településszerkezeti terv és helyi építési szabályzat, 7/2006. (XII. 7.) Rendelet
Viszák	Vas	Nem rendelkezik elfogadott tervvel.
Zalalövő	Zala	Szabályozási terv és helyi építési szabályzat 2015., 2/2015. (II. 17.) rendelet

Vas Megye Területrendezési Terve	2010. Vas_TrT_I_201011 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési terve
Zala megye Területrendezési Terve	20/2006. (XII.20.) ÖR számú közgyűlési rendelet 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési terve

Körzeti erdőtervek

- Alsó-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve – 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet (Érvényes 2012. január 1-től 2021. december 31-ig)
- Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve – VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat (Érvényes 2018. január 1-től 2027. december 31-ig)
- Körmendi Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve - 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet (Érvényes 2016. január 1-től 2025. december 31-ig)
- Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve – 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet (Érvényes 2016. január 1-től 2025. december 31-ig)
- Felső-Kemeneshát Erdőtervezési Körzet erdőterve – 61/2017. (XII. 21.) FM rendelet (Érvényes 2017. január 1-től 2026. december 31-ig)

Halgazdálkodási terv és horgászrend

- A Sporthorgász Egyesületek Vas megyei Szövetségének VA/FEF03/321-4/2016. számú határozattal jóváhagyott 2016-2020. közötti időszakra vonatkozó Halgazdálkodási Terve. Horgászat alkalmával betartandó horgászrend: Sporthorgász Egyesületek Vas megyei Szövetségének horgászrendje a kezelésében lévő Vas és Dél Zala megyei horgászvizekre. Érvényes 2017. január 1-től.

Vízgyűjtő-gazdálkodási terv

- A Víz Keretirányelv Hazai Megvalósítása, Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv, 1-3 Rába, 3-1 Mura és 4-1 Zala alegységek, közreadja: Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság, 2016. április.
(<http://www.vizugy.hu/index.php?module=vizstrat&programelemid=149>)

2. Veszélyeztető tényezők

4. táblázat: A tervezési területen jellemző veszélyeztető tényezők

Kód	Veszélyeztető tényező neve	Jelentősége (H=nagy, M=közepes, L=kicsi)	Érintett aránya (%)	Milyen jelölő élőhelyre vagy fajra és milyen módon gyakorol hatást?
A06	Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)	M	10	A kaszálás, illetve legeltetés elmaradása alapvetően veszélyezteti a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tűzezes vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>), a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei, a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>) és a 6520 Hegyi kaszálórétek jelölő élőhelyek fennmaradását, mivel művelés hiányában ezek degradálódnak, gyomosodnak, majd helyüket fűszárú növényzet foglalja el. A művelés felhagyása következtében hosszabb távon beszűkülnek a csíkos medvelepke (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>), a nagy tűzlepke (<i>Lycaena dispar</i>), a sötétaljú hangyaboglárka (<i>Maculinea nausithous</i>), a vérfű-hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>) és a lápi tarkalepke (<i>Euphydryas aurinia</i>) élőhelyei is.
A08	Gyepterület kaszálása vagy vágása	H	10	A nem megfelelően időzített kaszálás veszélyezteti a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tűzezes vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>), a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei, a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>) és a 6520 Hegyi kaszálórétek jelölő élőhelyek állapotát, élővilágát, köztük a sötétaljú hangyaboglárka (<i>Maculinea nausithous</i>), a vérfű-hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>) és a lápi tarkalepke (<i>Euphydryas aurinia</i>) állományait. A túl intenzív kaszálás átalakíthatja a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tűzezes vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>) élőhelytípus fajkészletét.

A09	Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés	H	3	A villanypásztoros technológiával legtöbbször vele járó túllegeltetés a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei és a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>) élőhelytípusokra veszélyt jelent, ugyanis azokban a folyamatos rágást és taposást tűrő fajok szaporodnak fel, míg több karakterfaj kiszorul, ezáltal a gyepek fajkészlete jellegtelenné válik. Ennek következtében visszaszorul a sötétaljú hangyaboglárka (<i>Maculinea nausithous</i>), a vérfű-hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>) és a lápi tarkalepke (<i>Euphydryas aurinia</i>) állománya.
A33	A vízháztartás vagy a víztestek fizikai módosítása mezőgazdasági célból (kivéve gátak létesítése és működtetése)	M	0,004	A belvizek elvezetése a szántóföldekről a 3130 Oligo-mezotróf állóvizek Littorelletea uniflorae és/vagy Isoetoneo-Nanojuncetea vegetációval élőhelytípus létfeltételeit megszünteti.
B01	Erdővé alakítás más művelési módból vagy erdősítés (kivéve lecsapolás)	M	0,5	A 3130 Oligo-mezotróf állóvizek Littorelletea uniflorae és/vagy Isoetoneo-Nanojuncetea vegetációval élőhelytípus számára alkalmas, belvizes szántókat a nehéz művelhetőség miatt, a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tözeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>), a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei, a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>) és a 6520 Hegyi kaszálórétek jelölő élőhelyek egyes állományait a nehéz megközelíthetőség és a kedvezőtlen táji környezet miatt az erdősítés veszélye fenyegeti.
B02	Más típusú erdővé alakítás, beleértve a monokultúrákat is	M	22	A fenyőfajok 10%-ot meghaladó fenntartása rontja a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal, a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek és a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>) jelölő élőhelyek állapotát. A bükk tölgyekkel való lecserélése közvetlenül veszélyezteti a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>) jelölő élőhely fennmaradását.

B03	Erdőfelújítás idegenhonos vagy tájidegen fajokkal, vagy azok betelepítése (beleértve az új fajokat és GMO-kat)	M	5	Az idegenhonos vagy nem termőhelyhonos fafajok állományai (akácok, erdei- és lucfenyvesek, vörös tölgyesek, egyéb idegenhonos fafajok alkotta faültetvények) a fent felsorolt közösségi jelentőségű élőhelyek potenciális termőhelyeit foglalják el. További probléma az akácokból kiinduló növényi invázió, mely az állományokkal szomszédos élőhelyeket degradációval, gyomosodással veszélyezteti, akár teljesen át is alakítja.
B06	Fakitermelés (kivéve tarvágás)	H	26	A területen folytatott vágásos erdőgazdálkodás a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek állapotát egyaránt jelentős mértékben veszélyezteti. A vágásterületeken megszűnik a jelölő élőhely, az állományok többsége egykorú, ritkák az idős faegyedek. A vízfolyások menti fák „mederkarbantartási” céllal való kivágása megszünteti a meder és a víztest árnyalását, ezzel veszélyeztetve a ritka hegyiszitakötő (<i>Cordulegaster heros</i>) és az ingola fajok (<i>Eudontomyzon</i> spp.) állományait. A tervezési területen ritkának számító magas kőris egyedeinek kivágás veszélyezteti a díszes tarkalepke (<i>Euphydryas maturna</i>) állományát.
B07	Lábon álló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is	H	26	A holtfa nagyarányú eltávolítása veszélyezteti a szarvasbogár (<i>Lucanus cervus</i>), a nagy höscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>) és a skarlátbogár (<i>Cucujus cinnaberinus</i>) állományait, a nyugati piszedenevér (<i>Barbastella barbastellus</i>), nagyfülű denevér (<i>Myotis bechsteinii</i>) szaporodó és pihenő helyeit.

B08	Idős fák eltávolítása (kivéve a lábon álló vagy fekvő holt fát)	H	26	Az idős, odvas fák nagyarányú eltávolítása veszélyezteti a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmenion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek állapotát, továbbá a szarvasbogár (<i>Lucanus cervus</i>), a nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>) és a skarlátbogár (<i>Cucujus cinnaberinus</i>) jelölő fajok állományait, a nyugati pisedenevér (<i>Barbastella barbastellus</i>), nagyfülű denevér <i>Myotis bechsteinii</i>) szaporodó és pihenő helyeit.
B16	Faanyag szállítása	M	26	A puha, felázott talajon való munkavégzés, által okozott mély talajsebek a légyszárú szint, az újulat, valamint a gombafonalak roncslása, az erdei mikorrhiza hálózat károsítása útján veszélyezteti a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmenion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek állapotát.

B20	Növényvédő szerek erdészeti használata	M	26	A vágásos gazdálkodás során alkalmazott növényvédő szerek a lágyszárú szint, különösen annak védett fajai, valamint a gombafonalak roncsolása, az erdei mikorrhiza hálózat károsítása útján veszélyezteteti a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek állapotát.
B27	A hidrológiai viszonyok átalakítása vagy a víztestek fizikai változása és lecsapolás erdészeti célból (beleértve a gátakat)	M	0,1	A melioráció a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek eljellegtelenedését okozza.
D02	Vízenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát	M	0,1	A Rábán létesített vízerőművek duzzasztógátjai megakadályozzák a halak vándorlását, így veszélyeztetik a jelölő halfajokat. Emellett a visszaduzzasztott szakaszokon megváltoztatják az áramlási viszonyokat, feliszapolódást és vízminőségromlást eredményeznek, veszélyeztetve ezzel jelölő halfajok és az erdei szitakötő (<i>Ophigomphus cecilia</i>) állományait.
F02	Építkezés vagy átalakítás (pl. lakott területé vagy települése) meglévő városi vagy rekreációs területeken	H	0,1	A közönséges denevér (<i>Myotis myotis</i>) élőhelyeül szolgáló épületek felújítása erősen veszélyezteti a faj kolóniáit.

G08	Hal- és vadállomány kezelése	H	40	Az erősen túltartott nagyvadállomány folyamatos zavaró, degradáló hatása a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>), a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei, a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i>, <i>Sanguisorba officinalis</i>), a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek élőhelytípusok esetében gyomosodást, jellegtelenedést okoz. A gyepes élőhelyek kaszálását, az erdei élőhelyeken a fiatal faegyedek felnövekedését akadályozza a túltartott nagyvadállomány.
I01	Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok	M	2	A bíbor nebáncsvirág (<i>Impatiens glandulifera</i>) a ligeterdőkben, magaskórósokban látványosan terjed, kiszorítva a honos fajok állományait, veszélyeztetve elsősorban a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>) jelölő élőhelytípus állományait.

102	Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül)	H	40 A fehér akác (<i>Robinia pseudoacacia</i>) terjedése a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek számos élőhelyfoltjának átalakulásával, eltűnésével fenyeget. A ligeterdőkben a zöld juhar (<i>Acer negundo</i>) terjedése is komoly veszélyt jelent. Legalább áttételesen valamennyi jelölő értékre negatív hatással van élőhelyeik beszűkülésre, leromlása útján. Az inváziós halfajok több vízben élő közösségi jelentőségű fajt, köztük az alpesi tarajosgőte (<i>Triturus carnifex</i>) állományait is veszélyeztetik. A lágyszárú özönfajok közül a legnagyobb problémát a <i>Solidago gigantea</i> jelenti. Jelentős veszélyforrás a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>), 6430 Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofil magaskórós szegélytársulásai, a 6440 <i>Cnidion dubii</i> folyóvölgyeinek mocsárrétjei, a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i>, <i>Sanguisorba officinalis</i>) és a 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek élőhelytípusokra nézve, melyekben eluralkodhat, kiszorítva onnét a honos fajokat. A 91E0* Enyves éger és magas kőris alkotta ligeterdők élőhely esetében, a kevésbé jó vízellátottságú állományok aljnövényzetét elborítja. Emellett valamennyi erdei jelölő élőhelytípust veszélyeztet az amerikai alkörmös (<i>Phytolacca americana</i>) terjedése. A hibrid keserűfű (<i>Fallopia x bohemica</i>) terjedése kiszorító hatása révén erősen veszélyeztet a 3270 Iszapos partú folyók részben <i>Chenopodium rubri</i>, és részben valamennyi gyepes élőhelytípust.
-----	---	---	--

J04	Kevert forrású talajszennyezés és szilárd hulladékok (kivéve kibocsátások)	L	1	Az erdőterületeken szétszórt szemét, továbbá a lakosság által használt illegális hulladéklerakókból származó szennyezés veszélyezteti a a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i>-val és <i>Carpinus betulus</i>-szal, a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i>, <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i>, <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek jelölő élőhelyek állapotát.
L02	Fajösszetétel-változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlat által okozott közvetlen változás)	M	1	A holtágak feltöltődése a réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>) megmaradt élőhelyeinek eltűnését jelentheti. A mészkerülő fenyvesek lombdökké alakulása, a lombavar felhalmozódása átalakítja a 4030 Európai száraz fenyérek élőhelytípus mára már jelentősen beszűkült, utolsó előfordulási helyeit is. A 7140 Tőzegmohás lápok és ingólápok területén megjelenő magaskórós, illetve fás növényzet árnyalása révén kiszorítja a tőzegmohákat és az élőhely egyéb jellemző fajait.

N05	Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódás-a), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében	M	1	A klímaváltozás következtében tapasztalható csapadékhiány és a csapadék egyenlőtlen eloszlása, az átlaghőmérséklet emelkedése, a fokozódó időjárási szélsőségek hosszú távon valamennyi közösségi jelentőségű élőhelytípus, de kiemelten a vizes, lápi és mocsári élőhelyek fajösszetételére, elhelyzkedésére kedvezőtlenül hathatnak. A veszélyeztető tényezőknek fokozottan kitett élőhelyek: a 3130 Oligo-mezotróf állóvizek Littorelletea uniflorae és/vagy Isoetes-Nanojuncetea vegetációval, a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinia caerulea</i>), 6440 Folyóvölgyek Cnidion dubiihoz tartozó mocsárrétei, a 7140 Tőzegmohás lápok és ingólápok, 7230 Mészkedvelő üde lár- és sárrétek, a 91E0* Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>). A klímaváltozás elősegítheti egyes idegenhonos, inváziós fajok elterjedését is. Élőhelyének kiszáradása veszélyezteti a lápi álarcos-szitakötő (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>), az alpesi tarajosgöte (<i>Triturus carnifex</i>) és az ingola fajok (<i>Eudontomyzon</i> spp.) fennmaradását a tervezési területen. A holtágak kiszáradása a réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>) megmaradt élőhelyeinek eltűnését jelentheti.
J01	Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)	M	1	A kommunális szennyvíz beeresztése, különösen kisvízes időszakokban jelentős mértékben rontja a vízminőséget és ezzel veszélyezteti a Rába és a kis vízfolyások élővilágát, köztük a jelölő rovar- és halfajokat.
K05	Víztestek fizikai változása	M	1	A vízfolyások kotrása és egyéb szabályozási beavatkozások megszüntetik a tompa folyamkagyló (<i>Unio crassus</i>), az erdei szitakötő (<i>Ophiogomphus cecilia</i>), a balkáni hegyiszitakötő (<i>Cordulegaster heros</i>), valamint a dunai ingola (<i>Eudontomyzon mariae</i>) élőhelyét.

* kiemelt közösségi jelentőségű élőhely

3. Kezelési feladatok meghatározása

3.1. Természetvédelmi célkitűzés, a terület rendeltetése

A tervezési terület jelenlegi arca évezredes emberi behatások nyomait viseli magán és szinte nincs olyan része, amely ne függene az emberi hasznosítástól. Ez a kultúrtáj kiváló példája annak, amikor a hagyományos tájhasználat különleges természeti értékeket hoz létre. A természetvédelmi szempontból prioritásként kezelt élőhelyek és fajok jelentős részére igaz a fenti megállapítás, így fennmaradásuk záloga fenntartható hasznosításuk. A terület élőhelyei és a hozzájuk kötődő fajok így két fő csoportba sorolhatóak. Az egyik csoportot tehát azok képezik, amelyek másodlagosnak tekinthetők és hosszú távú megőrzésükhöz rendszeres kezelésre van szükség, helyreállításukhoz pedig az őket létrehozó hasznosítás visszaállítása kell. A másik csoportba tartoznak azok az élőhelyek, amelyeket a terület klímazonális záró növénytársulásai alkotnak, fennmaradásukhoz, rekonstrukciójukhoz legtöbb esetben az érintetlenség, beavatkozás-mentesség a legjobb eszköz. Szintén ide sorolhatóak a terület legjelentősebb értékét jelentő vízfolyások, amelyek esetében szintén az érintetlenség szolgálja leginkább a természetvédelmi célokat. Az alábbiakban ebben a csoportosításban tárgyaljuk a természeti értékekkel kapcsolatos célkitűzéseket.

Kezelést igénylő természeti értékek

Ide tartozik a tervezési terület összes gyepek élőhelye, amelyek korábbi erdők helyén állnak: 6410 Kékperjés láprétek meszes, tűzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*), 6440 Folyóvölgyek *Cnidion dubii*hoz tartozó mocsárrétjei, 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*), 6520 Hegyi kaszálórétek. Táji léptékben ezen élőhelyek kiterjedésének növelésére és a meglévő élőhelyfoltok összekapcsolására van szükség a rajtuk élő populációk életképességének növelése érdekében. Ehhez korábban felhagyott gyepek helyreállítására, illetve szántóterületek gyepezítésre, valamint a vizzagypesedett szántók természetességének növelésére van szükség. Ezen túl, legtöbbjük esetében a hagyományos kezelés fenntartása, vagy visszaállítása a cél, mivel ez akadályozza meg a visszaerdősülést és ez eredményezi a legkedvezőbb természetvédelmi helyzet elérését. A hagyományos gyepterápia általánosságban az évi kétszeri kaszálást, esetenként a sarjú legeltetését, illetve szigorúan kontrollált, kis állatlétszámmal történő időszakos legeltetést jelent. A legtöbb rétet jelenleg csak évente egyszer kaszálják, így itt a kezelés intenzitásának növelésére van szükség. Mindegyik élőhelyen fontos cél az általánosan elterjedt inváziós idegenhonos növényfajok, úgymint a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), az egynyári seprence (*Erigeron annuus*) és az ürömlevelű parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*), valamint honos inváziós fajok, úgymint a siska nádtippa (*Calamagrostis epigeios*) és a földi szederfajok (*Rubus fruticosus* agg.) visszaszorítása. A kisebb mértékben fertőzött gyepeken ehhez elegendő a hagyományos évi kétszeri kaszálás folytatása, erőteljesebben fertőzött foltoknál azonban intenzívebb beavatkozásra van szükség. A vízfolyások menti mocsárréteken, valamint a 6430 Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofíl magaskórós szegélytársulásai élőhelyen további két faj, a cseh óriáskeserűfű (*Fallopia x bohemica*) és a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*) visszaszorítása is kiemelt feladat. Szintén általános cél a nagyvad általi bolygatások, elsősorban a vaddisznótúrás visszaszorítása, amely a gyomok előretöréséhez vezet. A rajtuk élő védett növény (szibériai nőzirom (*Iris sibirica*), zergeboglár (*Trollius europaeus*), sárga sásliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*), kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), valamint védett és közösségi jelentőségű állatfajok (pl. nagy tűzlepke, hangyaboglárkák, lápi tarkalepke) megőrzése érdekében fontos cél a kaszálás térbeli elrendezésének diverzifikálása és kaszálatlan területek meghagyása. Így

érhető el, hogy a különböző időben szaporodó fajoknak egyaránt megfeleljen a kezelés. Az üde gyepek esetében sok helyen szükséges a legeltetés megszüntetése vagy intenzitásának csökkentése, mert a jelenlegi hasznosítás gyomosodást, degradációt okoz. Ezen gyepek esetében meg kell akadályozni a talajvízszint további csökkenését, a már kiszáradtakon pedig a megemelése van szükség. A kékperjés lápréteken kiemelt cél a lápi tarkalepke megmaradt állományainak megőrzése, illetve korábbi élőhelyeinek helyreállítása, valamint az élőhelyek ökológiai folyosókkal történő összekapcsolása. Ehhez kifejezetten a faj igényeihez igazodó kaszálási rendszerek bevezetése szükséges. A kékperjésekkel együtt a dombvidéki kaszálórétek és egyes mocsárrétek jelentik az európai szinten is jelentős vérfű-, sötétaljú és szürkés hangyaboglárka (*M. alcon*) lepkefajok élőhelyét, ezért ezeken kiemelt cél a lepkék életciklusához alkalmazkodó kezelés alkalmazása. Ez a kezelés azonban számos más védett rovarfajnak is megfelelő, így ezek fennmaradását is szolgálja. A hegyi kaszálórétek esetében a legfőbb cél, hogy kezelésük folytatódjon, hiszen a felhagyás ezeken a legjellemzőbb. A rajtuk élő rendkívül ritka nedűgombafajok (pl. rózsaszínű nedűgomba [*Hygrocybe calyptriformis*], vörösödő nedűgomba [*H. punicea*]) érdekében vegyszermentes, extenzív használatuk folytatására van szükség.

A 7140 Tőzegmohás lápok és ingólápok és a 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek élőhelytípus esetében a legfőbb cél a vízháztartás megőrzése, szükség esetén javítása. A szukcesszió általi átalakulás és a gyomosodás megakadályozása érdekében szükség van a kezelésükre, azonban ez kizárólag nagyon kíméletes, kisgépekkel vagy kézzel végzett kaszálással, cserjeirtással, a beszóródó lombosodás eltávolításával lehetséges. Több, országos viszonylatban is ritka fajuk, úgymint a tőzegeper (*Comarum palustre*) vagy a kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*) fennmaradásához mesterséges szaporításra és visszatelepítésre van szükség.

Az erdei élőhelyek közül a mészkerülő erdőfenyvesek tartoznak a kezelést igénylő élőhelyek csoportjába. Bár ezek az élőhelyek az emberi túlhasználat eredményeként jöttek létre és beavatkozás nélkül jelölő erdei élőhelyekké alakulnának, mégis érdemesek arra, hogy jelenlegi állapotukban őrizzük meg őket. Sekély, kisavanyodott és kavicsos talajukon olyan növényritkaságok találnak élőhelyet, mint pl. a különböző védett korpafű- (*Lycopodium* spp.) és körtikefajok (*Pyrola* spp., *Orthilia secunda*, *Moneses uniflora*, *Chimaphila umbellata*) vagy a bordapáfrány (*Blechnum spicant*). Emellett a védett nagygyombák is itt érik el a legnagyobb faj- és egyedszámot (pl. rózsaszínű nyálkagomba [*Gomphidius roseus*], disznófülgomba [*Gomphus clavatus*], fekete szagosgereben [*Phellodon niger*]). Ezen élőhelyek megőrzése ezért kiemelt természetvédelmi cél, melynek érdekében a természetes szukcesszió visszaszorítására, a tápanyagfeldúsulás és a lombosodás lassítására van szükség. A bennük található lékekben, nyiladékokon és hegyi kaszálórétekkel határos szegélyekben kell megőrizni az 4030 Európai száraz fenyérek uroló maradványait, melyhez szintén a lombosodás megakadályozására van szükség.

Kezelést nem igénylő természeti értékek

Ebbe a csoportba sorolható az erdei élőhelyek nagy része, mivel ezek fenntartásához hosszú távon nincs szükség emberi beavatkozásra. Ideális esetben az ezekkel kapcsolatos természetvédelmi cél ez emberi beavatkozások fokozatos és teljes megszüntetése volna. Jelenlegi állapotuk és a hasznosításuk iránti erőteljes igény miatt azonban legtöbbjük esetében rövidebb távon nem elérhető cél az érintetlenül hagyás. Ennek egyik oka az inváziós, illetve intenzíven terjedő idegenhonos fajok, dombvidéken elsősorban a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), a Rába mentén pedig emellett a zöld juhar (*Acer negundo*) és az amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*) jelenléte, melyek visszaszorításához célzott vegyszeres kezelésre

van szükség. Hosszabb távon azonban fontos célkitűzés a 9130 Szubmontán és montán bükkösök (Asperulo-Fagetum), a 91G0* Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal, a 91E0* Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae), a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris) és a 91M0 Pannon cseres-tölgyesek élőhelyekből egy érintetlen erdőtömbökből álló hálózat kialakítása. Ennek érdekében az inváziós fajokkal nem fertőzött erdők közül fokozatosan egyre többet kell kivonni a faanyagtermelésből. A gazdaságilag hasznosított erdőkben általános cél az elegyesség és a szerkezeti változatosság növelése. A védett lepkefajok (pl. tarkaszövő (*Endromis versicolora*), apáca-púposzövő (*Furcula bicuspis*), nagy színjátszólepke (*Apatura iris*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*) érdekében növelni kell a lágy lombos fafajok (nyírek, nyáarak és fűzek) arányát. A szaproxylofág rovarfajok, úgymint a skarlátbogár, a nagy hőscincér és a nagy szavasbogár érdekében növelni kell a holtfa mennyiségét. Ugyanezen fajok és a védett és közösségi jelentőségű madár- (pl. középfakopáncs (*Dendrocopos medius*), örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) valamint denevérfajok (pl. nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*), hosszúfülű denevér (*Myotis bechsteini*)) érdekében növelni kell az idős erdők arányát, valamint az idős, odvasodó faegyedek mennyiségét az erdőkben. A védett lágyszárú fajok megőrzése érdekében fontos a fakitermelések és közelítések megfelelő talajviszonyok közötti, kíméletes kivitelezése. A fenti célok elérésnek fontos eszköze lehet az örökerdő üzemmód bevezetése, olyan erdőkezelés alkalmazása, amely a természetes erdődinamikai folyamatokra épít. Fontos cél emellett a kultúrfenyvesek, valamint a fenyőfajok vagy az idegenhonos fafajok által dominált állományok jelölő élőhelyekké alakítása, ezzel az utóbbiak kiterjedésének növelése. A sűrű csetkák, valamint a jelölő kétéltűfajok érdekében kiemelt cél az erdei vízállás megőrzése, a faanyag közelítések során kikerülése.

A folyóvízi élőhelyek esetében hosszú távon a természetvédelmi cél az érintetlenség biztosítása, az emberi behatások minimálisra szorítása minden olyan szakaszon, ahol ez nem veszélyeztetett lakott területet vagy jelentős infrastruktúrát. Elsősorban a kis vízfolyások jelölő fajainak megőrzése érdekében fontos cél a kommunális szennyvízterhelés csökkentése, a szennyvíztisztítás hatékonyságának növelése, fejlesztése. Kiemelten vonatkozik ez a Zalára, amely nagyon jelentős terhelést kap Óriszentpéteren. A jelenleg is szabadon meanderező mederszakaszokat változatlan formában kell megőrizni, lehetőség szerint mellőzni kell az árvízvédelmi célú beavatkozásokat. A Kerca-, Kerka- és Szentgyörgyvölgyi-patakokban fenn kell tartani a meder árnyalását a balkáni hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros*) megőrzése érdekében. Mindegyik vízfolyáson, de kiemelten a Rába folyón el kell érni a teljes hosszirányú átjárhatóságot, hogy az olyan jelölő halfajok, mint pl. szingola fajok (*Eudontomyzon* spp.) és a magyar bucó (*Zingel zingel*) szabadon közlekedhessenek. A holtágak helyreállítása, vízpótlásának megoldása fontos cél lehet a réti csík (*Misgurnus fossilis*) állományának megerősítése érdekében és a lápi álarcos-szitakötő újbóli megtelepedésének elősegítéséhez. Az inváziós gerinctelen és halfajok visszaszorítása szintén fontos cél.

3.2. Kezelési javaslatok

A tervezési terület kezelési egységeinek lehatárolása a 2011-ben készült, 2019-ben a jellegtelen gyepek élőhelyek, cserjések, fásodott területek vonatkozásában aktualizált, az Általános Nemzeti Élőhelyosztályozási Rendszer 2011-ben kiadott változatán (ÁNÉR 2011)

alapuló élőhelytérkép alapján történt. Ennek során az azonos kezelést igénylő élőhelyfoltokat összevontuk, illetve az élőhelyfolton belül különböző kezelést igénylőket leválasztottuk. Arra törekedtünk, hogy a kezelési javaslatok megfelelő mértékben specifikusak lehessenek, így az eltérő kezelést igénylő élőhelyeket elkülönítettük. Ugyanakkor azt is szem előtt tartottuk, hogy a kezelési egységek rendszere könnyen áttekinthető legyen és a terület ne legyen indokolatlanul felaprózva. A kezelési javaslatokat a kezelési egységeken előforduló jelölő értékek igényeinek figyelembevételével és a kezelési egység jelenlegi állapotának függvényében határoztuk meg. Az egyes kezelési egységekbe sorolt ÁNÉR élőhelytípusok és közösségi jelentőségű élőhelyek összefoglalását a 2. táblázat mutatja. A korábbi tervekészítési gyakorlattól eltérően a beépített területeket is kezelési egységekbe soroltuk és külön-külön határoztunk meg rájuk kezelési javaslatokat, mivel a tervezése területen ezek is jelentős természeti értéket hordoznak.

Az élőhelyek kezelésére vonatkozó 3.2.1-es fejezetben elsőként a gazdálkodáshoz szorosan nem kötődő kezelési javaslatokat adjuk meg, majd a gazdálkodáshoz köthető javaslatokat. A gazdálkodáshoz köthető javaslatokat négy alfejezetben tárgyaljuk, annak megfelelően, hogy a javaslatok a mezőgazdálkodásra, az erdőgazdálkodásra, a vadgazdálkodásra vagy a vízgazdálkodásra vonatkoznak. A mezőgazdálkodással érintett kezelési egységcsoportok között, a gyepek és szántók mellett a gyümölcsösöket és kiskerteket is külön tárgyaljuk ezek kiemelkedő természetvédelmi jelentősége miatt a tervezési területen. A gazdálkodáshoz köthető javaslatokat minden esetben kezelési egységenként adjuk meg a következő tagolásban. Elsőként minden kezelési egységre általános kezelési javaslatokat adunk, majd ezt követik a kezelési egységekre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok. Ezen belül kötelezően betartandó és önkéntesen választható előírás-javaslatokat különböztetünk meg. A gazdálkodáshoz köthető javaslatokat követik az élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok. Egy adott gazdálkodási műveletre több, egymástól eltérő mértékű korlátozás vonatkozhat. Javaslatunk szerint ezek közül a terület használojának van lehetősége választani, a várható bevételkiesés és a megkapható támogatás mértékének figyelembe vételével.

A 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet 4.§ 5. pontja alapján „(5) A fenntartási terv a Natura 2000 terület kezelésére vonatkozó javaslatokat, valamint ezek megvalósításának lehetséges eszközeit tartalmazza, és jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kötelező földhasználati szabályokat nem állapít meg.”

Az itt megfogalmazott kezelési javaslatok célja, hogy a kezelési egységekben előforduló közösségi jelentőségű értékek, a jelenlegi gazdálkodási gyakorlat és adottságok alapján javaslatot tegyenek a gazdálkodás kívánatos módjára, megadják, hogy a jelölő értékek megőrzéséhez milyen kezelési előírás-javaslatok alkalmazása szükséges. A már más jogszabály vagy hatósági eszköz alapján létező előírások esetében azok kötelező jellegét értelemszerűen az azt megalapozó jogszabály vagy hatósági eszköz támasztja alá, jelen fenntartási terv ezekre az előírásokra csak utalást tesz. A tervekészítés időpontjában jogszabály alapján kötelezően betartandó előírásokon túli, a célokhoz illeszkedő, kívánatos kezelést megfogalmazó előírás-javaslatok iránymutatásként szolgálnak.

A táblázatban az egyes kezelési egységekhez tartozó összes élőhelytípust, beleértve a hibrideket is, megadjuk. A következő fejezetben azonban már csak főkategóriák szintjén soroljuk fel az érintett élőhelytípusokat a könnyebb áttekinthetőség kedvéért.

5. táblázat: A kezelési egységek összefoglaló táblázata

Kezelési egység	Elnevezés	Érintett ÁNÉR élőhelytípusok	Érintett közösségi jelentőségű élőhelyek	Terület (ha)
KE-1	Beépített területek, udvarok, parkok, temetők	P6, U2, U2xRAxOB, U3, U4, U4xOD, U4xODxU9, U10, U10xD34, U10xOB, U10xOC	--	606,24
KE-2	Utak	U11, U11xOCxRA	--	276,98
KE-3	Bányák és anyagyerőhelyek	U5, U5xOD, U5xRB, U5xU8, U6, U7	--	54,68
KE-4	Magassásrétek	B5, B5xB1a, B5xB2, B5xB4, B5xB4xD5, B5xD1, B5xD2, B5xD2xRB, B5xD34, B5xD34xOB, B5xD34xOD, B5xD5, B5xD5xD2, B5xD5xP2a, B5xE1xOB, B5xJ1a, B5xJ4, B5xJ5, B5xOB, B5xOBxP2a, B5xOBxRB, B5xOD, B5xODxP2a, B5xOG, B5xP2a, B5xP2axOD, B5xRA, B5xRAxP2a, B5xRB, B5xRBxOB, B5xRC	6410, 6510, 7230, 91E0*	157,96
KE-5	Üde és nedves gyepek	D1, D1xB4, D1xD2, D34, D34xB5, D34xB5xE1, D34xB5xP2a, D34xD2, D34xD2xB5, D34xD2xOB, D34xE1, D34xE1xB5, D34xE1xD2, D34xE2, D34xOB, D34xOBxB5, D34xOBxOD, D34xOBxP2a, D34xOBxRB, D34xOD, D34xRA, D34xRB, D34xRBxOB, D34xT6, E1, E1xB5xD5, E1xD2, E1xD2xB5, E1xD2xOB, E1xD34, E1xD34xOB, E1xD5, E1xD5xD2, E1xE2, E1xE2xD5, E1xE2xP7, E1xE2xRB, E1xOB, E1xOBxD2, E1xOBxD34, E1xOBxP2a, E1xOBxRB, E1xODxRB, E1xP2a, E1xP45, E1xRB, P45, P45xE1xOB	6410, 6440, 6510, 6520, 7230	705,78
KE-6	Kiszáradó láprétek és magaskórósok	D2, D2xB5, D2xB5xD5, D2xD1, D2xD1xD5, D2xD34, D2xD34xD5, D2xD34xE1, D2xD34xP2a, D2xD5, D2xD5xB5, D2xD5xD34, D2xD5xOB, D2xD5xP2a, D2xD5xRB, D2xE1, D2xE1xB5, D2xE1xOD, D2xE2, D2xE2xOB, D2xOB, D2xOBxE2, D2xOBxP2a, D2xOBxRB, D2xOD, D2xP2a, D2xP2axD5, D2xP2axE1, D2xP2axOB, D2xP2axOD, D2xRA, D2xRBxOB, D2xRBxP2a, D2xE5, D2xP2b, D2xRB, D5, D5xB5, D5xB5xP2a, D5xD2xOB, D5xD2xP2a, D5xD2xRB, D5xE1, D5xOB, D5xOBxP2a, D5xOBxRB, D5xP2a, D5xRB	6410, 6510, 6520, 7230	202,43
KE-7	Csenkeszes sovány gyepek	E2, E2xD2, E2xD34, E2xE1, E2xE1xOB, E2xE34, E2xOB, E2xOBxP2a, E2xOBxP2b, E2xOBxP7, E2xOBxRB, E2xOBxRC, E2xOBxS4, E2xOBxRB, E2xP2a, E2xP7, E2xRB, E2xRBxOB, E2xS4, E2xE5	4030, 6510, 6410, 6520,	485,16
KE-8	Jellegtelen gyepek	OB, OBxB5, OBxB5xD5, OBxB5xOD, OBxB5xP2a, OBxB5xRB, OBxB5xD2, OBxD2, OBxD2xRA, OBxD2xRB, OBxD34, OBxD34xRA, OBxD34xRB, OBxD5, OBxD5xP2a, OBxE1, OBxE1xB5, OBxE1xP2a, OBxE2, OBxE2xP2a, OBxE2xRB, OBxI1, OBxOBxP2a, OBxOC, OBxOD, OBxODxD2, OBxODxP2a, OBxODxP2b, OBxODxP8,	4030, 6410, 6510, 6520	2849,34

Kezelési egység	Elnevezés	Érintett ÁNÉR élőhelytípusok	Érintett közösségi jelentőségű élőhelyek	Terület (ha)
		OBxODxRA, OBxODxRB, OBxODxT9, OBxP2a, OBxP2axB5, OBxP2axD5, OBxP2axE1, OBxP2axRA, OBxP2axRB, OBxP2b, OBxP2bxRB, OBxP7xS6, OBxRA, OBxRB, OBxRBxD34, OBxRBxT9, OBxT10, OBxT5, OBxT6, OBxT8, OBxT9, OBxU10, OBxU11, OBxU2, OBxU4, OBxE5, OC, OCxE2, OCxE5, OCxOB, OCxOBxE2, OCxOD, OCxODxE2, OCxODxP2a, OCxODxRB, OCxP2a, OCxP2axE2, OCxP2axRB, OCxP2b, OCxP7, OCxRA, OCxRaxT8, OCxRB, OCxRBxT8, OCxRC, OCxT10, OCxT6, OCxT8, OCxT8xRB, OCxU2, OCxU4, OD, ODxB5, ODxBA, ODxD2xP2a, ODxD34xP2a, ODxJ4, ODxOB, ODxOBxP2a, ODxOBxRA, ODxOBxRB, ODxOC, ODxOD, ODxP2a, ODxP2axRB, ODxP2bxRB, ODxP8, ODxRA, ODxRB, ODxRBxB5, ODxRBxP2a, ODxRBxS5, ODxRBxT6, ODxRC, ODxT11, ODxT7, OFxRB, OG		
KE-9	Tőzegmohaláp	C23xJ1a	7140	0,61
KE-10	Csarabosok	E5, E5xD2, E5xE2, E5xOB, E5xOC, E5xP2b, E5xP8, E5xRB, E5xRC	4030, 6410, 6520	1,36
KE-11	Szántók	T1, T1xT10, T10, T10xOB, T10xOD, T10xT6, T2, T5, T5xOB, T5xS7, T6, T6xT10, T6xT11, T6xT8, T6xT9	--	6882,96
KE-12	Kaszáló gyümölcsösök	P7, P7xE2, P7xOB, P7xOBxRB, P7xRB, P7xRBxOB	6510, 6520	34,42
KE-13	gyümölcsösök	T7, T8, T8xE2, T8xOB	--	16,45
KE-14	Kiskertek, csemetékertek, karácsonyfások	T11, T11xD5, T11xOD, T11xRA, T11xT10, T11xT6, T3, T9, T9xT11, T9xT6xT11, T9xT8	--	554,13
KE-15	Bükkösök és gyertyános-tölgyesek	K1a, K1a×J5, K1a×K2, K1a×K2×S4, K1a×K5×S4, K1a×RB, K1a×RC, K1a×S4, K2, K2×J5, K2×K1a, K2×K1a×S4, K2×K5, K2×K5, K2×K5×N13, K2×K5×RB, K2×K5×RDb, K2×K5×S4, K2×K7b×S4, K2×L2a, K2×N13, K2×N13×K5, K2×N13×S4, K2×P1, K2×RB, K2×RC, K2×RC×S4, K2×RD, K2×RDb, K2×S1, K2×S4, K2×S4, K2×S4×K5, K2×S4×S5, K2×S5, K2×S6, K2×S7, K5, K5×J5, K5×K2, K5×K2, K5×K2×N13, K5×K2×RB, K5×K2×RC, K5×K2×S4, K5×K2×S4, K5×N13, K5×N13×K2, K5×N13×RC, K5×P1, K5×RB, K5×RC, K5×RD, K5×RDb, K5×S4, K5×S4×K2, K5×S4×N13, K5×S5	9130, 91G0*	9735,05
KE-16	Cseres-kocsányos tölgyesek	L2b	91M0	19,04
KE-17	Ligeterdők	J4, J4×B5, J4×J1a, J4×OB, J4×OD, J4×RB, J4×RD, J4×S2, J5, J5×OD, J5×RB, J5×RB×RC, J5×S4, J6×RC	91E0*, 91F0	464,65
KE-18	Érintetlen erdők	B5×D34×OB, D2×OB×RB, D2×P2b, D2×RB, D34×E1, D5, D5×RB, E1×OB, E2, J4, J5, J5×B5, J5×D5, J5×J2, J5×K1a, J5×K2, J5×RB, J5×RB×RC, J5×RC, J5×RC×RB, J5×S4, K1a, K2, K2×K5, K2×RC, K2×S4, K2×RDb, K5, K5×K2, K5×K2×RB, K5×RB, K5×RC, K5×S4,	6410, 6430, 6440, 6510, 6520, 9130, 91E0*, 91G0*	1965,37

Kezelési egység	Elnevezés	Érintett ÁNÉR élőhelytípusok	Érintett közösségi jelentőségű élőhelyek	Terület (ha)
		K5×RDb, N13, N13×S4, N13×RDb, OB, OB×E5, P1, P1×OD×D2, P2b×E5, P8, P8×P1, RB, RB×D2, RB×D34, RB×OB, RB×P2a, RB×RC, RC, RC×RB, RD, RDb, RDb×N13, RDb×OB, RDb×S4, S1, S3, S4, S4×K2, , S4×K5, S4×N13, S4×P1, S4×RC, S4×S5, S4×RDb, S5, S5×RB, S5×RC, S5×S4, S6		
KE-19	Mészkerülő erdeifenyvesek	N13, N13×K2, N13×K2×S4, N13×K5, N13×K5×S4, N13×RB, N13×RB×K5, N13×RB×S4, N13×S4, N13×S4×K2, N13×S4×K5, N13×K2, N13×K5, N13×RDb, N13×S4, N13×S5	--	255,74
KE-20	Láposodó erdeifenyvesek	S4×K2	--	82,47
KE-21	Jellegtelen erdők	OA, P1, P1×K5, P1×P8, P1×RB, P1×RC, P1×RD, P1×S4, P1×S5, P1×E5, P1×P8, P1×RDb, P3, P8, P8×OD, P8×OD×OF, P8×OF, P8×P1, P8×RB, P8×RB×OB, P8×S5, P8×S7, P8×E5, P8×S5, RA, RA×OB, RA×OC, RA×OD, RA×P2a, RB, , RB×B4, RB×B5, RB×B5×OD, RB×D2, RB×D34, RB×D5, RB×E2, RB×E2×OB, RB×E5, RB×E5×D2, RB×J4, RB×J4×B5, RB×J5, RB×J5×S4, RB×J6, RB×K2, RB×K2×J5, RB×OB, RB×OB×D2, RB×OB×D34, RB×OB×J5, RB×OB×OD, RB×OB×P2a, RB×OC, RB×OD, RB×OD×B5, RB×P2a, RB×P2a×B5, RB×P2a×D2, RB×P2a×OB, RB×P2a×OC, RB×P2a×OD, RB×P2a×T8, RB×P2a×OB, RB×P2b, RB×P2b×OB, RB×P2b×OC, RB×P2b×OD, RB×P7×E2, RB×RA×P2a, RB×RC, RB×RC×OD, RB×RDa, RB×RDb, RB×S4, RB×S5, RB×S5×T11, RB×S6, RB×S6×OB, RB×U2×OC, RB×U3, RB×E5, RB×P2b, RB×RDb, RB×S4, RC, RC×J5, RC×K2, RC×K5, RC×N13, RC×OD, RC×P2a, RC×P2a×E1, RC×P2b, RC×RB, RC×RB×N13, RC×RB×P2a, RC×RDb, RC×S3, RC×S4, RC×P1, RC×RB, RC×RDb, RD, RD×OB, RD×OD, RD×P2a, RDa, RDa×OD, RDa×P2b, RDb, RDb×OD, RDb×RB×OD, RDb×K2, RDb×K5, RDb×N13, RDb×RB, RDb×S4	6110, 9130, 91E0*, 91G0*	5529,87
KE22	Kultúrfenyvesek	S4, S4×B5, S4×D2, S4×J5, S4×K2, S4×K2×K5, S4×K2×N13, S4×K2×RC, S4×K2×S5, S4×K5, S4×K5×N13, S4×N13, S4×N13×K5, S4×N13×RB, S4×OB, S4×OC, S4×OD, S4×P1, S4×RB, S4×RC, S4×RC×OD, S4×RD, S4×S1, S4×S3, S4×S5, S4×S5×RC, S4×S5×RB, S4×S6, S4×N13, S4×P2b, S4×RDb, S5, S5×K2, S5×K5, S5×N13, S5×OB, S5×OD, S5×P1, S5×P2a×OD, S5×P8, S5×RB, S5×RC, S5×RD, S5×S1, S5×S3, S5×S4, S5×S4×K2, S5×S4×K5, S5×S4×RB, S5×S6, S5×N13, S5×P8, S5×S4	91E0*	12885,98
KE-23	Idegenhonos fafajú faállományok	P2c, S1, S1×K2, S1×OD, S1×RB, S1×RC, S1×S4, S1×S5, S2, S2×J4, S3, S3×K2, S3×RB, S3×RC, S3×RD, S3×S4, S3×S5, S6, S6×K2, S6×OD, S6×RB, S6×RD,	--	634,03

Kezelési egység	Elnevezés	Érintett ÁNÉR élőhelytípusok	Érintett közösségi jelentőségű élőhelyek	Terület (ha)
		S6×S4, S7, S7×S4		
KE-24	Fás vagy cserjés foltok és sávok	P2a, P2axB5, P2axD5, P2axOB, P2axOBxD2, P2axOBxE1, P2axOBxOD, P2axOBxRB, P2axOC, P2axOD, P2axODxRB, P2axRA, P2axRAxOB, P2axRB, P2axRBxE1, P2axRBxOb, P2axRBxOB, P2axRBxOD, P2axRC, P2axRCxOB, P2b, P2bxB5, P2bxB5xRB, P2bxB5xOD, P2bxB5xOB, P2bxB5xRA, P2bxB5xRB, P2bxB5xOB, P2bxB5xOD, P2bxB5xS6, P2bxB5xE5	--	248,43
KE-25	Rába folyó	I1, I1xJ3, I1xOD, U8	3130	136,1
KE-26	Kis vízfolyások	U8	--	
KE-27	Holtágak, mocsarak és bányatavak	A1, A1xB1a, A1xOG, B1a, B1axI1, B1axJ1a, B2, B2xA4, B2xB1a, B2xB5, B2xOF, B2xRB, B4, B4xJ1a, B4xP2a, B4xRB, B4xRC, J1a, J1axB1a, J1axB5, J1axOD, J1axRC, J3, U9b	3150, 7230	106,55
KE-28	Mesterséges tavak	U9, U9xA1, U9xD5xB5, U9d, U9dxOD	--	46,87

* kiemelt közösségi jelentőségű élőhely

3.2.1. Élőhelyek kezelése

3.2.1.1. *Gazdálkodáshoz nem köthető általános javaslatok*

Bányászat

A tervezési területen jelenlévő szénhidrogén bányászathoz kapcsolódó létesítmények biztonsági övezete gyakran gyeper és erdő élőhelyekre is kiterjed. Ezeken, a bányászati jogszabályok betartása mellett, a természetvédelmi szempontokat is figyelembe véve kell folytatni a gazdálkodást.

Települések, épített környezet, tájvédelem

A tervezési területbe több település belterülete is beletartozik, így Óriszentpéteren a Galamboszer és a Keserűszer belterületi részei, Szalafőn és Apátistvánfalván pedig teljes belterülete. A bel- és külterületek beépíthetőségét, használatát alapvetően a települések szabályozási terve és a helyi építési szabályzat határozza meg. Ezeken a területeken elsősorban a tájkép, a szerves, a Vendvidéken a szórvány településszerkezet, a népi építészeti hagyományok megőrzése, a természetes életközösségek és élőhelyek megóvása a cél, oly módon, hogy az érintett területrészekben ne történjen tájképet negatívan befolyásoló beépítés, a táj kialakulását létrehozó hagyományos használat (kaszálók, kaszáló gyümölcsösök, tókák) fenntartása folytatódjon. Új gyümölcsös létesítése, meglévő felújítása, pótlása során hagyományos helyi gyümölcsfajtákat kell választani, melyek jellemzőek az adott településre, kistérségre. Lehetőleg tág hálózaban (6 – 10 m x 6 – 10 m) kerüljenek elültetésre. Kerülni kell a terület intenzívebbé váló kezelését (pl. rendszeres gépi fűnyírás, szárazúzózás, intenzív gyümölcsös létesítést), az idegenhonos és inváziós növény- és állatfajok telepítését, elhelyezését, az ökológiai csapdaként működő művi, mesterséges kerti tavak létesítését, a túlzott növényvédőszer használatot.

Védett bel- és külterületen a hagyományos településszerkezethez nem igazodó telekalakítás nem engedélyezhető. A hagyományos kialakítású épületek felújítása, átalakítása során az épületre jellemző eredeti arányokat fenn kell tartani. Az épületek utcafronti homlokzatán a meglévő hagyományos építészeti motívumokat felújítás, átalakítás során is maradéktalanul meg kell őrizni. Az épületek homlokzatának, külső falfelületeinek festése, burkolása során az élénk, feltűnő, a területre jellemző hagyományos faluképbe nem illő színek használata tilos (települések Településképi rendeletei). Épületek homlokzatán vulkanikus közet, csempe, pala, márvány és szintetikus díszburkolatok alkalmazása tilos (települések Településképi rendeletei). Tetőfedésre kizárólag természetes alapanyagok használhatók, amelyek színe egységesen természetes – nem festett – barna, vörös vagy azok árnyalata lehet. Védett a szőlőhegyeken, zártkertekben, pincés és prэшázás területeken kizárólag szőlő és egyéb gyümölcs feldolgozására vagy tárolására szolgáló épületek helyezhetők el. Újonnan létesítendő pincék és prэшázak szerkezetének, megjelenésének illeszkednie kell az adott területre jellemző hagyományos pincékhez, prэшázakhoz. Bel- és külterületen, amennyiben lehet, kerülni kell a kerítések építését, ha szükséges, a kerítés anyaga csak fa, őshonos fajokból álló élő sövény, patics, drótháló lehet. Az új épületek, építmények, nyomvonalas létesítmények, berendezések létesítésekor, valamint a meglévők bővítése során gondoskodni kell a tájba illesztésről. A táji értékek megóvása érdekében minden olyan tevékenységet meg kell akadályozni, amely a tájkép átalakításával jár. A terület táji értékeit a történeti táji védettség szempontjából a természeti és kultúrtörténeti értékekkel együtt szükséges védeni. A kialakult jellegzetes falusias településképp megőrzése érdekében javasoljuk a hagyományos megoldások követését:

- a beépítés, épület-elhelyezés módjában
- a beépítés szintszámában (földszintes épületek)
- a kerítés, élősövények kialakításában, ill. elhagyásában
- a kerti építmények, műtárgyak létesítésére vonatkozóan
- az építmény anyagában
- az épület tömegformálásában
- az épület homlokzati kialakításában
- a zöldfelületek kialakításában és kezelésében
- a kerti vízállások, tókák fenntartásában
- a hagyományos gyümölcsösök telepítésében, megőrzésében.

A tervezési terület sajátossága, hogy a beépített, illetve intenzíven hasznosított területek nem válnak el élesen a természetközeli élőhelyektől, így azokra jelentős hatást gyakorolhatnak. Ebből a megfontolásból ezeket is kezelési egységekbe soroljuk és megadjuk a rájuk vonatkozó legfontosabb kezelési irányelveket.

(a) Kezelési egység kódja: KE-1

(b) Kezelési egység meghatározása: beépített területek, udvarok, parkok, temetők

Ebbe a kezelési egységbe soroltuk a bel- és külterületeken található épületek által igénybe vett területeket és a körülöttük lévő udvarokat, valamint településeken található parkokat és temetőket. A kezelési egység 74%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- P6 Parkok, kastélyparkok, arborétumok és temetők
- U10 Tanyák, családi gazdaságok
- U2 Kertvárosok, szabadidős létesítmények
- U3 Falvak, falu jellegű külvárosok
- U4 Telephelyek, roncsterületek és hulladéklerakók

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

Nem érint Natura 2000 élőhelyet.

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- közönséges denevér (*Myotis myotis*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok: nagy fehérsávú lepke (*Neptis rivularis*), füsti fecske (*Hirundo rustica*), molnár fecske (*Delichon urbica*), házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*), gyöngybagoly (*Tyto alba*)

(d) Általános kezelési javaslatok:

Az épületek esetében biztosítani kell a védett madárfajok (fecskék, rozsdafarkú) fészkelési lehetőségét, a fészkek eltávolítása a természetvédelmi törvény értelmében tilos. A templomtornyokat madár- és denevérbarát módon kell kialakítani, s felújítások során gondoskodni kell a bejárónyílások megőrzéséről. Az udvarokon kerülni kell az inváziós növényfajok telepítését, törekedni kell az őshonos cserje- és fafajok alkalmazására.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- 275/2004.(X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Speciális kezelési előírásokat nem határozzunk meg.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Élőhelyrekonstrukciós javaslatokat nem teszünk.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A bel- és külterületeken található épületek által igénybe vett területeket és a körülöttük lévő udvarokat, valamint településeken található parkokat és temetőket számos védett és közösségi jelentőségű faj élőhelyét jelentik. Ezek kialakítása, karbantartása és működtetése során a fent megadott javaslatok betartásával lehet biztosítani a természeti értékek megőrzését.

(a) Kezelési egység kódja: KE-2

(b) Kezelési egység meghatározása: utak

Ebbe a kezelési egységbe a szilárd burkolattal ellátott és el nem látott utakat, valamint vasutakat soroltuk. A kezelési egység 97%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- U11 Út- és vasúthálózat

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

Nem érint Natura 2000 élőhelyet.

Érintett közösségi jelentőségű fajok: --

Érintett, egyéb kiemelt fajok: --

(d) Általános kezelési javaslatok:

Az utak mentén a gallyazási, fakivágási munkálatokat a madarak fészkelési időszakán kívül, augusztus 1. és március 15. között kell végezni. Az erdei élőhelyek és gyepek közelében kerülendő a vegyszeres gyomirtás.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- 275/2004.(X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Speciális kezelési előírásokat nem határozunk meg.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Élőhelyrekonstrukciós javaslatokat nem teszünk.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az utak karbantartása során végzett tevékenységek károsíthatják a környezetükben található természeti értékeket. Az útmenti fa- és cserjesorok madarak élőhelyét jelentik, ezért sikeres szaporodásuk a fa- vagy cserjekivágással járó munkálatok költési időszakon kívüli időzítésével biztosítható. Mivel az utak gyakran értékes erdei és gyepek élőhelyek között haladnak, ezek károsításának elkerülése érdekében kerülendő a vegyszerhasználat.

(a) Kezelési egység kódja: KE-3

(b) Kezelési egység meghatározása: bányák és anyagnyerőhelyek

Ebbe a kezelési egységbe a felhagyott kavicsbányák és anyagnyerőhelyek területe, meddőhányói, illetve a rekultivációjuk során létrehozott új tavak tartoznak. Ide tartoznak a bányaterületek regenerálódó, gypesedő és erdősülőben lévő részei is. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti terület részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- U5 Meddőhányók, földdel már befedett hulladéklerakók
- U6 Nyitott bányafelületek
- U7 Homok-, agyag-, tőzeg- és kavicsbányák, digó- és kubikgödrök, mesterséges löszfalak

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

Nem érint Natura 2000 élőhelyet.

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok: partifecske (Riparia riparia), gyurgyalag (Merops apiaster)

(d) Általános kezelési javaslatok:

A bányaterületek rekultivációjánál figyelembe kell venni a természetvédelmi szempontokat,

ezeket össze kell hangolni a tájrendezési előtervben, valamint a műszaki üzemei tervben foglalt előírásokkal. A tavak kialakításánál lankás rézsút kell kialakítani, amely szaporodóhelyet biztosít a védett kételtűfajoknak. A víz nélküli bányagödrök esetében meg kell őrizni a függőleges rézsúk egy részét, hogy fészkelőhelyet biztosítson a partifecskéknek (*Riparia riparia*) és gyurgyalagoknak (*Merops apiaster*).

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- 275/2004.(X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Speciális kezelési előírásokat nem határozunk meg.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Élőhelyrekonstrukciós javaslatokat nem teszünk.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A felhagyott bányák helyén kialakuló vizes élőhelyek és partfalak védett állatfajok élőhelyét jelentik. A rekultiváció során ezért figyelembe kell venni ezen fajok élőhelyigényeit.

3.2.1.2. *Gazdálkodáshoz köthető kezelési javaslatok*

3.2.1.2.1. *Mezőgazdálkodás*

Gyepek

A tervezési terület gyepes, többnyire fátlan élőhelyeit 7 kezelési egység érinti, melyek megközelítőleg annak 10%-át adják. Természetközeli élőhelytípusba sorolható gyepek azonban a tervezési terület mindössze 3%-át borítják. A Magassásrétek (KE-4) kezelési egység mélyfekvésű, üde-nedves termőhelyen található, magasnövésű és erős versenyképességű sásfajok által uralt élőhelyeket és cserjésedő, fásodó változataikat foglalja magába, ahol a sásos foltok gyakorta magaskórósokkal, kékperjés láprétekkel, mocsárrétekkel váltakoznak a domborzati viszonyok és talaj nedvességtartalmának függvényében. Kialakulásuk gyakran a gépekkel nehezen megközelíthető vagy kaszálható területek felhagyásához vagy kevésbé intenzív kezeléséhez köthető. A fajszegény, erdők vagy szántók által körülvett magassásosok esetében a beerdősülés is elfogadható irány, azonban gyepeként való művelésük helyreállítása természetmegőrzési szempontból előnyösebb.

Az Üde és nedves gyepek (KE-5) kezelési egységbe az év egy részében vízállásos mocsár- és láprétek, valamint a kissé szárazabb, de magas szálfüvekkel jellemezhető, üde gyepek kerültek. A legtöbb természetközeli gyepes élőhelyfolt e kezelési egységbe tartozik. Ideális kezelésük az évente két alkalommal végzett kaszálás vagy a második növedék legeltetése. Egész éven át tartó legeltetésük a jelenlegi legeltetési technológia mellett gyakran túlhasználathoz, a gyepek állapotának, fajkészletének leromlásához vezet, ezért kerülendő. Az

érintett védett fajok nagy száma és az állományok magas aranyvessző általi veszélyeztetettsége miatt a kaszálásból, legeltetésből kihagyott területrészek szakszerű kijelölése, a természetvédelmi kezelővel való egyeztetése különösen fontos.

A Kiszáradó láprétek és magaskórósok (KE-6) kezelési egység a zömében különféle élőhelytípusokkal váltakozva előforduló kékperjéseket és a lápi magaskórósokat foglalja magába. Ideális kezelése az évente egy alkalommal végzett kaszálás, mely a gyomos vagy fajszegény sásos foltokon intenzívebb is lehet. Ez alól kivételt képeznek a lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) által lakott élőhelyek, ahol a faj számára kedvező növényzeti szerkezet fenntartásához kétszeri kaszálásra van szükség. A kaszálásból kihagyott területrészeket az egyéb érintett védett fajok figyelembevételével kell kijelölni. A kezelési egységbe tartozó gyepek legeltetése természetmegőrzési szempontból csak pásztor által irányítva volna elfogadható, ennek azonban jelenleg nincs realitása a régióban.

A Csenkeszes sovány gyepek (KE-7) kezelési egység a domboldali, dombháti helyzetű, sekély, tápanyagszegény talajon kialakult, rövid fűvű gyepeket foglalja magába. A lehatárolás alapját képző élőhelytípusba sorolható gyepterületek igen fajgazdagok, alacsony hozamuk miatt azonban a felhagyás leginkább e gyepeket fenyegeti. Évente egy vagy két alkalommal való hasznosításuk kaszálás vagy legeltetés útján is történhet.

A Jellegtelen gyepek (KE-8) kezelési egység magába foglalja a parlageredetű, a kezeletlen vagy nem megfelelően kezelt, leromlott állapotú, illetve özönnövényekkel erősen fertőzött gyepek valamennyi típusát. A természetközeli fajkészletű foltokkal váltakozó vagy azokkal szomszédos állományai évente két-háromszor végzett kezelés útján jó eséllyel helyreállíthatók. Az eredeti fajkészletet már nyomokban sem hordozó, erdők vagy szántók által körülzárt területrészein a honos fajokkal való erdősülés vagy erdősődés is elfogadható. Szintén elfogadható a regeneráció kezdeti stádiumában lévő, szántó művelési ágú területek felülvetése, szükség esetén szerves trágyával történő tápanyag-utánpótlása a magasabb hozam elérése érdekében.

A Tőzegmohaláp (KE-9) kezelési egység területén csak természetvédelmi célú cserjeirtás, fakivágás, a fűavar eltávolítása és a vízháztartás biztosítása érdekében végzett beavatkozás folytatható.

A Csarabosok (KE-10) kezelési egység néhány, apró területrészén a sovány, levegőtlen, agyagos, kavicsos feltalajon fejlődött, mészkerülő félcserjék és lágyszárú növényzet együtteséből álló élőhelyek jellemzőek. Az érintett közösségi jelentőségű élőhelytípus legfőbb veszélyeztető tényezője a tápanyag-feldúsulás és az ezzel járó cserjésedés. A lombhullató fásszárú növényzet rendszeres eltávolítása az ide sorolt csarabos fennyérek fennmaradásának záloga.

(a) Kezelési egység kódja: KE-4

(b) Kezelési egység meghatározása: Magassásrétek

Egykori üde-nedves kaszálórétek felhagyása nyomán vagy vízállásos, nehezen kaszálható területen kialakult, rendszerint zsombéksás (*Carex elata*), bántási sás (*Carex buekii*), éles sás (*Carex acuta*), mocsári sás (*Carex acutiformis*), hólyagos sás (*Carex vesicaria*), erdikáka (*Scirpus sylvaticus*) uralta, néhol cserjésedő, erdősődő, viszonylag fajszegény élőhelyek. Gyakran magaskórósokkal, magasabb térszíneken kékperjés láprétekkel, mocsárrétekkel váltakozva jelennek meg. A kezelési egység 97%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- B5 Nem zsombékoló magassásrétek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*)
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek
- 91E0* Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas köris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

** kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus*

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- csíkos medvelepke (*Callimorpha quadripunctaria*)
- sárgahasú unka (*Bombina variegata*)
- mocsári béka (*Rana arvalis*)
- nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Természetvédelmi szempontból a kezeletlen magassásosok gyepként való hasznosítása és lassú beerdősödése egyaránt elfogadható, előnyben kell azonban részesíteni a gyepterület helyreállítását. A nem kellő intenzitással kezelt üde kaszálórétek helyén kialakult magassásosokat évi 2 alkalommal végzett kaszálás, illetve legeltetés útján ajánlott megbontani. A sások zsenge hajtásainak tavaszi, nedves talajállapotok mellett végzett legeltetésével hatékonyan segíthető az állományok mocsárrétté alakítása. A mocsárrétté alakított állományokra már az Üde és nedves gyepek (KE-5) kezelési egység előírás-javaslatai az irányadók. A túllegeltetést, nedves talajállapotok melletti gépi munkát, talajsebzést el kell kerülni, az özönnövényeket vissza kell szorítani. A gyepként való kezelés esetén a hasznosítást érdemben nem akadályozó fák, cserjék meghagyhatók, de a kisebb facsoportok kivágása is elfogadható gyephelyreállítási céllal. A sásokhoz kötődő élőlények védelme érdekében kezelésből kihagyott területrészek is kijelölendők.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004.(X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o A gyepek (rét vagy legelő művelési ágban nyilvántartott területek) vonatkozásában: A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY45	A legeltetés április 24. és október 31. között lehetséges.
GY59	Legeltetési terv készítése és egyeztetése szükséges a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal.
GY79	Évente az időjárási viszonyoknak és a gyepterület állapotának megfelelő, természetvédelmi-ökológiai és a gazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kaszálási terv készítése és egyeztetése a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal, valamint az így egyeztetett kaszálási terv végrehajtása.
GY105	Minden évben tisztító kaszálás elvégzése.
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY117	Éjszakázó helyek, ideiglenes karámok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges.
GY118	Élőhelyrekonstrukció.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Élőhelyrekonstrukcióra az egykori gyepterületek helyreállítása esetén lehet szükség. Az erdősödő, cserjésedő területrészekben cserjeirtás, fakivágás, a nyílt területeken szárazzás, majd évi kétszeri legeltetés vagy kaszálás, illetve a második/harmadik növedék legeltetésével kombinált kaszálás útján a kezelési egység területén még helyreállíthatók az egykori üde gyepek.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A felhagyott nedves gyepek újbóli használatba vételével növelhető lenne a 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinia caerulea*) és a 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*) közösségi jelentőségű élőhely kiterjedése. A természetvédelmi szempontból tartósan megfelelő gyepgazdálkodási tevékenység megvalósítása érdekében célszerű évente a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetett legeltetési/kaszálási tervet készíteni.

A kezeletlen állapot fenntartása esetén a sásfajok a talajt sűrűn átszőző gyökérzete, valamint a kezelés hiányában folyton képződő, vastag avarréteg következtében a foltok csak lassan erdősülnek, és magas aranyvesszővel (*Solidago gigantea*) való fertőzöttségük általában alacsony. Idővel a kezelési egység foltjai 91E0* Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Padion*, *Alnionincanae*, *Salicetalia*) jelölő élőhellyé alakulhatnak, ami természetvédelmi szempontból alapvetően elfogadható, azonban ha a tervezési területet egységesen szemléljük, előnyösebb a nagyobb élőhelyi változatosságot fenntartani. Ennek érdekében javasolt a korábban is gyepterületként hasznosított, a művelés felhagyása következtében sásos, nádas területeket kaszálással és/vagy legeltetéssel kezelni.

(a) Kezelési egység kódja: KE-5

(b) Kezelési egység meghatározása: Üde és nedves gyepek

Mocsárrétek és mezofil jellegű, zömében kaszált, néhol legelt fajgazdag gyepek és a területükön található sásos, szittyós, erdekákás mélyedések, cserjések, kisebb facsoportok. A kezelési egység 96%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- D1 Meszes láprétek, rétlápok
- D34 Mocsárrétek
- E1 Franciaperjés rétek
- P45 Fáslegelők, fáskaszálók, legelőerdők, gesztenyeligetek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinia caerulea*)
- 6440 *Cnidion dubii* folyóvölgyeinek mocsárrétjei
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek
- 6520 Hegyi kaszálórétek
- 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- vérfű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*)
- sötétaljú hangyaboglárka (*Maculinea nausithous*)
- kis apollólepké (*Parnassius mnemosyne*)
- nagy tűzlepké (*Lycaena dispar*)
- haris (*Crex crex*)
- fehér gólya (*Ciconia ciconia*)
- fekete gólya (*Ciconia nigra*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

kígyógyökerű keserűfű (*Persicaria bistorta*), közönséges zergeboglár (*Trollius europaeus*), széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), sárga sásliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*), kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*), hosszúlevelű fűtösveronika (*Pseudolysimachion longifolium*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*), széleslevelű gyapjúsás (*Eriophorum latifolium*), tövisekés sás (*Carex echinata*), csillagos nárcisz (*Narcissus radiiflorus*), tükrös busalepké (*Heteropterus morpheus*), vérfű-aranybagoly (*Diachrysa zosimi*), recés tarkalepké (*Melitaea aurelia*), barnás tarkalepké (*Melitaea britomartis*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az érintett területek kaszálással vagy legeltetéssel egyaránt kezelhetők. Az évi kétszeri hasznosítás kívánatos a fajkészlet fenntartása és a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) visszaszorítása, elterjedésének megakadályozása érdekében is. Fontos, hogy a két kezelés között legalább 60 nap regenerációs időt kell hagyni. A nedves gyepek a legeltetéssel való

hasznosításra különösen érzékenyek, könnyen túlhasználat miatti leromlás léphet fel. A legeltetés intenzitását, az itató és delelőhelyek, karámok elhelyezkedését mindenképpen ajánlatos a működési terület szerint illetékes nemzeti park igazgatósággal folyamatosan egyeztetni. A túllegeltetés elkerülése érdekében a legeltetett területeken a gyeppmagasság irányadóan ne csökkenjen 10 cm alá. Amennyiben az adott gazdálkodónak lehetősége van rá, az e kezelési egységbe sorolt területeken az első növedéket kaszálással ajánlott hasznosítani, a második növedéket kaszálás vagy legeltetés útján. Téli legeltetés nem javasolt. A kaszálások és a legeltetés időzítését hangyaboglárka lepkék (*Maculinea* spp.) jelentős állományának élőhelyein azok rajzási idejéhez kell igazítani, így nem végezhetőek június 16. és augusztus 15. között. Amennyiben ezt az időjárási viszonyok nem teszik lehetővé vagy más védett faj számára kedvezőtlen az időzítés, a kaszálatlan területek meghagyásával kell mérsékelni a káros hatásokat. A kezelési egységbe tartozó réteken boronálás csak március 15. és április 15. között, a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetve végezhető. Kezelésként változó helyen bűvósávok, kaszálatlanul hagyott területrészek, illetve legelésből kizárt területek jelölendők ki, melyek helyszínét a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges. Így megőrizhetők a kezelési egységhez kötődő közösségi jelentőségű és egyéb védett fajok, és megelőzhető, visszafordítható az állományok gyomosodása. A kezelésből kizárt foltok a tavaszi boronálás előtt, tárgyév március 15. és április 15. között zúzhatók le. Általános cél a cserjésedés, a területcsökkenés megakadályozása, a már cserjésedő, fásodó gyepek cserjeirtás, majd újbóli kaszálás útján való helyreállítása. Ugyanakkor a cserjeirtás előtt egyeztetni javasolt a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal a sárga gyapjasszövő (*Eriogaster catax*) és a töviszúró gébics (*Lanius collurio*), valamint más védett fajok élőhelyeinek megőrzése érdekében. Kivételes esetekben, ha a cserjésedés, fásodás már annyira előrehaladott, hogy az eredeti gyepp fajkészlete már nyomokban sem fedezhető fel és táji környezete alapján középtávon sem várható a fajok visszatelepülése, a tájhonos fajokból álló erdővé alakulás is elfogadható vegetációfejlődési irány.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY09	Fogasolás nem megengedett.
GY12	Gyepszellőztetés nem megengedett.
GY25	A területen lévő cserjék irtása és eltávolítása.
GY28	A gyepek cserjésedésének megakadályozása, azonban a szórtan jelentkező őshonos cserjék megőrzése.
GY30	A természetes gyepekben az őshonos, méretes fák (30 cm törzsmérő felett) és a vadgyümölcsök (törzsmérő megjelölése nélkül) megőrzése.

GY31	A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak szükséges bejelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni.
GY34	Gyepterületen előforduló, 1,5 m-nél magasabb tájidegen faegyedeket vegyszeres kezelését lábon állva szükséges elvégezni (törzs megfűrése, vegyszer injektálása); a hatékonyság érdekében a kezelés fafajtól függően a vegetációs időszak kezdetén (április-május) vagy végén (augusztus-szeptember) végezhető.
GY45	A legeltetés április 24. és október 31. között lehetséges.
GY59	Legeltetési terv készítése és egyeztetése szükséges a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal.
GY71	Kaszálás június 15. előtt a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt egyeztetés alapján lehetséges.
GY76	Kaszálás augusztus 15. után lehetséges.
GY79	Évente az időjárási viszonyoknak és a gyepterület állapotának megfelelő, természetvédelmi-ökológiai és a gazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kaszálási terv készítése és egyeztetése a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal, valamint az így egyeztetett kaszálási terv végrehajtása.
GY103	Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkeinek, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítás, illetve a kaszálás felfüggesztése, és haladéktalanul a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság értesítése, akinek a javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kialakítása.
GY105	Minden évben tisztító kaszálás elvégzése.
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY108	Erősen fertőzött foltokat sokkoló kaszálással történő kezelése évente legalább háromszor.
GY117	Éjszakázó helyek, ideiglenes karamok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges.
GY122	A legelésbiztosított terület kialakítása a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve.
GY128	Kaszálás szárazúzással nem helyettesíthető.
GY129	A területen található őshonos cserjék minimum 5 %-ának meghagyása kisebb csoportokban, mérettől függetlenül (kis- és nagytermetű cserjék egyaránt).
GY130	Gépi cserjeirtás csak kemény (száraz vagy fagyott) talajon végezhető. Tartós esőzés után a munkák szüneteltetése, gépekkel mozogni a területen csak annak felszáradása után lehet. A gépi munkavégzés nem károsíthatja a gyepet.
GY131	A cserjék - későbbi kezelések megkönnyítése érdekében - talajszintben való kivágása.
GY132	A levágott növényi részek lehordása a gyepterületről 1 hónapon belül, a kivágott cserjéket tilos a gyeperületen deponálni.
GY135	Legeltetési hasznosítás esetén legalább 10 cm-es gyepterület magasság biztosítása.

VA03	A területen szóró, vadetető, szóó nem létesíthető.
------	--

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A jó állapotú gyepterületek a jelenlegi kezelés fenntartásával vagy a közelmúltban felhagyott kezelés visszaállításával megőrizhetők, illetve helyreállíthatók. Fontos a „Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok” fejezetben írt legeltetési terv és legelési nyomás betartása, mert általános probléma a legelőterületek túl- vagy alulhasználata. Fontos volna ezért drót, illetve kerítés helyett valódi pásztor alkalmazása.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A tervezési terület gyepes Natura 2000 élőhelyei kezelés hiányában leromlanak, illetve beerdősödnek. A megfelelően végzett kaszálás vagy legeltetés eredményeképp a domináns gypalkotók mellett számos kísérőfaj is szerephez juthat, ugyanakkor az idegenhonos magas aranyvessző nem képes felszaporodni. A gyepes élőhelyekhez kötődő közösségi jelentőségű és védett fajok fennmaradásához is elengedhetetlen a megfelelő kezelés.

A fogasolás, gyepszellőztetés a gypnemez felszaggatása következtében, a domináns fűféléket juttatná előnyhöz, és a kisebb versenyképességű, érzékenyebb fajok visszaszorulását okozná. Téli legeltetés a túlhasználat és a gypfelszín maradandó károsításának veszélye miatt nem javasolt. A kaszálókon, legelőkön megtalálható őshonos méretes fák számtalan élőlénynek nyújtanak élőhelyet, és tájképi értékük is jelentős, ezért megőrzésük, felújításuk mindenképpen szükséges.

A természetvédelmi szempontból is megfelelő, de az évenként változó viszonyokhoz is alkalmazkodni képes gyepgazdálkodási tevékenység megvalósítása érdekében célszerű évente a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetett legeltetési/kaszálási tervet készíteni és precízen végrehajtani. A legtöbb ide tartozó rét esetében a június 15. előtti első kaszálás és az augusztus 15. utáni második kaszálás a legalkalmasabb kezelés, hiszen a rajtuk élő fajok évszázadokon keresztül ehhez alkalmazkodtak. Az időjárási körülményekhez, talajállapothoz, illetve speciális igényű fajokhoz igazodás érdekében, szükséges a kaszálatlan területek maghagyása is. A villanypásztorral elkerített területeken a legelő állat válogat, nem egyenletesen hasznosítja azt, alul és túlhasznált területrészeket hagyva maga után. A kedvezőtlen hatás a szakaszos legeltetési technológia és a szakaszok elhagyását követően rövidesen, a gyomok magérlelését megelőzően végzett tisztító kaszálással némileg csökkenthető. Ez azonban a gyp zsombékos szerkezetét tönkreteszi, ezért nem kielégítő hatású. A pásztor által végzett munkát a villanypásztor sem gazdasági, sem természetmegőrzési szempontból nem pótolja. A minimális gypmagasság meghatározására a túlhasználat elkerülése miatt van szükség.

A szárazzás nyomán a szerves anyag a kezelt területen marad, akadályozva a kisebb versenyképességű fajok egyedeinek csírázását, kihajtását, ezért bár a beerdősülést megakadályozza ugyan, nem helyettesítheti a kaszálást vagy legeltetést. Több megőrzendő állat- és növényfaj a cserjésekhez kötődik, ezért a gyepterületeken végzett cserjeirtások során érdemes azok kis részét visszahagyni az érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetve. A cserjék visszaszorítását úgy érdemes végezni, hogy az ne akadályozza a gyp jövőbeli

kezelését, regenerálódását. A szórók, szóók, vadetetők közelében kis területen koncentráltan jelentkezik a nagyvad által okozott taposási kár, ami a kiemelten értékes gyepekben maradandó kárt okoz.

(a) Kezelési egység kódja: KE-6

(b) Kezelési egység meghatározása: Kiszáradó láprétek és magaskórósok

A kezelési egységet kiemelkedően fajgazdag és védett fajokban bővelkedő, magassásos, magaskórós, cserjésedő és puhafás ligeterdei foltokkal mozaikoló kékperjés láprét foltok alkotják. A kezelési egység 97%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- D2 Kékperjés rétek
- D5 Patakparti és lápi magaskórósok

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 6410 Kékperjés láprétek
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek
- 6520 Hegyi kaszálórétek
- 7230 Mészkedvelő üde láp- és sásrétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- nagy tűzlepke (*Lycaena dispar*)
- vérfű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*)
- sötét hangyaboglárka (*Maculinea nausithous*)
- lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*), közönséges zergeboglár (*Trollius europaeus*), széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), kenyérbél cickafark (*Achillea ptarmica*), nagy völgyecsillag (*Astrantia major*), sárga sásliliom (*Hemerocallis lilio-asphodelus*), csermelyaszat (*Cirsium rivulare*), hosszúlevelű fűrtösveronika (*Pseudolysimachion longifolium*), kornistránics (*Gentiana pneumonanthe*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*), szürkés hangyaboglárka (*Maculinea alcon*), havasi tűzlepke (*Lycaena hippothoe*), lápi gyönyházlepke (*Brenthis ino*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az érintett területeken a kezelést általánosságban véve évente egyszer végzett kaszálás útján ajánlott megvalósítani. A nagyszámú védett, a különböző intenzitással és időzítéssel végzett kezelésekre esetenként eltérően reagáló természeti érték jelenléte miatt különösen fontos a kaszátlanul hagyott területrészeknek a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatóság által való kijelölése oly módon, hogy a védett növényfajok populációinak egy része mindig tudjon magot érlelni, ugyanakkor a gyomokkal erősen fertőzött vagy cserjésedéssel fenyegetett foltokon megtörténjen a kaszálás. A nem gyomosodó, nem cserjésedő magaskórósok, illetve magaskórós jellegű védett növényfajok (szibériai nőszirm – *Iris sibirica*, kornistárnics – *Gentiana pneumonanthe*) jelentős állományainak élőhelyül

szolgáló területrészekben elegendő lehet a minden második évben végzett kaszálás. A lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) élőhelyén kétszeri kaszálás szükséges a faj számára megfelelő gyepszerkezet fenntartásához. A kaszálásokat a lepkefaj rajzási időszakához kell igazítani, a hernyófészkek megőrzése érdekében minden kaszálás alkalmával 20-30% kaszolatlan területet kell visszahagyni a nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyen. Általános cél a cserjésedés, a területcsökkenés megakadályozása. Ezt a célt a cserjésedő foltokon ősszel vagy télen végzett kézi cserjeirtás, vagy – a súlyosan cserjésedett területrészekben – a kaszálható állapot eléréséig kemény (száraz vagy fagyott) talajon végzett szárazzás, majd kaszálás útján kell elérni. Erős gyomosodás vagy a magasság fajok túlzott elszaporodása esetén egyes területrészekben időlegesen szükségessé válhat az évi kétszeri kaszálás a fajkészlet fenntartása vagy helyreállítása és a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) visszaszorítása, elterjedésének megakadályozása érdekében. A kaszálást általánosságban véve a tájban kialakult hasznosítási hagyományoknak megfelelően május végén, június elején, az esetlegesen szükséges második kaszálást augusztus második felében célszerű végezni. A legnagyobb fajgazdagság hosszú távon az időben és térben változatosan megvalósított és intenzitásában is évről évre változó kaszálás útján tartható fenn.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004.(X.8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY09	Fogasolás nem megengedett.
GY11	Hengerezés nem megengedett.
GY12	Gyepszellőztetés nem megengedett.
GY20	Kizárólag kaszálással történő hasznosítás.
GY25	A területen lévő cserjék irtása és eltávolítása.
GY31	A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak szükséges bejelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni.
GY79	Évente az időjárási viszonyoknak és a gyepterület állapotának megfelelő, természetvédelmi-ökológiai és a gazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kaszálási terv készítése és egyeztetése a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal, valamint az így egyeztetett kaszálási terv végrehajtása.
GY96	20-30% kaszolatlan terület meghagyása parcellánként.
GY103	Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkeinek, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítás, illetve a kaszálás felfüggesztése, és haladéktalanul a működési

	terület szerinti nemzeti park igazgatóság értesítése, akinek a javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kialakítása.
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY128	Kaszálás szárazúzással nem helyettesíthető.
GY130	Gépi cserjeirtás csak kemény (száraz vagy fagyott) talajon végezhető. Tartós esőzés után a munkák szüneteltetése, gépekkel mozogni a területen csak annak felszáradása után lehet. A gépi munkavégzés nem károsíthatja a gyepet.
GY131	A cserjék - későbbi kezelések megkönnyítése érdekében - talajszintben való kivágása.
GY132	A levágott növényi részek lehordása a gyepterületről 1 hónapon belül, a kivágott cserjéket tilos a gyepen deponálni.
VA03	A területen szóró, vadetető, szózó nem létesíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységbe tartozó gyepterületek egy részét erősen veszélyezteti a fásszáruak térnyerése. E területrészekben a cserje-, illetve fafajok visszaszorítása és a gyepterület rendszeres, évi egy-két alkalommal történő kaszálása útján való helyreállítás szükséges.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A jó vízellátottságú, jó fajkészletű láprétek évente egyszer vagy rendszertelenül végzett kaszálás esetén is stabilak, de hosszabb idejű kezeletlenség esetén cserjésednek, fajokban elszegényednek, illetve gyomosodnak. A megfelelően végzett kaszálás eredményeképp a számos, eltérő életmenetű védett faj képes a fennmaradásra, ugyanakkor az idegenhonos magas aranyvessző felszaporodása és a cserjésedés megelőzhető. A láprétek kezelését bár legalább részben pásztoroló legeltetéssel is lehetne végezni, a jelenlegi villanypásztor-rendszerrel dolgozó, intenzív legeltetési rendszerek rugalmatlanságuk miatt erre alkalmatlanok. A gyepes élőhelyekhez kötődő közösségi jelentőségű és védett fajok fennmaradásához is elengedhetetlen a megfelelő kezelés. A fogasolás, gyepszellőztetés a gyepnemez felszaggatása következtében a domináns fűféléket juttatná előnyhöz, és a kisebb versenyképességű, érzékenyebb fajok visszaszorulását okozná, míg a hengerezés a talaj tömörítése útján rontaná annak szerkezetét, és ugyancsak a fajkészlet leromlásának veszélyével fenyegetne. A szárazúzás nyomán a szerves anyag a kezelt területen marad, akadályozva a kisebb versenyképességű fajok egyedeinek csírázását, kihajtását, ezért, bár a beerdősülést megakadályozza ugyan, nem helyettesítheti a kaszálást. Az első kaszálás idejét a lápi tarkalepke élőhelyén június 15-30. között kell végezni és a hernyófészkek védelme érdekében 20-30%-ot kaszálatlanul kell hagyni. A szórók, szóók, vadetetők közelében kis területen koncentráltan jelentkezik a vadak által okozott taposási kár, ami a kiemelten értékes gyepekben maradandó kárt okoz.

(a) Kezelési egység kódja: KE-7

(b) Kezelési egység meghatározása: Csenkeszes sovány gyepek

Jellemzően dombhíti, domboldali helyzetű, tápanyagban szegény, sekély termőrétegű talajokon kialakult, alacsonyfüvű gyepfoltok, sokszor egykori szántók helyén, melyek

fajgazdagságuknál és számtalan védett fajuknál fogva kiemelkedő természeti értéket képviselnek. A kezelési egység 96%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytypusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- E2 Veres csenkeszes rétek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 4030 Európai száraz fenyérek
- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*)
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek
- 6520 Hegyi kaszálórétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- sárga gyapjasszövő (*Eriogaster catax*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

vérvörös nedűgomba (*Hygrocybe punicea*), rózsaszínű nedűgomba (*Hygrocybe calyptriformis*), réti szegfű (*Dianthus deltoides*), szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*), őszi füzértkerics (*Spiranthes spiralis*), agárkosbor (*Orchis morio*), keleti rablópille (*Libelloides macaronius*), apró boglárka (*Pseudophilotes schiffmülleri*), északi boglárka (*Plebejus idas*), nagyfoltú hangyaboglárka (*Maculinea arion*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt gyepfoltok esetében a legfontosabb cél a beerdősülés elkerülése. Ennek érdekében évi egyszeri, kétszeri vagy háromszori kezelés javasolt. Szem előtt kell azonban tartani, hogy két hasznosítás között legalább 60 nap regenerációs időt kell hagyni. A kétszeri, illetve háromszori kezelés az élőhely szempontjából kedvezőbb, mert hozzájárul a sovány, tápanyagszegény talajokhoz alkalmazkodott fajok fennmaradásához. A kezelés kaszálással és legeltetéssel egyaránt történhet, előnyösebb azonban, ha az első növedék hasznosítása kaszálással történik. A kaszálásokat és a legeltetést a nagyszámú védett növényfaj virágzásának, termésérlelésének figyelembevételével, illetőleg évente változó helyen kaszálásból kihagyott foltok kijelölésével szükséges végezni. A legeltetés intenzitását, az itatóhelyek, karámok elhelyezkedését mindenképpen ajánlatos a működési terület szerint illetékes nemzeti park igazgatósággal egyeztetni. Téli legeltetés nem javasolt.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY25	A területen lévő cserjék irtása és eltávolítása.
GY31	A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak szükséges bejelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni.
GY34	Gyepterületen előforduló, 1,5 m-nél magasabb tájidegen faegyedek vegyszeres kezelését lábon állva szükséges elvégezni (törzs megfűrése, vegyszer injektálása); a hatékonyság érdekében a kezelés fafajtól függően a vegetációs időszak kezdetén (április-május) vagy végén (augusztus-szeptember) végezhető.
GY59	Legeltetési terv készítése és egyeztetése szükséges a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal.
GY79	Évente az időjárási viszonyoknak és a gyepterület állapotának megfelelő, természetvédelmi-ökológiai és a gazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kaszálási terv készítése és egyeztetése a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal, valamint az így egyeztetett kaszálási terv végrehajtása.
GY103	Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkének, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítás, illetve a kaszálás felfüggesztése, és haladéktalanul a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság értesítése, akinek a javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kialakítása.
GY105	Minden évben tisztító kaszálás elvégzése.
GY122	A legelészhez tartozó terület kialakítása a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetve.
GY128	Kaszálás szárzúzással nem helyettesíthető.
GY130	Gépi cserjeirtás csak kemény (száraz vagy fagyott) talajon végezhető. Tartós esőzés után a munkák szüneteltetése, gépekkel mozogni a területen csak annak felszáradása után lehet. A gépi munkavégzés nem károsíthatja a gyepet.
GY131	A cserjék - későbbi kezelések megkönnyítése érdekében - talajszintben való kivágása.
GY132	A levágott növényi részek lehordása a gyepterületről 1 hónapon belül, a kivágott cserjéket tilos a gyepen deponálni.
GY134	Legeltetési hasznosítás esetén legalább 5 cm-es gyepterület magasság biztosítása.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységbe tartozó gyepterületek jelentős részét erősen veszélyezteti a fásszáruak térnyerése. E területrészekben a cserje-, illetve fafajok visszaszorítása és a gyepterület rendszeres, évi egy-két, esetleg három alkalommal történő kaszálása vagy legeltetése útján való helyreállítás szükséges.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A megfelelően végzett kaszálás eredményeképp a domináns gyepalkotók mellett számos kísérőfaj és védett faj is szerephez juthat. A természetvédelmi szempontból is megfelelő, de az évenként változó viszonyokhoz is alkalmazkodni képes gyepgazdálkodási tevékenység megvalósítása érdekében célszerű évente a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetett legeltetési/kaszálási tervet készíteni és precízen végrehajtani. A villanypásztorral elkerített területeken a legelő állat válogat, nem egyenletesen hasznosítja azt, alul és túlhasznált területrészeket hagyva maga után. A kedvezőtlen hatás a szakaszos legeltetési technológia és a szakaszok elhagyását követően rövidesen, a gyomok magérlelését megelőzően végzett tisztító kaszálással némileg csökkenthető. A pásztor által végzett munkát a villanypásztor sem gazdasági, sem természetmegőrzési szempontból nem pótolja. A minimális gyepmagasság meghatározására a túlhasználat elkerülése miatt van szükség.

A szárazzás nyomán a szerves anyag a kezelt területen marad, akadályozva a kisebb versenyképességű fajok egyedeinek csírázását, kihajtását, ezért bár a beerdősülést megakadályozza ugyan, nem helyettesítheti a kaszálást. A cserjék visszaszorítását úgy érdemes végezni, hogy az ne akadályozza a gyep jövőbeli kezelését, regenerálódását.

(a) Kezelési egység kódja: KE-8

(b) Kezelési egység meghatározása: Jellegtelen gyepek

Nem kellő intenzitással vagy nem megfelelően kezelt gyepek, illetve parlag eredetű, kezeletlen, fásodó, gyomos, helyenként özőnnövényekkel erősen fertőzött területek és néhány vadföldként hasznosított terület sorolható ide. A kezelési egység 97%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- OB Jellegtelen üde gyepek
- OC Jellegtelen száraz-félszáraz gyepek
- OD Lágyszárú évelő özőnfajok állományai
- OF Magaskórós ruderalis gyomnövényzet
- OG Taposott gyomnövényzet és ruderalis iszapnövényzet

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 4030 Európai száraz fenyérek
- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (Molinion caeruleae)
- 6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek
- 6520 Hegyi kaszálórétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- sárga gyapjasszövő (*Eriogaster catax*)
- haris (*Crex crex*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

Nem ismertek egyéb kiemelt fajok a kezelési egység vonatkozásában.

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységhez tartozó gyepek kezelésének célját a gazdaság szintjén kell eldönteni, a természetvédelmi célok figyelembe vételével. Amennyiben a gyepterület természetességének növelése és valamely jelölő élőhelyé alakítása a cél, úgy az alábbi kezelési irányelvek érvényesek. Évi kétszeri kaszálás vagy legeltetés, illetve az újbóli feltörés mellőzése útján az ide sorolt területek állapota a legtöbb esetben jelentősen javítható. Minden legeltetéssel való hasznosítást követően tisztító kaszálás elvégzése szükséges. A két kezelés között legalább 60 nap regenerációs időt kell hagyni. A nedves gyepek a legeltetéssel való hasznosításra különösen érzékenyek, könnyen túlhasználattal miatti leromlás léphet fel. Téli legeltetés nem javasolt. A legeltetés intenzitását, az itatóhelyek, kárárok elhelyezkedését mindenképpen ajánlatos a működési terület szerint illetékes nemzeti park igazgatósággal egyeztetni. Kaszálásból, legeltetésből kihagyott területrészek kijelölése csak a gyomokkal nem vagy elenyésző mértékben fertőzött, illetve az esetlegesen megjelenő védett fajok érdekében, a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetve indokolt.

Az erdőkkel körülvett vagy erdőtervezett erdőterületeken található gyomos állományok és vadföldek, továbbá parlagterületek esetében természetvédelmi szempontból a honos fajokkal történő erdősítés vagy önerdősülés is elfogadható irány. Az özönnövények egyedeinek mechanikus visszaszorítását vegyszeres kezeléssel célszerű kiegészíteni. Az 5 cm átmérőt elért fásszárú egyedeket injektálás, a vékonyabbakat kéreghántás és kenés vagy szelektív vegyszer permetezésével szükséges kezelni a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetett módon.

A regeneráció kezdeti szakaszában lévő, alacsony természetességű és szántó művelési ágú területek esetében, amennyiben erre szükség van a gazdaság szintjén a más kezelési egységbe tartozó gyepek fenntartásához, elfogadható a jellegtelen egyepek intenzívebb kezelése, szerves trágyával történő hozamfokozása is.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY34	Gyepterületen előforduló, 1,5 m-nél magasabb tájidegen faegyedek vegyszeres kezelését lábon állva szükséges elvégezni (törzs megfúrása, vegyszer injektálása); a hatékonyság érdekében a kezelés fafajtól függően a vegetációs időszak kezdetén (április-május) vagy végén (augusztus-szeptember) végezhető.
GY59	Legeltetési terv készítése és egyeztetése szükséges a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal.

GY79	Évente az időjárási viszonyoknak és a gyepterület állapotának megfelelő, természetvédelmi-ökológiai és a gazdálkodási szempontokat egyaránt figyelembe vevő kaszálási terv készítése és egyeztetése a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal, valamint az így egyeztetett kaszálási terv végrehajtása.
GY81	A gyepterület évente legalább kétszer szükséges kaszálni.
GY103	Fokozottan védett földön fészkelő madárfaj fészkeinek, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítás, illetve a kaszálás felfüggesztése, és haladéktalanul a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság értesítése, akinek a javaslata alapján a talált fészkek körül 0,5-1 hektáros védőterületet kialakítása.
GY105	Minden évben tisztító kaszálás elvégzése.
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY108	Erősen fertőzött foltok sokkoló kaszálással történő kezelése évente legalább háromszor.
GY117	Éjszakázó helyek, ideiglenes karámok és jószágállások helyét a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni szükséges.
GY119	Mezőgazdasági földterület első erdősítése támogatható.
GY128	Kaszálás szárzúzással nem helyettesíthető.
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A jellegtelen gyepterületek állapota a kaszálás, legeltetés, valamint a cserjék, fák és özönnyedvények visszaszorítása mellett a jó fajkészletű gyepterületekről gyűjtött magokkal való felülvetéssel vagy hasonló eredetű széna időleges ráhordásával tovább javítható.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A megfelelő intenzitással végzett kaszálás vagy legeltetés eredményeképp a domináns gyepterület mellett számos kísérőfaj is szerephez juthat, ugyanakkor az idegenhonos özönnyedvények nem képesek nagyobb területrészeket tartósan elborítani. A kellő intenzitású kezelés, illetve erdősítés vagy erdősülés révén idővel az érintett területek közösségi jelentőségű élőhellyé alakulhatnak.

A legelő állat válogató magatartása miatt szükséges minden hasznosítást követően tisztító kaszálást végezni. Téli legeltetés a túlhasználat és a gyepterület maradvány károsításának veszélye miatt nem javasolt. A természetvédelmi szempontból tartósan megfelelő gyepterületgazdálkodási tevékenység megvalósítása, az özönnyedvények szakszerű visszaszorítása érdekében célszerű évente a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatósággal egyeztetett legeltetési/kaszálási tervet készíteni.

(a) Kezelési egység kódja: KE-9

(b) Kezelési egység meghatározása: Tőzegmohaláp

A kezelési egységbe mindössze egyetlen, néhány tized hektár kiterjedésű, erdők által körülölelt tőzegmohaláp sorolható, szórványosan molyhos nyírral, nyugati felében magasság

dominanciával, szegélyében rekettyefűz és fülesfűz alkotta cserjesávval. Moha- és gombavilága igen értékes, több országos viszonylatban is igen ritka faj élőhelye. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- C23 Tőzegmohás átmeneti lápok és tőzegmohalápok

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 7140 Tőzegmohás lápok és ingólápok

Érintett közösségi jelentőségű fajok: -

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

keskenylevelű tőzegmoha (*Sphagnum cuspidatum*), csónakos tőzegmoha (*Sphagnum palustre*), kereklevelű harmafű (*Drosera rotundifolia*), keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*), vidrafű (*Menyanthes trifoliata*), molyhos nyír (*Betula pubescens*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A tőzegmohaláp területén csak természetvédelmi célú kezelést lehet végezni, gazdálkodási tevékenység nem folytatható.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY23	A felhalmozódott fűavar eltávolítása.
GY25	A területen lévő cserjék irtása és eltávolítása.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Meg kell akadályozni, hogy a fás szárú növényzet záródjon a mohagyep felett. Ugyannakkor a cserjék teljes kivágása nem kívánatos, hiszen a lápot körülvevő cserjesávnak szerepe van a helyi klíma fenntartásában. A láp körüli nagyobb, lombhullató fák kivágása megfontolandó,

az esetlegesen bedőlő fák eltávolítandók. A magasások sűrű növedékét, és a behulló lombavart évente legalább egyszer el kell távolítani.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A cserjék alatt visszaszorulnak, majd eltűnnek a ritka, védett növényfajok állományai. A környező fák lombavarja alatt szintén kikopik az eredeti növényzet. A magasság fajok gyökerének sűrű szövedéke, a levelek árnyalása, majd a belőlük képződő avar kiszorítja a lápi fajok többségét, gyorsítja a láp feltöltődését. E hatások csökkentése érdekében kell a cserjéket visszaszorítani, az avarosodást mérsékelni.

(a) Kezelési egység kódja: KE-10

(b) Kezelési egység meghatározása: Csarabosok

A tervezési területen található csarabosok többségükben mészkérülő erdők szegélyében, erdei utak mentén, azok rézsűjében vagy egykori rakodók helyén található, keskeny, igen kis kiterjedésű élőhelyfoltok. Esetenként sekély talajú, alacsony záródású erdei fenyvesek, borókások területén is megtalálhatók. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- E5 Csarabosok

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 4030 Európai száraz fenyérek
- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tűzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (Molinion caeruleae)
- 6520 Hegyi kaszálórétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

henye boroszlán (*Daphne cneorum* subsp. *arbusculoides*), kapcsos korpafű (*Lycopodium clavatum*), kereklevelű körtike (*Pyrola rotundifolia*), alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*), csarabbagoly (*Anarta myrtilli*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az élőhely az erdőgazdálkodási tevékenység során kímélendő, területén rakodó, készletező hely, közelítőnyom nem létesíthető. Az élőhelyen megjelenő cserjék, fák (különösen a lombos fafajok egyedei) 2-3 évente kivágandók. Minden beavatkozást a természetvédelmi kezelő útmutatásai alapján, a védett növényfajokra figyelemmel javasolt elvégezni.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről

- o A NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. Rendelet.
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY25	A területen lévő cserjék irtása és eltávolítása.
GY31	A cserjeirtás megkezdésének időpontját legalább 5 nappal korábban írásban a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak szükséges bejelenteni, valamint a meghagyásra szánt cserjéket, cserjefoltokat a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetni.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).
E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A (g) pontban javasolt előírások és kezelési módok útján az élőhelytípus fenntartható, a cserjésedett állományok rekonstruálhatók. Az avarosodott, füvesedő foltok egyes részein nyers talajfelszínek kialakítása (akár tolólappal) javasolt legfeljebb az élőhely kiterjedését 50 %-ban érintő területrészen. Egyéb élőhelyfejlesztési beavatkozás nem indokolt.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A tápanyagszegény környezethez alkalmazkodott, fényigényes fajok alkotta csarabosok a lombos fa és cserjefajok záródó koronája alatt fény hiányában és a lombavar okozta tápanyagfeldúsulás, takarás (árnyékolás) következtében eltűnnek. A fásszárú, lombos növények rendszeres eltávolítása, a füvesedett, avarosodott foltokon nyílt talajfelszínek nyitása útján az élőhelytípus jó állapotban fenntartható, illetve még csak részben károsodott foltjai helyreállíthatók.

Szántók

(a) Kezelési egység kódja: KE-11

(b) Kezelési egység meghatározása: szántók

Ebbe a kezelési egységbe soroltuk az összes szántóterületet függetlenül attól, hogy kis- vagy nagyparcellás-e, illetve, hogy aktuálisan milyen kultúra van rajta. Az összevonás indoka, hogy jelenlegi kezelésük már nem tér el lényegesen, az extenzív gazdálkodás jelenléte elhanyagolható. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- T1 Belvárosok, beépített faluközpontok, lakótelepek
- T2 Évelő, intenzív szántóföldi kultúrák
- T5 Vetett gyepek, füves sportpályák
- T6 Extenzív szántók
- T10 Fiatal parlag és ugar

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

*Érintett, egyéb kiemelt fajok: erdei pacsirta (*Lullula arborea*)*

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységgel kapcsolatos legfőbb természetvédelmi cél használatának extenzívebbé tétele, valamint a minél mozaikosabb térszerkezet kialakítása. Ennek érdekében az egybeművelt parcellák méretét legfeljebb 5 ha-ra kell csökkenteni. Vegyszermentesen használt, gyepes vagy szálas pillangós növényekkel vetett táblaszegélyeket kell létrehozni. Növelni kell a szálas pillangós takarmánynövények arányát a vetésszerkezetben. Javasolt minél nagyobb területen áttérni a biológiai vagy ökológiai gazdálkodásra, ennek keretében a talajforgatás nélküli művelésre.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
SZ04	Pillangósok esetén természetkímélő kaszálás és vadriasztó lánc használata.

SZ05	Évelő szálás pillangós takarmánynövények betakarítása esetén minden kaszáláskor táblánként legalább 5%, de legfeljebb 10% kaszátlan terület fennhagyása.
SZ07	Fokozottan védett, földön fészkelő madárfaj fészkeinek, fiókáinak megtalálása esetén a betakarítás, illetve kaszálás azonnali felfüggesztése, majd haladéktalanul a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóság értesítése. A gazdálkodó értesítésétől számított 3 munkanapon belül az igazgatóság tájékoztatja a gazdálkodót a kaszálásra, illetve betakarításra vonatkozó feltételekről. Amennyiben a megadott határidőn belül nem érkezik válasz, akkor a megkezdett munkavégzés a többi előírás figyelembevételével folytatható.
SZ10	Trágya, műtrágya: természetes vizektől mért 200 m-en belül trágya, műtrágya nem deponálható.
SZ29	Mozaikos kisparcellás gazdálkodás folytatása, ahol egy tábla mérete legfeljebb 5 hektár.
SZ35	Tápanyag-utánpótlás során a műtrágyával kijuttatott nitrogén hatóanyagmennyisége nem haladhatja meg a 90 kg/ha/év mértéket.
SZ38	5 év átlagában a következő vetésszerkezet betartása javasolt fővetésű növények tekintetében: legalább 30% kalászos gabona, legalább 20% szálás pillangós takarmánynövény (szálás pillangósok, vagy azok keveréke, illetve füves keveréke), legalább 10% zöldugar, legfeljebb 25% egyéb kultúra.
SZ45	Öntözés nem megengedett.
SZ46	Melioráció nem megengedett.
SZ48	Drénezés nem megengedett.
SZ52	Szántó füves élőhelyé alakítása gyeptelepítéssel, a megjelenő inváziós növényfajok irtása.
SZ60	Magvetéshez kizárólag a közeli természetes gyepről származó magkeverék, illetve kaszálék használható fel.
SZ68	A parcella körül természetes talajvédelmet szolgáló táblaszegély fenntartása, illetve telepítése, amely őshonos cserjékből vagy fák-ból álló sövény, illetve fasor lehet. A táblaszegély inváziós cserje és fafajoktól való mentességének biztosítása kizárólag mechanikai eszközökkel.
SZ71	A táblák területének 5%-án, azok valamely széléhez/széleihez igazítva vetett vagy fennhagyott (azaz: zöld vagy fekete) ugarsávok kialakítása a működési terület szerinti nemzetipark-igazgatósággal egyeztetve.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Elsősorban a vízfolyások mentén javasolt a szántók gypesítése, amelyhez a termőhelynek megfelelő, lehetőleg helyben gyűjtött magkeveréket kell alkalmazni.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A szálás pillangós növénykultúra számos élőlény, köztük védett madárfaj számára nyújt kedvező élőhelyet, ezért ennek arányát növelni szükséges. A földön fészkelő madarak érdekében madárbarát kaszálási módszert kell alkalmazni. A műtrágya használatát a környező vizes

élőhelyek kíméletének érdekében kell mérsékelni, lehetőleg szerves trágyával kiváltani. Változatos élőhelyszerkezet kialakításához van szükség a kis parcellaméretre és szintén emiatt fontos a vegyszermentes, gyepes táblaszegélyek és ugarterületek kialakítása. Ezek jelentenek például táplálkozó- és költőterületet a közösségi jelentőségű erdei pacsirtának. Visszagyepesítés esetén törekedni kell a termőhelyre jellemző növényzet, hosszabb távon jelölő élőhely kialakítására.

Gyümölcsösök, csemetekertek, kiskertek

(a) Kezelési egység kódja: KE-12

(b) Kezelési egység meghatározása: kaszáló gyümölcsösök

A kezelési egységbe azok a tervezési területre jellemző gyümölcsösök kerültek, amelyek döntően hagyományos tájhonos fajtákból állnak, a fák tág állásban vannak és alattuk réti növényzet található, amelyet általában kaszálással hasznosítanak. A kezelési egységhez 57 élőhelyfolt tartozik, összesen mintegy 34 ha kiterjedésben. A kezelési egység 68%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- P7 Hagyományos fajtájú, extenzíven művelt gyümölcsösök

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 6510 - Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 6520 - Hegyi kaszálórétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

*Érintett, egyéb kiemelt fajok: füleskuvik (*Otus scops*), búbosbanka (*Upupa epops*)*

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kaszáló gyümölcsösök átmeneti élőhelyek szerepét töltik be a gyepek és az erdők között, adottságaik leginkább a gyepes erdőszegélyekre hasonlítanak. Ennek fenntartása érdekében a gyümölcsfákat tág állásban, egymástól 6-10 méterre kell ültetni, hogy elég fény jusson a gyepszintre. A fajtaválasztásnál hagyományos helyi gyümölcsfajtákat kell választani, lehetőleg jellemzően az adott településre, mert ezek a legalkalmasabbak az extenzív, vegyszermentes termesztésre és hosszú élettartamúak. Az ilyen gyümölcsösökben gazdag rovarfauna, beleértve nagy éjjeli pávaszemet vagy a remetebogarat is, tud kialakulni, és védett odúlakó madarak is fészkelőhelyet találnak, úgymint a hamvas küllő vagy a füleskuvik. A gyepszint kezelését az üde, illetve a csenkeszes sovány gyepeknek megfelelően kell kezelni (lásd fentebb), a fűnyírozást, szárazúzást kerülni kell.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY108	Erősen fertőzött foltok sokkoló kaszálással történő kezelése évente legalább háromszor.
GY128	Kaszálás szárazúzással nem helyettesíthető.
GY135	Legeltetési hasznosítás esetén legalább 10 cm-es gyepmagasság biztosítása.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A felhagyott kaszáló gyümölcsösök esetében cserjeirtásra, a fák megfiatalítására van szükség az eredeti állapotok helyreállításának érdekében. A fiatalabb, kevés természetes faodút tartalmazó gyümölcsösökben mesterséges madárodúk kihelyezésével lehet növelni a madarak fészkelési lehetőségeit.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Fontos ezen élőhelyeken a kaszálása alkalmazása a gyomosodás megelőzése érdekében, amely szárazúzással nem helyettesíthető, mivel az utóbbi kifejezetten kedvez a gyomoknak. Legeltetés esetén a túlhasználat elkerülése érdekében, legalább 10 cm-es magasságot kell hagyni.

(a) Kezelési egység kódja: KE-13

(b) Kezelési egység meghatározása: gyümölcsösök

A kezelési egységbe azok a gyümölcsösök kerültek, amelyek nem feleltek meg a kaszáló gyümölcsös kritériumainak. Jellemzően intenzív gyümölcsfafajtákkal telepített, vegyszerek felhasználásával kezelt, fűnyírozott aljú és idős faegyedeket nem tartalmazó kertekről van szó. A kezelési egység 47 foltban helyezkedik el a tervezési területen és összesen 16 ha-t fed. A kezelési egység 94%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- T7 Intenzív szőlők, gyümölcsösök és bogyós ültetvények
- T8 Extenzív szőlők és gyümölcsösök

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok: --

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az élővilág kímélete érdekében a biológiai természetnek megfelelő vegyszereket kell alkalmazni. Kerülendő a gypszint gyomirtóval történő kezelése, célszerű fűnyírással, mulcsozással vagy kaszálással fenntartani. Az idősebb fák közül minél többet meg kell kímélni.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
SZ19	Kizárólag környezetkímélő besorolású növényvédő szerek alkalmazása engedélyezett.
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY108	Erősen fertőzött foltok sokkoló kaszálással történő kezelése évente legalább háromszor.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Javasolt ezeket a gyümölcsösöket is fokozatosan kaszáló gyümölcsösökké átalakítani. Ehhez a pótlásokban vagy a kert bővítésében hagyományos tájfajtákat kell alkalmazni és tág állásban ültetni. Át kell térni a gypszint kétszeri kaszálására az üde és a csenkeszes sovány gyepeknek megfelelő előírások betartása mellett. Mesterséges madárodúk kihelyezésével lehet növelni a madarak fészkelési lehetőségeit.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az elhanyagoltabb gyümölcsösökben megjelenő inváziós gyomok veszélyeztetik a környező természetes élőhelyeket, azért a gyomokat vissza kell szorítani.

(a) Kezelési egység kódja: KE-14

(b) Kezelési egység meghatározása: kiskertek, csemetekertek, karácsonyfások

A kezelési egységbe a házak körüli és szőlőhelyeken található konyhakertek, valamint az erdészeti szaporítóanyagot és dísznövényeket előállító csemetekertek és karácsonyfások kerültek. A karácsonyfások nagy térfoglalása miatt a kezelési egység 494 foltban helyezkedik el, összesen 554 ha-on. A kezelési egység 99%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek:

- T3 Zöltség- és dísznövénykultúrák, melegházak
- T9 Kiskertek
- T11 Csemetekertek, faiskolák, kosárkötő fűz ültetvények

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok: --

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az élővilág kímélete érdekében javasolt a vegyszerhasználat mérséklése, lehetőleg az áttérés biológiai természetűre. A csemetekertekben és karácsonyfásokban a sorközök ápolására mechanikus módszereket kell alkalmazni.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
GY107	Az inváziós gyomok virágzásban történő kaszálása.
GY108	Erősen fertőzött foltok sokkoló kaszálással történő kezelése évente legalább háromszor.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységgel kapcsolatban nincsenek élőhelyfejlesztési javaslatok.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az elhanyagoltabb kertekben megjelenő inváziós gyomok veszélyeztetik a környező természetes élőhelyeket, ezért a gyomokat mechanikus módszerekkel vissza kell szorítani.

3.2.1.2.2. Erdőgazdálkodás

A tervezési terület erdei élőhelyei 10 kezelési egységbe kerültek besorolásra. A kezelési egységek felállítása alapvetően a kezelési javaslatok alapján történt, ennek megfelelően több élőhelytípusnál jelentős összevonásokra került sor. Általánosságban a tervezési terület erdei kapcsán hosszú távon elérendő célként a tájhonos fafajok alkotta, faj- és szerkezetgazdag, többkorú állományok kialakítását, illetve fenntartását fogalmaztuk meg. Ennek megfelelően a tájhonos fafajok alkotta erdők esetében csaknem kizárólag a folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódok alkalmazását, valamint a tarvágások területének minimalizálását javasoljuk. A jelenleg homogén korösszetételű erdőállományoknál törekedni kell a változatos koreloszlás és ezáltal a mozaikos térszerkezet kialakítására, így egyszerre biztosítható az erdőállományok gazdasági célokat szolgáló hozama, jobb egészségi állapota, a faegyedek és facsoportok állékonysága is. Kiemelt cél az erdők elegyességének növelése is. Ennek megfelelően a tervezési területen – néhány ritka eset kivételével – általános cél az őshonos elegyfajok kímélete, illetve felkarolása. Külön hangsúlyozandó a lombos pionír fafajok kímélete, illetve a tájban honos erdeifenyő elegyfajként való továbbra is kívánatos alkalmazása. Az erdő szerkezeti elemei közül külön kiemelés érdemel a holtfa kérdése. Napjainkra közismert tényné vált, hogy az álló és fekvő holtfa szerepe rendkívül sokrétű az erdei életközösségekben. Ennek megfelelően nagy hangsúlyt fektettünk a kérdésre a megfogalmazott javaslatok között. A tervezési terület védett területeket is érintő részén általánosságban javasoljuk a 30 m³/ha, míg a fokozottan védett területeken az 50 m³/ha – természetes úton keletkező – holtfa-mennyiség visszahagyását. Javaslatunk szerint a jelzett mennyiség eléréséig – a baleset- és vagyonvédelmi szempontból aggályosokon kívül – minden természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó, majd annak elérése után a holtfa mennyisége fenntartandó. A jelzett mennyiségeknek legalább 30%-ának álló holtfának kell lennie. A fenti értékekbe a holtfa minden korhadtsági állapota beleértendő. A holtfához kötődő javaslatok a terület jelölő fajai közül a skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*) és a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*) állományainak megőrzését segítik elő.

A tervezési területen ugyancsak általános cél a biotópfák hálózatának kialakítása. A javaslat szerint a biotópfának jelölt őshonos faegyedek végérvényesen a területen maradnak, azokat pusztulásuk után sem lehet kivágni. Hektáronként legalább 6 biotópfát kijelölését javasoljuk. A biotópfák hosszú távú megőrzése a terület jelölő fajai közül a nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*) és a nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*) állományainak megőrzését segítik elő.

Minden élőhely esetében alapvető természetvédelmi cél az inváziós növényfajok visszaszorítása is.

Meg kell említeni az egyre nagyobb gondot okozó vadállomány helyzetét is. Erdőfelújításokban és különösen az erdei környezetben lévő gyepekben a vaddisznó érzékeny károkat okoz túsásával. A szarvas rágásával és hántásával nemcsak az erdőfelújításokat és fiatalabb állományokat veszélyezteti, hanem esetenként a ritka növényeket is. Az erdőgazdálkodás és a természetvédelem közös érdeke a vadtürokéesség határát el nem érő nagyvadállomány fenntartása, mely a közeljövő sűrűtő feladata.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk az elkülönített 10 erdei kezelési egységet. Fontos hangsúlyozni, hogy a fent bemutatott – a legtöbb kezelési egységben elérendő célként megfogalmazott – javaslatokat az alábbiakban nem ismételjük meg.

A tervezési terület legnagyobb területfoglalású erdei jelölő élőhelyei a bükkösök és gyertyános-tölgyesek (KE-15) közös kezelési egységbe kerültek. A két élőhelytípus esetében – a fent tárgyalt általános javaslatokon túl – további jelentős ökológiai állapotjavító javaslat a gazdálkodás alól mentesített erdők hálózatainak kialakítása. A javaslat szerint 3–5 ha-os, a gazdálkodás alól mentesített foltokat kell kijelölni a teljes erdőterület 10%-ának mértékéig. Ezt természetesen a terepviszonyok vagy egyéb tényezők (pl. inváziós fajok állományai) jelentősen befolyásolhatják. Ezek célja, hogy olyan fajgazdag életközösségek kialakulását tegyék lehetővé, amelyekben az érintetlen erdőkhöz kötődő fajok (pl. gerinctelenek, gombák) populációi is hosszú távon stabilan fenn tudnak maradni. A hálózat akkor válik teljessé, ha a 3–5 ha-os foltok között legalább 300 m-enként 0,1–0,5 ha-os „ökológiai ugrókövek” is kijelölésre kerülnek. Ezek szerepe, hogy a gazdálkodás alól mentesített erdőkben élő populációk között a genetikai kapcsolatot megteremtse.

Hangsúlyozandó, hogy a két élőhelytípus esetében ma már jelentős gyakorlati tapasztalatok állnak rendelkezésre a folyamatos erdőborítás mellett történő gazdálkodás kapcsán, így nem látjuk akadályát az erre való áttérésnek. Az áttérést több lépcsőben javasoljuk kivitelezni az állományok korának függvényében. A gyertyános-tölgyeseknél a konszociációk esetében hosszú távú cél az élőhelyek helyreállítása, mely esetenként indokolhatja a kis kiterjedésű tarvágások alkalmazását. A kezelési egység kapcsán megfogalmazott javaslatok az érintett jelölő élőhelyek fenntartásán túl a sűrű csetkaka (*Eleocharis carniolica*), a sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*),

a kis apollólepke (*Parnassius mnemosyne*), a skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*), a nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*), a sárgahasú unka (*Bombina variegata*), az alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*), a nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*) és a nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*) jelölő fajok állományainak megőrzését célozzák.

A tervezési terület egykor nagy kiterjedésű, de napjainkra drasztikusan visszaszorult jelölő élőhelyei a cseres-kocsányos tölgyesek (KE-16). Ritkaságuk miatt hosszú távú megóvásuk csak a kifejezetten kíméletes, extenzív gazdálkodás mellett képzelhető el. Ennek megfelelően javasoljuk az örökerdő üzemmódra való áttérést, és a továbbiakban a természetes újulatra alapozott, kisebb lélek nyitása mellett való gazdálkodást. Az élőhely megőrzésének alapfeltétele a rá jellemző termőhelyi tényezők helyreállítása, vagyis a lecsapoló árkok felszámolása. A kezelési egység kapcsán megfogalmazott javaslatok a jelölő élőhely fenntartásán túl a skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*) és a nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*) jelölő fajok állományainak megőrzését célozzák.

Ligeterdők (KE-17) néven közös kezelési egységben tárgyaljuk a puhafás ligeterdőket, a keményfás ligeterdők származékait és a közepes vagy annál rosszabb természetességű patak menti égerligeteket. A puhafás ligeterdők esetében az érintkező vízterek mentén sávszerűen a gazdálkodás felhagyását, míg a fennmaradó területeken legfeljebb 0,5 ha-os mikrotarvágásokat javasolunk. Az égerligetek esetében a folyamatos erdőborítás megvalósítását a jellemzően sávszerűen megjelenő élőhelyek miatt kis kiterjedésű (legfeljebb 50 m-es, egymástól legalább 150 m-re lévő) szakaszok vágását, majd sarjztatását javasoljuk. A kezelési egység kapcsán megfogalmazott javaslatok a jelölő élőhely fenntartásán túl a skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*) és a nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*) jelölő fajok állományainak megőrzését célozzák.

Az érintetlen erdők (KE-18) elnevezésű kezelési egységbe az Őrségi Nemzeti Park természeti

övezetbe sorolt erdőrészelei, illetve az égerligetek jó (4-es és 5-ös²) természetességű állományai kerültek. Az ide sorolt erdőrészekben fatermesztési célú beavatkozásokra a későbbiekben nem kerül sor. Itt hosszabb távon az érintetlenül hagyás feltételeinek megteremtése a cél, így a természetvédelmi célú beavatkozásoknak – a baleset- és vagyonvédelmi szempontok figyelembevétele mellett – ezt kell szolgálni. A kezelési egység kapcsán megfogalmazott javaslatok a jelölő élőhely fenntartásán túl a sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*), a kis apollólepke (*Parnassius mnemosyne*), a skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*), a nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*), a sárgahasú unka (*Bombina variegata*), a alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*), a nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*) és a nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*) jelölő fajok állományainak megőrzését célozzák.

A tervezési terület jellemző, de ritkuló élőhelyei a mészkerülő erdőfenyvesek (KE-19). Megőrzésük speciális intézkedéseket kíván, így a bevezetőben írt általános javaslatok e kezelési egység esetében nem érvényesek (nem cél a holtfa megőrzése, a második szint kialakítása és a jelentős lombelegy megőrzése). Az élőhely fenntartása a környéken egykor jellemző kisparaszti szálalás hatásait utánzó gazdálkodással képzelhető el. Ezt elősegítheti, ha ezek az erdők külön erdőrészletbe kerülnek, és felnyitott erdőként kezeljük őket tovább.

Hasonlóan speciális élőhelyek a lápodosó erdőfenyvesek (KE-20) is. Fragmentális előfordulásuk és érzékeny mivoltuk miatt megőrzésük csak körültekintő kezelés mellett képzelhető el. A lápodosó foltok és az azokat körülvevő 50 m széles gyűrű által lefedett területen a gazdálkodást javasoljuk felhagyni. Az élőhely hosszú távú megőrzésének alapvető feltétele a termőhely vízviszonyainak rekonstrukciója, vagyis a vízelvezető árkok felszámolása. A befoglaló erdőrészletben a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodás folytatható, mely során az erdei fenyvesben spontán megjelenő lombelegy megsegítése volna kívánatos.

A jellegtelen erdők (KE-21) alacsony természetességi állapotú, szerkezet- és fajszegény állományok. A fiatal és középkorú állományok kezelését javasolt úgy végezni, hogy az erdőrészek átvezethetők legyenek örökerdő üzemmódba. Az idősebb állományokban a hosszan elnyújtott fokozatos felújító vágás mellett történő véghasználat javasolt, melyet követően az új állomány nevelése a fentiek szerint végzendő.

A fenyőültetvényeket magába foglaló kultúrfehyvesek (KE-22) valamely jelölő élőhellyé átalakítandó állományok. Amennyiben a fenyvesben jelen van változatos lombelegy, akkor az átalakítást erre alapozva, folyamatos erdőborítás mellett javasolt elvégezni. A lombelegy hiányában a tarvágást követő fafajcsere elvégzése javasolt.

Az idegenhonos fafajú faállományok (KE-23) kezelési egységbe az idegenhonos lombos fajok alkotta állományokat, illetve a nemesnyárasokat soroltuk. A kezelési egységbe sorolt minden erdőrészlet esetében cél a termőhelynek megfelelő természetszerű erdővé alakítás. Ez az elegyetlen állományok esetében ez teljes állománycserével érhető el. Azokban az erdőrészekben, melyekben őshonos fajok is előfordulnak, az átalakítást ezek kímélete mellett javasolt elvégezni.

Közös kezelési egységbe kerültek a fás vagy cserjés foltok és sávok (KE-24). A szántók, gyepek közé ékelődő fasorok, erdősávok és facsoportok fontos ökológiai szereppel bírnak, ezért megőrzésük fontos cél. Javasolt elkerülni az egy időpontban történő levágásukat, és őshonos fajokkal történő felújításukról gondoskodni kell.

² Az élőhelyek természetességének értékeléséhez a Németh – Seregélyes-féle, 5 fokozatú skálát használtuk : 1 = Teljesen leromlott / a regeneráció elején járó állapot; 2 = Erősen leromlott / gyengén regenerálódott állapot; 3 = Közepesen leromlott / közepesen regenerálódott állapot; 4 = Jónak nevezett”, „természetközeli” / „jól” regenerálódott állapot; 5 = Természetes állapot.

(a) Kezelési egység kódja: KE-15

(b) Kezelési egység meghatározása: Bükkösök és gyertyános-tölgyesek

A kezelési egységbe került besorolásra a tervezési terület két legnagyobb területfoglalású klímaregionális erdőtársulása. Érdemes megjegyezni, hogy a tervezési területen a bükkösök közül inkább az elegyfajokban gazdagabb állományok a jellemzők, az elsősorban gazdálkodási okokra visszavezethető elegyetlen bükkösök ritkábbak.

A kezelési egység másik fő élőhely-csoportját a gyertyános-tölgyesek, illetve azok származékai adják. Ide soroltuk a „típusos” állományokat, tehát azokat, ahol a gyertyán és a kocsányos és/vagy kocsánytalan tölgy elegyaránya legalább 70%, a fenyők részaránya kisebb, mint 20%, beleértve a második lombkoronaszintet is. A kezelési egységbe összesen 9735,05 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- K1a Gyertyános-kocsányos tölgyesek
- K2 Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek
- K5 Bükkösök

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 9130 Szubmontán és montán bükkösök (*Asperulo-Fagetum*)
- 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal (kiemelt jelentőségű élőhely)

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- sűrű csetkák (*Eleocharis carniolica*)
- sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*)
- kis apollólepke (*Parnassius mnemosyne*)
- skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*)
- nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*)
- sárgahasú unka (*Bombina variegata*)
- alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*)
- nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*)
- nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

disznófülgomba (*Gomphus clavatus*), farkasölő sisakvirág (*Aconitum vulparia*), zalai bükköny (*Vicia oroboides*), erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*), fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*), kakasmandikó (*Erythronium dens-canis*), tarkaszövő (*Endromis versicolora*), apáca púposzövő (*Furcula bicuspis*), nagy színjátszólepke (*Apatura iris*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*), kék galamb (*Columba oenas*), örvös légykapó (*Ficedula albicollis*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt mindkét élőhely-típus esetében kiemelten fontos természetvédelmi cél az állományok ökológiai állapotának javítása, fejlesztése. Ez alapvetően az álló és fekvő holtfa mennyiségének növelésével (védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden

természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó), az elegyfajok kíméletével és felkarolásával, a második lombkoronaszint és a cserjeszint kialakításával, illetve kíméletével, az állományok korának növelésével, illetve az érintetlen erdők és biotópfák (hektáronként legalább 6 db) hálózatának kialakításával, valósítható meg. Az érintetlen erdők hálózatát úgy javasolt kialakítani, hogy legalább 500 méterenként legyen egy fatermesztést nem szolgáló (csak természetvédelmi kezeléssel érintett) erdőfolt. Az elegyfajok kapcsán kívánatos volna legalább 30% elegyfaj jelenléte, melybe a tárgyalt élőhelyek esetén a bükk, a kocsányos és kocsánytalan tölgy és a gyertyán nem számít bele. Fontos külön hangsúlyozni a pionír fajok szerepét is, melyek kímélete alapvető jelentőségű természetvédelmi szempontból. Erre különösen alkalmasak az erdőszegélyek, rézsűk, de az állományban szórtan megjelenő egyedek is kímélendők. A második lombkoronaszint kímélete kapcsán hangsúlyosan javasolt az alsószerkezet gyérítése teljes elhagyása.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

Fontos feladat az inváziós, illetve intenzíven terjedő fajok visszaszorítása is. Az intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelve az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy a bükkösökben és gyertyános-tölgyesekben spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéssel kenéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

E célok eléréséhez fontos eszköz az örökzöld üzem módra való áttérés mindkét élőhelytípus esetében. Ma már a két élőhelytípus esetében jelentős gyakorlati tapasztalatok állnak rendelkezésre a folyamatos erdőborítás mellett történő gazdálkodás kapcsán, így nem látjuk akadályát az erre való áttérésnek. Az átállás ütemezése a következők szerint javasolt: a következő 10 évben az állományok 1/3-át, az azt követő 20 évben szintén 1/3-át javallott átsorolni. A fennmaradó 1/3-ad átsorolása – a fiatalabb korosztályokba való tartozásuk miatt – csak 30 év után tehető meg. A javasolt áttérés több lépcsős mivolta miatt az alább tett részletes kezelési javaslatok között vágásos gazdálkodásra vonatkozóak is szerepelnek. A faj- és élőhelyvédelem miatt általában nem követendő a fokozatos felújító vágás, amely eddig homogén állományokat eredményezett és a jövőben is ezt tartana fenn. (A jelenleg idős (>80 év) erdők esetében azonban elképzelhető a hosszabb (>15 év) ciklusú, több bontóvágást alkalmazó fokozatos felújítóvágás is.) A száralás és adott esetben a szálalóvágás az ajánlott út. A gyertyános-tölgyesek esetében külön kell szólni az elegyfajokról is. Az erdőgazdálkodás során a tölgy(ek) és a gyertyán elegyarányát egy tágabb intervallumban (40–60%, ill. 20–40%) úgy kell fenntartani, hogy a jellemző elegyfajok is teret kaphassanak. A konszociációk esetében hosszú távú cél az élőhelyek helyreállítása, mely esetenként indokolhatja a tarvágások alkalmazását. Lehetőség szerint az ilyen esetekben is törekedni kell a tarvágások területének minimalizálására, illetve a fokozatos felújítóvágások alkalmazására.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról

- o Alsó-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet
- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E03	A közösségi jelentőségű élőhelyek vagy fajok megőrzése érdekében – az erdőterület erre alkalmas erdőrészeiben a folyamatos erdőborítást biztosító átmeneti, örökerdő vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódra való áttérés.
E04	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetyszerű erdők 100 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).
E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.
E10	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében teljes érintetlenség biztosítása az inváziós növényfajok eltávolítására vonatkozó tevékenység kivételével.
E13	Állománynevelés során a nyiladékok és az állományszélek felé legalább 5 m széles erdőszegély létrehozásának elősegítése vagy a meglévők fenntartása. Az elő- és véghasználatok során az idegenhonos növények eltávolítása (az őshonos növényekre nézve kíméletes módszerekkel).
E16	A gyérítések és véghasználatok során legalább 5 m ³ /ha álló és/vagy fekvő holtfa jelenlétének biztosítása.
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és búvóhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.

E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E27	A természetes erdőtársulás/közösségi jelentőségű élőhely megfelelő állományszerkezetének kialakítása érdekében a nevelővágások során az alsó lombkorona- és a cserjeszint kialakítása, a kialakult szintek megfelelő záródásának fenntartása.
E28	Természetes, természetszerű és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E36	Az adott erdőrészletben véghasználat esetén szálalóvágás alkalmazása.
E37	Tájhonos fafajú állományok véghasználata során az idős állományban legalább 5% területi lefedettséget biztosító hagyásfa csoport (mikroélőhely) visszahagyása, lehetőleg az idős állomány szerkezetét és összetételét is reprezentáló formájában.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E49	Az eredeti talajállapot fenntartása érdekében a talaj-előkészítés és a tuskózás elhagyása.
E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: bükk, kocsánytalan tölgy, kocsányos tölgy, gyertyán, kislevelű hárs, nagylevelű hárs, magas kőris, hegyi juhar, korai juhar, mezei juhar, madárcseresznye, erdeifenyő, rezgő nyár, bibircses nyír, kecskefűz.
E53	Természetes újulat esetében mesterséges felújítás nem alkalmazható.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: bükk, kocsánytalan tölgy, kocsányos tölgy, gyertyán, kislevelű hárs, nagylevelű hárs, magas kőris, hegyi juhar, korai juhar, mezei juhar, madárcseresznye, erdeifenyő, rezgő nyár, bibircses nyír, kecskefűz.
E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: kocsányos tölgy, gyertyán, kislevelű hárs, nagylevelű hárs, magas kőris, hegyi juhar, korai juhar, mezei juhar, madárcseresznye, erdeifenyő, rezgő nyár, bibircses nyír, kecskefűz.
E65	Intenzíven terjedő idegenhonos fafaj felújításokban történő alkalmazásának teljes körű mellőzése.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágy és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:

	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése. • Javasolt alkalmazási idő: lágyszárú: május-június, faszárú: augusztus-szeptember. • Alkalmazás – a faszárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással. • Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják. • Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában). • Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer. • Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E74	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.
E75	Kártevők elleni védekezésnél kímélő technológiák és célirányos kijuttatás (területi lokalizáció, időszak megválasztása: élekciklushoz kötött kijuttatás) alkalmazása.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E95	A talajszinten odúval rendelkező fák kivágása magas tuskó visszahagyásával, az odú megőrzésével.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
	Vadgazdálkodási előírás-javaslatok
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Az elegyetlen, ültetvénszerű tülevelű faállományok (lucfenyvesek, erdeifenyvesek, vörösfenyvesek), illetve az akácok lecserélése mindenütt javallott a termőhelynek megfelelő elegyes állományokra (részletesebben a 3.2.2. fejezetben).

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A bükkösökben és gyertyános-tölgyesekben az ökológiai állapotok fejlesztésének alapvető eszköze a folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelési módok kiterjesztése. Ez a legcélravezetőbb gazdálkodási mód, mely a tervezési terület jelölő erdei élőhelyeinek zömét adó gyertyános-tölgyesek (91G0*) és bükkösök (9130) kedvező természetvédelmi helyzetét úgy tudja fenntartani, hogy közben a gazdasági haszonvétel is megvalósul. A kezelés eredményeként hosszabb távon faj- és szerkezetgazdag erdők jönnek létre. Ezzel szemben a vágásos gazdálkodás során a végvágást követően kialakult vágásterületen hosszú évtizedekre megszűnik a jelölő élőhely, melynek sikeres regenerálódása számos tényezőtől függ, és koránt sem garantált.

Az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása ugyancsak az élőhelyek kedvező állapotának megőrzése, illetve helyreállítása miatt szükséges. A tervezési területen a fehér akác spontán terjedése számottevő problémaként jelentkezik, mely különösen a vágásterületeken jellemző, de a zártabb állományokba és azok szegélyeibe is behatol. Térnyerésének megakadályozása a termőhely-átalakító képessége, illetve az őshonos fajokat elnyomó képessége miatt ugyancsak alapvető feladat a jelölő élőhelyek hosszú távú fenntartása érdekében.

A kezelési javaslatokban a holtfával, a hagyásfával, az érintetlen erdők hálózatának kialakításával és az elegyfajokkal kapcsolatban megfogalmazott javaslatok az erdő faji és szerkezeti változatosságának növelését, illetve az ezekhez kötődő állatfajok (köztük jelölő fajok) élőhelyeinek fejlesztését/megteremtését célozzák. A közelítés módjára, illetve a fahasználatok idejének korlátozása a fentiekben túl a kezelési egységbe sorolt jelölő élőhelyekre jellemző kora tavaszi geofiton aspektus kíméletét is célozzák.

(a) Kezelési egység kódja: KE-16

(b) Kezelési egység meghatározása: Cseres-kocsányos tölgyesek

A kezelési egységbe a cseres-kocsányos tölgyeseket soroltuk, melyek a vizsgált területen belül a Szőce-Nádasdi-fennsík egykor jellemző, napjainkra drasztikusan visszaszorult élőhelye, jelenleg csak néhány jobb állapotú foltja maradt fenn. A kezelési egységbe összesen 19,04 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- L2b Cseres-kocsányos tölgyesek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 91M0 Pannon cseres-tölgyesek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*)
- nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A cseres-kocsányos tölgyesek egykor elterjedt, jellemző élőhelyek voltak a vizsgált tájban, de napjainkra drasztikusan visszaszorultak, jobb állapotú állományai ma már unikális ritkaságként kezelendők, hosszú távú megőrzésük kiemelt feladat. Ennek megfelelően az ide sorolt erdőkben kifejezetten kíméletes, extenzív gazdálkodást javasolunk megvalósítani, melyet leginkább az örökzöld üzem módra való áttérés garantál. Ennek során a természetes újulatra kisebb kiterjedésű lékek nyitása javasolt, fokozottan ügyelve arra, hogy a lékek ne cseresedjenek el, illetve ne gyertyánosodjanak el.

A cseres-kocsányos tölgyesek hosszú távú megőrzésének, illetve bizonyos helyeken a rekonstrukciójuknak alap feltétele, hogy az élőhelyre jellemző változó vízgazdálkodást, mint termőhelyi tényezőt helyre kell állítani, a lecsapoló árkokat fel kell számolni.

A kezelési egységbe sorolt élőhely-típus esetében is kiemelt feladat az állományok ökológiai állapotának javítása, fejlesztése. A cseres-kocsányos tölgyesekben is cél a holtfa-készlet fejlesztése (védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó). Ezen az élőhelyen is fontos az elegyesség növelése, kívánatos volna legalább 30% elegyfaj jelenléte, melybe a tárgyalt élőhely esetén a csertölgy és kocsányos tölgy nem számít bele. Fontos külön hangsúlyozni a pionír fafajok szerepét is, melyek kímélete alapvető jelentőségű természetvédelmi szempontból. Erre különösen alkalmasak az erdőszegélyek, rézsűk, de az állományban szórtan megjelenő egyedek is kímélendők. A második lombkoronaszint kímélete kapcsán hangsúlyosan javasolt az alsószintű gyérítések teljes elhagyása. Az erdő ökológiai állapotát javítja a cserjeszint kialakítása, illetve kímélete és az állományok korának növelése is. A tervezési terület egészén megvalósítani kívánt a biotópfa-hálózat (hektáronként legalább 6 db) értelemszerűen ezt a kezelési egységet is érinti.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

Fontos feladat az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása is. Az intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelendő az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy cseres-tölgyesekben is spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéses kenéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna, az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet

- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E03	A közösségi jelentőségű élőhelyek vagy fajok megőrzése érdekében – az erdőterület erre alkalmas erdőrészeleiben a folyamatos erdőborítást biztosító átmeneti, örökerdő vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódra való áttérés.
E04	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetyszerű erdők 100 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).
E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.
E13	Állománynevelés során a nyiladékok és az állományszélek felé legalább 5 m széles erdőszegély létrehozásának elősegítése vagy a meglévők fenntartása. Az elő- és véghasználatok során az idegenhonos növények eltávolítása (az őshonos növényekre nézve kíméletes módszerekkel).
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkenek (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és bűvőhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E27	A természetes erdőtársulás/közösségi jelentőségű élőhely megfelelő állományszerkezetének kialakítása érdekében a nevelővágások során az alsó lombkorona- és a cserjeszint kialakítása, a kialakult szintek megfelelő záródásának fenntartása.
E28	Természetes-, természetyszerű- és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: bibircses nyír, molyhos nyír, rezgő nyár, mézgás éger.

E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágú szárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E74	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.
E75	Kártevők elleni védekezésnél kímélő technológiák és célirányos kijuttatás (területi lokalizáció, időszak megválasztása: életciklushoz kötött kijuttatás) alkalmazása.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E95	A talajszinten odúval rendelkező fák kivágása magas tuskó visszahagyásával, az odú megőrzésével.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A tervezési területen egykor elterjedt, de mára drasztikusan visszaszorult élőhely. Kialakulásának feltétele a változó vízgazdálkodású termőhelyek, melyeket a legtöbb esetben

lecsapoló árkokkal gyökeresen megváltoztattak, és a cseres-tölgyesek letermelését követően elsősorban erdeifenyő ültetvényeket hoztak létre. Fontos lenne e közösségi jelentőségű élőhely kedvező természetvédelmi helyzetének megteremtése, mely érdekében elkerülhetetlen az élőhelyek rekonstrukciója. Ennek érdekében a rekonstrukcióra kijelölt területeken a lecsapoló árkokat fel kell számolni, és az ültetvényeket – azok véghasználatát követően – a cseres-tölgyesekre jellemző fajkészlettel kell felújítani. Az így létrehozott állományokat átmeneti üzemmódban kell kezelni, majd, ha az már lehetséges, akkor át kell vezetni örökrdő üzemmódba.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A tervezési terület jelölő élőhelyei között szerepelnek a pannon cseres-tölgyesek (91M0) is, melyek közül a területen a cseres-kocsányos tölgyes fordul elő. Bár korábban elterjedt élőhely volt, de napjainkra igen jelentős mértékben visszaszorult, csak fragmentumai maradtak meg. Ezek megőrzése fontos természetvédelmi feladat. Ez indokolja a szigorú korlátozások mellett történő gazdálkodásra vonatkozó javaslatokat.

Az inváziós növényfajok visszaszorítására tett javaslatok az élőhelyek kedvező állapotának megőrzése, illetve helyreállítása miatt szükséges. A tervezési területen a fehér akác spontán terjedése számottevő problémaként jelentkezik. Térnyerésének megakadályozása a termőhely-átalakító képessége, illetve az őshonos fajokat elnyomó képessége miatt alapvető feladat a jelölő élőhelyek hosszú távú fenntartása érdekében.

A kezelési javaslatokban a holtfával, a hagyásfával és az elegyfajokkal kapcsolatban megfogalmazott javaslatok az erdő faji és szerkezeti változatosságának növelését, illetve az ezekhez kötődő állatfajok (köztük jelölő fajok) élőhelyeinek fejlesztését/megteremtését célozzák.

(a) Kezelési egység kódja: KE-17

(b) Kezelési egység meghatározása: Ligeterdők

A kezelési egység a közepes vagy rosszabb természetességű patak menti égerligeteket, a puhafás ligeterdőket és a keményfás ligeterdők származékait öleli fel. Az égerligeteket a tervezési terület jellemző élőhelyei, mely a klasszikus patak menti előfordulások mellett esetenként völgylábi termőhelyeken is megjelenik. Természetességüket tekintve általában jobb állapotúak azok, melyek valamely üde lomberdőbe ágyazódva fordulnak elő, míg rosszabbak, melyek gyepekkel, illetve szántókkal határosak. A puhafás ligeterdők a tervezési területen alapvetően a Rába mentén fordulnak elő. Ezekben az állományokban a fehér fűz az állományalkotó, helyenként a törékeny fűz is elegyedik, ellenben a fekete nyár és a fehér nyár kifejezetten ritka. A kezelési egységbe összesen 464,65 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- J4 Fűz-nyár ártéri erdők
- J4 Fűz-nyár ártéri erdők × J1a Fűzlápok
- J5 Égerligetek
- J6 Keményfás ártéri erdők

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae) (kiemelt jelentőségű élőhely)
- 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (Ulmenion minoris)

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*)
- nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

kakasmandikó (*Erythronium dens-canis*), tőzegpáfrány (*Thelypteris palustris*), struccpáfrány (*Matteuccia struthiopteris*), fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*), farkasboroszlán (*Daphne mezereum*), közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt mindkét élőhely-típus esetében kiemelten fontos természetvédelmi cél az állományok ökológiai állapotának javítása, fejlesztése. Ez alapvetően az álló és fekvő holtfa mennyiségének növelésével (védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó), az elegyfajok kíméletével és felkarolásával, a második lombkoronaszint és a cserjeszint kialakításával, illetve kíméletével, az állományok korának növelésével, illetve a biotópfák (hektáronként legalább 6 db) hálózatának kialakításával, valósítható meg. Az elegyfajok kapcsán kívánatos volna legalább 30% elegyfaj jelenléte. Fontos külön hangsúlyozni a pionír fafajok szerepét is – elsősorban az égerligetek és keményfás ligeterdők esetében –, melyek kímélete alapvető jelentőségű természetvédelmi szempontból. Erre különösen alkalmasak az erdőszegélyek, de az állományban szórtan megjelenő egyedek is kímélendők. A második lombkoronaszint kímélete kapcsán hangsúlyosan javasolt az alsószintű gyérítések teljes elhagyása.

Fontos feladat az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása is. Az intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelendő az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy az állományokban spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéses kenéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna, az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

Az égerligetek e kezelési egységbe sorolt közepes vagy annál rosszabb természetességű állományai esetében a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodás megvalósítása a cél. Ezt javasolt legfeljebb 50 méter hosszú, egymástól legalább 150 méterre lévő szakaszokon és vékonyrudas kortól 20 évente legfeljebb egy alkalommal elvégezni. Abban az esetben, ha az égerliget más faállománnyal érintkezik, akkor javasolt az égerligeteket (illetve a patakokat) védő sáv kialakítása is, az égerliget szélétől a befoglaló állományban legalább 30 m széles sáv gazdálkodás alóli mentesítésével. Azon égeresek esetében, melyek pionír állományként spontán verődtek fel, és a természetes szukcesszió folyamataként a gyertyános-tölgyes felé fejlődik, nem feltétlenül szükséges e folyamat ellen dolgozni, az átalakulás engedhető, de ezekben az állományokban is a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodás javasolt.

A tervezési területen jellemző helyzet, hogy az égerligetek számottevő része nem erdő

művelési ágban van, így erdőként való kezelésük, illetve annak szabályozása szakjogi kérdéseket vet fel. Az érintett élőhely-foltok erdőként való erdőtervezése fontos volna.

A puhafás ligeterdők esetében a Rába mentén az elsődleges árvízlevezetési sávtól számított 50 méter széles sávban, illetve a holtágak mentén 30 méter széles sávban kívánatos volna a gazdálkodás felhagyása. Az így kialakult szalagszerű állományokban csak természetvédelmi kezelést kell végezni, mely az inváziós fajok visszaszorítását, az élőhely természetességének fokozását célozná. A magárahagyás abban az esetben valósítható meg, ha ez nem okoz jelentős árvízvédelmi kockázatot. Az 50 m-nél szélesebb állományokban mozaikos állományszerkezet kialakítása a cél, mely mozaikos elrendeződésű, legfeljebb 0,5 ha-os mikrotarvágásokkal, majd sarjaztatással, illetve a fehér fűz dugványozásával érhető el. Hangsúlyozandó, hogy a fehér fűz esetén az alapfaj alkalmazása támogatandó, a nemesített fajtáké (pl. 'Bédai egyenes') nem. A mikrotarvágások esetében hangsúlyozandó az elegyfajok kímélete! Mivel a kezelési egységbe sorolt erdők egy részében a gazdálkodás felhagyását, míg más részletekben az örökzöld gazdálkodásra való áttérés javasolt, ezért ez a kettősség az alábbi részletes javaslatok között is megjelenik.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E02	A szabad rendelkezésű erdő és fásítás jelzése (elhelyezkedés, kiterjedés, fafajok) a működési terület szerint érintett nemzeti park igazgatóság felé.
E03	A közösségi jelentőségű élőhelyek vagy fajok megőrzése érdekében – az erdőterület erre alkalmas erdőrészeiben a folyamatos erdőborítást biztosító átmeneti, örökzöld vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódra való áttérés.
E04	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetszerű erdők 100 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).

E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.
E10	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében teljes érintetlenség biztosítása az inváziós növényfajok eltávolítására vonatkozó tevékenység kivételével.
E11	A fával nem, vagy részben fedett területek egyéb részeként (tisztás, cserjés, nyiladék, erdei vízfolyás és tó, kopár) történő lehatárolása, szükség esetén az erdőrészlet megosztásával.
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és bújóhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.
E24	Az erdőrészleteken belül el nem különített tisztás, cserjés folt, víztestek kijelölése és háborítatlanságának biztosítása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E27	A természetes erdőtársulás/közösségi jelentőségű élőhely megfelelő állományszerkezetének kialakítása érdekében a nevelővágások során az alsó lombkorona- és a cserjeszint kialakítása, a kialakult szintek megfelelő záródásának fenntartása.
E28	Természetes, természetszerű és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E36	Az adott erdőrészletben véghasználat esetén szálalóvágás alkalmazása.
E37	Tájhonos fafajú állományok véghasználata során az idős állományban legalább 5% területi lefedettséget biztosító hagyásfa csoport (mikroélőhely) visszahagyása, lehetőleg az idős állomány szerkezetét és összetételét is reprezentáló formájában.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E49	Az eredeti talajállapot fenntartása érdekében a talaj-előkészítés és a tuskózás elhagyása.

E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: fehér fűz, törékeny fűz, fekete nyár, fehér nyár, zselnicemeggy, mezei szil, vénic-szil, hamvas éger, kocsányos tölgy, magas kőris, gyertyán, mézgás éger.
E53	Természetes újulat esetében mesterséges felújítás nem alkalmazható.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: fehér fűz, törékeny fűz, fekete nyár, fehér nyár, zselnicemeggy, mezei szil, vénic-szil, hamvas éger, kocsányos tölgy, magas kőris, gyertyán, mézgás éger.
E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: törékeny fűz, fekete nyár, fehér nyár, zselnicemeggy, mezei szil, vénic-szil, hamvas éger, gyertyán.
E61	Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőssztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a tájhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése.
E65	Intenzíven terjedő idegenhonos fafaj felújításokban történő alkalmazásának teljes körű mellőzése.
E66	Meghatározott szabad rendelkezésű erdők és fásítások felújítása.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágú szárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
E74	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.

E75	Kártevők elleni védekezésnél kímélő technológiák és célirányos kijuttatás (területi lokalizáció, időszak megválasztása: életciklushoz kötött kijuttatás) alkalmazása.
E78	A természetvédelmi szempontból értékes gyepterületekkel érintkező állományok esetében a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett szélességben erdőszegély kialakítása.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.
VA03	A területen szóró, vadetető, szózó nem létesíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A tárgyalt élőhelyek közül elsősorban a Rába menti puhafás ligeterdők esetében kell számításba venni az élőhelyrekonstrukciók lehetőségét. Erre elsősorban ott lehet szükség, ahol a puhafás ligeterdő termőhelyén nemesnyáras áll. Ezek véghasználatát követően a puhafás ligeterdők fajkészletével történő felújítás javasolt, hangsúlyozottan fehér fűz főfafajjal.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az érintett élőhelyek csaknem minden esetben igen érzékeny vízi életközösségekkel szomszédosak, sőt általában azokkal szerves egységet alkotnak. Azokban az esetekben, ahol a gazdálkodás felhagyását javasoljuk, ott elsősorban ennek az igen érzékeny egységnek a fenntartása a cél.

A javaslat szerint gazdálkodással továbbra is érintett erdőrészekben a kezelési javaslatok a terület jelölő erdei élőhelyeinek hosszú távú fenntartását, kedvező természetvédelmi állapotuk megőrzését, illetve javítását célozzák. Ezzel a céllal szerepelnek az inváziós növényfajok visszaszorításával kapcsolatos javaslatok is, melyek közül a cseh óriáskeserűfű (*Fallopia × bohemica*), a zöld juhar (*Acer negundo*), a süntök (*Echinocystis lobata*), az amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*), a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*) és a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) terjedése okozza a legnagyobb problémát. Elsősorban az erdei élőhelyekhez kötődő állatfajok (köztük jelölő fajok) életfeltételeinek biztosítását célozzák az elegyfajok kíméletére, a holtfa, a biotópfák és a hagyásfák (hagyásfa-csoportok) kíméletére, visszahagyására és a második lombkoronaszint, illetve cserjeszint kialakítására/kíméletére irányuló javaslatok.

(a) Kezelési egység kódja: KE-18

(b) Kezelési egység meghatározása: Érintetlen erdők

A kezelési egységbe döntően természetsszerű állományok kerültek besorolásra, melyek döntő többségét az Őrségi Nemzeti Park leendő A zóna besorolású erdőrészei adják. Ezek az erdők állami tulajdonban vannak. A kezelési egység leendő A zónát érintő területén a fontosabb természetsszerű erdei élőhelyei a gyertyános-tölgyesek, a bükkösök és a mészkerülő lombergyes fenyvesek köréből kerültek ki. Ebbe a kezelési egységbe soroltuk az égerligetek jó (4-es és 5-ös) természetességi állományait is, melyek között magántulajdonú részletek is vannak, és olyanok is, melyek nem érintik a leendő A zónát. A kezelési egységbe összesen 1965,37 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- J4 Fűz-nyár ártéri erdők
- J2 Láp- és mocsárerdők
- J5 Égerligetek
- K1a Gyertyános-kocsányos tölgyesek
- K2 Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek
- K5 Bükkösök
- N13 Mészkerülő lombergyes fenyvesek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 9130 Szubmontán és montán bükkösök (Asperulo-Fagetum)
- 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (kiemelt jelentőségű élőhely)
- 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal (kiemelt jelentőségű élőhely)

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*)
- kis apollólepke (*Parnassius mnemosyne*)
- skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*)
- nagy hőscincér (*Cerambyx cerdo*)
- sárgahasú unka (*Bombina variegata*)
- alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*)
- nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*)
- nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

disznófülgomba (*Gomphus clavatus*), farkasölő sisakvirág (*Aconitum vulparia*), farkasboroszlán (*Daphne mezereum*), zalai bükköny (*Vicia oroboides*), erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*), kakasmandikó (*Erythronium dens-canis*), tarkaszövény (*Endromis versicolora*), apáca púposszövény (*Furcula bicuspis*), nagy színjátszólepke (*Apatura iris*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*), kék galamb (*Columba oenas*), örvös légykapó

(Ficedula albicollis)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Az ide sorolt erdőrészekben fatermesztési célú beavatkozásokra a későbbiekben nem kerül sor. Itt hosszabb távon az érintetlenül hagyás feltételeinek megteremtése a cél, így a természetvédelmi célú beavatkozásoknak ezt kell szolgálni. Ezeken a területeken kiemelten fontos az inváziós növényfajok visszaszorítása, a holtfában és egyéb szerkezeti elemekben szegény állományokban ezek kialakítása, illetve kialakulásuk elősegítése.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E10	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében teljes érintetlenség biztosítása az inváziós növényfajok eltávolítására vonatkozó tevékenység kivételével.
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágú szárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül

	felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában). • Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer. • Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E73	Inváziós fás szárú növényfajok visszaszorítása során azok mechanikai eltávolítása a növények sikeres vegyszeres irtását követően.
E74	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.
E87	Faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód fenntartása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA03	A területen szóró, vadetető, szózó nem létesíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A leendő A zóna várható kijelölése érinteni fog elegyetlen, ültetvénytípusú túlevelű faállományokat (lucfenyvesek, erdeifenyvesek, vörösfenyvesek), esetleg akácosokat, melyek lecserélése mindenütt javallott a termőhelynek megfelelő elegyes állományokra (részletesebben a 3.2.2. fejezetben).

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A zavartalanítás biztosításának célja, hogy olyan inváziós fajoktól mentes, szerkezeti elemekben gazdag erdőterületek jöjjenek létre, melyekben csak természetvédelmi kezelés valósul meg, gazdasági célokat szolgáló fatermesztés nem. Ez az erdei élőhelyekhez kötődő legtöbb faj esetében kedvező hatású. Kifejezetten előnyös a zavarásra érzékeny, zárt erdei fajok, mint pl. fekete gólya, fehérhátú fakopáncs, hosszúfűlű denevér, vadmacska számára, valamint a holtfához kötődő ritka fajok, pl. a remetebogár számára.

(a) Kezelési egység kódja: KE-19

(b) Kezelési egység meghatározása: Mészkerülő erdeifenyvesek

A tervezési területre jellemző élőhely, de a jobb természetességű állományai igen megritkultak. Eredetüket tekintve minden bizonnyal elsődleges és másodlagos – a tájhasználat hatására kialakult – állományok is előfordulnak, de ezek egymástól nem különíthetők el egyértelműen. A faszintet uraló erdeifenyő mellett változó elegyarányban jelenhetnek meg pionír lombos fafajok (bibircses nyír, rezgő nyár), illetve többnyire gyenge növekedésű zárterdei fafajok (gyakrabban kocsánytalan tölgy, szelídgesztenye, ritkábban bükk, gyertyán). A vizsgált területen a Vendvidék keleti részén (Orfalu, Kétyölgy) és Szalafő körzetében vannak még

állományai. A kezelési egységbe összesen 255,74 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- N13 Mészkerülő lomelegyes fenyevesek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

sötétedőhúsú rókgomba (*Cantharellus melanoxeros*), rózsaszínű nyálkásomba (*Gomphidius roseus*), tarkahúsú érdestinóru (*Leccinum variicolor*), henye boroszlán (*Daphne cneorum*), körtike fajok (*Pyrola* sp., *Chimaphila umbellata*, *Moneses uniflora*, *Orthilia secunda*), vörös áfonya (*Vaccinium vitis-idaea*), kapcsos korpafű (*Lycopodium clavatum*), közönséges laposkorpafű (*Diphasium complanatum*), bordapáfrány (*Blechnum spicnat*), tarkaszövény (*Endromis versicolora*, apáca púposzövény (*Furcula bicuspis*), nagy színjátszólepke (*Apatura iris*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), nagy daliáscincér (*Acanthocinus aedilis*), csarabagoly (*Anarta myrtilli*), lappantyú (*Caprimulgus europaeus*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Természetvédelmi szempontból különleges megítélésű élőhelyek. Mivel az erre az élőhelyre jellemző mohák, lágyszárúak és törpecserjék létfeltétele a tápanyagszegény környezet, ezért a kezelési egységnél fő cél ennek az állapotnak a megteremtése, illetve fenntartása. Éppen ezért az általánostól eltérően ezen az élőhelyen nem cél a holtfa megőrzése, a második lombkoronaszint kialakítása és a jelentős lomelegy jelenléte sem.

Természetvédelmi szempontból a legjobb természetességű állományokban a legkedvezőbb a környéken egykor jellemző kisparaszti szálalás hatásait utánzó gazdálkodás folytatása volna. Ez egyrészt a szálalás folytatásának szükségességét jelenti, másrészt a kifejezetten értékes állományokban helyenként javasolt volna a lombalom, a gallyak és ágfa összegyűjtése, ezzel a felhalmozódott tápanyagok eltávolítása. Fontos volna továbbá az állományok teljes záródásának megakadályozása. Természetvédelmi szempontból a legkedvezőbb az volna, ha a lombkoronaszint záródása nem haladná meg a 70%-ot. E cél elérésének jogi alapjait teremtené meg, ha az ide tartozó erdőrészeket felnyitott erdő kategóriába kerülnének átsorolásra, és külön erdőrészletbe kerülnének. Az elegyesség tekintetében a klimax társulások főfafajainak (kocsányos és kocsánytalan tölgy, gyertyán, bükk) kímélete nem cél, de a tájra jellemző pionír fafajok 10-20%-os elegyaránya megtartandó.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat

b) *Javasolt előírások:*

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E04	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetyszerű erdők 100 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).
E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkenek (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E28	Természetes, természetyszerű és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E49	Az eredeti talajállapot fenntartása érdekében a talaj-előkészítés és a tuskózás elhagyása.
E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: bükk, kocsánytalan tölgy, kocsányos tölgy, erdeifenyő, bibircses nyír, rezgő nyár.
E53	Természetes újulat esetében mesterséges felújítás nem alkalmazható.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: bükk, kocsánytalan tölgy, kocsányos tölgy, erdeifenyő, bibircses nyír, rezgő nyár.
E61	Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőssztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a tájhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágyszárú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti

	park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett: • Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése. • Javasolt alkalmazási idő: lágyszárú: május-június, faszárú: augusztus-szeptember. • Alkalmazás – a faszárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással. • Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják. • Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában). • Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer. • Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E78	A természetvédelmi szempontból értékes gyepterületekkel érintkező állományok esetében a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett szélességben erdőszegély kialakítása.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.
VA03	A területen szóró, vadetető, szózó nem létesíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egység esetében élőhelyrekonstrukciót nem tervezünk.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A szálalás, illetve az örökerdő üzem mód a környék jellemző élőhelyének hosszú távú megőrzését célozza. A fahasználatok mellett fontos volna az egykori tradicionális erdőhasználatok (pl. alomszedés) folytatása, vagy azok hatásainak utánzása. Ezzel biztosítható az élőhely és a hozzá kötődő – a tájra kifejezetten jellemző – növényfajok hosszú távú megőrzése. Ugyanezt a célt szolgálja az elegyfajok alacsony elegyarányon való tartása, illetve a holtfa kíméletének hiánya is.

(a) Kezelési egység kódja: KE-20

(b) Kezelési egység meghatározása: Láposodó erdeifenyvesek

A láposodó erdeifenyves ma már csak a Szőce-Nádasdi-fennsíkon található meg, és itt is csak fragmentális kiterjedésben. A kezelési egységbe azok a pangóvízes erdeifenyvesek kerültek, melyekben tőzegmoha-állományok is élnek. Mivel rendkívül érzékeny, kis kiterjedésű élőhelyekről van szó, ezért a megőrzését célzó kezelési egység magába foglalja a befoglaló élőhelyet is. A kezelési egységbe összesen 82,47 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhely típusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- S4 Ültetett erdei- és feketefenyvesek × K2 Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- sűrű csetkák (*Eleocharis carniolica*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

tőzegmoha fajok (*Sphagnum* sp.), tarkaszövő (*Endromis versicolora*), apáca púposzövő (*Furcula bicuspis*), nagy színjátszólepke (*Apatura iris*), gyászlepke (*Nymphalis antiopa*), nagy daliáscincér (*Acanthocinus aedilis*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Igazán unikális, napjainkra drasztikusan visszaszorult élőhely, melyet akár kisebb erdészeti beavatkozások is igen érzékenyen érintenének. Ennek megfelelően az ide sorolt erdőrészeket láposodó foltjait, illetve az azokat körülvevő 50 m széles gyűrű által lefedett területen a gazdálkodást javasoljuk felhagyni, bennük csak természetvédelmi erdőkezelés megvalósítását javasoljuk. Ennek részeként gondoskodni kell a lecsapoló árkok megszüntetéséről, és időnként a záródó erdeifenyő foltok megbontásáról, továbbá a megjelenő zárterdei fafajok visszaszorításáról. Ezekben a foltokban a holtfa-készlet növelése sem cél, a tápanyagszegény körülmények fenntartása miatt. E területen gépi taposás nem engedhető meg.

Az 50 m széles gyűrűn kívül a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodás folytatható. Ezeken a területeken már nem cél az erdeifenyő állomány hosszú távú fenntartása, így a spontán megjelenő lombergy megsegítése volna kívánatos. Hosszabb távon a cseres-kocsányos tölgyes élőhelyek rekonstrukciója volna az elérendő cél. Ezekben az állományrészekben kiemelten fontos természetvédelmi cél az állományok ökológiai állapotának javítása, fejlesztése. Ez alapvetően az álló és fekvő holtfa mennyiségének növelésével (Védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden természetes úton

keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó.), az elegyfajok kíméletével és felkarolásával, a második lombkoronaszint és a cserjeszint kialakításával, illetve kíméletével, az állományok korának növelésével és a biotópfák (hektáronként legalább 6 db) hálózatának kialakításával, valósítható meg. Az elegyfajok kapcsán kívánatos volna legalább 30% elegyfaj jelenléte, melybe a tárgyalt élőhely esetén a csertölgy és kocsányos tölgy nem számít bele. Fontos külön hangsúlyozni a pionír fafajok szerepét is, melyek kímélete alapvető jelentőségű természetvédelmi szempontból. Erre különösen alkalmasak az erdőszegélyek, rézsűk, de az állományban szórtan megjelenő egyedek is kímélendők. A második lombkoronaszint kímélete kapcsán hangsúlyosan javasolt az alsószintű gyérítések teljes elhagyása.

Fontos feladat az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása is. Az intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelő az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy cseres-tölgyesekben is spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéses kenéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna, az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

Mivel a láposodó foltok és az azokat körülvevő 50 m-es gyűrű kezelése markánsan eltér a befoglaló erdőrészlet fennmaradó részének kezelésétől, ezért szerepelnek a részletes javaslatok között első ránézésre ellentmondásos előírások.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Felső-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E03	A közösségi jelentőségű élőhelyek vagy fajok megőrzése érdekében – az erdőterület erre alkalmas erdőrészeiben a folyamatos erdőborítást biztosító átmeneti, örökerdő vagy faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódra való áttérés.
E04	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok populációinak, továbbá a természetes és természetszerű erdők 100 m-es körzetében idegenhonos fafajok telepítésének korlátozása.
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).

E09	A fakitermeléshez és anyagmozgatáshoz szükséges közelítő nyomok csak a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek védelmének figyelembe vételével.
E10	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében teljes érintetlenség biztosítása az inváziós növényfajok eltávolítására vonatkozó tevékenység kivételével.
E13	Állománynevelés során a nyiladékok és az állományszélek felé legalább 5 m széles erdőszegély létrehozásának elősegítése vagy a meglévők fenntartása. Az elő- és véghasználatok során az idegenhonos növények eltávolítása (az őshonos növényekre nézve kíméletes módszerekkel).
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és bűvőhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.
E24	Az erdőrészleteken belül el nem különített tisztás, cserjés folt, víztestek kijelölése és háborítatlanságának biztosítása.
E25	Erdészeti termékek szállításának, faanyag közelítésének korlátozása gyepterületen, tisztáson (a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok védelme érdekében).
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E27	A természetes erdőtársulás/közösségi jelentőségű élőhely megfelelő állományszerkezetének kialakítása érdekében a nevelővágások során az alsó lombkorona- és a cserjeszint kialakítása, a kialakult szintek megfelelő záródásának fenntartása.
E28	Természetes-, természetszerű- és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E29	A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.

E47	Az erdő talajának megóvása érdekében a teljes talaj-előkészítés elhagyása.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: erdeifenyő, kocsányos tölgy, mézgás éger, bibircses nyír, molyhos nyír, rezgő nyár.
E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: erdeifenyő, kocsányos tölgy, mézgás éger, bibircses nyír, molyhos nyír, rezgő nyár.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágyszárú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett: • Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése. • Javasolt alkalmazási idő: lágyszárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember. • Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással. • Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják. • Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélykiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában). • Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer. • Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E73	Inváziós fás szárú növényfajok visszaszorítása során azok mechanikai eltávolítása a növények sikeres vegyszeres irtását követően.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E87	Faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód fenntartása.
E95	A talajszinten odúval rendelkező fák kivágása magas tuskó visszahagyásával, az odú

	megőrzésével.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA03	A területen szóró, vadetető, szózó nem létesíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A tervezési terület unikális élőhelye, mely kialakulásának és fennmaradásának alapfeltétele a termőhely megfelelő vízellátottsága, vízállásos foltok megléte. Ezeket a termőhelyeket az intenzívebb gazdasági hasznosítás érdekében a legtöbb esetben lecsapoló árkokkal behálózták, így a vízháztartás alapvetően megváltozott. Az élőhely megőrzésének alapvető feltétele a termőhelyi viszonyok rekonstrukciója, vagyis a vízháztartás helyreállítása. Ennek érdekében a rekonstrukcióra kijelölt területeken a lecsapoló árkokat fel kell számolni.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A tervezési terület unikális erdei élőhelye, melynek megőrzése csak akkor garantálható, ha a láposodó foltokkal érintett állományfoltokat fatermesztést nem szolgáló üzemmódba átvezetik, és ott csak természetvédelmi erdőkezelést folytatnak. Ugyancsak alapvető feltétel a terület vízháztartásának helyreállítása, mely az élőhelynek, illetve a hozzá kötődő tőzegmohák fennmaradásának alapvető feltétele.

Az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítására tett javaslatok az élőhelyek kedvező állapotának megőrzése, illetve helyreállítása miatt szükséges. A tervezési területen a fehér akác spontán terjedése számottevő problémaként jelentkezik. Térnyerésének megakadályozása a termőhely-átalakító képessége, illetve az őshonos fajokat elnyomó képessége miatt alapvető feladat a jelölő élőhelyek hosszú távú fenntartása érdekében.

Az 50 m széles gyűrűn kívüli területeken a fenyőterületek átalakítása cseres-kocsányos tölgyessé az igen ritka jelölő élőhely területi kiterjedésének növelését célozza. A kezelési javaslatokban a holtfával, a hagyásfával és az elegyfajokkal kapcsolatban megfogalmazott javaslatok az erdő faji és szerkezeti változatosságának növelését, illetve az ezekhez kötődő állatfajok élőhelyeinek fejlesztését/megteremtését célozzák.

(a) Kezelési egység kódja: KE-21

(b) Kezelési egység meghatározása: Jellegtelen erdők

Szegényes fajkészlettel jellemezhető, többnyire vágásos üzemmódban kezelt erdők, amelyek a hosszú idő óta fennálló intenzív erdőművelés következtében messze állnak a természetszerű állapottól. Az ide sorolt állományok jelentős része valamely klímaregionális erdőtársulás (bükkös, gyertyános-kocsánytalan tölgyes) leromlott származéka. A lombkoronaszintben sokféle fafaj (lombos és fenyő egyaránt) megjelenik, közös jellemzőjük a hiányzó vagy igen fejletlen cserjeszint és a gyér, esetenként teljes hiányzó gyepszint. Ebbe a kezelési egységbe kerültek besorolásra a pionír fafajok (erdeifenyő, mézgás éger, bibircses nyír, rezgő nyár, kecskefűz) alkotta – jellemzően spontán kialakult – erdők is. A kezelési egységbe összesen 5529,87 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- P1 Őshonos fafajú fiatalosok
- P3 Újonnan létrehozott, őshonos vagy idegenhonos fafajú fiatal erdősítés
- P8 Vágásterületek
- RA Őshonos fajú facsoportok, fasorok, erdősávok
- RB Őshonos fafajú puhafás jellegtelen vagy pionír erdők
- RC Őshonos fafajú keményfás jellegtelen erdők
- RDa Őshonos lombos fajokkal elegyes fenyves származékerdők
- RDb Őshonos lombos fajokkal elegyes idegenhonos lombos és vegyes erdők

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 6410 Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (*Molinion caeruleae*)
- 9130 Szubmontán és montán bükkösök (*Asperulo-Fagetum*)
- 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (kiemelt jelentőségű élőhely)
- 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal (kiemelt jelentőségű élőhely)

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), fekete harkály (*Dryocopus martius*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Ezen jellegtelen, alacsonyabb természetességi állapotú állományokban alapvető természetvédelmi cél a természetesség növelése, illetve hosszabb távon valamely jelölő erdei élőhellyé való alakítás.

A kezelési egységbe sorolt élőhelyek esetében kiemelten fontos természetvédelmi cél az állományok ökológiai állapotának javítása, fejlesztése. Ez alapvetően az álló és fekvő holtfa mennyiségének növelésével (védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó), az elegyfajok kíméletével és felkarolásával, a második lombkoronaszint és a cserjeszint kialakításával, illetve kíméletével, az állományok korának növelésével és biotópfák (hektáronként legalább 6 db) hálózatainak kialakításával, valósítható meg. Fontos hangsúlyozni a pionír fajok szerepét is, melyek kímélete alapvető jelentőségű természetvédelmi szempontból. Erre különösen alkalmasak az erdőszegélyek, rézsűk, de az állományban szórtan megjelenő egyedek is kímélendők. A második lombkoronaszint kímélete kapcsán hangsúlyosan javasolt az alsószintű gyérítések teljes elhagyása.

Fontos feladat az inváziós, illetve intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása is. Az intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelendő az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy cseres-tölgyesekben is spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna, az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

Az idesorolt erdőrészek közül a középkorúak, illetve annál fiatalabbak kezelését javasolt

úgy végezni, hogy azok az örökerdő üzemmódba átvezethetők legyenek. Az idősebb állományokban a hosszan elnyújtott fokozatos felújító vágás mellett történő véghasználat javasolt, melyet követően az új állomány nevelése a fentiek szerint végzendő.

A fiatalosokban, illetve a fiatal állományokban a nevelővágásokat úgy kell végezni, hogy az erdőrészletben minimum 30% elegyfaj maradjon (a tervezési területen klimax társulások állományalkotó fafajin kívül). A későbbi nevelővágásokat változó eréllyel kell elvégezni, és az erdőben a második lombkoronaszint kialakulását elő kell segíteni.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet
- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E08	Rakodó, depónia kialakításának területi korlátozása (a közösségi jelentőségű élőhelyekre, illetve fajokra történő esetleges káros hatások miatt).
E10	Meghatározott erdőrészletekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében teljes érintetlenség biztosítása az inváziós növényfajok eltávolítására vonatkozó tevékenység kivételével.
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és

	búvóhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E27	A természetes erdőtársulás/közösségi jelentőségű élőhely megfelelő állományszerkezetének kialakítása érdekében a nevelővágások során az alsó lombkorona- és a cserjeszint kialakítása, a kialakult szintek megfelelő záródásának fenntartása.
E28	Természetes, természetyszerű és származék természetességi állapotú erdőkben a nevelővágások során az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedszámának minimális szintre szorítása, illetve lehetőség szerinti teljes eltávolítása.
E29	A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása.
E32	Örökerdő üzemmódra való áttérés.
E36	Az adott erdőrészletben véghasználat esetén szálalóvágás alkalmazása.
E37	Tájhonos fafajú állományok véghasználata során az idős állományban legalább 5% területi lefedettséget biztosító hagyásfa csoport (mikroélőhely) visszahagyása, lehetőleg az idős állomány szerkezetét és összetételét is reprezentáló formájában.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E49	Az eredeti talajállapot fenntartása érdekében a talaj-előkészítés és a tuskózás elhagyása.
E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E53	Természetes újulat esetében mesterséges felújítás nem alkalmazható.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E61	Talajvédelmi rendeltetésű és felnyíló (erdőssztyepp jellegű) erdők esetében a felújítás során a tájhonos fafajok tuskó- és gyökérsarj eredetű újulatának megőrzése.
E65	Intenzíven terjedő idegenhonos fafaj felújításokban történő alkalmazásának teljes körű mellőzése.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágy és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.

E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágyszárú: május-június, faszárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a faszárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E74	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.
E75	Kártevők elleni védekezésnél kímélő technológiák és célirányos kijuttatás (területi lokalizáció, időszak megválasztása: életciklushoz kötött kijuttatás) alkalmazása.
E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E95	A talajszinten odúval rendelkező fák kivágása magas tuskó visszahagyásával, az odú megőrzésével.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be

	kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.
--	---

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt erdőket a termőhelytől függően 9130 Szubmontán és montán bükkösökké, 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyesekké, 91M0 Pannon cseres-tölgyesekké, a 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdökké vagy 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdökké szükséges átalakítani (részletesebben a 3.2.2. fejezetben).

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az inváziós növényfajok visszaszorítása az élőhelyek kedvező állapotának megőrzése, illetve helyreállítása miatt szükséges. A tervezési területen a fehér akác spontán terjedése számottevő problémaként jelentkezik, mely különösen a vágásterületeken jellemző, de a zártabb állományokba és azok szegélyeibe is behatol. Térnyerésének megakadályozása a termőhely-átalakító képessége, illetve az őshonos fajokat elnyomó képessége miatt ugyancsak alapvető feladat a jelölő élőhelyek hosszú távú fenntartása érdekében.

A kezelési javaslatokban a holtfával, a hagyásfával és az elegyfajokkal kapcsolatban megfogalmazott javaslatok az erdő faji és szerkezeti változatosságának növelését, illetve az ezekhez kötődő állatfajok (köztük jelölő fajok) élőhelyeinek fejlesztését/megteremtését célozzák.

A tárgyalt gazdálkodási módszerekkel hosszabb távon a jellegtelen erdők jelentős része jelölő élőhellyé alakítható.

(a) Kezelési egység kódja: KE-22

(b) Kezelési egység meghatározása: Kultúrfenyvesek

Azok a fenyőállományok kerültek ebbe a kezelési egységbe, melyekben a fenyőfaj(ok) (fajtól függetlenül) elegyaránya legalább 70%. A vizsgált területen igen elterjedt élőhely-csoport. Számos típusuk létezik, mindegyikre jellemző az erős emberi behatás, a szerkezeti elemekben és fajokban való szegénység, uniformizálódás. A kezelési egységbe összesen 12885,98 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- S4 Ültetett erdei- és feketefenyvesek
- S5 Egyéb ültetett tájidegen fenyvesek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (*Alno-Pandion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*) (kiemelt jelentőségű élőhely)

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok:--

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Általánosságban kijelenthető, hogy a tervezési területen – a mészkerülő és a láposodó erdeifenyvesek kivételével – nem cél az erdeifenyő uralta élőhelyek fenntartása, az erdeifenyő jelenléte mint elegyfaj volna kívánatos. Ennek megfelelően természetvédelmi szempontból ezek valamely jelölő élőhellyé való átalakítása volna a legkedvezőbb. Hogy konkrétan melyikre, azt a termőhelyi adottságok határozzák meg, de általánosságban bükkösök, gyertyános-tölgyesek vagy cseres-kocsányos tölgyesek jöhetnek szóba, de helyenként a patakmenti ligeterdők is érintettek. A kategóriába sorolt állományok kezelése az állományalkotó fajtól függően némileg eltérő lehet. A nagy területen pusztuló kultúrlucosok esetében az átalakítást javasolt a pusztulás ütemében végezni tarvágást követő mesterséges erdőfelújítással. A kultúr vörösfenyvesek esetében nem feltétlenül szükséges a tarvágásos állománycsere. Javasolt inkább hosszabb távra elnyújtva, a folyamatos erdőborítás fenntartása mellett, változatos lécek nyitásával elvégezni azt. A kultúr erdeifenyvesek esetében is elsősorban a folyamatos erdőborítás mellett történő átalakítás a preferált beavatkozás. E során az állományokban már jelenlévő elegyfajok kímélete alapvető cél, tehát az előhasználatok során ezek javára kell dolgozni. Azokban a kultúr erdeifenyvesekben, melyek a fenti módszerekkel bármely ok miatt nem alakíthatók át (pl. a változatos lombelegy hiánya miatt), a tarvágást követő állománycsere a javasolt beavatkozás.

Az állományok fafajcseréje mellett további cél az erdők szerkezetgazdagságának növelése is, így a már jelenlévő holtfa, mikroélőhelyek és biotópfák kímélete itt is fontos. A holtfa esetében az álló és fekvő holtfa mennyiségének növelése is cél (védett területen legalább 30 m³/ha, míg fokozottan védett területen 50 m³/ha, melynek legalább 30%-a álló holtfa. Az elvárt mennyiség eléréséig minden természetes úton keletkező holtfa visszahagyandó. Ezt követően a holtfa mennyisége fenntartandó). Az elegyes állományok kialakítására általános szabályként javasolható, hogy 20-30% változatos, őshonos lombelegy és ugyanennyi erdeifenyő elegy jelenléte volna kívánatos.

Fontos feladat az intenzíven terjedő növényfajok visszaszorítása is. Az inváziós, illetve intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelendő az akác esete, melyre a tervezési területen jellemző, hogy az érintett erdőkben spontán megjelenik, különösen akkor, ha ott valamilyen beavatkozás történik. Ennek megfelelően a beavatkozások előtt a környékbeli akácegyedeket javasolt vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéses kenéssel) kiirtani. Ugyancsak fontos volna, az ellene való mihamarabbi fellépés, ha az adott állományban spontán megjelenik.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Örség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat

- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet
- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkenek (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E22	Az erdőrészletben megjelölt mikroélőhelyen legalább 10 m ³ /ha, kifejezetten vastag (többségében 30 cm mellmagassági átmérő feletti) odvas, böhönc, fészkelő- és bűvőhelynek alkalmas élő fák kijelölése és folyamatos fenntartásának biztosítása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E29	A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása.
E30	Az idegenhonos vagy tájidegen fafajokkal jellemezhető faállományokban a nevelővágások során az őshonos fafajok egyedeinek megőrzése az alsó- és a cserjeszintben is.
E31	A nevelővágások során az intenzíven terjedő fafajok teljes mértékű eltávolítása.
E40	A fakitermelés és anyagmozgatás során az erdőrészlet területén a talaj védelme érdekében kerülendő a 20 cm-nél mélyebb közelítési, illetve vonszolási nyom kialakulása. A tő- és törzssérülés ne haladja meg az 5%-ot.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E48	Mesterséges felújítás, illetve pótlás esetén géppel részleges talaj-előkészítés.
E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E54	Idegenhonos fafajú faállomány szerkezetátalakítása.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.

E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E62	Az idegenhonos és tájidegen fafajú faállományok véghasználata és felújítása során a természetes cserje- és lágyszárú szint kímélete, valamint a talajtakaró megóvása.
E64	Az idegenhonos és tájidegen fafajú erdők véghasználata során a tájhonos fafajok egyedeinek meghagyása (az alsó- és lehetőség szerint a cserjeszintben is).
E65	Intenzíven terjedő idegenhonos fafaj felújításokban történő alkalmazásának teljes körű mellőzése.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágú szárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
E74	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E74	Kórokozók és kártevők elleni vegyszeres védekezés kizárólag indokolt esetben (pl. lakott terület közelében, közegészségügyi okokból, esetleg felújítás alatt álló erdőterületeken, magtermő állományokban) történő elvégzése.
E75	Kártevők elleni védekezésnél kímélő technológiák és célirányos kijuttatás (területi lokalizáció, időszak megválasztása: életciklushoz kötött kijuttatás) alkalmazása.
E77	Az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedeinek eltávolítása során tekintettel kell lenni a túlzott mértékű kitermelés okozta lékesedés elkerülésére a kitermelésre kerülő egyedek kijelölésével vagy a kitermelt idegenhonos fajok egyedeinek helyén, kézi munkával, talaj-előkészítés nélkül, mesterséges felújítás elvégzésével.
E78	A természetvédelmi szempontból értékes gyepterületekkel érintkező állományok esetében a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett szélességben erdőszegély kialakítása.

E80	Meghatározott erdőrészekben az élőhelyek és fajok védelme érdekében időbeli korlátozás alkalmazása.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E84	Fakitermelés tervezése során az érintett erdőrészek korosztály-eloszlásának javítása. Térben változó erélyű nevelővágások végzése, az alsó szint és az átlagkornál fiatalabb egyedek kímélete.
E85	A hagyásfák, hagyásfacsoportok fenntartása a fák természetes pusztulásáig.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
E97	Kártevők elleni védekezésnél biológiai módszerek (feromoncsapdák, elterelő anyagok) alkalmazása.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.
VA02	Ameddig a vadállomány nagysága nem éri el azt a szintet, hogy kerítés nélkül is biztosítható legyen a felújítás sikeressége, addig a felújítás területét lehetőség szerint be kell keríteni. A kerítéseket legkésőbb az utolsó tisztítási munka elvégzését követő egy éven belül le kell bontani.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységen belül élőhelyrekonstrukcióra van szükség, a termőhelynek megfelelő lombos fafajok visszahozatalával, a potenciális természetes erdőtársulás kialakításával (részletesebben a 3.2.2. fejezetben).

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

A kezelési javaslatok az élőhelyrekonstrukció érdekében, a potenciális természetes erdőtársulás visszahozatalát célozzák. A holtfa, a mikorélőhelyek és az őshonos elegyfajok kímélete, illetve az inváziós fajok visszaszorítása az erdőhöz kötődő állatfajok életfeltételeit, illetve a helyreállítandó élőhely „induló szerkezetgazdagságát” biztosítják.

(a) Kezelési egység kódja: KE-23

(b) Kezelési egység meghatározása: Idegenhonos fafajú faállományok

A kezelési egységbe tartoznak az idegenhonos lombos fafajok alkotta erdők, illetve a nemesnyárasok. A kategóriában a legnagyobb jelentőséggel a vöröstölgyesek, illetve az akácok bírnak. Kisebb, de nem elhanyagolható területet foglalnak el a nemesnyárasok. A tervezési területen előforduló további – csekély kiterjedésű – állománytípusok az amerikaikörisek, az ezüstjuharosok és a feketediósok. A kezelési egységbe nem csak az elegyetlen állományok kerültek, hanem azok az erdők is, melyekben a fenti fajok jelentősebb elegyaránnyal vannak jelen. A kezelési egységbe összesen 634,03 ha erdő tartozik. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- S1 Ültetett akácosok
- S2 Nemesnyárasok
- S3 Egyéb tájidegen lombos erdők
- S6 Nem őshonos fafajok spontán állományai
- S7 Nem őshonos fajú facsoportok, erdősávok és fasorok

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok:--

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt minden erdőrészlet esetében cél a termőhelynek megfelelő természetszerű erdővé alakítás. Az elegyetlen állományok esetében ez teljes állománycserével érhető el. Azokban az erdőrészletekben, melyekben őshonos fafajok is előfordulnak, az átalakítást ezek kímélete mellett javasolt elvégezni.

Az inváziós, illetve intenzíven terjedő fajok kapcsán külön kiemelendő az az akác, illetve az akácosok esete. Mivel a kisebb bolygatások hatására is intenzív terjedéssel reagál, a beavatkozások előtt javasolt az akácegyedeket vegyszeres úton (augusztus és október között végzett törzsinjektálással vagy kéregsebzéses kenéssel) kiirtani.

A kezelési egység által érintett területen előforduló vízforrások, vízbázisok védelme érdekében egy famagasságnyi sugarú körben folyamatos erdőborítást javasolt biztosítani, közvetlen közelükben közelítőnyom kijelölése kerülendő.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, konkrét kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról
- o Alsó-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2012. január 1. - 2021. december 31. 85/2012. (VIII. 6.) VM rendelet
- o Felső-Őrség Erdőtervezési Körzet körzeti erdőterve: 2018. január 1. - 2027. december 31. VA-06/AKF02/7148-1/2018. határozat
- o Szentgyörgyvölgyi Erdőtervezési Körzet erdőterve: 2016. január 1. – 2025. december 31. 45/2015. (VII. 28.) FM rendelet
- o A Felső-Kemenesháti Erdőtervezési Körzet erdőterve: VA-06/AKF02/3171-10/2018. határozat

b) Javasolt előírások:

Kód	Erdőterületekre vonatkozó kezelési előírás-javaslatok
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei

	élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E19	Az elő- és véghasználatok során az előzetesen meghatározott fa-, illetve cserjefajok kímélete.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkének (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E24	Az erdőrészeketeken belül el nem különített tisztás, cserjés folt, víztestek kijelölése és háborítatlanságának biztosítása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E29	A vegyes összetételű faállományokban a nevelővágások során az idegenhonos fafajok eltávolítása.
E30	Az idegenhonos vagy tájidegen fafajokkal jellemezhető faállományokban a nevelővágások során az őshonos fafajok egyedeinek megőrzése az alsó- és a cserjeszintben is.
E31	A nevelővágások során az intenzíven terjedő fafajok teljes mértékű eltávolítása.
E41	A fakitermelés elvégzésére idő- és térbeli korlátozás megállapítása.
E50	A vágásterületen történő égetés mellőzése.
E51	Felújítás tájhonos fafajokkal, illetve célállománnyal. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E54	Idegenhonos fafajú faállomány szerkezetátalakítása.
E57	Az erdőfelújításban, pótlásban, állománykiegészítésben kizárólag tájhonos fafaj alkalmazása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E58	Az erdőfelújítások során a természetes erdőtársulásnak megfelelő elegyfajok biztosítása. Megjegyzés: a konkrét fafajokat a termőhely függvényében kell meghatározni.
E64	Az idegenhonos és tájidegen fafajú erdők véghasználata során a tájhonos fafajok egyedeinek meghagyása (az alsó- és lehetőség szerint a cserjeszintben is).
E65	Intenzíven terjedő idegenhonos fafaj felújításokban történő alkalmazásának teljes körű mellőzése.
E67	Az idegenhonos és tájidegen fafajú szabad rendelkezésű erdők és fásítások felújításának elhagyása, azok más művelési ágban (pl. gyepterület) történő hasznosítása.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E69	A környező gyepterületek védelme érdekében az idegenhonos fafajok alkotta állományok terjeszkedésének megakadályozása.

E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágyszárú: május-június, faszárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a faszárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
E77	Az idegenhonos fa- és cserjefajok egyedeinek eltávolítása során tekintettel kell lenni a túlzott mértékű kitermelés okozta lékesedés elkerülésére a kitermelésre kerülő egyedek kijelölésével vagy a kitermelt idegenhonos fajok egyedeinek helyén, kézi munkával, talaj-előkészítés nélkül, mesterséges felújítás elvégzésével.
E81	Faanyag mozgatása csak kemény (száraz vagy fagyott) talajviszonyok mellett.
E86	A letermelt faanyag április 30-ig történő elszállítása a xilofág rovarfajok védelme érdekében.
Vadgazdálkodási előírás-javaslatok	
VA01	Szóró, szózó vagy etetőhely a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett helyszínen alakítható ki.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységen belül élőhelyrekonstrukcióra van szükség, a termőhelynek megfelelő lombos fafajok visszahozatalával, a potenciális természetes erdőtársulás kialakításával (részletesebben a 3.2.2. fejezetben).

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az idegenhonos lombos fafajok visszaszorítása, idegenhonosságuk, jelentős termőhelyátalakító képességük, inváziós tulajdonságuk miatt az erdőnevelések és erdőfelújítások során mindenképpen indokolt. Az akáccal elegyes gyertyános-kocsánytalan tölgyes állományok természetességének javítása a vertikális és horizontális szerkezet differenciálásával, az árnyaló második lombkoronaszint megtartásával/kialakításával, az akácelegy lehető legsürgősebb eltüntetésével, a cserjeszint kíméletével, a további inváziós fajok visszaszorításával érhető el. A holtfa, a mikorélőhelyek és az őshonos elegyfajok kímélete, illetve az inváziós fajok visszaszorítása az erdőhöz kötődő állatfajok életfeltételeit, illetve a helyreállítandó élőhely „induló szerkezetgazdagságát” biztosítja.

(a) Kezelési egység kódja: KE-24

(b) Kezelési egység meghatározása: fás vagy cserjés foltok és sávok

Nagyon változatos eredetű és megjelenésű élőhelyekből álló kezelési egység, amely magában foglalja a cserjésedett vagy fásodóban lévő hajdani gyepek és szántókat is, ha azok már döntően fásszárú növényzettel borítottak. Ide tartoznak a gyepek és szántók közti, utak menti fa- és cserjesorok is, valamint a nyílt élőhelyekbe beékelődő fa- és cserjefoltok. Általában kis kiterjedésű élőhelyfoltok alkotják, melyek nem rendelkeznek erdőtervvel. Összesen 453 élőhelyfolt tartozik a kezelési egységbe, 248 ha kiterjedésben. A kezelési egység 98%-a az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre esik.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- P2a Üde cserjések
- P2b Galagonyás-kökényes cserjések

Érintett Natura 2000 élőhelyek:--

Érintett közösségi jelentőségű fajok:--

Érintett, egyéb kiemelt fajok: tövisszúró gébics (*Lanius collurio*), karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe tartozó élőhelyek többségében nem folyik gazdálkodás. Mivel általában nem erdő művelési ágú területek, így üzemtervvel sem rendelkeznek, hasznosításuk kevésbé szabályozott, egyedi engedélyekhez vagy bejelentésekhez kötődik. Mivel nagyban hozzájárulnak a táji léptékű élőhelydiverzitás fenntartásához, ráadásul számos védett állatfajnak nyújtanak élőhelyet vagy éppen ökológiai folyosót az alkalmas élőhelyfoltok között, megőrzésük fontos feladat. Kiemelten vonatkozik ez a gyepek és szántók közé ékelődő fásorokra és cserjesávokra, amelyek pl. a sárga gyapjasszövő vagy a tövisszúró gébics és karvalyposzáta legfontosabb élőhelyeit jelentik. Amennyiben szántók vagy gyepek erdősülése révén jöttek létre, az eredeti élőhely helyreállítása csak kivételes esetben fogadható el, pl. ha két értékes élőhelyfolt összekapcsolása miatt szükséges. Minden egyéb esetben folyamatos jelenlétükre kell törekedni, így levágásuk legfeljebb szakaszosan képzelhető el, mindig hagyva elegendő mennyiséget belőlük.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, kezelési egységre vonatkozó konkrét kezelési előírás-javaslatok:

(a) Kötelezően betartandó előírások:

- 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

(b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
E16	A gyérítések és véghasználatok során legalább 5 m ³ /ha álló és/vagy fekvő holtfa jelenlétének biztosítása.
E17	Az emberek testi épségét, közlekedést és épületeket nem veszélyeztető (az erdei élőhelyek fenntartását kiemelten szolgáló) lábon álló holtfák meghagyása.
E18	A ritka fajhoz tartozó, vagy odvas, vagy böhöncös, vagy idős, vagy más okból értékes faegyedek kijelölése és megőrzése az elő- és véghasználatok során.
E20	Fokozottan védett jelölő madárfaj fészkenek (madárfajtól függően meghatározott) körzetében fészkelési időszakban az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozása.
E26	Az előhasználatok során az elegyfa fajok alsó és felső lombkorona szintben hagyása, fenntartása, lehetőség szerint a természetes erdőtársulásra/közösségi jelentőségű élőhelyre jellemző összetételben, mennyiségben és többé-kevésbé egyenletes eloszlásban.
E33	Természetes, természetszerű és származék erdőkben a tarvágás mellőzése.
E68	Totális gyomirtó szerek használata csak szelektív módon és csak intenzíven terjedő, inváziós lágú és fás szárú fajok ellen alkalmazható a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal történt előzetes egyeztetést követően.
E70	Az intenzíven terjedő növényfajok elleni vegyszer használata a következő előírások mellett:
	• Az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében a vegyszerbe minden esetben színező anyag keverése.
	• Javasolt alkalmazási idő: lágú szárú: május-június, fás szárú: augusztus-szeptember.
	• Alkalmazás – a fás szárú fajok visszaszorítása érdekében – kéregre kenéssel, tuskóecseteléssel, fainjektálással, nem légi úton történő permetezéssel, ártéren – a gyalogakác kivételével – fainjektálással.
	• Az alkalmazható szerek lehetőleg környezetbarát, gyorsan felszívódó hatóanyagúak, szelektív kijuttatásra alkalmasak legyenek, melyek levélen vagy kambiumon keresztül felszívódnak és a növény sarjadásmentes irtását biztosítják.
	• Erdészeti felhasználásra engedélyezett készítmények alkalmazása (az engedélyokiratban foglalt módon, az egyéb vonatkozó jogszabályi előírások betartásával, a kijuttatáshoz szükséges hatósági engedélyek birtokában).
	• Megfelelő vastagságú egyedek esetében injektálás, kéreghántás vagy levágás után a vágásfelület pontpermetezése, illetve kenése útján alkalmazható vegyszer.
E72	• Vékonyabb egyedek, illetve korábbi kezelés után kihajtó sarjak esetében levélen felszívódó gyomirtó alkalmazása, csöppenésmentes kijuttatással.
	Lehetőség szerint mechanikai módszerek (pl. kézi cserjeirtás, szárzúzás, kaszálás) alkalmazandók az agresszívan terjedő fajok visszaszorítására.
E88	Fakitermelés csak augusztus 15. és február 28. között végezhető.

(f) Élőhelyrekonstrukciós és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységben nem javasolunk élőhelyrekonstrukciót.

(g) Kezelési javaslatok indoklása:

Az érintett élőhelyek állapotának javítása az őshonos fafajok javára történő szelektálás és felújítás, az idős faegyedek kímélete, az elegyesség növelése és az inváziós, illetve intenzíven terjedő fafajok, elsősorban a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) visszaszorításának útján érhető el. A fakitermelést minden esetben a madarak fészkelési időszakán kívül kell végezni.

3.2.1.2.3. Vadgazdálkodás

A tervezési területen a túltartott nagyvadállomány károkat okoz a gyepekben, az erdők aljnövényzetében és rendkívül nehezíti az erdők természetes felújítását. A probléma országos jelentőségű, a nagyvadállomány apasztása lokálisan nem elegendő. A gyepek megőrzéséhez, az erdők természetességének növeléséhez és a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodáshoz a nagyvadlétszámot az erdő ökológiai eltartóképessége alá kell szorítani oly módon, hogy védett és veszélyeztetett élőlények állományait, élőhelyek fennmaradását és az erdőfelújítások sikerességét kerítés hiányában ne veszélyeztesse. Az 504. számú Rába-menti-Kemenesháti vadgazdálkodási tájegység tervének rendeletéből az alábbi nagyvadfajokra vonatkozó állománykezelési előírásokat emeljük ki:

Gímszarvas

A tájegységben a gímszarvasállomány mennyiségét tekintve nagyon jelentős. A jelentett létszámok és a teríték alapján országosan a felső negyedben helyezkedik el. Az állomány minősége a trófeabírálati adatok alapján a vadgazdálkodási tájegységek között a középső harmadban helyezkedik el. Az állomány minősége országos viszonylatban közepes/jó. A vadgazdálkodási tájegység adatai alapján a vadászati nyomást fokozatosan kell emelni olyan szintre, hogy 10 éven belül a tájegység becsült gímállománya a fenntartandó legkisebb gímlétszám és az élőhelyet nem veszélyeztető legmagasabb szabadterületi gímlétszám közé csökkenjen, a 12,25 db szarvas 1000 hektáronkénti állomány nagyságra.

Őz

A vadgazdálkodási tájegység adatai alapján a terítéket fokozatosan növelni kell addig az egyensúlyi állapotig, amikor az őzállomány hasznosításának mértéke és a hasznosítás összetétele is biztosítja a vadgazdálkodási egység területén célként meghatározott 23 db őz 1000 hektáronkénti létszám fenntartását.

Vaddisznó

Az Észak-dunántúli Vadgazdálkodási Táj területén a vaddisznó szabad területi létszámát a következő 10 évben a 2017-ben becsült létszámnak legalább felére (40-60%-kal) kell csökkenteni és a továbbiakban 7,5 db vaddisznó 1000 hektáronkénti szinten tartani a létszámot.

6. táblázat Az 504. számú vadgazdálkodási táj tervezett és becsült állományadatai

	Fenntartandó állománylétszám		Fenntartható állománylétszám		Becsült állománylétszám (2019)	
	Összesen (db)	Sűrűség (db/1000 ha)*	Összesen (db)	Sűrűség (db/1000 ha)*	Összesen (db)	Sűrűség (db/1000 ha)*
Gímszarvas	1700	9,43	2900	16,08	4548	25,22
Őz	3400	18,86	4900	27,17	5554	30,80
Vaddisznó	800	4,44	1900	10,54	2874	15,93

* Az 504. számú vadgazdálkodási tájegység 180 314 ha-nyi területére számolva

Fontosnak tartjuk, hogy az állománylétszámok a tervezett maximum és minimum értékek között a mediánban legyenek meghatározva, mert a vadállománybecslések nagyon pontatlanok és jelentős szórást mutatnak.

Kiegészítő intézkedésként javasoljuk a vadföldek létrehozásának és fenntartásának támogatását is, hogy a vadak általi nyomás csökkenhessen az egyéb élőhelyeken. Az apróvadállomány ugyanakkor nem gyakorol jelentős hatást a jelölő értékekre. Vadföldek létesítését a növényzet télen történő fennhagyásával és 2 m széles szegélyvegetáció extenzív kaszálásával javasoljuk oly módon, hogy monokultúra alkalmazása esetén adott kultúrnövény egybefüggő területe ne legyen nagyobb 2 hektárnál.

A 269/2007. (X.18.) Korm. rend. 4.§ (5) bekezdése értelmében vadgazdálkodási létesítmény elhelyezésére csak a vadászati hatóság engedélye mellett van lehetőség. A gyepterületen „szóró” elhelyezése természetvédelmi szempontból nem támogatható. Egyéb vadászati létesítmények - les, vadbefogó udvar stb.- elhelyezése egyedi elbírálás mellett, a jelölő élőhelyek károsodását megakadályozó egyedi korlátozásokkal engedélyezhető. Vadászati létesítmény elhelyezésekor annak megközelítését már létező nyomvonalon vagy oly módon kell megoldani, hogy a gyepterületen gépjárművel való tartamos közlekedés ne okozza annak feltörését, felcsapázását. A földön fészkelő madarak, illetve az apróvad szaporulatának védelme érdekében támogatandó a vadászható emlős és szárnyas ragadozók engedélyezett módszerekkel történő visszaszorítása.

Vadkárelhárító kerítések

Vadkárelhárító kerítések létesítését az állomány optimális szintre való csökkentése után nem javasoljuk. Hosszú távon a kerítések számának csökkentését tartjuk kívánatosnak. A kerítések csökkentik a vad élőhelyét, koncentrálnak a mozgását, ezáltal növelve a kerítetlen területekre jutó vadsűrűséget és okozott terhelést, amely további kerítések létesítését vonják maguk után elindítva egy öngerjesztő folyamatot. A kerítések nem kívánatos tájképi elemek és bontásuk gyakori elmaradása esetén kellemetlen hulladékként maradnak a természeti környezetben. A folyamatos erdőborítás előretörésével a felújítási kötelezettség alá eső területek is várhatóan csökkenni fognak, amellyel párhuzamosan az erdővédelmi kerítések térfoglalása és szerepe is csökkeni fog.

További intézkedési javaslatok

A vadgazdálkodók számára javasoljuk tartós vadkíméleti területek alkalmazását, ahol a vad nyugalomát hatékonyan tudják biztosítani. Ennek jelentősége – a vadgazdálkodó egyéb érdekein felül – az olyan nagyméretű, több száz egyedet számláló szarvascsapatok kialakulásának elkerülésében játszik fontos szerepet, amelyek mozgásuk során órák alatt képesek értékes élőhelyeket, teljes erdősítéseket, gabonavetéseket stb. teljesen tönkre tenni. Szintén ebből az okból kifolyólag javasoljuk az 1-2 állományapasztó társas vadászat helyett egyéni vadászatok (lesvadászat, cserkelés stb.) alkalmazását.

(a) Kezelési egység kódja: KE-25

(b) Kezelési egység meghatározása: Rába folyó

A kezelési egységbe kizárólag a Rába folyó medrét soroltuk, a benne található zátonyokkal és partmenti iszapnövényzettel együtt. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- I1 Üde természetes pionír növényzet
- U8 Folyóvizek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 3130 Oligo-mezotróf állóvizek Littorelletea uniflorae és/vagy Isoeto-Nano-juncetea vegetációval

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- erdei szitakötő (*Ophiogomphus cecilia*)
- sávós bődöncsiga (*Theodoxus transversalis*)
- tompa folyamkagyló (*Unio crassus*)
- magyar bucó (*Zingel zingel*)
- német bucó (*Zingel streber*)
- ingola fajok (*Eudontomyzon* spp.)
- selymes durbincs (*Gymnocephalus schraetzer*)
- balin (*Aspius aspius*)
- törpecsík (*Sabanejewia aurata*)
- homoki küllő (*Gobio kessleri*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok:

Keffermüller-denevérszárnyú-kérész (*Oligoneuriella keffermuelleriae*), sápadt denevérszárnyú-kérész (*Oligoneuriella pallida*), rábai kérész (*Neoephemera maxima*), drávai tegzes (*Platyphylax frauenfeldi*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A Rába a vízlépcsők, a települések és a hidak közvetlen érintett védelmi területeit kivéve természetközeli állapotúnak tekinthető, ahol nincsenek akadályoztatva a természetes mederfejlődési folyamatok. Elsődleges cél tehát a jelenlegi kedvező ökológiai állapot hosszú távon történő fenntartása a természetvédelmi és árvízvédelmi célok összehangolásával. Ennek megfelelően az alábbi javaslatokat tartjuk fontosnak:

Vízkárelhárítási tevékenységek:

- Legfeljebb a lefolyást gátló fák és uszadék eltávolítása javasolt. Ez alól kivételt képeznek a vízi létesítmények al- és felvízi oldalának 500-500 méteres szakaszai, valamint a települések belterületeinek be- és kivezető 500 m-es szakaszai.
- Homok és kavicsbányászati tevékenység nem javasolt, a kavicszátonyok érintetlenül hagyandóak. Ez alól kivételt képez a vízi létesítmények (pl. hidak, duzzasztógátak) közvetlen környezete.

- A mederben és a partok mentén növényzetirtás kerülendő. Ez alól kivételt képeznek a vízi létesítmények al- és felvízi oldalának 500-500 méteres szakaszai, a települések belterületeinek be- és kivezető 500 m-es szakaszai, valamint az inváziós fajokkal fertőzött területrészek. Inváziós növényfajok irtását mechanikus módszerrel vagy a vízi szervezetekre nem veszélyes vegyszerrel javasolt végezni.
- A mederben végzett mederbiztosítási, partbiztosítási tevékenység kerülendő. Ez alól kivételt képeznek a vízi létesítmények al- és felvízi oldalának 500-500 méteres szakaszai, valamint a települések belterületeinek be- és kivezető 500 m-es szakaszai.
- A szabad folyású szakaszokon az iszapolási, kotrási tevékenység kerülendő. Ez alól kivételt képeznek a vízi létesítmények al- és felvízi oldalának 500-500 méteres szakaszai, valamint a belterületi szakaszok.
- A duzzasztó művek felvízi, lassú áramlású, ill. pangóvízi állapottal jellemezhető szakaszain a feliszapolódás csökkentésére fenntartó kotrások elvégzése szükséges. Ennek ideje nem eshet egybe a halak ívási időszakával.
- Lassú áramlású, homokos mederrészek területén a beavatkozás kerülendő, a halak ívása szempontjából az ilyen típusú élőhelyek fenntartása, kialakulásának elősegítése szükséges. Az ilyen élőhelyek kialakulását a természetes mederfejlődési folyamatok biztosításával lehet elérni. A természetes mederfejlődési folyamatok alapvető feltétele a mederstabilizálás, ill. a partvédő művek megszüntetése.
- Sodrottabb szakaszok, finom kavicsos-sóderes medreinek fenntartásának, kialakulásának elősegítése szükséges.
- A bentikus és/vagy litofil fajok védelme érdekében a munkálatokat az ívási, illetve a zsenge ivadék megerősödése utáni, valamint a téli veremelés megkezdése előtti időszakra, július 1. és október 31. közé szükséges időzíteni.

Hosszirányú átjárhatóság:

- Hosszabb távon megvizsgálandó a duzzasztóművek felszámolásának, az akadályok megszüntetésének lehetősége. Újabb duzzasztók kialakítása nem kívánatos, kizárólag olyan energiahasznosítás fogadható el, amely jelentősen nem változtatja meg az áramlási viszonyokat.
- A meglévő duzzasztóművek közül a magyarlaki esetében van szükség a hallépcső továbbfejlesztésére, mert ez jelenleg nem működik hatékonyan. Fontos az alsószőlőki hallift és a szentgotthárdi hallépcső hatékonyságának folyamatos monitorozása is. A hallépcsőket lehetőleg egész éven át, de legalább március-október között üzemeltetni kell.
- A hallépcsők az idegenhonos inváziós fajok (pl. amerikai jelzörák) terjedését is megkönnyíti. Ezen fajok koncentrációját a hallépcsőkben, illetve csónakcsúszdákban ki kell használni a gyérítésükre, hogy ezzel is akadályozzuk a terjedésüket.
- A meglévő duzzasztóművek esetében, a természetes vízjárási viszonyokhoz leginkább hasonlóságot állapot kialakítása ökológiai szempontból szükséges, ezért elengedhetetlen a műtárgyak üzemrendjének felülvizsgálata. Szükséges a műtárgyak átalakítása, hidraulikai, áramlási feltételeinek, a természetvédelmi szempontokat prioritásként kezelő üzemrendjének kialakítása az ökológiai vízigény folyamatos biztosítása céljából.

Keresztirányú átjárhatóság:

- A kezelési egység területén extenzíven kezelt part menti pufferzóna kialakítására van szükség. Ennek érdekében mindkét parton legalább 50 m széles erdős vagy gyeperes sávot kell kialakítani.

- A partmenti, litorális régióban a fásszárú vegetáció irtása kerülendő, a felújítás elvégzését hazai honos fafajokkal kell elvégezni. A lefolyást gátló uszadék és holtfa eltávolítása ugyanakkor a folyó 6 m-es parti sávjában megengedhető.
- A kezelési egység teljes területén az idegenhonos fajok telepítésének teljes tilalma szükséges.
- A kezelési egység teljes területén az idegenhonos inváziós halfajok (*Ameiurus nebulosus*, *Carrasius gibelio*, *Oncorhynchus mykiss*, *Salvelinus fontinalis*, *Pseudorasbora parva*) egyedszámának minimalizálása, folyamatos gyérítése szükséges.
- A tervezési területen a vízfolyásba jutó szennyvíz mennyiségének minimalizása és hosszabb távon annak megszüntetése javasolt.
- A területen található szennyvíztelepek hatékonyságának növelése szükséges a vízminőség javítása érdekében.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
V19	Idegenhonos halfajok visszaszorítása, idegenhonos halfaj nem telepíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

Magán a vízfolyáson nincs szükség rekonstrukcióra, viszont a partmenti élőhelyek esetében szükséges az extezíven kezelt pufferzóna kialakítása. A jelenlegi tulajdonviszonyok miatt azonban ennek nincs rövid távon realitása. A hosszirányú átjárhatóság biztosítása érdekében a magyarlaki hallépcső átalakítására van szükség.

(g) Gazdálkodáshoz nem köthető kezelési javaslatok

A Kezelési egységet a sporthorgászat és a víziturizmus érintik, amelyekkel kapcsolatban a 3.2.1.1 fejezetben adtunk meg kezelési javaslatokat.

(h) Kezelési javaslatok indoklása:

Az idegenhonos halfajok előretörésével a víztest halállományának természetessége csökken, a víztest ökológiai minőségi állapota az adott víztest referencia állapotához viszonyítva kedvezőtlen irányba változik. Az idegenhonos halfajok a legtöbb esetben igen erős kompetíciós képességgel bíró, széles toleranciaspektrumú fajok, melyek megjelenése és állományainak megerősödése a legtöbb esetben őshonos halfajok visszaszorulását, állományaik egyedsűrűségének csökkenését vonja maga után.

(a) Kezelési egység kódja: KE-26

(b) Kezelési egység meghatározása: Kisvízfolyások

A tervezési terület összes, állandó vízű patakját ide soroltuk: Szölnöki-patak, Szakonyfalui-patak, Grajka-patak, Hársas-patak, Huszászi-patak, Lugos-patak, Magyarlaki-patak, Vörös-patak, Berki-patak, Zala, Magyarórsdi-patak, Szentjakabi-patak, Szőce-patak, Kerka-patak,

Kerca-patak, Szentgyörgyvölgyi-patak. Nagyon kis mederszélességük miatt ezek a vízfolyások többnyire nincsenek foltszerűen lehatárolva az élőhelytérképen, így a kezelési egység megjelenítése nem lehetséges. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- U8 Folyóvizek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 3260 Alföldektől a hegyvidékekig előforduló vízfolyások *Ranunculion fluitantis* és *Callitricho-Batrachion* növényzettel

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- balkáni hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros*)
- folyami rák (*Astacus astacus*)
- szivárványos ökle (*Rhodeus sericeus*)
- ingola fajok (*Eudontomyzon* spp.)

Érintett, egyéb kiemelt fajok: karéliei-kérész (*Eurylophella karelica*), sötét hegyiszitakötő (*Cordulegaster bidentata*), csermely szitakötő (*Onychogomphus forcipatus*), négypúpú karmosbogár (*Macronychus quadrituberculatus*), fűrgye cselle (*Phoxinus phoxinus*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

A kezelési egység állapotát és az ott élő jelölő értékeket alapvetően három tevékenység befolyásolja jelentős mértékben: vízkárelhárítási célú mederfenntartási munkálatok, tisztított szennyvíz befogadása és a tározótavak működése. A tevékenységekre vonatkozó kezelési javaslatokat az alábbiakban tárgyaljuk:

Mederfenntartási munkálatok:

- Legfeljebb a lefolyást gátló fák és uszadék eltávolítása engedhető meg. A patakok árnyalását folyamatosan biztosítani kell, kerülendő a ligeterdők tarra vágása.
- A mederben végzett mederbiztosítási, partbiztosítási tevékenység kerülendő. Ez alól az olyan szakaszok képeznek kivételt, ahol erre a termőföldek vagy lakóingatlanok előntésének megelőzése érdekében van szükség. Ezek a beavatkozások azonban ebben az esetben is csak pontszerűen végezhetőek.
- Az iszapolási, kotrási tevékenység kerülendő. Kizárólag abban az esetben végezhető, ha a település árvízi biztonságát, lakóingatlan védelmét szolgálja.
- Inváziós növényfajok irtását kizárólag mechanikus módszerrel vagy a vízi szervezetekre nem veszélyes vegyszerrel javasolt végezni.

Szennyvízkezelés:

- A tervezési területen található szennyvíztisztítók hatékonyságát növelni kell, hogy mindig megfelelően tisztított szennyvíz kerüljön a patakokba.
- Meg kell szüntetni a tisztított szennyvíz közvetlen bevezetését a vízfolyásokba, azt először egy gyökérszűrőn kell átvezetni, így biztosítva a további biológiai tisztulást.
- A kisvízes nyári időszakokban, amikor a beeresztett szennyvíz mennyisége meghaladja a patak természetes vízhozamát, gondoskodni kell a szennyvíz máshol történő elhelyezéséről.

Hosszirányú átjárhatóság:

- A hosszirányú átjárhatóság érdekében a völgyzárógátas tavak esetében hallépcsőt kell kialakítani. További tavak kialakítása nem kívánatos.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 120/1999. (VIII. 6.) Korm. rendelet a vizek és a közcélú vízellátási-művek fenntartására vonatkozó feladatokról

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
V19	Idegenhonos halfajok visszaszorítása, idegenhonos halfaj nem telepíthető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A szabályozott mederszakaszok esetében vizsgálandó az eredeti meder helyreállításának lehetősége. A hosszirányú átjárhatóság biztosítása érdekében a tározótavaknál hallépcső átalakítására van szükség.

(g) Gazdálkodáshoz nem köthető kezelési javaslatok

A Kezelési egységet a sporthorgászat és a víziturizmus érintik, amelyekkel kapcsolatban a 3.2.1.1 fejezetben adtunk meg kezelési javaslatokat.

(h) Kezelési javaslatok indoklása:

Az idegenhonos halfajok előretörésével a víztest halállományának természetessége csökken, a víztest ökológiai minőségi állapota az adott víztest referencia állapotához viszonyítva kedvezőtlen irányba változik. Az idegenhonos halfajok a legtöbb esetben igen erős kompetíciós képességgel bíró, széles toleranciaspektrumú fajok, melyek megjelenése és állományainak megerősödése a legtöbb esetben őshonos halfajok visszaszorulását, állományaik egyedsűrűségének csökkenését vonja maga után.

(a) Kezelési egység kódja: KE-27

(b) Kezelési egység meghatározása: holtágak, mocsarak és bányatavak

A kezelési egységbe soroltuk a Rába folyó mentén található holtágakat, melyek egy része időszakosan még kapcsolatban van a folyóval, másik része teljesen lefüződött, de még nem töltődött fel teljesen, így legalább időszakos vízborítással rendelkezik. Szintén ide soroltuk a Rába mentén található, régóta felhagyott kavicsbányatavakat, melyek fejlett vízínövényzettel rendelkeznek. Szintén ebben a kezelési egységben kapnak helyet a völgyzárógátas tavak ülepítői és mocsári növényzettel benőtt sekély vízü mederszakaszai, illetve korábbi anyaggyerőhelyeken kialakult mocsarak. Hasonló kezelési igényük miatt ide kerültek a mélyebb fekvésű területeken kialakult mocsarak és zsombéksásosok. A kezelési egységhez 103 élőhelyfolt tartozik, 40 ha kiterjedésben. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi

Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytípusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- A1 Állóvízi sulymos, békalencsés, rucaörömös, tócsagazos hínár
- B1a Nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások
- B2 Harmatkásás, békabuzogányos mocsári-vízparti növényzet
- B4 Lápi zsombékosok
- U9b Állóvizek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- 3150 Természetes eutróf tavak *Magnopotamion* vagy *Hydrocharition* növényzettel
- 7230 Mészkevelő üde láp- és sásrétek

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- lápi álarcos-szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*)
- réti csík (*Misgurnus fossilis*)
- sárgahasú unka (*Bombina variegata*)
- mocsári béka (*Rana arvalis*)
- erdei béka (*Rana dalmatina*)
- dunai göte (*Tryturus dobrogicus*)

*Érintett, egyéb kiemelt fajok: kis vizicsibe (*Porzana parva*)*

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Kifejezetten ezekben a kezelési egységekben gazdálkodási tevékenység nem folyik és ez a továbbiakban sem kívánatos, beleértve a halászati vagy más szabadidős tevékenységet is. Közvetlen környezetük azonban mind a mezőgazdaság, mind az erdőgazdálkodás által érintett. Az erdővel körülvett holtágak és bányatavak esetében javasolt a partmenti fás növényzet folyamatos borításának biztosítása a megfelelő árnyalás miatt. A szaproxilofág bogarak és odúlakó madarak érdekében a holtágak mentén az átlagosnál nagyobb mennyiségben előforduló odvas és holt fákat meg kell kímélni. Gyepes területeken pedig kerülni kell a holtágak itatóhelyként vagy pihenőhelyként való használatát. Az idegenhonos inváziós lágy- és fásszárú növényeket egyaránt vissza kell szorítani a kezelési egység környezetében, ezek irtását kizárólag mechanikus módszerrel vagy a vízi szervezetekre nem veszélyes vegyszerrel javasolt végezni.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- o 120/1999. (VIII. 6.) Korm. rendelet a vizek és a közcélú vízellátási-művek fenntartására vonatkozó feladatokról

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
V14	A vízi növényzet és a part menti növényzet nem irtható (vágás, nádégetés, cserjék kivágása).
V19	Idegenhonos halfajok visszaszorítása, idegenhonos halfaj nem telepíthető.
V25	Horgászvízként és halastóként nem hasznosítható.
V55	Nádgazdálkodás nem végezhető.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt tartós vízborítású, jelentős felületű holtmedrek összekapcsolása javasolt az élő Rába medrével. Indokolt esetben javasolt a holtmedrek kotrással történő medermélyítéssel nagyobb víztérfogató, stabilabb vízháztartású víztér kialakítása, ezáltal egy korábbi szukcessziós állapot visszaállítása. A tartós vízborítással rendelkező holtágakban és tavakban javasolt az inváziós halfajok gyérítése.

(g) Gazdálkodáshoz nem köthető kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt vizes élőhelyeket az orvhorgászat és az illegális hulladéklerakás is veszélyezteti. Ezek felszámolására a területre való bejutás szabályozása és a fokozottabb természetvédelmi őri jelenlét javasolt.

(h) Kezelési javaslatok indoklása:

A kezelési egységbe tartozó vizes élőhelyek megőrzéséhez elsősorban a vízellátás megőrzésére, illetve a holtágak esetében ennek növelésére van szükség a folyóval való összekapcsolás révén. Az inváziós növényfajok bejutását az élőhelyre meg kell akadályozni a környező területek mentesítése révén. A mocsarasodó állóvizekben élő közösségi jelentőségű szitakötő- (lápi álarcos szitakötő) és halfajokat (réti csík, lápi póc) az idegenhonos fajok, elsősorban a fekete törpeharcsa (*Ameiurus melas*) és az ezüstkárász (*Carassius auratus*) veszélyezteti, így ezeket el kell távolítani. A vízinövényzet irtását tiltani kell, mert ez biztosít megfelelő szaporodóhelyet a közösségi jelentőségű halfajoknak, valamint a kételtűeknek (pl. dunai göte) és madaraknak (pl. kis vizicsibe [*Porzana parva*]). A holtágak kiemelkedő természeti értékük és sérülékenységük miatt nem hasznosíthatóak horgászati célra.

(a) Kezelési egység kódja: KE-28

(b) Kezelési egység meghatározása: mesterséges tavak

A kezelési egységbe kerültek a nagyméretű, völgyzárógátas horgász, illetve fürdőtavak, mint a Hársas-tó, Himfai-tó, Vadása-tó és a Borostyán-tó, valamint a bányatavak közül a fiatalabbak és más kisebb mesterséges tavak vízinövényekkel benőtt szegélyeikkel együtt. A kezelési egység teljes egészében az Őrségi Nemzeti Park országos jelentőségű védett természeti területre részét képezi.

(c) Kezelési egység megfeleltetése/Érintettség vizsgálata:

Érintett ÁNÉR élőhelyek (E helyen csak a lehatárolás szempontjából elsődleges élőhelytipusokat jelenítjük meg, az érintett élőhelyek teljes listája a 2. táblázatban található):

- U9 Állóvizek
- U9d Állóvizek

Érintett Natura 2000 élőhelyek:

- Nem érint Natura 2000 élőhelyet

Érintett közösségi jelentőségű fajok:

- dunai göte (*Tryturus dobrogicus*)

Érintett, egyéb kiemelt fajok: nádirigó (*Acrocephalus arundinaceus*)

(d) Gazdálkodáshoz köthető általános kezelési javaslatok:

Karbantartási munkálatok:

A tavakban szaporodó védett és közösségi jelentőségű kételtű- és halfajok érdekében a hínárnövényzetet a szegélyben csak a horgászállások közvetlen közelében szabad ritkítani. A munkálatokat az ívási, illetve a zsenge ivadék megerősödése utáni, valamint a téli veremelés megkezdése előtti időszakokra, július 1. és október 31. közé szükséges időzíteni. A nádas vagy gyékényes szegélyeket a bennük fészkelő védett madárfajok érdekében fenn kell tartani, levágásuk évente legfeljebb a teljes területük 1/3-át érintheti. Ezt a madarak fészkelési idején kívülre, szeptember-február közé kell időzíteni.

Halgazdálkodás:

A természetvédelmi törvény értelmében kizárólag őshonos halfajok telepíthetők, a megjelenő inváziósokat irtani kell.

(e) Gazdálkodáshoz köthető, támogatási rendszerbe illeszthető kezelési előírás-javaslatok:

a) Kötelezően betartandó előírások:

- o 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről
- o 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről

b) Javasolt előírások:

Kód	Kezelés leírása
V13	Nyílt vízfelületek hínárvágással történő mozaikos kialakítása szükséges a működési terület szerinti nemzeti park igazgatósággal egyeztetett módon, a mozaikok méretére és azok kialakításának időzítésére vonatkozóan.
V19	Idegenhonos halfajok visszaszorítása, idegenhonos halfaj nem telepíthető.
V51	A nádas minimum 30-40%-át nem szabad learatni.
ÚJ	Inváziós növényfajok irtása kizárólag mechanikus módszerrel vagy a vízi szervezetekre nem veszélyes vegyszerrel lehetséges.

(f) Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztési javaslatok:

A kisvízfolyások kezelési egységben javasolt hallépcsők kialakítása itt is javasolt a völgyzárógátas tavak megkerülésének érdekében.

(g) Gazdálkodáshoz nem köthető kezelési javaslatok:

A kezelési egységbe sorolt vizes élőhelyeket az orvhorgászat és az illegális hulladéklerakás is veszélyezteti. Ezek felszámolására a területre való bejutás szabályozása és a fokozottabb természetvédelmi őri jelenlét javasolt.

(h) Kezelési javaslatok indoklása:

A hínárnövényzet kímélete a petéiket erre rakó hal- és kétéltűfajok miatt szükséges, a nádas szegélyeké pedig a benne fészkelő madarak miatt. Szinte mindegyik állóvízben jelen vannak az inváziós halfajok, amelyek az őshonos fajok visszaszorulását okozhatják, ezért eltávolításuk fontos. A vegyszeres növényzetirtás a során nagy a víz szennyeződésének kockázata, ezért a vízpartokon csak mechanikus módszerek használhatóak.

3.2.2. Élőhelyrekonstrukció és élőhelyfejlesztés

Gyeprekonstrukció

Háttér és célkitűzések:

A gyepterületek a tervezési terület legveszélyeztetettebb élőhelyei, ezért állapotuk helyreállítása, javítása kiemelt feladat. A leggyakoribb probléma az alulhasználat vagy a művelés felhagyása következtében jelentkező csejésedés, gyomosodás, illetve a kiszorító hatású magassásfajok elszaporodása. Kiemelt természetmegőrzési célkitűzés tehát a folyamatok visszafordítása azokon a gyepterületeken, ahol még legalább nyomokban megvannak az eredeti természetközeli gyepek élőhely elemei.

A gyepterületek kiterjedésének növelésére egy másik lehetőség a szántóterületek gyepesítése. Ezt célszerű a tájban található, a gyepesíteni kívánt területhez termőhelyi jellemzőit tekintve hasonló, fajgazdag gyepterületről származó kaszálék elterítése útján vagy kombájnnal végzett magaratásból származó magkeverék elvetésével végezni. A kereskedelmi forgalomban kapható, kevésfajú, nem a tájból származó génkészlettel rendelkező magkeverékek használata kerülendő.

Érintett közösségi jelentőségű élőhelyek és jelenlegi kiterjedésük:

6410 Kékperjés láprétek	180 ha
6440 Cnidion dubii folyóvölgyeinek mocsárrétjei	176 ha
6510 Sík- és dombvidéki kaszálórétek	486 ha
6520 Hegyi kaszálórétek	524 ha

Érintett kezelési egységek és az élőhelyfejlesztési beavatkozásokkal érintett területük:

KE-4 Magassásrétek	60 ha
KE-5 Üde és nedves gyepek	140 ha
KE-6 Kiszáradó láprétek és magaskórósok	50 ha
KE-7 Csenkeszes sovány gyepek	173 ha
KE-8 Jellegtelen gyepek	150 ha
KE-10 Csarabosok	0,07 ha
KE-11 Szántók	1000 ha

Alkalmazandó módszerek:

A cserjésedett gyepterületeken kézi vagy gépi cserjeirtás alkalmazandó. A kivágott cserjéket elsősorban aprítékolás útján ajánlott megsemmisíteni. Égetni, csak ha nincs más megoldás, és csak a kivágott cserjék helyén rakott kupacokban lehet. Ügyelni kell arra, hogy sem a cserjeirtást végző gép, sem a kivágott anyag elszállítását végző gép ne okozzon a talaj- és gyepfelszínben maradandó kárt. A cserjesarjakat évente több (legalább 3) alkalommal szükséges visszavágni, zúzni. Amint lehetséges, át kell állni a kaszálással vagy legeltetéssel történő kezelésre. A kezelés gyakoriságát a fászfáruak sarjadási erélye és a gyomok aránya alapján kell meghatározni. Legeltetés esetén minden hasznosítást követően tisztító kaszálás elvégzése szükséges. A gyomos, jellegtelen gyepterületek évente két-három alkalommal történő kezelése szükséges. Fontos, hogy a kaszálásból, legeltetésből kihagyott területrészeket úgy kell kijelölni, hogy azok gyommentesek vagy gyomokkal csak alacsony mértékben fertőzöttek legyenek. Ezt érdemes a természetvédelmi kezelővel egyeztetni.

A szántók gyepesítésére ajánlott a jó fajkészletű gyepekről aratott magok vagy ezekről származó kaszálék szétterítése. Mindkét módszer esetében igen fontos a betakarítás időpontjának helyes meghatározása, de így is csak a fajkészletnek egy viszonylag szűk spektrumát lehet átvinni, hiszen a fajok magérési ideje egymástól jelentősen eltérhet. A

szaporítóanyag gyűjtését és kijuttatását ezért érdemes többször is megismételni, nyáron és ősszel gyűjtött anyagot is kijuttatni. A vetés legjobb ideje egy csapadékos őszi időszak, ekkor a legnagyobb a csíranövények túlélési esélye. A széna szétterítését igen nagy körültekintéssel kell végezni, egyenletesen, legfeljebb néhány cm vastagságban fedheti be a célterületet, hiszen egyébként épp a területre ráhordott anyag fogja megakadályozni a betelepíteni kívánt célfajok csírázását, fejlődését.

Résztvevők:

ŐNPI, állami erdőgazdaság, egyéni gazdálkodók

Tervezett költségvetés és forrás:

Minden rekonstrukcióra javasolt terület helyreállításához a szükséges forrás nem becsülhető. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság 2020-2026 között 60 ha magas aranyvesszővel fertőzött terület és 40 ha cserjék és magassások által borított gyepterület természeti állapotának javítását végzi el megközelítőleg 200 millió forintból, az Európai Unió és a Magyar Állam által finanszírozott, GRASSLAND-HU projekt keretében.

Erdőrekonstrukció

Idegenhonos fafajok uralta erdők, illetve erdeifenyvesek átalakítása

Háttér és célkitűzések:

Az Őrség Natura 2000 területen jelenleg mintegy 600 ha-t meghaladó kiterjedésben vannak jelen az idegenhonos lombos fafajok uralta erdők (elsősorban a KE-23 kezelési egység, kisebb mértékben a KE-21 és KE-18 kezelési egységek), illetve 12600 ha-t meghaladó kiterjedésben a fenyő monokultúrák (elsősorban a KE-22 kezelési egység, kisebb mértékben a KE-21 és KE-18 kezelési egységek). A lucfenyvesek szűkárosítása nyomán kialakult drasztikus pusztulása miatt a lucosok visszaszorítása és fafajcserés felújítása már zajlik. Mivel a tervezési terület országos jelentőségű védett természeti terület, ezért az idegenhonos fafajok alkotta állományok véghasználatát követően – a természetvédelmi törvénynek megfelelően – őshonos fafajokkal történik a felújítás. Fontos természetvédelmi cél volna azonban, hogy a felújítások célállományainak főfafaja ne a területen egyébként őshonos erdeifenyő legyen, hanem – termőhelytől függően – valamely jelölő élőhely fafajkészlete, melyben az erdeifenyő csak mint elegyfaj juthat szerephez. Tehát, termőhelytől függően a célállománynak a 9130 Szubmontán és montán bükkösöket, a 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyeseket, a 91M0 Pannon cseres-tölgyeseket, a 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdőket és a 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők fajkészletét kell céloznia.

A fentiek alól a tervezési terület kiemelkedő természeti értékének minősülő mészkerülő erdeifenyvesei, illetve a láposodó erdeifenyvesei kivételt képeznek, melyek fenntartása fontos természetvédelmi cél.

Érintett jelölő élőhelyek:

- 9130 Szubmontán és montán bükkösök (Asperulo-Fagetum)
- 91E0 * Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae) (kiemelt jelentőségű élőhely)
- 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmion minoris*)

- 91G0 * Pannon gyertyános-tölgyesek Quercus petraea-val és Carpinus betulus-szal (kiemelt jelentőségű élőhely)
- 91M0 Pannon cseres-tölgyesek

Érintett kezelési egységek:

Érintetlen erdők (KE-18)

Jellegtelen erdők (KE-21)

Kultúrfenyvesek (KE-22)

Idegenhonos fafajú faállományok (KE-23)

Alkalmazandó módszerek:

Lucfenyvesek és őshonos fafajok elegy nélküli állományok

A lucosok többsége drasztikusan pusztul, így kisebb lépésekben történő átalakítására általában nincs lehetőség. Ezekben az esetekben a lucosok véghasználatát követően a termőhelynek megfelelő jelölő élőhely fafajaival mesterséges felújítást kell végezni. A területen a vad elleni védelemről is gondoskodni kell.

Ugyanezt az eljárást javasoljuk az összes idegenhonos fafaj (lombos és tűlevelű egyaránt), illetve az erdeifenyő által alkotott elegyetlen állományban, melyekbe őshonos lombos fafaj nem elegyedik.

A fentiek alól az elegyetlen akácosok kivételt képeznek, kezelésüket alább tárgyaljuk.

Őshonos lombos fafajokkal elegyes idegenhonos fafajok, illetve az erdeifenyő által uralt erdők

Azokban az idegenhonos fafajok uralta állományokban, illetve erdeifenyvesekben, melyekben számottevő őshonos lombos elegy jelenik meg bármely szintben (újulati-, cserje-, második lombkorona- vagy felső lombkoronaszintben), ott az átalakítást fokozatosan, az őshonos fafajok megsegítésével, az idegenhonosak rovására kell elvégezni. Ezzel nem csak a termőhelyet, illetve a moha-, gyepterjesztet kíméljük, hanem egy többkorú, szerkezetgazdag állomány kialakulását segítjük elő.

A fiatalabb, elegyetlen fenyvesek esetében az őshonos lombos fafajok alávetésével, illetve ültetésével is érdemes próbálkozni, mely sikere esetén ugyancsak e pontban tárgyaltak szerint lehet eljárni.

Akácosok

Az akácot jelentős elegyarányban tartalmazó erdők átalakítására a leghatékonyabb és legdrasztikusabb módszereket kell választani, amelyek hosszú távon orvosolják a problémát. A 8 cm-nél nagyobb törzsmérőjű egyedek esetében a vegyszeres injektálás, majd a fa pusztulása után annak eltávolítása alkalmazható. A kisebb fák esetében pedig a vegyszeres törzskénést kell alkalmazni.

Résztvevők:

Erdőgazdálkodók

Tervezett költségvetés és forrás:

Jelenleg nincs rá pályázati forrás.

Cseres-kocsányos tölgyesek és láposodó erdeifenyvesek rekonstrukciója

Háttér és célkitűzések:

A tervezési terület változó vízgazdálkodású termőhelyein egykor elterjedt, jellemző élőhelyek voltak a cseres-kocsányos tölgyesek, melyek mára drasztikusan visszaszorultak. Ugyancsak ennek a termőhelynek az unikális erdőtársulása a láposodó erdeifenyves.

Mindkét élőhely alapvető veszélyeztető tényezője a termőhely jellemző vízviszonyainak megváltoztatása, mely az érintett területen (elsősorban a Nádasdi-fennsík) lecsapoló árkok hálózatának kialakításával történt. A cseres-kocsányos tölgyesek esetében a lecsapolás mellett kiterjedt faállománycserére is sor került, termőhelyükön elsősorban erdeifenyő ültetvényeket hoztak létre.

Cél, hogy a láposodó erdeifenyvesek jelenleg ismert állományait hosszú távon megőrizzük, illetve, hogy a cseres-kocsányos tölgyeseket minél nagyobb területen rekonstruáljuk.

Érintett jelölő élőhelyek:

- 91M0 Pannon cseres-tölgyesek

Érintett kezelési egységek:

Láposodó erdeifenyvesek (KE-20)

Jellegtelen erdők (KE-21)

Kultúrfenyvesek (KE-22)

Alkalmazott módszerek:

A két élőhely esetében a megőrzés, illetve a helyreállítás alapvetően a termőhely vízháztartásának helyreállításával képzelhető el, mely a gyakorlatban a lecsapoló csatornahálózat felszámolásával oldható meg. A láposodó erdeifenyvesek esetében ez a beavatkozás elegendő lenne az élőhely jelenlegi feltjainak hosszú távú megőrzéséhez. A cseres-kocsányos tölgyesek esetében a termőhely helyreállítása mellett a fenyő monokultúrák visszaalakítása is szükséges, mely az erdeifenyvesek véghasználatát követő mesterséges felújítással, vagy – természetes újulat jelenléte esetén – folyamatos erdőborítás mellett, esetleg fokozatos felújítógágással képzelhető el.

Résztvevők:

Erdőgazdálkodók

Tervezett költségvetés és forrás:

Jelenleg nincs rá pályázati forrás.

3.2.3. Fajvédelmi intézkedések

A legtöbb faj megőrzéséhez elegendőek a kezelési egységeknél megadott javaslatok. Az alábbiakban a speciális kezelést igénylő fajokat soroljuk fel.

Lápi tarkalepke (Euphydryas aurinia) megőrzési program

A tervezési terület egyik legritkább és legértékesebb lepkefaja, amely lápréti ökotípusának utolsó hazai állományai találhatóak itt. Az elmúlt 10 évben drasztikus visszaszorulása figyelhető meg, melynek során számos kisebb állománya tűnt el. A megmaradt populációk egymástól nagy távolságra, elszigetelve léteznek. A visszaszorulás okai egyrészt a nem megfelelő kezelésben, másrészt az elszigetelt populációkat sújtó tényezőkben keresendők. Ennek megfelelően az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság a meglévő állományok esetében a megfelelő kezelésen keresztül tervezi megerősíteni azokat. Ennek megfelelően minden évben felméri a petecsomók/hernyófészkek helyét, majd ennek alapján jelöli ki a kaszálatlanul hagyandó területeket. A kaszálást évente két alkalommal, először június második felében, majd augusztus második felében végzi el. A meglévő állományok összekapcsolásának érdekében jelenleg zajlik az ökológiai folyosók tervezése.

Sápadt szemeslepke (Lopinga achine) élőhelyfejlesztése

Ez a fokozottan védett lepkefaj két szomszédos patak völgyben él a Vendvidéken, ahol azonban az élőhelyei átalakulóban vannak. Az élőhelyeül szolgáló égerligetek sok helyen záródni kezdtek a megjelenő gyertyán és mogyoró alsó lombkoronaszint miatt, így eltűnőben van a tápnövénye, a rezgősás (*Carex brizoides*). Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság megkezdte az élőhelyek megvásárlását és kísérleti kezelését, amelynek folytatására van szükség a lepkefaj hosszú távú megőrzéséhez. A faj élőhelyeül szolgáló völgyekben az erdőállományok záródását legfeljebb 70%-on kell tartani, a melyet a második lombkoronaszintben található árnyékoló gyertyán és mogyoró egyedek eltávolításával kell elérni. Ezt az élőhelyfejlesztést eddig az egyik völgyben, 5 különböző helyszínen végezte el az ÖNPI, de továbbiakra van szükség, hogy legalább 2-3 szorosára lehessen növelni az alkalmas élőhelyek kiterjedését.

Lápi növényfajok ex situ szaporítása és visszatelepítése

A Magyar Természettudományi Múzeum és az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai megkísérelték visszatelepíteni a szőcei láprétekre a hajdan nagy tömegben jelen levő, mára azonban eltűnt karcsú pásztorbotmohát (*Hamatocaulis vernicosus*). A 2016-ban megkezdett kísérlet biztató eredményekkel szolgált, mert valamennyi kitelepített egyed túlélte és folyamatos növekedést mutat. Ez minden bizonnyal a rendszeres, körültekintő kezeléssel magyarázható, melynek folytatása a jövőben is indokolt.

A keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*) az elmúlt évtizedek során erősen megritkult az Őrség és a Vendvidék területén, ezért megőrzése érdekében az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság és az ELTE Fűvészkert munkatársai három helyszínen, összesen mintegy 200 darab, mesterségesen szaporított egyedet ültettek ki olyan élőhelyekre, melyekről korábban ismert volt a növény. A telepítés két helyszíne közül a visszaellenőrzésekkor az egyikken előkerültek a kiültetett egyedek, itt tehát sikeres volt a kiültetés. A másik helyszínen újabb állományerősítésre lesz szükség.

A Szent István Egyetem közreműködésével az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársainak sikerült a tözegeper (*Potentilla palustris*) őrségi helyzetét stabilizálni. A dugványszaporítás útján nyert egyedek új, a korábbinál alkalmasabb élőhelyre kerültek. Az újonnan telepített egyedek mindegyike túlélte és virágzott, majd termést is érlelt. A korábban

ültetett egyedek láthatóan megerősödtek, vegetatív úton is terjedésnek indultak. A kezelés folytatása, a faj új állományainak létrehozása és megerősítése a jövőben is fontos feladat.

A kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*) tőzegmohalápok, forráslápok víz- és fényigényes faja. Lápréti környezetben állományainak fenntartása speciális kezelést igényel: állományai felett a vegetációs időben kéthavonta, de legalább évente három alkalommal vissza kell vágni a növényzetet, míg az azokat körülvevő vegetáció a harmat visszatartása érdekében foltokban (lehetőség szerint visszavágásonként más helyen) megkímélendő. Ez a kezelés csak kézi szerszámokkal valósítható meg, ezért igen munkaigényes. Stabílan tőzegmohák uralta lápok területén csak a vízháztartás megőrzésére és a becserjésedés megakadályozására kell ügyelni.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság a Lápok Háza bemutatóhely udvarán létrehozta a lápi növények szaporító kertjét, mely területén a tőzegeper (*Potentilla palustris*), a keskenylevelű gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*), a kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*), a fehér májvirág (*Parnassia palustris*) ex situ szaporítása történik. A kert célja, hogy a veszélyeztetett fajok természetes populációit megerősítse, új populációk létrejöttét segítse.

3.2.4. Kutatás, monitorozás

A kaszálás hangyaboglárka lepkékre gyakorolt hatásának kísérletes vizsgálata

A tervezési terület négy üde kaszálórétjén 2007 óta zajlik a kaszálás időzítésének és gyakoriságának hangyaboglárka fajokra (*Maculinea teleius*, *M. nausithous*) gyakorolt hatásának kísérletes vizsgálata. Mindegyik rét területe négy kezelési csoportra oszlik: (1) egyszeri korai kaszálás (június eleje), (2) egyszeri késői kaszálás (szeptember eleje), (3) kétszeri kaszálás (június eleje + szeptember eleje) és (4) kontroll (kaszálatlan). A vizsgálat során a hangyaboglárka lepkék, tépnövényük és hangyagazdáik mennyiségét hasonlítjuk össze a kísérletes csoportok között. A kísérlet részletes leírása és eddigi eredményei az arról megjelent tudományos közleményekben találhatóak (Körösi et al. 2014, Szépligeti et al. 2016, Kenyeres & Szentirmai 2017).

Halátjárók hatékonyságának vizsgálata a Rábán

Számos közösségi jelentőségű halfaj számára az egyik legjelentősebb veszélyeztető tényező az élőhelyüket jelentő vízfolyások keresztirányú elzárása okozta élőhelyfragmentáció. Az ezt a hatást mérsékelni hivatott halátjárók működésének jobb megértése érdekében az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság 2019-ben indított egy kutatást, melyben a tervezési területen található szentgotthárdi hallépcső és csónakcsúszda is érintett. A vizsgálat során domolykó, paduc és márná egyedeket jelölnek meg egyedi mikrocsoporttal a duzzasztók alvívén, majd a halátjárókba épített kettős jelfogó kapuk segítségével detektálják a mozgásukat. A kettős kapu segítségével megállapítható a halak mozgásának iránya is, valamint, hogy átjutnak-e a halátjárókon. A kutatás során legalább 3000 halegyedet jelölnek meg a Rába két és a Pinka egy halátjárójánál. Az rajtuk átjutni képes halak aránya alapján minősítik a halátjárók hatékonyságát, majd ezt összevetik a műszaki paramétereikkel (kialakítás, hossz, meredekség, vízhozam, vízszint, stb.). A kutatás célja, hogy az eredmények alapján megfogalmazhatóak legyenek a halátjárók működőképességének kritériumai.

Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer keretében zajló felmérések

A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer keretében összesen 18 monitorozási tevékenység zajlik a tervezési területen, amelyeket az alábbi táblázatban összesítünk:

7. táblázat Monitoring programok

Monitorozó program	Felmérési helyszínek	Felmérési gyakoriság
Élőhelyek	T-085 Őrség 5x5 km-es kvadrát, R-113 Kerka-Kerca völgye 5x5 km-es kvadrát	tízévente
Növénytársulások: <i>Cyclamini-Fagetum</i>	Szabó-völgyi Erdőrezervátum	négyévente
<i>Carici echinatae-Sphagnetum</i>	Fekete-tó	háromévente
<i>Anthyllido-Festucetum rubrae</i>	Orfalu: Navrata	kétévente
<i>Luzulo-Callunetum</i>	Farkasva: Zsilavek, Szalafő	kétévente
Növényfajok: <i>Blechnum spicant</i> , <i>Drosera rotundifolia</i> , <i>Doronicum austriacum</i> , <i>Daphne cneorum</i> , <i>Eleocharis carniolica</i> , <i>Lindernia procumbens</i> , <i>Galanthus nivalis</i> , <i>Matteuccia struthiopteris</i> , <i>Potentilla palustris</i> , <i>Menyanthes trifoliata</i> , <i>Trollius europaeus</i> , <i>Iris sibirica</i> , <i>Gentiana pneumonanthe</i> , <i>Erythronium dens-canis</i> , <i>Fritillaria meleagris</i>	A kijelölt növényfajok előfordulási helyei, illetve meghatározott mintaterületek	háromévente
<i>Lycaena dispar</i>	Kondorfa: Máli-rét, Nagyrákos: Szala-menti rétek	évente
<i>Maculinea teleius</i>	Szalafő: Szala-rét, Csörötnek: Csikó-legelő	évente
<i>Euphydryas aurinia</i>	Magyarszombatfa: Gödörházi láprét, Apátistvánfalva: Templom-domb	évente
Üde gyepek nappali lepke közösségei	10 kiválasztott réten	évente
Makroszkopikus vízi gerinctelen közösségek	Patakok	háromévente
Halközösségek	Rába folyó	háromévente
Kétéltű- és hüllőfajok	Kis Vadkacsás-tó, Hársás-tó, Szentgotthárd-Farkasfa melletti Sásos-tó, szakonyfalui Cigányrudas	évente
Götefajok	Bárkás-tó, Szalafő: pityerszeri tókák	évente
Pelefajok	Szalafő Pityerszer	évente
Épületlakó denevérefajok	Kondorfa, Rábagyarmat, Nagyrákos, Csákánydoroszló, Ivánc, Kistrákos, Apátistvánfalva, Felsőszőlnök, Őriszentpéter, Szőce, Őrimagyarósd, Szalafő	évente
Kis lile és billegető cankó	Rába: Szentgotthárd-Csákánydoroszló	évente

Ritka és telepesen költő madárfajok	nem releváns	évente
-------------------------------------	--------------	--------

Hód-monitorozás

A Rába és a kisebb folyók mentén az hód (*Castor fiber*) állomány növekvőben van, ezért az ökoszisztémára gyakorolt hatása egyre fokozódik. A faj gátépítési tevékenysége révén új élőhelyeket hoz létre, mellyel bizonyos fajoknak (pl. kételtűeknek) kedvező feltételeket teremt. Más fajok számára az áramlási viszonyok megváltozása kedvezőtlen lehet. Mindezek mellett a hód élettevékenységével komoly gazdasági károkat is okoz, illetve szélsőséges esetben (pl. gátakba kotorék ásása) árvízvédelmi kockázatot is jelenthet. Ebből következően fontos lenne a faj állománynövekedésének nyomonkövetése és annak monitorozása, hogy milyen hatással van az élővilágra, illetve az emberi tevékenységekre.

Gyep-kezelés monitorozás

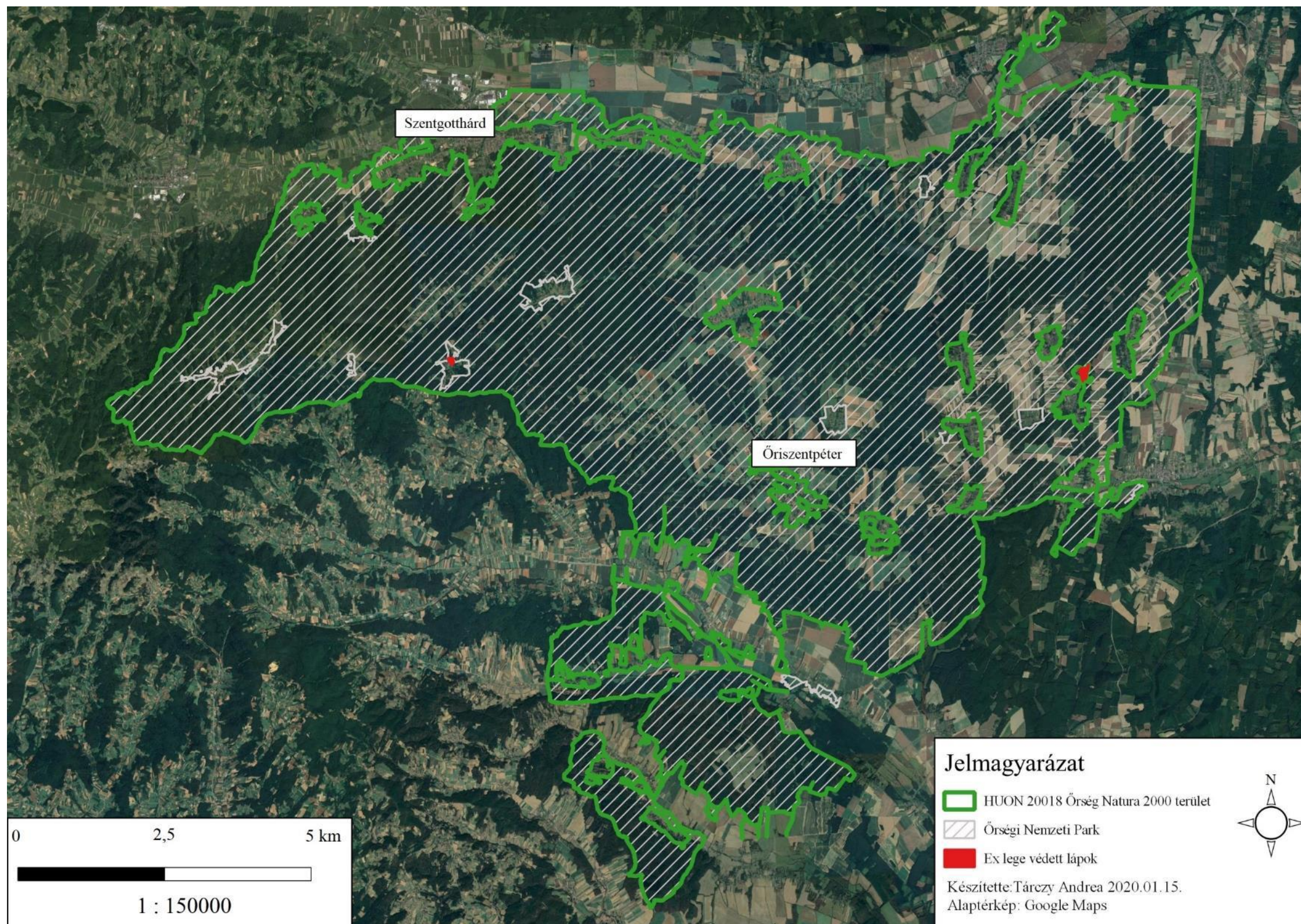
Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság a kezelések hatását monitorozza saját gyepterületein. Ennek keretében minden évben rögzíti az alkalmazott kezelést, annak időzítésével és az érintett terület lehatárolásával együtt. Rögzíti továbbá a kezelési egységeken belül lehatárolt egyes élőhelyfoltok határainak változását és a rajtuk tapasztalható gyomosodási, degradációs folyamatokat, valamint a védett növényfajok gyakoriságának változásait. Emellett 10 kiválasztott mintaterületen zajlik a növényzet változásainak cönológiai monitorozása és a nappali lepkék sáv menti számlálása.

Erdő-kezelés monitorozás

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság a kezelések hatását monitorozza saját erdőterületein. Ehhez az Erdei életközösségek védelmét megalapozó többcélú állapotértékelés a magyar Kárpátokban c. projektben kidolgozott módszereket adaptálta (<http://karpatierdeink.hu/HUN/6-feladatcsomag>).

3.2.5. Mellékletek: a tervezési területen javasolt természetvédelmi kezelések, valamint a művelési ág lehetséges megváltoztatásának összegzése

3.2.5.1. A tervezési terület áttekintő térképe

3.2.5.2. A tervezési terület kezelési egységei

A tervezési terület egyes kezelési egységeinek térképeit a digitális melléklet tartalmazza, összesen 113 db JPEG formátumú képfájlban. A térképekhez tartozó jelmagyarázat alább található.

Jelmagyarázat

	községhatár
	HUON20018 Natura2000 terület határa
	Őrségi Nemzeti Park
	Kezelési egységek
	Ex lege védett lápterület

Kezelési egységek:

- KE-1 Beépített területek, udvarok
- KE-2 Utak
- KE-3 Bányák és anyagnyerőhelyek
- KE-4 Magassásrétek
- KE-5 Üde és nedves gyepek
- KE-6 Kiszáradó láprétek és magaskórósok
- KE-7 Csenkeszes sovány gyepek
- KE-8 Jellegtelen gyepek
- KE-9 Tőzegmohaláp
- KE-10 Csarabosok
- KE-11 Szántók
- KE-12 Kaszáló gyümölcsösök
- KE-13 gyümölcsösök
- KE-14 Kiskertek, csemetekertek, karácsonyfások
- KE-15 Bükkösök és gyertyános-tölgyesek
- KE-16 Cseres-kocsányos tölgyesek
- KE-17 Ligeterdők
- KE-18 Érintetlen erdők
- KE-19 Mészkerülő erdeifenyvesek
- KE-20 Láposodó erdeifenyvesek
- KE-21 Jellegtelen erdők
- KE-22 Kultúrfenyvesek
- KE-23 Idegenhonos fafajú faállományok
- KE-24 Fás vagy cserjés foltok és sávok

KE-25 Rába folyó

KE-26 Kis vízfolyások

KE-27 Holtágak, mocsarak és bányatavak

KE-28 Mesterséges tavak

3.2.6. A tervezési terület helyrajzi számait érintő kezelési egységek

A tervezési terület helyrajzi számait érintő kezelési egységek listáját a digitális melléklet tartalmazza, összesen 28 db excel fájlban.

3.2.7. A tervezési terület erdőrészeit érintő kezelési egységek

A tervezési terület helyrajzi számait érintő kezelési egységek listáját a digitális melléklet tartalmazza, összesen 28 db excel fájlban.

3.3. A kezelési javaslatok megvalósításának lehetséges eszközei a jogszabályok és a tulajdonviszonyok függvényében

A természetvédelem jogi hátterének alapját Magyarország Alaptörvényében (2016) találjuk meg:

„Vállaljuk, hogy (...) a Kárpát-medence (...) természet adta értékeit ápoljuk és megóvjuk.”

A tervezési terület megőrzését számos további jogszabály és intézkedés teszi lehetővé. Kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területként vonatkozik rá az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004 (X.8) Kormányrendelet, amely a kijelölés alapjául szolgáló élőhelyek és fajok megőrzéséhez szükséges szabályokat állapítja meg és ehhez kapcsolódóan számos jogszabályba és stratégiaileg meghatározó dokumentumba beépítésre kerültek. A Natura 2000 területen belül a gyepeként hasznosított élőhelyek természetvédelmi szempontból megfelelő kezelését a 269/2007 (X.18) Kormányrendelet írja elő. A tervezési terület 1978 óta tájvédelmi körzet része, amelyet a 4/2002. (II. 27.) KöM rendelet Őrségi Nemzeti Parkká nyilvánít. A Natura 2000 területként való jelölésének céljait elsősorban különböző kompenzációs és önkéntes alapon működő támogatásokon keresztül lehet elérni. Az Őrségben 43% az állami tulajdonú területek aránya, ezzel szemben a területek 57%-a természetes személyek, gazdasági társaságok vagy jogi személyek tulajdonában áll. A magántulajdonosok számára mind az erdők, mind pedig a gyepek és a szántók esetében érhetőek el támogatások az alább részletezett módon.

3.3.1. Agrártámogatások

3.3.1.1. Jelenlegi működő agrártámogatási rendszer

Bevezetés

Az Európai Unió mezőgazdasági támogatási rendszere, a közös agrárpolitika (KAP) két pilléren nyugszik: az első pillér (KAP I.) a közvetlen támogatásokat és a piaci intézkedéseket finanszírozza, teljes egészében az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) terhére. A második pillér (KAP II.) az unió vidékfejlesztési politikáját szolgálja, melyet az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) regionális vagy nemzeti források társfinanszírozásával működtet.

A Natura 2000 területen gazdálkodók a KAP I. pillér támogatásain túlmenően részesedhetnek a KAP II. pillér forrásaiból is, melyeket a 2014-2020 közötti időszakra Magyarországon a Vidékfejlesztési Program 2014-2020 tartalmaz. A betartandó előírásokat a 2015-2018 között folyamatosan megjelentetett pályázati felhívások foglalják magukba. A 2007-2013 közötti időszakban igénybe vehető támogatások egy részének felhasználása még nem zárult le, az ezekről szóló jogcímrendeletek továbbra is hatályban maradnak mindaddig, amíg történik belőlük kifizetés – ez elsősorban az erdős támogatások esetében fordulhat elő.

A 2014-2020 közötti időszak végéhez közeledve – hasonlóan a 2007-2013 közötti időszak végéhez – átmeneti szabályokat terjesztett elő az Európai Bizottság. Ennek értelmében a 2021. évre egy átmeneti időszakot hirdettek meg, amelyben a KAP II. pillért érintően többek között a terület- és állatlétszám alapú vidékfejlesztési támogatásokat – amelyek jellemzően több éves kötelezettségvállalásúak – meghosszabbíthatja a tagállam. Az átmeneti évben várhatóan a KAP I. pillér alá tartozó közvetlen támogatások is elérhetőek lesznek a jelenlegi feltételek mellett. Az átmeneti szabályok miatt az új tervezési ciklus előre láthatóan 2022-től indul, és 2027-ig tart.

A 2014-2020 között elérhető agrártámogatásokról aktualizált összefoglalás található az állami természetvédelem honlapján:

http://termeszetvedelem.hu/_user/browser/File/N2k_fennterv/3_%20mell%C3%A9klet_aktualizalt_041219.pdf

Továbbá a Vidékfejlesztési Program 2014-2020 jelenleg elérhető pályázati felhívásai megtekinthetők az alábbi linken: <https://www.palyazat.gov.hu/doc/4523>

A jelenlegi támogatási időszakban a Vidékfejlesztési Program keretében számos olyan intézkedés elérhető, ahol a Natura 2000 területeken gazdálkodók támogatási forrásokhoz juthatnak vagy előnyt élvezhetnek a pontozási rendszerekben.

Legfontosabbak ezek közül a kompenzációs jellegű kifizetések, melyek a gyepterületek és magánerdők esetében érhetők el. A Natura 2000 gyepterületekre vonatkozó földhasználati szabályok betartása azonban független attól, hogy a gazdálkodó igényelte-e a támogatást vagy sem. Az adminisztratív eszközök tekintetében a Natura 2000 területekre járó kompenzáció ráépül az egyéb elérhető támogatásokra, a gazdálkodók a Natura 2000 intézkedés mellett jogosultak többek között az egységes területalapú támogatásra (SAPS) is.

Az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott erdőrészlet területén felmerülő költségek és jövedelemkiesés ellentételezése céljából a magánkézben lévő, Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz kompenzációs támogatás igényelhető, melynek összege az erdő természetességétől, a faállomány korától és összetételétől függően változik.

Az önkéntesen vállalt előírások elsősorban az agrár-környezetgazdálkodás, ökológiai gazdálkodás és az erdészet, erdő-környezetvédelem, természetmegőrzés témakörébe integrálódnak.

Az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) kifizetési rendszer olyan önkéntes alapon működő program, amelyben résztvevők az agrár-környezetgazdálkodási célok elérésének érdekében többlet tevékenységek elvégzését vállalják gazdálkodásuk során. Amennyiben a gazdálkodó az adott Natura 2000 gyepterület vonatkozásában kompenzációs támogatás igénybevételére jogosult, úgy a gyepterületeket érintő AKG tematikus előírascsoportok esetén a támogatási összeg a kompenzációs támogatás összegével csökkentésre kerül.

Egyes esetekben az erdőkre lehívható támogatások szektortól függetlenül is igénybe vehetők (pl. természeti katasztrófa (vízkár, szélkár, tűzkár) által sújtott területeken az erdészeti potenciál helyreállítására, másodlagos erdőkárok megelőzésére, illetve erdőszerkezet átalakításához), más esetben az állami és önkormányzati szektor kizárásra került.

Támogatás vehető még igénybe olyan földhasználati intézkedésekre, amelyek gazdálkodáshoz közvetlenül nem kapcsolódnak, ugyanakkor a vidéki táj értékeinek, állat- és növényvilágának fennmaradását szolgálják, és ezáltal növelik a Natura 2000 területek közjóléti értékét, illetve hozzájárulnak a környezetgazdálkodási célok teljesítéséhez (az erdő esetében az erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházásokhoz nyújtott támogatás, a mezőgazdasági területek esetében az élőhelyfejlesztési és vízvédelmi célú nem termelő beruházások).

A tervezési területen elérhető támogatások rövid ismertetése

Mezőgazdálkodás

A tervezési területen az egységes területalapú támogatás mellett megjelenő zöldítés és a Vidékfejlesztési Program részekét képező Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) és Ökológiai gazdálkodás támogatás, valamint a Natura 2000 gyepterületeken biztosított kompenzációs kifizetések járulnak hozzá a természetvédelmi célok eléréshez. Ezek közül a zöldítés a mezőgazdasági területek élőhelyi változatosságát, a Natura 2000 kompenzációs támogatás a gyepek természetvédelmi szempontú használatát mozdítja elő, az AKG különböző programjai az extenzív gyp-, és szántógazdálkodást támogatják önkéntes alapon. A területen elérhetőek a gazdák számára az Őrség és Vendvidék Magas Természeti Értékű Terület támogatási csomagjai is.

Az éghajlat és környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra nyújtandó támogatás (zöldítés)

A támogatás célja:

Az éghajlat és környezet szempontjából előnyös gyakorlatok kötelező előírásának célja, hogy a mezőgazdasági tevékenységet végzők nagyobb mértékben járuljanak hozzá a környezeti és természeti erőforrások megőrzéséhez.

Teljesítendő előírások:

Az előírások három gyakorlatot fednek le:

- állandó gyepterületek fenntartása,
- növénytermesztés diverzifikálása
- ökológia jelentőségű terület (EFA) kijelölése a mezőgazdasági területeken.

Állandó gyepterületek fenntartása:

Állandó gypnek az a terület minősül, ahol a gypet vagy egyéb takarmánynövényt vetés nélkül vagy vetéssel termesztik és a mezőgazdasági üzem vetésforgójában legalább öt évig nem szerepel. Az állandó gypnek minősített területek fedvényként lehatárolásra kerülnek a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerben (MePAR), mely fedvény évenként felülvizsgálatra kerül.

Terménydiverzifikáció:

Azok a gazdálkodók, akik

- 10 és 30 hektár közötti szántóterülettel rendelkeznek, legalább két különböző növénykultúrát kötelesek termesztetni. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át;
- 30 hektárt meghaladó nagyságú szántóterülettel rendelkeznek legalább három különböző növénykultúrát kötelesek termesztetni. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló kultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át, a két legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra együttes részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 95%-át.

Ökológiai jelentőségű területek kijelölése:

A 15 hektár fölötti szántóterületen gazdálkodók kötelesek szántóterületük legalább 5 %-ának megfelelő kiterjedésű ökológia jelentőségű terület kijelölni.

A tervezési területen releváns önkéntes mezőgazdasági támogatások az alábbiak:

1) VP-4-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés (AKG 2015) és VP-4-10.1.1-16 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés (AKG 2016)

A két felhívás fő céljai a vidéki területek fenntartható fejlődésének támogatása, a környezet állapotának megőrzése és javítása, a mezőgazdasági eredetű környezeti terhelés csökkentése, környezetvédelmi szolgáltatások biztosítása, a természeti erőforrások fenntartható használatán alapuló mezőgazdasági gyakorlat erősítése. Fenti célokat a felhívások úgy próbálják elérni, hogy a gazdálkodók olyan önkéntes vállalatokat tehetnek, amelyeknek pozitív környezeti hozzáadott értékei vannak. Ezekért az önkéntes vállalatokért cserébe a gazdálkodók normatív, vissza nem térítendő, területalapú támogatásban részesülnek.

2) VP-4-11.1.-11.2.-15 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása és VP-4-11.1.-11.2.-18 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása

A felhívás célja egyrészt a konvencionális területek ökológiai művelés alá vonásának ösztönzése, másrészt az ökológiai művelésbe vont területeken a gazdálkodási mód fenntartása. Az ökológiai gazdálkodási támogatás olyan önkéntes alapon működő kifizetési rendszer, amelyben a résztvevők az ökológiai gazdálkodási célok elérésének érdekében a gazdálkodásuk során többletvevényességek elvégzését vállalják.

3) VP4-12.1.1-16 Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések

A felhívás célja kompenzációs támogatás nyújtása azoknak a gazdálkodóknak, akik Natura 2000 mezőgazdasági területeken folytatnak gazdálkodást. Ezzel a támogatással biztosítható a jogszabályi előírásoknak megfelelő gazdálkodás által generált esetleges bevételkiesés vagy többletköltség ellentételezése. A támogatás kötelezettségvállalási időszaka 1 év, ami minden évben január 1-től december 31-ig tart.

4) VP4-4.4.1-16 Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások

A felhívás célja az agrár-élőhelyek környezeti hozzáadott értékének növelése, az élőhelyek közötti mozaikosság, illetve ökológiai folyosók biztosítása különböző telepítéseken keresztül.

5) VP4-4.4.2.2-16 Vízvédelmi célú nem termelő beruházások: vízvédelmi és vizes élőhely létrehozása, fejlesztése

A felhívás célja a területi vízviasszatartás elősegítése, illetve a felszíni és a felszín alatti víztesteket érő terhelések, szennyezések csökkentése, megakadályozása. Mindemellett a felhívás hozzájárul a biodiverzitás megőrzéséhez, valamint a vizeink mennyiségi és minőségi védelmének biztosításához. Két célterületre igényelhető támogatás:

a) Partmenti vízvédelmi pufferzóna kialakítása, fejlesztése

b) Vizes élőhelyek kialakítása

6) VP4-10.2.1.1.-15 A védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának in situ megőrzése

A felhívás célja az alacsony létszámmal rendelkező védett őshonos és a veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták nőivarú – baromfifélék esetén vegyes ivarú – állományának a fajták eredeti tartási, takarmányozási körülményekhez hasonló, in situ feltételek közötti, tenyésztésben történő életképes populációjának fenntartása a genetikai állomány megőrzéséről és az adott állatfajták fennmaradását biztosító tenyésztési programokról szóló jogszabályok keretein belül. A felhívás közvetetten kapcsolódik a Natura 2000 területek megőrzéséhez azáltal, hogy a védett őshonos állatfajtákat az eredeti tartási körülményeiknek megfelelően szükséges a támogatás keretében is tartani – így a támogatásban résztvevő állatok legeltetési területkezelésre is alkalmazhatók.

Erdőgazdálkodás

A területen található erdőkben többféle forrásból érhetők el támogatások, melyekről az alábbiakban egy rövid áttekintést adunk. Csak azokat a támogatásokat, illetve célterületeket emeltük ki, amelyek a tervezési terület természeti értékeinek megőrzése szempontjából előremutatóak lehetnek. A támogatásra jogosultak körét az 3. táblázatban foglaltuk össze.

A tervezési területen releváns erdészeti támogatások az alábbiak:

1) VP4-12.2.1-16 Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések

A felhívás célja kompenzációs támogatás nyújtása azoknak a magán erdőgazdálkodóknak, akik Natura 2000 erdőterületeken folytatnak gazdálkodást. Ezzel a támogatással biztosítható a jogszabályi előírásoknak megfelelő gazdálkodás által generált esetleges bevételkiesés vagy többletköltség ellentételezése. A támogatás kötelezettségvállalási időszaka **1 év**, ami minden évben január 1-től december 31-ig tart. A gazdálkodók a támogatási kérelmet – ami egyben kifizetési igénylésnek is minősül – minden évben az adott évi egységes kérelemben nyújthatják be. A felhívás további kötelezően megvalósítandó eleme az egyszeri **képzésen** való részvétel. Az összes támogatási forma közül kiemelkedően fontos az évről évre igénybe vehető NATURA 2000 kompenzációs támogatás, mert ez jelentős összegű, viszonylag könnyen igényelhető rendszeres támogatás, jól beépült a gazdálkodói köztudatba.

2) VP5-8.2.1-16 Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása

A tervezési területen a felhívás „Gyepgazdálkodással kombinált fás legelő vagy fás kaszáló újonnan történő létrehozása” elnevezésű célterülete releváns.

3) VP4-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések

A felhívás célja, hogy támogatást nyújtson azon erdőgazdálkodóknak, akik **önkéntes alapon**, a vonatkozó jogszabályi előírásokban és az erdőtervben foglalt jogosultságaikat kihasználva, a kötelezettségeken túlmutató erdő-környezetvédelmi vállalatokat tesznek. Mindezzel a tudatos erdő-környezetvédelmi gazdálkodási módok elterjesztését, a fajok adaptációs készségének növelését, az egyes területeken az erdőtípus, fajösszetétel, illetve gazdálkodási mód megváltoztatás a cél. A felhívás keretében 3 különböző célterületre igényelhető támogatás:

- a) Örökerdő erdőgazdálkodás
- b) Erdőállományok kézimunka igényes ápolása
- c) Természetkímélő anyagmozgatás

4) VP5- 8.5.1.-16 Az erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások

A felhívás a teljes erdőszerkezet átalakítás támogatásával elsősorban a meglévő erdő

természetességi állapotához képest magasabb természetességi állapotú vagy a sarjeredetű állomány helyett magasabb ökológiai értékű, legalább azonos természetességű, nem sarj eredetű állomány létrehozását kívánja előmozdítani. Az erdő egyes szerkezeti elemeinek átalakítása, több szintes állományszerkezet kialakítása, valamint az adott termőhelynek megfelelő természetes erdőtársulásokká történő átalakítás erdőszerkezet átalakítás segítségével valósítható meg. A felhívás keretében az intenzíven terjedő idegenhonos fa- és cserjefajok eltávolítása is támogatható. Az erdei élőhelyek változatosságának növelése szempontjából további fontos élőhelyfejlesztési lehetőség az erdei tisztások kialakítása vagy helyreállítása.

5) *VP4-8.5.2.-17 Az erdei ökoszisztémák térítésmentesen nyújtott közjóléti funkcióinak fejlesztése*

A felhívás célja, hogy a magyar erdők közjavainak ingyenes elérhetőségének lehetősége jelentősen bővüljön. A felhívás keretében az alábbi tevékenységek támogathatóak:

A) **erdei pihenőhely kialakítása vagy továbbfejlesztése:** jellemzően gyalogos kirándulás vagy gyalogtúra során rövid pihenésre szolgáló, közúton jellemzően nem megközelíthető, kisebb közjóléti berendezés-együttes,

B) **erdei kirándulóhely és településkörnyéki kirándulóhely kialakítása vagy továbbfejlesztése:** intenzíven látogatott, huzamosabb ott tartózkodást biztosító vagy kirándulási célt szolgáló, többfunkciós közjóléti berendezés-együttes, amely a kirándulók számára pihenési, rekreációs lehetőséget is biztosít.

6) *VP5-8.6.1-17 Erdészeti technológiákra, valamint erdei termékek feldolgozására és piaci értékesítésére irányuló beruházások*

A felhívás célja az erdőgazdálkodás hatékonyságának javításához és a természetközeli gazdálkodási módok elterjedéséhez szükséges eszközök és géppark kialakításának ösztönzése, valamint az erdei termékek és melléktermékek gazdasági hasznosításához szükséges **elsődleges feldolgozást** szolgáló gépek és berendezések biztosítása, beleértve a **lokális megújuló energia rendszer kiszolgálását**, faipari feldolgozás előkészítését szolgáló gépeket, technológiát is.

7) *VP4-15.2.1.1-16 Erdészeti genetikai erőforrások megőrzése*

A támogatás célja, hogy a magyarországi erdészeti fafajok genetikai erőforrásainak megőrzésével a meglévő genetikai változatosságot, mint az alkalmazkodóképesség alapját és fafajaink evolúciós potenciálját hosszú távon megvédje és fenntartsa.

3. táblázat: Az erdészeti támogatásra jogosultak mátrixa

A táblázatban X-szel jelöltük azokat, akik az adott felhívás esetében **jogosultak** a támogatást igénybe venni.

	50% vagy afölötti <u>állami</u> tulajdonú erdőgazdálkodó, központi költségvetési szerv	Magánjogi erdőgazdálkodó	Jogszerű földhasználó	Megjegyzés
VP4-12.2.1-16 Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések		X		
VP5-8.2.1-16 Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása			X	Magánjogi földhasználók, települési önkormányzatok és társulásaik vehetik igénybe.
VP4-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések		X		<u>Támogatásra jogosult még:</u> települési önkormányzatok, amennyiben állami tulajdonban lévő erdő erdőgazdálkodója.
VP5- 8.5.1.-16 Az erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások	X	X		Jogosultsági feltételeknek meg kell felelni. Többségi állami tulajdon esetén a kormány előzetes hozzájárulása kell.
VP4-8.5.2.-17 Az erdei ökoszisztémák térítésmentesen nyújtott közjóléti funkcióinak fejlesztése	X	X		
VP5-8.6.1-17 Erdészeti technológiákra, valamint erdei termékek feldolgozására és piaci értékesítésére irányuló beruházások		X		<u>Támogatásra jogosult még:</u> önkormányzati erdőgazdálkodók, mikrovállalkozások, erdészeti szolgáltató vállalkozások. A támogatást igénylők körére vonatkozó részletes feltételeket a pályázati felhívás 4.1. fejezete tartalmazza.

3.3.1.2. Javasolt agrártámogatási rendszer

Mezőgazdálkodás

Bár a támogatási rendszerek, elsősorban az MTÉT előírások sokat alakultak az előző programok óta, mégis sokat veszítettek népszerűségükből a gazdák körében. Az MTÉT programban jelenleg mindössze 8 gazda vesz részt, 173 ha területtel, amely a fele annak, a 2015 előtti részvételnek. A gazdákat elsősorban a számukra nehezen érthető előírások, a sok adminisztráció és a gyakori ellenőrzések tartják vissza a részvételtől. Ez fokozottan érvényes a néhány hektáros gazdákra, akik esetében a támogatás összegéhez képest tényleg aránytalanul sok extra adminisztrációt jelentenek a programok, ráadásul saját maguk nem is tudják ezt elvégezni.

Megoldásként javasoljuk, hogy kis gazdaságokra szabott, speciális támogatási programot hozzanak létre a tervezési terület adottságaihoz igazodva. A program előírásainak kidolgozásába pedig a legelejétől fogva vonják be a gazdálkodókat, hogy életszerű és kivitelezhető megoldások szülessenek. Ennek szükségességére a jelen terv egyeztetési folyamata is rámutatott. Javasolt támogatások mértékét eredmény-alapúvá tenni, ahol nem a feltételezett jövedelmekiesés kompenzációja a támogatás, hanem a gazdálkodó által létrehozott ökoszisztéma szolgáltatások megfizetése a társadalom részéről. Ezzel lényegesen nagyobb rugalmasság volna adható, több lehetőségük lenne a gazdáknak választani a különböző megoldások közül. A terület alapú támogatások mellett nagy szükség lenne a természetkímélő gazdálkodás révén előállított termékek támogatására is, hogy azok versenyképesek legyenek a piacon. Erre jó lehetőséget kínálna a Nemzeti Parki Termék Védjegy rendszer továbbfejlesztése.

Erdőgazdálkodás

A NATURA 2000 támogatással kapcsolatban az állami erdők okoznak nehézségeket:

1. Nem jogosultak az állami tulajdonú erdőgazdálkodók a támogatás igénybevételére.
2. Nem tudnak és – a nem kellően kidolgozott szabályozás miatt – nem akarnak pályázni azok a nem állami erdőgazdálkodók, akiknek kezelésében az osztatlan közös tulajdonból kifolyólag állami erdőterületek vannak.

Az erdőgazdálkodók körében végzett felmérés alapján megállapítható, hogy többségük igénybe veszi a Natura 2000 kompenzációs támogatást. Ezzel szemben az erdő-környezetvédelmi támogatás felhívásaiban jellemzően nem vesznek részt, mert teljesíthetetlennek tartják az előírások többségét, illetve ehhez képest túl alacsonynak a támogatás mértékét.

A jövőben javasolt az állami tulajdonú gazdálkodókra is kiterjeszteni a kompenzációs támogatás igénybevételének lehetőségét. Ebben a rendszerben az előírásonként igényelhető támogatás összege lenne az, ami arra ösztönzi a gazdálkodókat, hogy minél többet vállaljanak az előírások közül. Az érvényben lévő erdő-környezetvédelmi program célprogramjait a Natura 2000 területre alkalmazott programmal javasolt kiváltani. Ilyen módon speciális természetvédelmi igények szerint is differenciálni lehetne az előírásokat és lehetővé tenni például fafajcserét, holtfa és hagyásfa visszahagyását is. A programnak az alapját értelemszerűen a jelen tervben rögzített kezelési előírás-javaslatok képeznék, amelyek kifejezetten a terület jelölő értékeinek és egyéb védett természeti értékeinek megőrzését

célozzák.

Természetvédelmi szempontból kívánatos lenne az alábbi pályázatok megújítása:

Pályázat címe	Pályázat kódszáma
NATURA2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	VP4-12.2.1-16
Erdő-környezetvédelmi kifizetések	VP4-15.1.1-17
Erdészeti genetikai erőforrások megőrzése	VP4-15.2.1-16
Erdészeti genetikai erőforrások fejlesztése	VP4-15.2.1.2-17
Az erdei ökoszisztémák térítésmentesen nyújtott közjóléti funkcióinak fejlesztése	VP4-8.5.2-17
Erdősítés támogatása	VP5-8.1.1-16
Az erdőgazdálkodási potenciálban okozott erdőkárok helyreállítása	VP5-8.3.1-17
Az erdei ökoszisztémák ellenálló képességének és környezeti értékének növelését célzó beruházások	VP5-8.4.1-16

Kívánatos lenne beépíteni a pályázatokba – a jelen pillanatban előkészítés alatt álló - az egyes erdészeti hatósági eljárások, bejelentések, valamint hatósági nyilvántartások eljárási szabályairól szóló 433/2017. (XII. 21.) Korm. rendelet módosításáról szóló kormányrendelet, azon részeit, amely az örökérfő tervezését szabályozza. Annál is inkább, mert a tervezet értelmében az örökérfő kezelési tervekben a gazdálkodóknak jelentős mozgásterük van, hiszen az egy önellenőrzésre épülő rendszerbe lenne beintegrálva. Így könnyedén tehetőek a természetvédelem számára is előnyös vállalkozások (holtfa, biotópa stb.), amelyek pályázati keretek között támogathatók, értékelhetők és számon kérhetők.

3.3.2. Pályázati források

A tervezési területen jelenleg több pályázati projekt megvalósítása zajlik, amelyekre vonatkozó információkat az alábbi táblázatban foglalunk össze:

8. táblázat: A tervezési területen zajló pályázati projektek

Kód	Cím	Kedvezményezett	Időtartam	Költségvetés	Fenntartási tervhez való kapcsolódás
KEHOP-4.1.0-15-2015-00001	Természetvédelmi rendeltetésű területek muraközi lóval történő kezeléséhez szükséges istálló és kiszolgáló létesítmények fejlesztése	ÖNPI	2016.04.01.-2020.04.30.	443 974 000 Ft	Gyepek fenntartásához szükséges infrastruktúra kialakítása
KEHOP-4.1.0-15-2016-00039	Erdőt természetesen – leromlott állapotú erdei élőhelyek rekonstrukciója az Őrségben	ÖNPI	2016.09.01. – 2021.06.30.	379 345 000 Ft	Jelölő erdei élőhelyek helyreállítása
KEHOP-4.1.0-15-2016-00060	Magyartarka szarvasmarhával történő természetvédelmi célú területkezelés infrastrukturális feltételeinek kialakítása	ÖNPI	2017.01.01 – 2021.02.28.	407 982 000 Ft	Gyepek fenntartásához szükséges infrastruktúra kialakítása

ATHU077	WeCon–Vizes élőhelyek ökológiai hálózatának fejlesztése az osztrák-magyar határ régióban	ŐNPI, FHNPI, osztrák partnerek	2018.01.01.- 2020.12.31.	108 589 000 Ft	Közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok megfelelő kezelését megalapozó felmérések, kutatások
LIFE17 IPE/HU/000 018	GRASSLAND-HU	ŐNPI, konzorciumi partnerek	2019.01.01.- 2026.12.31.	344 960 000 Ft	Közösségi jelentőségű gyepes élőhelyek helyreállítása
DTP2-007-2.3	D2C - DaRe to Connect - Supporting Danube Region's ecological Connectivity by linking Natura 2000 areas along the Green Belt	ŐNPI, konzorciumi partnerek	2018.06.01. – 2021.05.31.	48 000 000 Ft	Ökológiai folyosók tervezése a közösségi jelentőségű fajok élőhelyei között
H2020 - 818190	Contracts 2.0 – Innovative contracts for farmers and nature	ŐNPI, konzorciumi partnerek	2019.05.01. – 2022.04.30	24 000 000 Ft	Hatékonyan működő agrár-támogatási rendszer lehetőségeinek kutatása

3.3.3. Egyéb

Az erdők esetében megfogalmazott természetvédelmi célok eléréséhez szükséges volna az erdészeti hatóság, a természetvédelmi hatóság és a nemzeti park igazgatóság közötti szorosabb és intenzívebb együttműködés. Mivel az erdők kezelését elsősorban a körzeti erdőtervek határozzák meg, fontos, hogy abban a természetvédelmi szempontok megfelelő súllyal szerepeljenek. Ennek érdekében szükséges lenne közös erdőkezelési koncepció kialakítása a hatóságok és természetvédelmi kezelők között.

A KE-17 Ligeterdők, illetve a KE-18 érintetlen erdők kezelési egységekbe sorolt égerligetek esetén gyakori helyzet, hogy a jellemzően keskeny, vízfolyások menti állományok jelentős része művelési ágat tekintve nem erdőként van nyilvántartva. Legtöbb esetben ezek az élőhelyfoltok nem rendelkeznek erdőtervvvel sem. Ennek megfelelően erdőként való kezelésük, illetve annak szabályozása nem egyértelmű, mely nagyban nehezíti az érintett élőhely hatékony védelmét. Éppen ezért a szóban forgó élőhelyfoltokat fontos lenne erdőként nyilvántartásba venni.

A KE-19 mészkérülő erdőfenyvesek kezelési egység esetében az élőhely, illetve a hozzá kötődő sajátos életközösség megőrzése megkívánja az erdő záródásának alacsonyan tartását. Ezt a célt szolgálhatná a kezelési egységbe sorolt erdőrészek felnyitott erdővé való besorolása.

3.4. A terv egyeztetési folyamatának dokumentációja

A terv egyeztetését két különböző megközelítés szerint végeztük el. Az erdők esetében, mivel a körzeti erdőtervezés folyamata eddig is jó lehetőséget biztosított a természetvédelmi javaslatok egyeztetésére, kevesebb energiát fordítottunk az egyeztetésre. Az elkészült kezelési javaslatokat terepbejárások során vitattuk meg az erdőgazdálkodókkal, majd a kész terv írásban történő véleményezésére biztosítottunk lehetőséget. A gyepek esetében azonban a tervezés az elejétől részvételi módszerrel zajlott a gazdálkodók teljes bevonásával.

Részvételi tervezés a kezdetektől

Az Őrség Natura 2000 terület esetében a gyepterületekre készülő fenntartási terv jó példáját adja a valódi részvételi tervezés folyamatának. A részvételi folyamatok egyik alapja ugyanis, hogy az érintettek már a tervezési munka kezdetén bevonásra kerüljenek, így a folyamat során elkészült terv nem csupán egy egyeztetési anyag lesz, hanem iteratív közös munka, amelynek célja, hogy erősen építsen a helyiek tapasztalataira, tudására, és a végén egy konszenzusos döntés szülessen. A Natura 2000 előírások jogszabályban rögzítettek, s ez az adottság bizonyos szempontból korlátozza a részvételi folyamatot, hiszen ezen előírásokon változtatni nem lehet. Ám az egyeztetések kapcsán szervezett találkozók, megbeszélések a gazdálkodók és az ŐNPI között új, közvetlenebb kapcsolatokat eredményezhetnek. A terv részvételi módon történő elkészítése hosszútávon a természetvédelmi célok hatékonyabb elérését és fenntartását hivatott elősegíteni, valamint a gazdálkodók és az ŐNPI közötti kapcsolatok erősítéséhez is hozzájárulhat.

A részvételi tervezést az Argeomentum Kft. 2017 nyarán kezdte el. A tervezési folyamat tartalmát tekintve két fő szakaszra osztható. A feltáró szakasz 2018 szeptemberétől októberig tartott, amikor gazdálkodói interjúk zajlottak. Eme első szakasz során a tervezési folyamat előkészítése, a gazdálkodók körének feltárása, és a részvételi hajlandóság feltérképezése valósult meg. Ugyanezen időszakban az ŐNPI mezőgazdálkodási gyakorlatáról is egyeztetések zajlottak a Természetmegőrzési és az Őrségi Területkezelési Osztály munkatársai között. A második szakaszban, 2019 januárjától áprilisig, a tervezési folyamat második évében zajlott a közös tervezési folyamatra nyitott gazdálkodókkal való közvetlen konzultáció, amin keresztül jobban megismertük a gazdálkodói gyakorlatot Natura 2000 gyepeken. A közvetlen konzultációk a 2019 októberétől folytatódtak, amikor további gazdálkodók kerültek bevonásra.

3.4.3. Felhasznált kommunikációs eszközök

Egyeztetési módok az első szakaszban

A munka feltáró szakaszában a következő feladatok valósultak meg:

1. Felmérés az ŐNPI elvárásairól/terveiről a Natura 2000 gyepekkel szemben, és a gyepekre vonatkozó kezelési szabályok kialakítása: **fókuszcsoport, interjúk** az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság Természetmegőrzési és Természetvédelmi Őrszolgálati Osztályának vezetőivel és munkatársaival
2. A helyi gazdálkodók körének, a jellemző földhasználati módok és a gyepekre vonatkozó jelenlegi művelésmódok feltárása: összesen 46 gazdálkodóval készült **interjú** a helyi tapasztalatokról, természetvédelemről, természetvédőkkel fennálló kapcsolatokról. A gazdálkodók mellett az ŐNPI néhány kiválasztott munkatársával, természetvédelmi őrével is készült interjú (összesen 5), amelyek célja természetvédelmi célok elérésének

és az ŐNPI gazdálkodási tevékenységeinek egyéni értelmezési keretének feltárása volt. Szervezett keretek között közös gondolkodás zajlott az ŐNPI mezőgazdálkodási tevékenységéről az Őrségi területkezelési és a Természetmegőrzési Osztály munkatársainak részvételével.

3. Az interjúzási szakaszt követően került megrendezésre 2018. október 18-án az a **gazdálkodói fórum**, amelyre valamennyi korábban felkeresett gazdálkodó meghívást kapott (az ŐNPI munkatársakkal együtt a résztvevők száma 29 volt). A fórum célja volt a tervezési folyamat ismertetése, lépéseinek bemutatása, az interjúk során feltárt problémák és vélemények visszacsatolása a gazdálkodók felé, az ŐNPI tevékenységével (főként gazdálkodásával) kapcsolatos kérdések megvitatása, és a tervezési folyamatba való bekapcsolódási hajlandóság felmérése.

Egyeztetési módok a második szakaszban

A feltáró szakaszt követően a következő egyeztetési folyamatok zajlottak:

1. Az ŐNPI kollégák részvételével került megrendezésre egy **fókuszcsoportos** beszélgetés, amelynek célja volt annak kidolgozása, hogy hogyan lehet a Natura 2000 gyepgazdálkodási szabályokat rugalmasabbá tenni, és a gazdálkodók által megfogalmazott problémákra terepi megoldást adni a kötelező Natura 2000-es szabályok keretein belül.
2. Ezt követően **személyes, egyéni egyeztetések** zajlottak 11 gyepgazdálkodóval, melynek része volt a gazda egyes parcelláinak terepi bejárása. A személyes egyeztetések olyan gazdálkodókkal történtek meg, akik a fórum vagy az interjúk során nyitottnak mutatkoztak a közös tervezésre és területeik alapján megfeleltek a kritériumoknak. Valamennyi gazdálkodói egyeztetésről írásos összefoglaló készült, amelyben rögzítésre kerültek a gazda és az ŐNPI munkatársai közötti megállapodások részletei. Az összes gazdálkodó jóváhagyta az összefoglalóját, így ezek alapján megtervezhető a következő fázisban a munkacsomagok és tevékenységek ütemezése az egyes Natura 2000 parcellákra vonatkozóan.
3. Javaslatok kidolgozása az ŐNPI kollégákkal egy működőképes gyp zónarendszer vázlatra, ami összefoglalja a természetvédelmi és mezőgazdálkodási értékeket, célokat, és útmutatóul szolgál a következő évre.
4. Terepbejárással egybekötött egyeztetés az erdőgazdálkodókkal a kezelési javaslatok tervezetéről. Előzetesen megkerestünk a tervezési terület két legjelentősebb erdőgazdálkodóját, a Szombathelyi Erdészeti Zrt.-t és a Zalaerdő Zrt.-t, valamint rajtuk kívül még további 10 magán erdőgazdálkodót. Nekik eljuttattuk a kezelési előírások tervezetét. A tervezet egyeztetése kezelési egységenként egy-egy kiválasztott erdőrészletben történt, az összes gazdálkodó részvételével.

Az elkészült fenntartási terv egyeztetése

A gazdálkodókkal történt egyeztetések során az erdőgazdálkodók több alkalommal is jelezték, hogy az erdőtörvény, és a természetvédelmi szempontból optimális kezelés esetenként nincs összhangban. Legszemléletesebb példaként a természetvédelmi szempontból kiemelkedő jelentőségű pionír fafajok (pl. mint számos rovarfaj tápnövényei) kímélete említhető, melyből, ha optimális mennyiségben kímélnék meg a felújításokban, akkor a felügyelő nem veszi át a felújítást.

A probléma orvoslására javasolták a gazdálkodók, hogy szükséges volna megteremteni annak a jogi lehetőségét, hogy bizonyos természetvédelmi célok vállalása esetén az általánostól eltérő szabályozás vonatkozzon az adott erdőrészletre.

3.4.2. Kommunikációs eszközök és címzettek összefoglalva

Felhasznált kommunikációs eszköz	Kommunikáció címzettje	Időpont	Résztevők száma	Téma
ŐNPI fókuszcsoporthoz	ŐNPI munkatársai (Természetmegőrzési és Természetvédelmi Őrszolgálati Osztály)	2018. július 25.	8 fő	a részvételi tervezési folyamattal szembeni elvárások, célok tisztázása
Gazdálkodói interjúk	ŐNPI munkatársak és gazdálkodók	2018. szeptember - október	46 fő	tapasztalatok a N2000 szabályokkal és a természetvédelemmel kapcsolatban
ŐNPI interjúk	ŐNPI munkatársak	2018. szeptember - október	5 fő	tapasztalatok és terepi nehézségek a N2000-rel kapcsolatban
fórum	gazdálkodók, érintett hatóságok, települési önkormányzatok	2018. október 18.	29 fő	a feltáró szakasz eredményeinek bemutatása, további egyeztetési hajlandóság felmérése
ŐNPI osztályok közötti egyeztetés	ŐNPI munkatársak	2018. november 16.	8 fő	az ŐNPI gazdálkodási és természetvédelmi tevékenységeinek egyeztetése, különös tekintettel a N2000-es gyepekre
ŐNPI egyeztetés	ŐNPI munkatársak	2019. január 21.	8 fő	természetvédelmi célok, elvárások parcella szinten; gazdálkodói kérdések és problémák és az ezekre adható válaszok
Személyes terepi egyeztetések	ŐNPI munkatársak és gazdálkodók	2019. április - december	25 fő	parcella szintű egyeztetések
fórum	gazdálkodók, érintett hatóságok, települési önkormányzatok	2019. április 11.	25 fő	parcella szintű egyeztetések tanulságai, térségi és vidékfejlesztési ötletek átgondolása (pl. vágópont)
Terepbejárással egybekötött egyeztetés	Tervezők (Silva Naturalis Kft.), ŐNPI munkatársak, erdőgazdálkodók	2019. december 9-13.	20 fő	erdőkre vonatkozó kezelési javaslat tervezet egyeztetése a gazdákkal kezelési egységenként egy-egy kiválasztott erdőrészletben

3.4.3. Egyeztetés hatósági és területi kezelő szervekkel

Véleményadó érintett szervezet/személy	Időpont	Vélemény	Vélemény kezelése, indoklás
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Gyepterületek hasznosítása legeltetéssel vagy kaszálással: Ezzel kapcsolatban általános egyetértés volt.	Nem igényel kezelést.

gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Legeltethető állatfaj betartása: Egy javaslat érkezett, hogy darabszámot is érdemes lenne meghatározni.	Az egyedi mérlegelés lehetővé tétele érdekében az előírások között szerepeltetjük, hogy a gazdálkodónak legeltetési tervet kell készítenie és az NPI-vel egyeztetni.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Túllegeltetés elkerülése: Előfordult olyan terület, ahol az NPI szemszögéből túllegeltetés volt jelen, de a gazdálkodó nem rendelkezett több területtel, kevesebb állatszámmal pedig nem érte meg fenntartani a gazdaságot.	Az egyedi mérlegelés lehetővé tétele érdekében az előírások között szerepeltetjük, hogy a gazdálkodónak legeltetési tervet kell készítenie és az NPI-vel egyeztetni.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Gyepfelszín károsodásának megelőzése: A gazdálkodók egyetértettek az előírás fontosságával, azonban szinte valamennyien megemlítették, hogy a legnagyobb kárt a gyepfelszínben a vadak túrása okozza. Illetve sokszor nem a legeltetés, hanem a taposás jelenti a gondot. A vadak által feltúrt gyepfelszín szükséges elboronálni. A legtöbb gazdálkodó számára nem volt ismert, hogy a rétboronálás nem tiltott.	A tervben javaslatot teszünk a vadállomány csökkentésére, de megvalósítására az ÖNPI-nek nincs hatásköre.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	A gyepek trágyázásának tiltása: A legtöbb gazdálkodó nem értett egyet a szabályozással, mert a véleményük szerint kaszáló esetén kimerül a gyepek, ha nem kerül vissza semmilyen tápanyag	Mivel a Natura 2000 előírásokat kormányrendelet írja elő, az ÖNPI nem tud kompromisszumot kötni Naturás gyepek. A tervbe ugyanakkor bekerült egy olyan lehetőség, hogy a szántó művelési ágú, a gyeperedés kezdeti fázisában lévő területeken a trágyázás lehetséges.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	A gyepek 5-10%-ának kaszálatlanul hagyása: Sok gazda nem értett egyet, mivel nehéz szűk réteken meghagyni a bűvósávot, illetve, hogy elősegíti a gyomok terjedését vagy a vadkárt. Bűvósávot nem táblánként kellene hagyni, az Őrségben ugyanis kis gyeptáblák vannak, van, ahol a táblánkénti bűvósáv nem megvalósítható. Táblaszegélyen nem akarnak bűvósávot az erdősülés miatt meghagyni. Bűvósávot ne kelljen sokáig fennhagyni, még abban az évben lehessen lekaszálni.	Tisztázásra került több elvárás ezzel a szabállyal kapcsolatban: a bűvósáv ne legyen kétszer ugyanazon a helyen meghagyva; nem kell, hogy egyenes csík formában legyen meghagyva, hanem foltok is megfelelnek; több gazdával meg lett beszélve, hogy az illetékes természetvédelmi őr segítségével lesz a bűvósáv kijelölve. Nagyon gyomos területeken nem szükséges meghagyni a bűvósávot, de ezt előzetesen egyeztetni szükséges az őrral. A „bűvósáv” elnevezés félreértéshez vezethet: a sáv rovaroknak, madaraknak alkalmas, kevésbé fontos apróvadnak.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Belvíz elvezetésének, gyepek öntözésének tiltása: A belvízelvezetés tiltása minden olyan gazdának gondot okozott, aki folyó vagy víz	A jogszabályban tiltott tevékenységet a fenntartási terv nem engedheti meg. Ugyanakkor abban az esetben, ha a belvíz mesterséges eredetű (pl. vasúti töltés okozza) és meglévő árok

		mellett gazdálkodik	eltömődése okozza, az árok tisztításával megszüntethető. Ehhez hasonlóan, ha a belvíz a patakokban feltorlódott uszadék miatt keletkezik, a torlasz eltávolítható.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Éjszakai munkavégzés tiltása: A többségnek nincs problémája a szabállyal, ám azért lehetne rugalmasabban kezelni az időjárás függvényében.	Jogszabályi előírásokkal ellentétben javaslatot a terv nem fogalmazhat meg.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Engedély bekérése a természetvédelmi hatóságtól az okt. 31- ápr. 23. közötti legeltetéshez: Ezt a szabályt több gazda nem értette vagy nem ismerte. Úgy értelmezték, hogy egyáltalán nem lehet legeltetni október és április között. A legtöbb gazdálkodó nem kért engedélyt téli legeltetésre.	A személyes egyeztetésekben résztvevő gazdákkal sikerült tisztázni a szabályt. Fontos, hogy az illetékes ör jobban ismerje a gazdálkodó igényeit, a szorosabb kapcsolattartás lehetőséget ad az ilyen és ehhez hasonló kérdések/félreértések tisztázására. A legeltetési terv készítése pedig megadja a megfelelő kereteket.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Vadászati hatósági engedélyek beszerzése a vadkárelhárító kerítésekhez: Sokan ezt a szabályt sem értették, magyarázatra szolgált, hogy a vadkerítések építéséhez van szükség az engedélyre. Elolvastva, előjöttek a történetek a vadászokkal kapcsolatos konfliktusokról, a vadász-gazda alárendeltségi viszonyokról.	A természetvédelmi hatóság engedélyét is kérni kellene a kerítés építéséhez, mert ez a két szereplő (NP, vadászok) gyakran szemben áll egymással. Ugyanolyan kárt tud okozni a vad a gyepten, mint az túllegeltetés.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Madárbarát kaszálás (kaszálás iránya és vadriasztó lánc használata együttesen): Az őzgidák ellen nem hatékony, nem riasztja el.	Intézkedést nem igényel.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Inváziós növények terjedése elleni védekezés: A kaszálás ideje és száma a kulcs az inváziós növények visszaszorítására a gazdák szerint.	Az NPI ezzel a megfigyeléssel egyetért; ha nagyon elterjedt az inváziós növény, akkor nem szükséges bűvósávot kialakítani, de a gazdának ezt muszáj egyeztetni és rögzíteni az illetékes ÖNPI kollégával.
gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Kaszálás tervezett időpontjának bejelentése: Ezzel a szabállyal sok elégedetlenség van, mert rugalmatlan a rendszer, a kaszálást nem lehet túlságosan előre tervezni. Igény van rá, hogy a NP adjon visszajelzést, ha megkapta a bejelentőt. Az 5 napos bejelentési kötelezettség nem életszerű (nem lehet biztosan tudni 5 nappal előtte, hogy lehet-e kaszálni).	A bejelentés jogszabályi előírás és abszolút indokolt is. A visszajelzésre vonatkozó igényt kezeltük a 3.3.3 fejezetben.

gyepgazdálkodó	2018. szeptember – október	Kaszált szálás takarmány lehordása a területéről 30 napon belül: Nem okoz gondot a gazdáknak.	Intézkedést nem igényel.
Szombathelyi Erdészeti Zrt.	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	A Bükkösök és gyertyános-tölgyesek (KE-15) kezelési egység kapcsán felmerült az igény a két élőhely külön kezelési egységbe történő besorolására.	A bükkösök és gyertyános-tölgyesek kezelési előírásaiban nem lenne különbség, illetve erre konkrét javaslat nem is érkezett, ezért a szétválasztást nem tartjuk indokoltnak.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	A NATURA 2000 fenntartási terv további egyeztetéseinek fontos, hogy az erdőtörvény módosítása, illetve maga a pályázatok kiírása összhangban legyen a NATURA 2000 fenntartási tervben megfogalmazott célokkal, kezelési javaslatokkal elvárt gazdálkodói magatartással.	A jogszabályok összehangolásának szükségességével egyetértünk, de a megoldás túlmutat a fenntartási terv keretein. A 3.3.3 fejezetben rögzítettük az igényt.
Szombathelyi Erdészeti Zrt.	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	Az erdőtörvény és a végrehajtási rendelet, vagyis az erdészeti jogszabályok és a NATURA 2000 fenntartási terv szinkronba hozása esetén olyasmire gondolunk például, hogy a folyamatos erdősisítés befejezési feltételei alól - amiket az erdőtörvény és végrehajtási rendelete ír elő - indokolt esetben a természetvédelmi hatóság kérjen mentességet, ha az természetvédelmi vagy kifejezetten NATURA 2000 fenntartási célokat szolgál. Ilyen például a pionír fafajok aránya vagy megléte egy-egy folyamatos erdősisítésben vagy befejezett erdősisítéskor.	A jogszabályok összehangolásának szükségességével egyetértünk, de a megoldás túlmutat a fenntartási terv keretein. A 3.3.3 fejezetben rögzítettük az igényt.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	A kezelési terveknek egy modelltábla rendszerét kellene kialakítani, tehát 20 éves korfokontként, hogy mit várunk el fafaj összetételben, záródásban, korosztályviszonyokban, elegyességükben.	A tervekészítés útmutatója nem ad lehetőséget a javaslat megvalósítására. A modelltábla típusú megközelítés természetvédelmi szempontból sem feltétlenül szerencsés, mert magában hordozza a homogén erdőszerkezet kialakulásának veszélyét.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	A jelenlévő erdőgazdálkodók együttes véleménye, hogy az erdő életkorához köthető erdőnevelési és fahasználati módjainak megfelelő szakaszolás és ezen szakaszokhoz köthető kezelési javaslatok jobban segítenék az erdőgazdálkodót és az erdészt is.	Az egyes kezelési egységekhez rendelt konkrét kezelési javaslatok – ahol ez releváns – ennek megfelelően szerepelnek.

Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Magyarföld 24 A erdőrészlet	Az erdőgazdálkodó által vállalt Natura 2000 fenntartási tervben szereplő kezelési javaslat elfogadása esetén az kerüljön rá az erdőrészlet leíró lap megjegyzés rovatába. Ezen megjegyzésben foglaltak alapján az erdészeti hatóság is fogadja el azt.	A soron következő erdőtervezés alkalmával lehetőség nyílik a megjegyzés feltüntetésére.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Magyarföld 1 F erdőrészlet	A jellegtelen erdők (KE-21) kezelési egység esetén a fiatal és középkorú erdők jelölő erdei élőhelyé való átalakításában a mikrotarvágások alkalmazását javasolják az erdőgazdálkodók.	A mikrotarvágások alkalmazását nem tartjuk elfogadhatónak, mert nem szolgálják a természetesség növekedésének célját. A mikrotarvágások továbbra is a homogén állományszerkezet fenntartását eredményeznék. Javaslatunk a fmagasság sugarú lécek alkalmazása.
Zalaerdő Zrt.	2019. december 9. Szentgotthárd-Farkasfa 52 H2 erdőrészlet	A kultúrfenyvesek (KE-22) kezelési egység esetén az erdők jelölő erdei élőhelyé alakítása elsődlegesen a természetes úton megjelenő lombelegyre alapozva történjen, fokozatosan.	A kezelési javaslatban megfogalmazottak is ezt a célt szolgálják.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Szentgotthárd-Farkasfa 52 H2 erdőrészlet	Az elegyetlen erdeifenyvesek (KE-22) átalakítását lombos erdőkké ne tegyük kötelezővé, hagyjuk meg az erdőgazdálkodóknak az erdeifenyő főfafajjal történő erdőfelújításának lehetőségét, azzal a kitételrel, hogy 30-40% lombos elegyet kell biztosítani már erdőfelújításkor.	A javaslat természetvédelmi szempontból nem támogatható, mert a Natura 2000 célkitűzések elérését – a jelölő élőhelyé alakítást – nem segíti elő.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Szentgotthárd-Farkasfa 52 H2 erdőrészlet	Az őrési erdőknél javasolt lenne a vonszolás, mert ezzel az avarfelszínt megbolygatjuk, nyers talajfelszín is kialakul. Ez szerintem támogatandó lenne.	Egyes helyzetekben elképzelhető, hogy a vonszolás járna természetvédelmi hozadékkal, de ez egyedi elbírálást igényel.
Zalaerdő Zrt.	2019. december 9. Szentgotthárd-Farkasfa 52 H2 erdőrészlet	Nem értek egyet azzal, hogy az álló és fekvő holtfa mennyiségét hektáronként 30 brm ³ -re és 50 brm ³ -re növeljék. Mikor kell ezt a mennyiséget megtartanom/bemutatnom?	A holtfa jelentősége mind természetvédelmi szempontból, mind gazdasági szempontból jól alátámasztott, így nem változtattunk rajta. A gazdálkodó kérésére azonban konkretizáltuk az elvárt mennyiség elérésének határidejét.
Zalaerdő Zrt.	2019. december 9. Szentgotthárd-Farkasfa 52 H2 erdőrészlet	Nem értek egyet azzal, hogy az érintetlen erdők hálózatát úgy tervezik kialakítani, hogy legalább 500 méterenként legyen egy fatermesztést nem szolgáló (csak természetvédelmi kezeléssel érintett) erdőfolt. Az erdőfolt fogalma nincs kellően kidolgozva. Javasolom a már szakmailag bevezetett helyileg kötött mikroélelőhely mint	Az érintetlen erdők hálózata ökológiai szempontból kiemelkedően fontos, így továbbra is megtartottuk a javaslatok között. A gazdálkodó kérésére azonban konkretizáltuk a kiterjedését.

		érintetlen terület további alkalmazását.	
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Szentgotthárd-Rábatótfalu 25 D1 erdőrészlet	A jelenlévő erdőgazdálkodók és a fenntartási tervet készítőik együttes véleménye az, hogy a mészkerülő erdeifenyveseket (KE-19) elsősorban az erdőtörvényben felnyílt erdőként megfogalmazott formában kell a jövőben kezelni, mert így biztosítható a jellemző mohák, lágyszárúak és törpecserjék létfeltétele a tápanyagszegény környezetben.	A javaslat nem fogadható el, mert a 61/2017. (XII. 21.) FM rendelet szerinti felnyíló, illetve felnyitott erdő kritériumainak nem felel meg.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Szentgotthárd-Rábatótfalu 25 D1 erdőrészlet	Javasolt volna, hogy az állam vegye meg vagy cserélje el a mészkerülő erdeifenyveseket (KE-19), biztosítva a HUON20018 Őrség kiemelt jelentőségű természet-megőrzési funkciót.	A javaslat természetvédelmi szempontból támogatandó, de a fenntartási terv nem a megfelelő fórum erre.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 9. Szentgotthárd-Rábatótfalu 25 D1 erdőrészlet	A kis területű kezelési egységeket, a láposodó erdeifenyvesek, mészkerülő erdeifenyvesek, cseres-kocsányos tölgyesek, esetleges facsoportok egy kezelési egységbe kerüljenek.	Az említett kezelési egységbe sorolt élőhelyek markánsan elkülönülő kezelést kívánnak, így a javaslat természetvédelmi szempontból nem támogatható.
Magán erdőgazdálkodók	2019. december 13. Daraboshegy 15 A erdőrészlet	Az Idegenhonos fafajú faállományok (KE-23) kapcsán merült fel, hogy a jelölő élőhelyek természetességének javítását nagyban segítené, ha az idegenhonos, illetve inváziós fajok visszaszorítását, ezzel a természetesség növelését jelentősebb mértékben támogatnák.	A javaslat természetvédelmi szempontból támogatandó, terv 3.3.1 fejezetében tárgyaljuk.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 13. Daraboshegy 15 A erdőrészlet	Az erdőtervezésnél probléma, hogy minden olyan erdőnek a megjegyzés rovatába be van írva, hogy az idegen honos fafajokat ki kell belőle szorítani, ahol nemhogy abban az erdőrészletben, de abban községben sincs akác, de ezt panelként beleteszik. Ez nem érdemi információ, de így nem derül ki, hogy melyikre kell odafigyelni. Megkönnyítené a helyzetünket, hogyha csak a ténylegesen érintett erdőrészletek esetében lennének feltüntetve.	A javaslat természetvédelmi szempontból támogatandó, de a fenntartási terv nem a megfelelő fórum erre.

Magán erdőgazdálkodó	2019. december 13. Daraboshegy 15 A erdőrészlet	Lehetséges megoldás, ha a rossz termőhelyi adottságok és klímaváltozás együttes hatására láthatóan elakadosodó, elvöröstölgyesedő helyeken, továbbá az erdőfelújítások hatósági előírásokkal pénznyelőként történő működése esetén a felnyílt erdők kezelési formája felé fordulni. Ebben az esetben, ha erdőfelújításról van szó, őshonos fafajokkal történne az erdőfelújítás, a záródás alsó határa 50% is lehet, a vörös tölgy, akác irtandó. Amennyiben nem erdőfelújításról van szó, hanem az akác és vörös tölgy részterületen történő visszaszorításáról, ott a vegyszer használat szerves része legyen a védekezésnek, valamint a felnyílt erdő miatt a záródás alsó határa itt is lehessen 50%.	A felnyílt, illetve felnyíló erdő csak abban az esetben fogadható el megoldásként, ha a termőhely igazolhatóan nem alkalmas zárt erdő fenntartására.
Magán erdőgazdálkodó	2019. december 13. Daraboshegy 15 A erdőrészlet	Megoldás lehet az idegenhonos fajok visszaszorítására, ha az akácos, vöröstölgyes erdőrészekre nem jár Natura 2000-es pénz! Az akácosok, vöröstölgyesek őshonos fafajú erdőkké való átalakítására írjanak ki pályázatot jó sok pénzzel, hogy érdemes legyen az átalakítást elvégezni és így felnyílt erdőt létrehozni!	Az idegenhonos fajok alkotta állományok Natura 2000 támogatásának megvonása tökéletesen egybevág a természetvédelmi érdekekkel. A felnyílt, illetve felnyíló erdő csak abban az esetben fogadható el megoldásként, ha a termőhely igazolhatóan nem alkalmas zárt erdő fenntartására.
Szombathelyi Erdészeti Zrt.	2019. december 13. Nádasd 13 A és B erdőrészlet	A láposodó erdeifenyvesek (KE-20) kapcsán hangsúlyozza, hogy az erdőtörvény és a Natura 2000 fenntartási terv között összhangot kell teremteni.	A jogszabályok összehangolásának szükségességével egyetértünk, de a megoldás túlmutat a fenntartási terv keretein.
Szombathelyi Erdészeti Zrt.	2019. december 13. Nádasd 13 A és B erdőrészlet	A láposodó erdeifenyvesek (KE-20) kapcsán megoldás lehet, hogy a különleges kezelést igénylő élőhelyeket természetvédelmi kezelésbe adják.	A javaslat természetvédelmi szempontból támogatandó, de a fenntartási terv nem a megfelelő fórum erre.
Vas Megyei Kormányhivatal Szombathelyi Járási Hivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály	2020.02. 26.	nincs észrevétel	Kezelést nem igényel.

Földművelésügyi Osztály			
Szombathelyi Erdészeti Zrt.	2020.02.28.	A Szombathelyi Erdészeti Zrt. vagyonkezelt területén található láposodó erdeifenyvesek természetvédelmi kezelésébe történő átadását társaságunk nem javasolja.	A nagyon ritka élőhely megóvása csak természetvédelmi kezeléssel valósítható meg. Erre természetvédelmi kezelő alkalmasabb, mint az erdőgazdaság.
Vas Megyei Kormányhivatal Szombathelyi Járási Hivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Környezetvédelmi és Természetvédelmi Osztály	2020.02.28.	A terület megnevezésének pontosítását, javasoljuk „Jóváhagyott kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület”.	A VM által 2018-ban kiadott útmutatónak megfelelő az elnevezés. Nem szükséges változtatás.
Vas Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság	2020. 03. 02.	nincs észrevétel	Kezelést nem igényel.
Vas Megyei Kormányhivatal Szombathelyi Járási Hivatal Agrárügyi és Környezetvédelmi Főosztály Erdészeti Osztály	2020.02. 26.	- Rendkívül fontosnak tartanánk az állami és magántulajdonú (45-55 %) területek differenciált tervezését.	A fenntartási terv logikája megkívánja, hogy az azonos élőhelyeket egységesen kezeljük, hiszen ugyanazon élőhely megóvása érdekében szükséges teendők függetlenek attól, hogy kinek a kezelésében áll. Ráadásul a tervben megfogalmazott javaslatok megvalósulása önkéntes vállalatok alapján, támogatás fejében valósulhatnak meg.
		- A javasolt erdőgazdálkodási korlátozások általában indokolatlanul eltúlzottak. A javasolt kezelési módszerek nélkülözik a fokozatosság elvét.	A fokozatosság a tervben benne foglaltatik, hiszen a tervezési területen számos eltérő korú erdőrészlet található, melyekben a javasolt beavatkozásokat más-más időben kell végezni.
		- Hiányoljuk az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (továbbiakban: Evt.) szerinti természetességi kategóriák szerinti differenciálást a tervből, ugyanis az Evt. számos korlátozást ezekhez köt.	A fenntartási terv alapvetően ÁNÉR alapú, a tervezést élőhelytérkép alapján kell végezni és a javaslatokat is az élőhelyekre kell megfogalmazni. Az ÁNÉR a Németh–Seregélyes-féle természetességi rendszert használja, mely nem feleltethető meg a 2009. évi XXXVII. törvény természetességi kategóriáival. Ismét fontos hangsúlyozni, hogy a tervben nem jogszabályi korlátozásokról, hanem támogatások fejében önkéntesen vállalható előírásokról van szó.
		- Az üzemterv fogalmát a hatályos Evt. nem használja, erdőtervet kell szerepeltetni a 47. és 74. oldalon. Ugyanitt a	Az üzemtervet módosítottuk erdőtervre. Az „üzemtervezéssel” kapcsolatos

		74. oldalon az „üzemtervezésre” való utalás jelen szabályok szerint nem lehetséges, az erdészeti hatóság hivatalból csak szabad rendelkezésű erdőt vehet nyilvántartásba.	problémára a 3.3.3. fejezetben felhívtuk a figyelmet.
		-Erdőtervek szerepét, hatósági együttműködést hangsúlyozni	A 3.3.3 fejezetben kitérünk az erdőtervezés jelentőségére és az erdészeti és természetvédelmi szakma szorosabb együttműködésének szükségességére.
		- Fenyőfajok 30%-ra emelése - A klímaváltozás hatásai miatt elkerülhetetlen a bükkösök fokozatos tölgyessé alakítása.	- Az eredeti javaslat átfogalmazva, megtartva a 10%-os javaslatot. - Tény, hogy a bükkösök átalakítása a bükkös élőhelyek fontos veszélyeztető tényezője. A jelzett helyen csak a veszélyeztető tényezőket kell tárgyalni, az okait nem.
		- Az elegyes erdeifenyvesek a területen tájhososnak tekintendők, 54,5 % a fenyves állománytípusok aránya	A kifogásolt bekezdés így kezdődik: „Az idegenhonos vagy nem termőhelyhonos fafajok állományai (... erdei- és lucfenyvesek...)...” Ebben a kontextusban az erdeifenyves monokultúrákra kell gondolni, melyek valamely jelölő élőhely termőhelyén lettek létrehozva (pl. cseres-kocsányos tölgyesek).
		- Vágásos üzemmódban is lehet természetközeli módszereket alkalmazni, pl. lékes gyéritések, szálalóvágások.	Hiába végeznek lékes gyéritést, ha utána az egész állományt levágják. A szálalóvágás már valóban természetközeli eljárás. A jelzett helyen egyébként csak a veszélyeztető tényezőket kell ismertetni, nincs mód a kivételek hangsúlyozására.
		-A vágásos gazdálkodás akkor okoz erős negatív hatásokat, ha nagyobb vágásterületek keletkeznek.	A vágásterületek nagysága döntő, a mikrotarvágások (<0,3 ha) hatásai még nem tekinthetők erősnek, e fölött már lényeges változások állnak be a mikroklimában, a talaj felső rétegében. A jelzett helyen egyébként csak a veszélyeztető tényezőket kell ismertetni, nincs mód a kivételek hangsúlyozására.
		-Az árvízvédelmi szempontokat nem lehet ignorálni.	A jelölt helyen mindössze annyi van feltüntetve, hogy az árvízvédelmi céllal végzett beavatkozások, mely jelölő értékeket veszélyeztetik. A beavatkozások szükségességével kapcsolatban e helyen nem került semmi megfogalmazásra.
		-A túlzott vadállomány a természetközeli erdőgazdálkodás nagy gátja is.	A jelölt helyen az adott veszélyeztető tényező élőhelyre kifejtett hatását kell tárgyalni, így a gazdálkodással kapcsolatos problémák kifejtésére itt nincs lehetőség.

		-Fakitermelő brigádok hagynak szemetet? Ezt nevesíteni - aggályos. A turisták nem veszélyesebbek?	Általánosítottuk a szövegben.
		-A műszkerülő fenyvesek megőrzése érdekében aktívan kellene tenni.	A jelölt helyen az adott veszélyeztető tényező élőhelyre kifejtett hatását kell tárgyalni, a kezeléssel kapcsolatos javaslatok másik fejezetben szerepelnek.
		-A "hagyományos tájhasználat" így nagyon szélesen értelmezett, hiszen erdők vonatkozásban az állami (45 %) és magánerdők aránya hasonló. A magánerdők egy részében van csak igazán "hagyományos" gazdálkodás.	A leírás a műltra, az élőhelyek kialakulására utal, nem a jelenlegi használatukra.
		-Az erdei élőhelyek közül a mintegy 55 %-nyi fenyves állománytípus biztosan a kezelést igénylő élőhelyek közé sorolandó. Ebből ráadásul még mindig ~1600 ha lucos található. A mintegy 14 %-nyi bükkös sorsa is erősen kérdéses.	A jelzett helyen a természetvédelmi szempontból, a védendő érték jelentősége miatt prioritást érdemlő értékeket kell ismertetni. Az említett problémákkal más fejezet foglalkozik.
		-Fontos cél lenne a műszkerülő fenyvesekben az erdőgazdálkodás irányítása, támogatása. Ki lehetne emelni az Evt. szerinti "felnyitott" erdőként való kezelés lehetőségét.	A javaslattal egyetértünk, a tervbe bedolgoztuk.
		-Beavatkozás nélküli erdei élőhelyek - E kijelentéssel erdészeti szakmai oldalról nem lehet egyetérteni, szinte minden magyarországi erdő az erdőgazdálkodás következtében olyan amilyen. Rövidtávon (~10-30 év) persze működhet a magára hagyás, de akkor is hol marad a jövő nemzedék számára is fenntartható erdőélés?	Azzal egyetértünk, hogy a hazai erdők többsége azért olyan amilyen, mert gazdálkodnak benne. Azzal azonban lehet vitatkozni, hogy a gazdálkodás hatására kialakult állapot természetvédelmi szempontból mennyire kedvező. Megítélésünk szerint a természetes erdőtársulásaink (ebben a tájban) magárahagyással hosszú távon is fenntarthatók volnának. A következő nemzedékek fenntartható erdőélését a jelzett helyen szereplő bekezdés nem tárgyalja, mindössze annyit említ, hogy a felsorolt erdei élőhelyek alkalmasak volnának a magárahagyásra.
		-Erdők hármas funkciója, melyek közti egyensúlyt nagy területen nem szabad átbillenteni csak a természetvédelmi szempontok szerint.	Egy erdő egyszerre a hármas funkciót nem tudja azonos súllyal betölteni. Jelenleg Natura 2000 és többségében nemzeti parki oltalom alatt álló erdőkről van szó. Nyilvánvaló, hogy e körülmények miatt a természetvédelmi funkciónak kell hangsúlyosabban érvényesülnie.

	-Az erdők hasznosításának igénye elsősorban a faanyagra koncentrálódik, a N2000 területen az erdők által évente megtermelt növedék kb. 181 ezer m³/év, kb. 3 mrd Ft. Ennek egy kisebb részéről lehet mondani (faanyagtermelést nem szolgáló erdők), de általános cél ez nem lehet.	Általános célként ez nincs megfogalmazva. A jelzett helyen arra hívja fel a figyelmet a fenntartási terv, hogy a természetes erdőátársulások alkalmasak lennének erre. Lehet, hogy egyszer tényleg eljön majd az idő, amikor megengedhetjük magunknak, hogy a védett erdőket ne a faanyagért tartsuk fenn, hanem más ökoszisztéma szolgáltatásaikért.
	Emellett fontos igény az erdőjárás igénye, mely azonban nem kötődik az érintetlenséghez, sőt.	Megítélésünk szerint az erdőjáró is szívesebben jár egy változatos erdőben, mint pl. egy fenyő monokultúrában.
	-A bükkösök megőrzésének hangsúlyozása helyett inkább a legkevesebb természetvédelmi kárt jelentő átalakításukról kellene beszélni.	Megítélésünk szerint a bükkösök megőrzése folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodási módokkal még sokáig megvalósítható. Többek között ezért lenne fontos a bükkösökben a vágásos gazdálkodástól elállni.
	-A faanyagtermelésből kivonás helyett egyre többet kellene örökerdőként ill. átmeneti üzemmódban kezelni! Cél lenne a jelenleg is folyamatos erdőborítású üzemmódban lévő erdők kezelésének természetvédelmi szempontból legjobb módjairól írni. A teljes területen 877 ha örökerdő, 1857 ha átmeneti üzemmódú erdő és 788 ha faanyagtermelést nem szolgáló erdő van, ezekkel is foglalkozni kellene a tervben!	A kezelési terv koncepciója szerint egyrészt az érintetlen erdők területét is célszerű volna növelni (hiszen egy nemzeti park területéről van szó), másrészt meg a folyamatos erdőborítás mellett történő gazdálkodás arányát is. A fenntartási tervben ez a logika érvényesül.
	-A tervezési területen egyébként az állami erdőkben Evt. szerint megkövetelt folyamatos erdőborítású területek aránya síkvidéken 26, dombvidéken 25 %, a kötelező arány a második körzeti erdőtervezésnél 13, ill. 25 %!	Ennek ellenére azt gondoljuk, hogy a természeti értékek megóvásához ennél többre volna szükség, melyet támogatások biztosításával lehetne megvalósítani.
	-Kérjük a fokozatosság elvére utalást betenni a fenyvesek átalakításához! Jelenleg 55 %-nyi az arányuk!	Mivel a lucfenyvesek látványosan szorulnak vissza, az erdőfenyvesek egészségi állapota is kívánnivalót hagy maga után, ezért az átalakításukat nem lehet a távoli jövőbe eltolni, gazdálkodói érdek is, hogy helyükön elegyes, állékony állományok álljanak. Némi fokozatosságot egyébként a különböző vágáskorok biztosítanak.
	-Mellőzés helyett inkább azt kellene hangsúlyozni, hogy az árvízvédelmi célú beavatkozások során a természetvédelmi célokat is	A legtöbb esetben nincs is szükség árvízvédelmi beavatkozásokra. A szöveget módosítottuk „lehetőség szerint mellőzni kell”-re

	figyelembe kell venni, az ártéri gazdálkodást fejleszteni?	
	-Itt kellene utalni a körzeti erdőtervekben rögzített előírásokra, melyeket be kell tartani. A N2000 területen belül ~65 %-nyi erdőtervezett, a körzeti erdőtervek alapvetőek a természetmegőrzésben is.	A jelzett helyen erre az utalásra nincs lehetőség
	-Evt. szerint "Felnyitott" erdő kialakítása? (52.o.)	A csarabosok kis kiterjedése miatt külön erdőrészlet kialakítása nem kivitelezhető.
	-Az erdőgazdálkodás szerepe a Natura 2000 területen kiemelkedő, ezért annak sokrétűségében kellene ezzel foglalkozni. pl. rendeltetések (1040 ha talajvédelmi, 142 ha árvízvédelmi, 171 ha kísérleti - Pro Silva is, 214 ha parkerdő), üzemmódok (lásd előbb), természetesség...	Véleményünk szerint nem a természetvédelmi elvárásokat kell az erdészeti besorolásokhoz igazítani, hanem éppen fordítva. Az egyes erdőrészleteknek a természetvédelmi célnak megfelelő rendeltetést és üzemmódot kell adni.
	-Az erdészeti adattári besorolás eltér a természetvédelmi szempontú besorolástól, miért?	Mert más szempontok alapján értékel a két szakterület.
	-A magán és állami erdőgazdálkodás vonatkozásában a megfogalmazható korlátozások és javaslatok nem lehetnek egyformák!	A megfogalmazott javaslatok élőhelyalapúak, természetvédelmi szempontból nem lehet különbséget tenni az alapján, hogy ki az erdő kezelője.
	-E tekintetben a fenyvesek nem tájhonosak?	De, az erdeifenyőt a terv is fontos elegyfajként kezeli (kivételes esetekben főfajként is).
	"Folyamatos erdőborítást biztosító fahasználati módok", mint ilyen definiálva nincsen, de tudjuk, hogy az előhasználatok (TI, TKG, NFGY) a haszonvételi gyérítés (HGY), a szálalóvágás (SZV), a készletgondozó használat (KGH), az egyéb termelés (ET) és a felújítási kötelezettségen nem keletkeztető egészségügyi termelés (EÜ) nem szakítja meg a "folyamatos erdőborítást".	Valóban nem így értettük, a „Folyamatos erdőborítást biztosító fahasználati módok” szövegrészt „Folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódok”-ra módosítottuk.
	-A folyamatos erdőborítás igazából nem fahasználat, hanem üzemmód szinten értelmezhető (átmeneti, örökös és faanyagtermelést	Az érintett szövegrészben módosítottuk a fahasználatot üzemmódra.

		nem szolgáló üzemmód).	
		-Itt már elfogadjuk tájban honosnak az erdeifenyőt, akkor ez általában is így kellene legyen.	Természetvédelmi szempontból a faj tájhonossága eddig sem volt vitatott, főfajként való alkalmazása annál inkább. A tájban csak a neki megfelelő termőhelyen (pl. kavicshányatok) tekinthető honosnak ez a faj, egy bükkös termőhelyen nem.
		-Túlzott a holtfa elvárás	A fenntartási terv koncepciója, hogy a megfogalmazott javaslatok akkor válhatnak valós előírássá, ha azok mögött támogatási rendszer is áll. Ennek megfelelően úgy gondoljuk, hogy, ha a gazdálkodónak kompenzálják a bennhagyott faanyagot, akkor nem lehet túlzó. Európai vizsgálatok szerint egyébként egy kezeletlen bükkösben a holtfa mennyisége eléri a teljes fatérfogat 20-30%-át (100-200 m ³ /ha), mely lényegesen több, mint amit a tervben javasolunk.
		-Minden holtfa visszahagyása nem írható elő, lehetnek balesetvédelmi, közjóléti, közéleti szempontok is, ezekre utalni kellene.	Átfogalmaztuk.
		-Biotópfák esetében is fontos lenne a természetességi állapothoz kötés.	Biotópfák az alacsonyabb természetességi állományokban is kifejezetten nagy jelentőséggel bírnak.
		-"Vadtűrőképesség" - elég széles spektrumon belül változhat. Utalni kellene a vadgazdálkodási tervekben meghatározott létszámhoz való viszonyra.	Az ezzel kapcsolatos adatokat a megalapozó dokumentáció tartalmazza.
		-Külön kellene venni az állami és a magánerdőket, magánerdőben ekkora érintetlen részek kijelölése nem képzelhető el, ahhoz állami tulajdonba kell venni a területet.	A fenntartási terv koncepciója, hogy a megfogalmazott javaslatok akkor válhatnak valós előírássá, ha azok mögött támogatási rendszer is áll. Ennek megfelelően úgy gondoljuk, hogy, ha a gazdálkodónak kompenzálják az érintetlenül hagyott erdő miatti kiesést, akkor nem lehet túlzó.
		-Azaz 9-25 ha-onként 3-5 ha érintetlen, ez 12 és 56 % közti arány! Túlzó elvárás. A foltok kiterjedése állami erdőben elfogadható, az állami élőhely terület arányában megfogható (védett 5, fokozottan védett 10 %). A 300-500 m értelmezhetetlen.	A javaslatot a következők szerint módosítottuk: 3-5 ha-os foltok kialakítása a teljes erdőterület 10%-ának mértékéig, illetve ezek között legalább 300 m-enként lépegetőkövek kijelölése.

		-Valószínűtlennek tűnik, hogy sok olyan faj van, mely a teljes érintetlenséget kívánja meg.	Ilyen fajok pl. a vadmacska, a fehérhátú fakopáncs és a remetebogár.
		-Nagyobb hálózatban megkívánni a 3-5 ha-os foltokat és több hagyásfa csoportot kijelölni ezek közt.	A javaslatot a következők szerint módosítottuk: 3-5 ha-os foltok kialakítása a teljes erdőterület 10%-ának mértékéig, illetve ezek között legalább 300 m-enként lépegetőkövek kijelölése.
		-Átmeneti üzemmód - két formája: átvezetés örökerdőbe, illetve max. 1,5 ha-os végvágásokat eredményező "finomabb" gazdálkodás. Evt. 29. § (3)	Az élőhelyek leromlásának megelőzése érdekében továbbra is a 0,5 ha-t javasoljuk.
		-KE-16 élőhelyek tömegesen fordulnak elő a megyében, a csak örökerdő gazdálkodásban való kezelésük túlzónak tűnik.	A tervezési terület szempontjából kevésbé érdekes, hogy a megyében mennyi Cseres-kocsányos tölgyes van. Az Őrség Natura 2000 területen jelölő élőhely, és összesen kevesebb, mint 20 ha van belőle. Ezek megőrzése aligha képzelhető el másként.
		-KE-17 élőhelynél az átmeneti üzemmódnál is látható 1,5 ha-os területi korlátozást javasoljuk.	Az élőhelyek leromlásának megelőzése érdekében továbbra is a 0,5 ha-t javasoljuk.
		-"Ugrósávós" felújítógáz égeresben, illetve tarvágás. Az érintett területek 50 m-es hosszát 100 m-nek javasoljuk.	A terepi egyeztetésen megjelent gazdálkodókkal egyetértésben alakult ki az 50 m-es kompromisszum. Javasoljuk megtartani. Megjegyzendő, hogy ez a vízfolyás két oldalán váltakozva értendő!
		- KE-18 Ezekre nyilvánvalóan szükség van, kijelölésükkor a balesetvédelmi szempontokat kell még figyelembe venni (utak mente, belterület, épületek, közjóléti létesítmények).	A baleset- és vagyonvédelmet belefogalmaztuk.
		- KE-19 Különleges értékek, melyek megőrzése aktív természetvédelmi szempontú beavatkozásokat kíván. Külön erdőrészletbe?	Egyetértünk, a megfelelő helyen beírtuk a tervbe.
		- KE-20 Különlegességek, külön erdőrészletbe?	Kifejezetten érzékeny élőhely, mely megkívánja, hogy a befoglaló erdőrészletet is különleges gondnal kezeljék. Ennek megfelelően nem tartjuk jó ötletnek a láposodó foltok leválasztását az a befoglaló erdőrészletből.
		-KE-21 Csak amelyek alkalmasak természetes felújításra, és a várható felújulás megfelel a természetvédelmi céloknak is.	Úgy gondoljuk, hogy ez minden erdőrészletben alkalmazható. Ahol a természetes mag eredetű felújulás feltételei valamilyen oknál fogva nem adóttak, ott a sarj eredetű újulat is betöltheti a természetvédelmi elvárásokat. Az erdei fenyő ebben az esetben is

			csak elegyafajként fogadható el.
		-KE-22 Fenyvesben lombelegy - nem elég csak a gyertyán, változatos lombelegyre van szükség.	Az észrevételnek megfelelően átfogalmaztuk.
		-KE-23 Kötelező szerkezetátalakítás állami erdőkben, magánerdőkben támogatással lehetőségként, illetve állami tulajdonba vétellel kötelezően.	Figyelembe véve, hogy a tervezési terület egyben nemzeti parki védettséget is élvez, így a szerkezetátalakítást a természetvédelmi törvény is megköveteli.
		-KE-24 Sok nem erdőtervezett terület van ezek közt, erre utalni kellene.	Beépítve az utalás a szövegbe.
		-Nyugodtan lehetett volna 30 % fenyő arányig vizsgálni a területet, különösen fiatalabb erdőknél a fenyők hatása az élőhelyre az elegyaránynál csekélyebb.	Megítélésünk szerint a 30% fenyőelegy már magában hordozza annak a veszélyét, hogy egy természetes felújítás során a terület elfenyvesedik.
		-Rendkívül ambíciózus elképzelés az örökerdő üzem módján. A teljes területen az örökerdők aránya 3 %, átmeneti üzem módú 7 % és fane 3 %. Jelenleg üzem mód váltásra kötelezni állami erdőben lehet, azonban a jelen szabályok szerint a kötelező arányok dombvidéken 20, síkvidéken 30 évre előre teljesültek.	A javaslat a megfelelő támogatási rendszert feltételezi.
		-Világos, de konkrét szabályokat nem tartalmazó útmutatás. (64.o.)	A javaslat az átállás ütemére vonatkozik.
		-Magánerdőkben az érintetlenül hagyás (kompenzáció nélkül) aggályos.	A terv alapkoncepciója, hogy a megfogalmazott javaslatok akkor valósulhatnak meg, ha kompenzáció is lesz.
		-Érintetlen erdők KE-18: Ez önmagában az erdővel borított terület 7 %-a. Az ezen túl javasolt érintetlenül hagyandó 3-5 ha-os foltok és további hagyásfa csoportok területe, a meglévő 3 % faanyagtermelést nem szolgáló erdők együtt az erdőterület akár 1/3-át is elérheti. Ez évi ~60 ezer m3 folyónövedékről való lemondással járna.	A 3-5 ha-os foltok kijelölésének koncepcióját átdolgoztuk.
		-KE-18: Természetvédelmi célú fakitermelés viszont előfordulhat, meg kellene ezt említeni.	Tartalmilag szerepel a szövegben.

		-KE-19: Természetvédelmi célból felnyitott erdők?	A javaslatba befoglaltuk.
		-KE-21: E "jellegtelen" erdőkben végképp túlzó holtfa mennyiségi elvárás foglaltak meg.	A jelentősebb holtfa mennyisége lehetővé tenné, hogy a jellegtelen erdőkben is növekedjen a diverzitás, így már középtávon is javulna a természetességük.
		-KE-22: Nem véletlenül fordulnak elő a területen nagy arányban. Az őrségi tájhoz hozzá tartoznak.	A fenyőültetvényeket nem tartjuk a tájhoz tartozónak.
		-KE-22: Utóbbi 10-20 évben inkább jellemző a fajokban való gazdagodás, lombosodás, magánerdőkben a fokozatos lombos erdővé alakítás. A kezelési egység megérdemelné a finomabb osztályozást, pl. lombosodó fenyvesek 60-80 % fenyő arány esetén és a kultúrfenyvesek 80 % fölötti fenyővel.	Kezelési egységek kialakításának elvárásai nem teszik lehetővé a túlzottan elaprózott besorolást.
		-KE-22: Az "elegyfajok"-at úgy kell értelmezni, hogy azok a természetvédelmi céloknak is megfelelő összetételűek legyenek.	Ezzel egyetértünk.
		-KE-23: Az "elegyfajok"-at úgy kell értelmezni, hogy azok a természetvédelmi céloknak is megfelelő összetételűek legyenek.	A szövegben pontosítottuk.
		-KE-26: Az árvízvédelmi célú beavatkozásokat nem szabad megtiltani.	Nem tiltja a terv, csak korlátozza.
		-Erdőrekonstrukció: Még mintegy 1600 ha lucos van a területen	Melyek átalakítása folyamatosan zajlik.
		-A lucosok utáni felújítások esetében az elegyes erdeifenyvesek létrehozása is nagy előrelépés, legalább részben el kell ezt is fogadni	A pusztuló lucosok helyén nincsenek olyan szélsőséges termőhelyek, hogy ilyen mértékben kéne az erdeifenyőt preferálni. Megítélésünk szerint a megfelelő lépés a jelölő élőhelyek fajkészletével történő felújítás.
Veszprém Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztály Bányászati Osztály	2020. 02. 19.	-Elegyetlen fenyvesek: Ültetés is lehet. Támogatni kellene.	A szöveget a javaslatnak megfelelően kiegészítettük.
		a 3.2.1.1. fejezetben (d) pontjában szereplő általános kezelési javaslattal a bányaterületek rekultivációjával szemben az az észrevétele, hogy a tájrendezési feladatokat kizárólag a tájrendezési	Az előírást kiegészítettük, azzal, hogy a véleményben szereplő tervekkel összhangba kell hozni a természetvédelmi szempontokat.

		előtervben foglaltakkal és a bányatelek megállapítása tárgyában hozott határozat előírásaival összhangban kell megtervezni és az újrahasznosítási célnak megfelelően a műszaki üzemi tervben foglaltak szerint kell elvégezni.	
		A bányászati tevékenység során keletkezett, de annak befejezése után is fennmaradó bányatavakra és azok partjára - a külön jogszabályban foglaltak mellett - a vízügyi jogszabályok rendelkezései az irányadók.	Nem igényel kezelést.
MOL Nyrt.	2020. 02. 27.	A MOL Nyrt. KT MOL Zala Régió Bajánsenyi Bányauzeme és a bányauzem 224 számú Bajánsenye-I. bányatelek teljes terjedelmében az Őrségi Nemzeti Park területén van.	A fenntartási terv megalapozó dokumentációjában rögzítettük ezt a tényt.
		A MOL Nyrt. mindenképpen szeretné azt, hogy a fenntartási terv tartalmazza, vagy rosszabb esetben utalással vegye figyelembe azt, hogy az Őrségi Nemzeti Park területén szénhidrogén bányászati tevékenység folyik!	A 3.2.1.1 fejezetbe beszúrtunk egy bekezdést erre vonatkozóan.
		A bányászati létesítmények (Gyűjtőállomások, CH kutak, vezetékek, villamos hálózatok) a bányatörvény hatálya alá tartoznak és az iparági jogszabályok kötelezettségeket írnak elő a bányavállalkozó, így a MOL Nyrt. részére.	Az előírásokat áttanulmányoztuk és megállapítottuk, hogy a tervben megfogalmazott kezelési előírások azokkal nem ellentétesek.
		A társaságunk számára fontos azt, hogy a szükséges és tervezett karbantartási munkálatok, vagy éppen a havária helyzetek elhárítása egyszerű bejelentéssel elvégezhető legyen.	A fenntartási tervben erre vonatkozó tilalom nem szerepel.
Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság	2020. 02. 28.	A 102. oldalon a „Kisvízfolyások kezelése KE-26”: Mederfenntartási munkálatok utolsó pontját kérjük kiegészíteni a következő kivétellel: magáningatlanok bevédése.	A tervben a „kerülendő” megfogalmazás már épp elég rugalmasságot biztosít. További kivételek megfogalmazását nem tartjuk indokoltnak.
		Az iszapolási, kotrási tevékenység kerülendő.” Kérjük kiegészíteni a következőkkel: kivéve, ha a kotrás a település árvízi	Kiegészítés megtörtént.

		biztonságát, lakóingatlan védelmét szolgálja.	
		Kérjük feltüntetni a vízügyi kezelő feladatát szabályozó előírást is: - A kötelező mederfenntartási munkákról a 120/1999 (VII.6) Korm. rendelet 5-6.§-a rendelkezik.	A jogszabályt feltüntettük a kötelezően betartandó előírásoknál.
		A további völgyzárógátas tavak kialakításának tiltása ellentmond az Öntözési stratégiának (Öntözésfejlesztési Stratégia megalkotásáról szóló 1744/2017. (X. 17.) Kormányhatározat) és a Nemzeti Vízstratégiának.	Az előírás a völgyzárógátas tavakra vonatkozik, amely ellentétes a terület természetvédelmi célkitűzéseivel. Más megoldással (pl. oldalbukó) történő tározók kialakítását nem tiltja.
		Rába folyót érintően a fenntartási tervet összhangba kell hozni a Rába nagyvízi mederkezelési tervével.	A fenntartási terv és a nagyvízi mederkezelési terv összhangba hozása folyamatban van. Jelen tervben akkor fog megjelenni, ha ez a munka lezajlott.
		- 18. oldal - Veszélyességi tényezők között szerepelő D02-val kapcsolatban jelezzük, hogy a vízminőség romlás nem igazolt. Egyedül csak a Körmenátnél levő vízerőmű nem átjárható.	A vízminőségromlást kutatási adatok igazolják. Ez vitathatatlan tény. A gátak pedig akadályozzák a halak hosszirányú mozgását, még abban az esetben is, ha hallépcsővel vannak ellátva, mivel ezek a meder egészéhez képes lényegesen kisebbek.
		- 22. oldal - Veszélyességi tényezők között szerepel J04 jellel: A folyószabályozási munkák, mint pl. kotrás szükségesek az árvizek biztonságos levezetése miatt. Ezek a kotrások pontszerű beavatkozásként, illetve rövid szakaszokat érintően valósulnak meg, így a bekezdésben említett élőlények élőhelyének megszüntetése nem jelenthető ki egyértelműen.	Az élőhelyek megszűnése a vízügyi beavatkozások helyszínén egyértelmű. A veszélyeztető tényező csak ezekre a helyekre és nem a teljes folyószakaszra értelmezendő.
		- 73. oldal - KE-17 - Ligeterdők kezelési egység. Álláspontunk szerint nem lehet általánosan előírni a Rába mentén, hogy az elsődleges levezető sávtól számított 50 méteres sávban a gazdálkodás, fenntartási munkák felhagyása történjen meg, mivel nem egységesen homogén nagyságú az elsődleges levezető sáv. Ugyanakkor a másodlagos levezető sáv is számottevően	A magárahagyás természetvédelmi szempontból kívánatos. A szövegezésen finomítottunk és a javaslatot az alábbi módon vettük figyelembe: „A magárahagyás abban az esetben valósítható meg, ha ez nem okoz jelentős árvízvédelmi kockázatot.”

		részt vesz árvízi levezetésben, amit a ligeterdők meghagyása esetenként hátrányosan befolyásol az áramlási viszonyok tekintetében.	
		- 102. oldal - Vízgazdálkodás - KE-25 - Rába kezelési egység: A természetközeli folyóállapotok megtarthatók azokon a helyeken, ahol ez nem jár árvízi kockázat-növekedéssel.	A javaslatnak megfelelően kiegészítettük a szöveget: „Elsődleges cél tehát a jelenlegi kedvező ökológiai állapot hosszútávon történő fenntartása a természetvédelmi és árvízvédelmi célok összehangolásával.”
		- 103. oldal - Vízkárelhárítási tevékenységek: A folyómederbe bedőlt és bedőlő fák eltávolítása szükséges, mert árvizek alkalmával ezek az uszadék fák hidak és műtárgyak előterében, folyókanyarulatokban megakadhatnak, rongálhatják azokat, szűkítik az árvízi levezetésben résztvevő keresztmetszetet, elősegítik a zátonyosodás kialakulását, megváltoztatják a folyó áramlási viszonyait, ami meggyorsítja és kedvezőtlen irányba befolyásolhatja a folyómeder, kanyarulatok vándorlását, kialakulását, jelentős árvízi előtési kockázatot hordoznak magukban. Kérjük a korlátozás törlését.	A javaslattal összhangban az alábbi kivételt építettük be a tervbe: „Ez alól kivételt képeznek a vízi létesítmények al- és felvízi oldalának 500-500 méteres szakaszai, valamint a települések belterületeinek be- és kivezető 500 m-es szakaszai.”
		Árvízi levezetés szempontjából kedvezőtlen helyen kialakult zátonyosodás lehetőséget biztosít az uszadékok fennakadásának, a növényzet, majd sziget kialakulásának, így ugyanaz a folyamat indul el.	A javaslattal összhangban az alábbi kivételt építettük be a tervbe: „Ez alól kivételt képez a vízi létesítmények (pl. hidak, duzzasztógáták) közvetlen környezete.”
		Árvízi levezetés szempontjából a legnagyobb árvízi kockázatú helyeken legelőnyösebb a meder és a partok, az elsődleges és másodlagos levezető sávok gyepterületi ártéri tartása, ezért kerülendő a fenntartási jellegű, valamint az árvízi biztonság megtartását szolgáló növényzetirtás felhagyása. Ez esetben jelentős árvízi kockázattal, kezelhetetlen árvízi levezetéssel lehet számolni. Javasoljuk a korlátozás törlését.	A megadott kivételek eleve teljesítik a javaslatban megfogalmazott kérést. Változtatás így nem szükséges.

		A mederbiztosítási, partbiztosítási tevékenység tiltásának kivételei közé kérjük betenni a Rába folyó belterületi szakaszait.	A megadott kivételek eleve teljesítik a javaslatban megfogalmazott kérést. Változtatás így nem szükséges.
		Ahol a meder keresztmetszete jelentősen csökkent a feliszapolódás miatt, valamint árvízvédelmi problémákat jelent a feliszapolódás, ott szükséges a kotrási munkával visszaállítani az árvízi levezetés szempontjából biztonságos állapotot. A kivételek közé kérjük betenni a Rába folyó belterületi szakaszait.	Kivételek kiegészítése megtörtént.
		103. oldal - Hosszirányú átjárhatóság: Azon duzzasztók esetében, ahol a hosszirányú átjárhatóságot külön műtárgy szavatolja, a fenti intézkedés értelmezhetetlen. A duzzasztók egyik járulékos lehetősége, amit ki lehet használni, a vízerőmű telepítése (Megújuló energia - zöld energia – természetvédelem).	A hallépcsővel ellátott duzzasztók negatív hatása is bizonyított, így természetvédelmi szempontból nem támogatható.
		A duzzasztóműveknél, minden esetben megállapításra került az ökológiai vízigény, mely értékeket a természetvédelmi kezelő határozta meg a létesítmény üzemeltetési engedélyében. A fenntartási terv véleményezési változatában meghatározott célok nem egyeztethetők össze a létesítmények kezelőinek céljaival, hiszen a vízi létesítmények ilyen irányú átépítése nem követelhető meg a gazdasági szereplőktől.	A felülvizsgálatot továbbra is fontosnak tartjuk. A duzzasztó átépítése természetesen csak az érdekeltekkel történő egyeztetés és megfelelő támogatás esetén valósulhat meg.
		Kutatás - monitorozás A 116. oldalon a Kutatás, monitorozás című fejezetben bemutatott kutatási – monitorozási tevékenységek közé javasoljuk felvenni a hódok életterének és tevékenységének monitorozását is.	A hódállomány és hatásának monitorozásával kiegészítettük a 3.2.4 fejezetet.

A részvételi folyamat tanulságai, hosszútávú hozadékai

A gazdálkodók és a természetvédelmi szakemberek közötti egyeztetések lehetőséget nyújtottak a közös tanulásra és egymás gondolkodásmódjának, értékeinek megismerésre általánosan és az egyes parcellákat illetően is. A konkrét területekre vonatkozó gondolatok mellett szinte minden esetben elhangzott, hogy a természetvédelmi célokat is figyelembe vevő mezőgazdálkodás biztosításhoz hatékonyabb vidékfejlesztésre van szükség országos és térségi szinten egyaránt, melyben a gazdálkodók szerint az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságnak irányító szerepet kellene vállalnia.

A megbeszélések eredményei rámutattak arra, hogy az Őrségi gyepterületek kulturális, gazdasági és ökológiai rendszerek is egyben, melyek értékelése során a történeti léptékű, holisztikus megközelítés alapvetően fontos. Továbbá azt is figyelembe kell venni, hogy a gyepterületek az egyes gazdaságokban különböző szereppel bírnak gazdálkodók számára; mindegyik terület más és más lehetőséggel és értékkel rendelkezik.

Fontos látni, hogy a természetvédelmi és mezőgazdasági szabályozások jelentős hatással bírnak ezekre a területekre. Az egyik legfontosabb korlátozó tényező a gazdálkodók szempontjából, hogy a Natura 2000-es szabályok teljes mértékben tiltják a gyepek trágyázását (szerves és műtrágya). A gazdálkodók többsége a gyepek romlásának okaként a Natura 2000-es védettségnek köszönhető trágyázás elmaradását tartja, de mindegyik esetben kiemelték, hogy ez a hiány az odafigyelő és nem nagymértékű szerves trágyával történő szórásra vonatkozik és nem a műtrágyázásra. A hígtrágyáról megoszlottak a vélemények.

Jelentős problémát jelent a vadkár, ezen belül a vaddisznó túrása. A gyepek felszaggatásával ugyanis a gyomfajoknak (pl. parlagfű) lehetősége nyílik megtelepedni és elterjedni a jó természetességi értékkel bíró gyepeken is. Ez tehát gazdálkodási és természetvédelmi szempontból is gondot jelent, ugyanakkor egy olyan közös platformot teremt a gazdálkodók és az ŐNPI munkatársai között, amely alapját biztosíthatja az együttműködésnek, a közös probléma elleni együttes fellépésre. Munkánk egyik legnagyobb eredménye éppen ez, vagyis annak kölcsönös felismerése mind az ŐNPI kollégái, mind a gazdák részéről, hogy egymásra vannak utalva. Tudatosan be kell építeni a kommunikációt és a folyamatos egyeztetéseket a mindennapi munkába.

Számos ötlet, ugyanakkor tudáshiány is felmerült a különböző gazdálkodási módok természetvédelmi hatásai kapcsán a gazdálkodóknál. Ezek közé tartozik, például, hogy mely gyomfajok tűnnek el legeltetés vagy a kaszálás hatására, milyen hatással van a különböző típusú és mértékű trágyázás a gyepek élővilágára. Számos konkrét kísérleti ötlet született az egyeztetések során, mint például:

- alacsony minőségű gyepterületeken trágyázás hatásának vizsgálata kontroll területek és szálastakarmány termelésre használt területek összehasonlításával;
- a gyepek növényzetének fajszám növelése érdekében szénamurha szórása (a szénamurha arról a területről vagy szomszédos fajgazdag területről származzon).

Ezen túlmenően több olyan ismerethiányra, illetve téves kommunikáció eredményeként kialakult félreértésre is fény derült, amelyek jelentősen meghatározzák a gyepek használatát és természetvédelmi értékét, mint például:

- a gyeppé alakult szántó művelési ágú területek beszántásáról és átminősítéséről a falugazdással kell egyeztetni;
- téves információ következtében a gazdálkodók nem merték elvégezni a gyepliboronálást vagy azt gondolták, hogy szabályt sértenek a tavaszi gyepliboronálással.

Az első fórumot követő személyes egyeztetések tapasztalatai a gazdák területeit illetően rámutattak arra, hogy a gazdálkodók igénylik a közvetlen kapcsolatfelvételt, nem csak azért, mert ezáltal úgy érezhetik, fontos a jelenlétük és tevékenységük a táj fenntartásához, hanem azért is, mert számos téves következtetés tisztázódott, megválaszolatlan kérdések kerültek új megvilágításba a párbeszédnek köszönhetően. Ahogy a gazdavisszajelzések is mutatják, érdemes ezeket a közvetlen egyeztetéseket rendszeresíteni és kiszélesíteni.

II. A Natura 2000 fenntartási terv készítését megalapozó dokumentáció

1. A tervezési terület alapállapot jellemzése

1.1. Környezeti adottságok

1.1.1. Éghajlati adottságok

Az Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület éghajlata átmenetet képez a Dunántúl és az Alpok között, de déli mediterrán elemek is éreztetik itt hatásukat. Így alakult ki a kedvező szubalpin klíma. A területen Szentgotthárd-Farkasfán meteorológiai obszervatórium működik, így az éghajlati tényezők pontosan elemezhetők.

Klímaviszonyok

A Péczely-féle (1979) éghajlati körzetesítés szerint a Nyugat-Dunántúl, és ebben az Őrség site is, a mérsékelt hűvös-mérsékelt nedves, a Vendvidék-Szalafő-Őriszentpéter sáv a mérsékelt hűvös-nedves kategóriába tartozik.

Éghajlatunk nagyon változékony, aminek egyik fő oka az, hogy a kiegyenlítettebb hőmérsékletjárású, csapadékos óceáni, a szélsőséges hőmérsékletű, kevés csapadékot adó kontinentális, valamint a nyáron száraz, télen csapadékosabb mediterrán éghajlat egyaránt érezteti hatását. Az utóbbi évtizedben érezhetővé vált az európai (földi) klímaviszonyok megváltozása, amely szélsőségeket - hosszabb távú csapadékhiányt, jelentősebb csapadékmennyiséget – eredményezett. Várhatóan a közeljövőben ez a folyamat folytatódik, erősödik.

Mikroklíma tekintetében a magassági szintkülönbség és a lejtésviszonyok hatását kell megemlíteni. A területen a dombok relatív magassága 50-100 m. Főleg észak-déli irányú dombvonulatok tetőmagassága a terület déli része felé emelkedik. A dombhátak lapos tetejűek, alkalmat adva a zonális erdőtársulások kialakulásához. Ehhez járulnak a déli lankás lejtők kedvező és a rövid, meredek északi lejtők kedvezőtlen besugárzási viszonyai. Itt helyenként mély vízmosásokat is találunk. A felszín növényzettel való borítottsága is erősen módosítja a mezo- és mikroklímát. A tervezési terület 63,65%-a erdő, elhelyezkedésükkel fékezik az északi és nyugati szeleket.

Az éghajlat alakulásának legmeghatározóbb eleme a Napból érkező sugárzó energia mennyisége és időbeli eloszlása. Az Őrség site területére évente 4250-4300 MJ/m² sugárzó energia érkezik (Kakas 1967.) E vidék napsütésben viszonylag szegény, a felhőzet évi átlaga 60-65%, ezzel összefüggésben a napsütés évi összege csak 1821 óra körüli (tenyészidőszakban 1300 óra).

Csapadékviszonyok

A terület legjellemzőbb sajátága a sok csapadék, az évi csapadékösszeg 700-950 mm között mozog, bár az utóbbi évtizedben mennyisége az átlag alatt maradt. A tenyészidőben lehulló csapadék mennyisége 500 mm körüli, ami az összes csapadék 64 %-a. A csapadék maximuma nyár elején jelentkezik. A hazai éghajlatnak megfelelően tájunkon is meglehetősen változatos a csapadék mennyisége, szélsőségek is előfordulhatnak, pl. Felsőszölnökön mértek már 1254 mm-es éves csapadékösszeget, ami több mint 50%-al haladja meg az átlagos értéket, valamint mértek már 138 mm-t, ami viszont 83%-al marad el az átlagos értéktől. A havonkénti szélsőségek is meglehetősen jelentősek, az utóbbi időszakban egyre extrémebb értékek adódnak. A terület vízháztartásában a csapadék eloszlásán kívül az intenzitása is meghatározó jelentőségű.

A 24 óra alatt lehulló csapadékmaximumok értéke meghaladja a 90 mm-t.

A nagy csapadékmennyiség és borultság valamint az átlagosnál kisebb szélmozgás összehatásaként hazánk egyik legpárásabb területe. A 14 órás légnedvesség évi átlaga 66 %.

Téli hónapokban a csapadék egy része hó formájában hullik, átlagosan 20-21 közötti a havas napok száma, átlagosan 45-47 azon napok száma, amikor legalább 1 cm vastag összefüggő hótakaró borítja a felszínt. Nem ritka, és alkalmanként igen erős a zúzmaraképződés, mely komoly hótöréseket okoz a fenyőállományokban.

A terület légnyomás szempontjából a magasnyomású övbe tartozik, 741,5-743,7 Hgmm között változik.

A területre hulló csapadék mennyisége a múlt század vége óta csökkenő tendenciát mutat. Ezzel együtt erősödik az aszályos periódus hossza, nő a hőségnapok száma és értéke, növekszik a 24 óra alatt lehulló csapadékmaximumot meghaladó napok száma.

Hőmérsékleti viszonyok

Az Alpok közelsége erősen érezteti hatását a térség éghajlati viszonyain. A tenyészidőszak hőösszege 2900-3000°C, a napsütés évi összege 1821 óra körül van. A táj átlagos évi középhőmérséklete Szentgotthárdon 9,1°C. A havi átlaghőmérsékletek menete kiegyenlítettebb, mint más hazai tájakon. A tél valamivel enyhébb, a januári középhőmérséklet -2,1 °C, és a három téli hónap átlaghőmérséklete -0,8 °C. A nyári időszak hűvösebb, a júliusi középhőmérséklet Szentgotthárdon 19,4°C, a három nyári hónap átlaga pedig 18,3°C. A hőmérsékletjárásról a szélsőségek is sokat elárulnak. Az Őrség site területén a legmelegebb évek középhőmérséklete 12 °C körüli, a legmelegebb hónapok maximális középhőmérséklete 22-24°C közötti, a leghidegebb hónapok maximális középhőmérséklete 4,5-5,0°C. A hőségnapok száma 10-nél kevesebb, a zord napok évi átlagos száma 13,4. Gyakori a késői fagy és a korai dér. Nyáron is gyakori az erős éjszakai lehűlés és a köd. Ezzel együtt is hőmérséklet tekintetében az ország legkiegyenlítettebb területe. A viszonylag enyhe tél lehetővé teszi szubmediterrán, valamint atlanti flóraelemek megjelenését, a hűvös nyár viszont a dealpin növények leereszkedésének kedvez.

A felsorolt adatok alapján a térség szubalpin klímájú térségnek tekinthető. A Walter-féle klímadigramok segítségével megrajzolt klímazonális vegetációtérkép a gyertyános-tölgyesek és részben a bükkösök klímaövébe sorolja.

Szélviszonyok

A szélviszonyokat az Alpok közelsége befolyásolja. Uralkodó szélirány az É-i illetve a DNY-i. A területen az átlagos szélesebség 3,5 és 4,0 m/s közötti. Az utolsó évtized a szélviszonyokban is változást hozott, megnőtt az erősen szeles napok száma, legutóbb 2016. augusztusában orkán erejű szél tört be a Kerka-völgye felől, jelentős kárt okozva épületekben, erdőállományokban.

1.1.2. Vízirajzi adottságok

A táj csapadékbősége, geológiai felépítése (a felszínt jelentős részét vízzáró, illetve rossz vízvezető képességű üledék fedi) következtében a táj alapvető jellemzője a fészini vizekben való gazdagság, mely patakok, kis vízfolyások, apró vízállások formájában jelenik meg. Az Őrség három folyó vízgyűjtő területéhez tartozik. Az északra folyó patakok (Szölnöki-patak, Szakonyfalui-patak, Grajka-patak, Zsidai-patak, Hársas-patak, Lugos-patak, stb.) a Rába

vízgyűjtőjéhez, a Zala (Szala) és patakjai a Balatonéhoz, a Zalától délre eredő patakok a Kerkán keresztül a Mura-Dráva vízrendszeréhez tartoznak. A Rába a térség legjelentősebb folyója, mely Alsószölnöknél lép be az országba 228 m tengerszint feletti magasságon. Szentgotthárdig zabolázatlan, kanyargós, nagyobb patakra emlékeztet, Szentgotthárd magasságában beleömlik a mintegy kétszeres vízhozamú Lapincs folyó. Innen már igazi folyóként kanyarog nyugatról keleti irányban Csákánydoroszlóig. A Rába jobb és bal partja szinte teljes hosszában része az érintett területnek. A Rábát lefűződött, különböző mértékig feltöltődött holtágak, morotvák sora kíséri. Alsószölnök, Szentgotthárd, Magyarlak határában 1-1 vízerőmű települt a folyóra. A három szabályozott, duzzasztott területtől, valamint a közúti hidak közvetlen környezetétől eltekintve, a folyó nagyrészt szabályozatlanul kanyarog, árhullámai kiléphetnek völgyébe. A 2-3 km széles völgytalpon hatalmas kanyarulatokat ír le. Ezen a szakaszon az átlagos esése 0,85 ‰. Vízjárására az alpi vízgyűjtő gyakorol hatást. Két elsődleges árvize van, az első márciusban, amit kezdődő a hóolvadás idéz elő, a második júliusban, ami az esőzésekből származik. Vízjárására jellemzőek a szélsőségek, a legkisebb és a legnagyobb vízhozamok között igen nagy különbségek mutatkoznak. Szentgotthárdnál a közepes vízhozam $24 \text{ m}^3/\text{s}$. A legkisebb vízhozam $2 \text{ m}^3/\text{s}$, a legnagyobb $530 \text{ m}^3/\text{s}$, vagyis a két érték között 265-szörös a különbség. Ez a különbség még nagyobb is lehet, mivel a legnagyobb vízi vízhozam nem tartalmazza azt a vízmennyiséget, ami kilép a mederből és az árterén folyik le. Ezzel a mennyiséggel a legnagyobb vízhozam elérheti az $1000 \text{ m}^3/\text{s}$ -ot is. A Rába-völgyi árvizekre a heves lefolyás, azaz gyors áradás és gyors levonulás jellemző. A Rábába ömlő patakok közül a Lugos-patak is egyedülálló, zezugos vízfolyás. Partját értékes láprétek kísérik. Vízhozama mérések alapján $7,2 \text{ m}^3/\text{sec}$.

A Rába-Zala vízvásztója Orfától Kondorfa felé, majd Viszák-Órimagyarósd-Szőce felé tartó dombvonulat. A Zala 301 m-es tengerszint feletti magasságban Szalafő község határban ered a Fekete-tóból, ill. környékéről. Óriszentpéterig Szala a neve. Jellemző a hosszanti fővölgyére az apró patakok rendkívül szabályos É-D-i irányú párhuzamos völgyhálózata. Bal partján 8 jelentősebb patak vizét gyűjti össze, ezek a patakok töltötték fel a völgytalpakat. Ezek a Siskaszeri-, Csikóvölgyi-, Ispánki-, Nagyrákosi-, Hidegkúti-, Kisrákosi-, Szentjakabi-, Szőcei-patakok. A fontosabb jobb parti patakok a Felsőszeri-, Pityerszeri-, Gyöngyösszeri-, Cser-völgyi- és a Csődei-patak. A nyári nagy melegben gyakran kiszáradnak, esőzések idején kiöntenek és elöntik a kísérő réteket, legelőket. A Zala forrásától Pankaszig teljesen érintetlen ősfolyócska, egyedül Nagyrákoson került sor mederkorrekcióra 2004-ben az épülő vasútvonal miatt. Régen a partján Felsőjánosfa, Zalalövő határában működtek vízimalmok, ma már egy sem üzemel. A vízimalmok fenéklépcsőinek elbontásával megnövekedett a vízsebesség, mely medermélyülést eredményezett. A Zala legkisebb vízhozama Zalalövőnél $0,026 \text{ m}^3/\text{s}$, legnagyobb vízhozama $79,5 \text{ m}^3/\text{s}$, a különbség több mint 3000-szeres. Ugyanitt a közepes vízhozama $0,69 \text{ m}^3/\text{s}$.

A Zala-Kerka vízvásztója Óriszentpétértől délre a Cserta-erdőn át húzódik nyugat-keleti irányban. A Kerka a Zalai-dombság nyugati oldalán az Őrség, a Göcsej és a Hetés tájegységeket szeli át, Kerkafő (ma Szlovénia) határában ered. A Kerka völgyfenekének szélessége 1-2 km, aminek általában az egyik oldalán halad, nem a völgy mélyvonalán. Széles, mocsaras völgytalpát sokáig elkerülték a vízrendezési munkálatok. Eleinte, főként vízimalmok építéséhez kapcsolódóan, csak rövid szakaszokon történtek beavatkozások. A magyar szakasz szabályozására az 1960-as, 1970-es évek közepéig került sor, nagy vízszállító képességű trapéz keresztmetszetű szelvény kialakításával, ez viszont medermélyüléssel járt. A mesterséges medret idővel a folyócska átformálta, előállt a mai kanyargós, természetszerű állapot, ami kanyargós kisvízi medret, szakadó partokat jelent. A Belső-Őrség patakjai (Kerka, Nagy-réti-patak, Szentgyörgyvölgyi-patak) szabályozottak, medrük ezáltal szintén jócskán lemélyült.

Ezek a munkálatok azonban ez már 25-30 évvel ezelőtt történtek, így a parti növényzet fejlődésével és a meder bizonyos változásával jelenlegi állapotuk már természetközelinek mondható. A 21. század elején a Kerca-patak Kercaszomor alatti régi holt medrét természetvédelmi élőhely revitalizáció során újra élővé tették, abban ismét patak csörgedezik. A terület természetes állóvizei apró erdei tavacskák, lápfoltok, ingólápok, tőzegmohás lápok, mocsarak, holtágak. Közülük a leghíresebb a Fekete-tó, mely csak nevében őrzi állóvíz jellegét, nyílt vízfelülete nincs. A tó dombtetőn levő agyagteknőben fekszik, melyen tőzegmohás dagadóláp alakult ki. Tőzegmoha előfordulásáról, bemutathatóságáról ismert az Ördög-tó, a Vadkacsás-tó, a Szőcei-láprét is.

Mesterséges tavakat a kisebb patakokon alakítottak ki völgyzárógátak építésével, illetve körtöltés készítésével. Ilyen a Hegyhátszentjakab határában a Vadása-patakon (az egykori Sigray-halastó helyén) 1968-ban felduzzasztott Vadása-tó, ami két részből áll (hordalékfogó felső tó, és az alsó tó, amit horgásztóként és fürdőtóként hasznosítanak). Valamint a Magyarósi-patakon kialakított Vadása II-tó (3+1 ha), ami szintén 2 részből áll (hordalékfogó és horgásztó), a Felsőmarác határában levő Himfai-tó (11,2 ha), a Szentgotthárd-Máriaújfalu határában levő Máriaújfalusi- vagy Hársas-tó (17,4 ha), az Ivánc és Őriszentpéter közötti apró Bártás-tó. A Natura 2000 terület határán levő mesterséges tó Zalalövőnél a Borostyánkő-tó, Bajánsenye közelében az egykori halastó (árvízi vésztározó tó) és a Robinson-horgásztó.

A vidék különleges egyedi értékei a tókák, amelyek az agyagos vízzáró üledékbe mélyített néhány négyzetméteres (10-20) felület nagyságú, 1-3 m mély tavacskák. Ezek a csapadék- illetve a talajvizet gyűjtötték össze, egykoron állatok itatására, öntözésre használták vizüket. Számuk, sajnos napjainkra erősen lecsökkent, de tájképi, néprajzi és ökológiai értékük miatt megőrzésük feltétlenül szükséges.

Időszakos forrásokban rendkívül gazdag a környék, állandó vizű forrás már kevesebb található. A kavicsos fedőüledékekbe beszivárgó víz a vízzáró rétegek felett felhalmozódik és a vízzáró rétegek mentén a lejtésirányban tovább szivárog. A mélyen bevágódó völgyek és vízmosások csapolják meg ezeket a felszín alatti víztesteket. A területen jelenleg 34 forrást tartanak számon. Valójában a források száma ennél jóval több, nagy részük azonban időszakosan elapad. A terület 1963-as topográfiai térképén 254 forrást tüntetnek fel (Zentai, 2004). A források számának csökkenését okozhatta a szántóterületek alagsövezése, a források karbantartásának elmaradása, valamint az utóbbi évtized szárazabbá vált periódusa is.

1.1.3. Talajtani adottságok

Az Őrség történeti és néprajzi tájegység, természetföldrajzi értelemben azonban nem egységes táj, hanem különböző földtani-talajtani-hidrológiai-növényzeti stb. sajátosságú részekből tevődik össze. A tervezési terület a Rába menti Alpokalja Vasi-hegyhát kistáját teljesen, a Felső-Rába-völgyet nagyrészt lefedi (az egész kistáj természetvédelmi oltalom alatt áll), de kapcsolódnak hozzá tájrészek a Dráva-Mura menti Alpokalja Kerka-vidék kistájából és a Zalai dombság Felső-Kemeneshát és a Felső-Zala-völgy kistájaiból is. A széttagoltság elkerülése érdekében, a tervezési terület térbeli keretében tárgyaljuk a természeti viszonyokat a továbbiakban is.

A terület földtani felépítése viszonylag egyszerű. A mezozoikumban keletkezett mészkő és dolomit, valamint néhol a paleozoós korú csillámpala a legidősebb kőzet. Ezekre az alaphegységi képződményekre nagy vastagságú neogén korú üledékes összlet települt. Az agyagmárgás-aleuritos-homokkőves rétegsor néhol eléri a 3500-4000 méteres vastagságot. Ezen képződményeket csak kis vastagságban borítja a holocén-pleisztocén időszak homokos-kavicsos-agyagos üledéksora. A neogén medenceüledékekben 2300-2800 m-es mélységközben

kitermelésre alkalmas földgáztelepeket tártak fel a kutatások. A pliocén-pleisztocén korú rétegösszlet magasabban fekvő víztartó porózus szintjeiből (10-30 m) ivóvíz, nagyobb (1000-1500 m) mélységből a pliocén rétegek felsőpannóniai korú részéből hévíz tárható fel.

A Natura 2000 terület felszínét három folyónak, a Rábának, a Zalának és az Ős-Murának (Kerkának), valamint ezek mellékfolyóinak hordaléka építi fel. A felső Zala-völgy környékén még a Kisalföldről ide is áthúzódó kavicstakaró maradványait találjuk, a táj többi részét pannóniai eredetű homokos-agyagos üledék alkotja. Ezeken helyezkedik el a folyók harmad- és negyedkori hordaléktakarója. A hordalék összetétele nagyon változó. A nyugati részen főként erősen kötött agyagot találunk a felszínen, míg a keleti részeken a homokos-kavicsos rétegek jellemzőek. A kötött, agyagos alapkőzetből kialakult talajok erősen vízzáró jellegűek, ezért még a dombtetőkön is igen gyakoriak a vízállások. A felszínközeli üledékek rétegtani képe viszonylag egyszerű. A felszínt primer vagy szekunder településű vályog borítja, átlagosan 1-4 m vastagságban, melynek ásványi- és szemcseösszetétele a löszéhez hasonló.

A talajképződés összetett, sokrétű folyamat, a talajképző tényezők kölcsönhatásának eredményeként jön létre. Ezek a következők: földtani, éghajlati, biológiai, domborzati, idő tényező és az antropogén hatás. A talajképző tényezők a tájban keletkeznek, így a talaj az adott táj tükröződése. Ezen a területen a talajképződés fiatal, laza szerkezetű üledékes kőzeten zajlik. Az üledék legmeghatározóbb ásványa a kvarc, amely kalcium-karbonátban szegény, ez jelentősen befolyásolja a talajban lejátszódó folyamatokat, meghatározza a kialakuló genetikai talajtípusokat. Az ilyen adottságokkal rendelkező területeken a jellemző növényzet az erdőtakaró. Ennek megfelelően a talajképződésre is az erdő-talajképződési dinamika a legjellemzőbb, így a táj legelterjedtebb talajai a barna erdőtalajok. A talaj kémhatása az erdőállomány függvénye, a lombos erdők alatt semleges vagy csak mérsékelten savanyú, a fenyvesek alatt erősen savanyú és gyakran podzolos lesz.

Az Őrségben a legmeghatározóbb helyi sajátosság a nagy területeken jelentkező pangóvíz. Ebben a környezetben a legjellemzőbb talajtípus a pseudoglejes barna erdőtalaj. Hazánkban ez a talajtípus csak itt borít több tízezer hektárt. Ez foglalja el a fennsíkszerű platókat, a szélesebb dombhátaikat, a teraszfelszíneket és a szélesebb völgytalpakat is. Ennél a talajtípusnál az oxigénmentes környezet miatt jellemző folyamat a redukció, illetve kísérő jelenségeként az agyagásványok szétesése és az erőteljes savanyodás. A talajszelvény A-szintje többnyire egyenletesen fakószürke színű. Ebben a szintben a glejesedés mellett szerepet játszik a kilúgzódás és a podzolosodás (agyagásvány szétesés). A B-szint színének árnyalata, agyagtartalma a mélység növekedésével fokozatosan mélyül. Ha a szint agyagosodottabb, akkor a felhalmozódási szint jól fejlett hasábos szerkezetű és a kékeszürke glejfoltok ezeknek a hasáboknak a felületén jelentkeznek. A C-szint megjelenése az alapkőzettől függ, ha az vályog, akkor megjelenése a B-szinthez hasonló azzal az eltéréssel, hogy több benne a márványozott rész. Ha az alapkőzet vastag, nehéz agyagréteg, akkor a C-szint homogén szürkésbéken márványozott és élesen elkülönül a felette levő talajosodott felhalmozódási szinttől. Amennyiben a reduktív folyamatokhoz az agyagásványok szétesése (podzolosodás) is társul, gyengén podzolos pseudoglejes barna erdőtalaj jön létre. Bázisszegény, kovásvanban gazdag talajképző kőzeten, savanyú szerves anyagot adó növényzetnél (fehér perjeszittyó, fekete áfonya, csarab) erősen savanyú, nem podzolos barna erdőtalaj képződik. A talaj fő jellegzetessége az igen savas kémhatás (4-5 pH). Ebben az erősen savanyú közegben a szerves anyag lebomlása lassú, ezért jelentős mennyiségű humusz halmozódik fel. Ennek ellenére a talaj termékenysége rossz, mivel a sekély termőréteg miatt rossz a vízgazdálkodása és a tápanyag-gazdálkodása is kedvezőtlen. Az őrségi talajoknál a felső 25-30 cm-es szintben a kavicsarány 50 % alatti, míg lejjebb 90-95 % is lehet. Ahol a humuszosodás, a kilúgzás, az

agyagosodás folyamatait az agyagos rész vándorlása és közepes mértékű savanyodás kíséri, agyagbemosódásos barna erdőtalaj típus jelenik meg. A szintekre tagozódás felismerhető rajta, a kilúgzási szint fakó színe és a sötétebb, agyaghártyás felhalmozódási szint alapján. Inkább hegytetőn, hegyoldalban, tagolt, hullámos térszínen található meg. Ennek a típusnak nem nagy a területi elterjedése.

A völgyekben a réti erdőtalajok a gyakoriak. A vastag humuszcéteg tömött, kevésbé morzsás. A talajvíz a felszínhez közel van. A völgyekben, a magas talajvízű részeken a réti talajok fátlanok. A talajvíz még nyáron is 70-80 cm-nél már megjelenik és a felette levő rétegek is kapillárisan telítettek. Karbonátmentesek, kémhatásuk savanyú (pH=5-6).

A bő csapadék, az összefutó víz és a vízduzzasztó vagy vízzáró rétegek együttes hatására a ritka mohaláp talajok is előfordulnak. A tözegmoharéteg vastagsága nem nagy, kiterjedésük csekély. A Rába árterén és a patakok öntésterületein foltokban nyers öntéstalajok, de inkább öntés erdőtalajok és lejtőhordalék talajok fordulnak elő. Az egész talajszelvény savanyú. Humuszosodásuk közepes, általában kötöttek, altalajuk mindig glejes.

Általánosságban megállapítható, hogy a teljes területre jellemző a talajok rossz szerkezete és vízgazdálkodása, gyenge tápanyagellátottsága. Egyértelműen megállapítható, hogy a talajok alapállapota eleve kedvezőtlen. Az évszázadokon keresztül folytatott mező- és erdő-váltógazdálkodás miatt gyakoriak az erodált, leromlott feltalajú talajok. A szántóföldi művelés alatt álló területek 80 %-a közepesen vagy erősen erodált. Ezek csonka erdőtalajok, melyek "B" szintje még érintetlen, gyakran tömött, pszeudoglejes és kavicsos. Az eróziós fokozatnak, valamint az agyagrétegeknek megfelelően a felszínen levő talaj fizikai talajfélesége igen változatos, ami az agronómiai értéket tovább csökkenti, viszont ez az erdőtenyészet számára még megfelelő.

1.2. Természeti adottságok

Élőhelytípusok szerinti jellemzés

A tervezési terület közel háromnegyedét valamilyen fás növényzet vagy vágásterület teszi ki. Ezeknek azonban csak alig több mint egyharmada sorolható természetszerű élőhelytípusokba. A bükkös és gyertyános-tölgyes erdők kiterjedése közel azonos, együttesen a tervezési terület egynegyedét borítják. A patakokat gyakorta égerligetek kísérik, kisebb pangóvízes területeken égerlápok, lápcserjések is megjelennek. A Rába mentén jellemzőek az özönnövényekkel többnyire erősen fertőzött fűzligetek, bokorfüzesek. A sekély, tápanyagban szegény dombháton – főként a tervezési terület nyugati felében – még többfelé megtalálhatóak a mészkerülő fenyvesek kisebb foltjai, melyekben azonban mindenütt megfigyelhető a lombos fajok előretörése. A csarabos fenyvrek sovány, dombháti gyepek szegélyében, utak rézsűjében, egykori erdei rakodók helyén, mészkerülő erdeifenyvesek szegélyében vagy felnyíló foltjain szórványosan még fellelhetők, de számuk, kiterjedésük egyre fogyatkozik. Igen jelentős kiterjedésűek – a tervezési terület nyolcadrészét teszik ki – a jellegtelen faállományok, melyek többnyire spontán erdősödés eredményeképp alakultak ki. A nem őshonos faállományok a tervezési terület egyharmadát borítják, ezek túlnyomó része lombos fafajokkal különböző mértékben elegyes vagy elegyetlen erdeifenyő ültetvény. Jelentősebb borítással még a lucosok vannak jelen, ezek aránya azonban a lucpusztulás következtében folyamatosan csökken. A vágásterületek borítása 3%-körüli.

A tervezési terület közel egytizedén találhatóak gyepterületek, ugyanakkor ezeknek csupán harmada feleltethető meg természetközeli élőhelytípusoknak. A fennmaradó állományok fiatal parlagok vagy nem művelt, gyomos, sok esetben cserjésedő, jellegtelen gyepek.

A mocsárrétek, kiszáradó láprétek kisebb foltjai a vízfolyások mentén elszórva az egész tervezési területen megtalálhatóak. Nem kezelt állományaik helyén gyakran üde cserjésekkel mozaikoló magassásosok alakulnak ki. Részben ezek közé ékelődve, másrészt domboldali, illetve plató helyzetű területeken, kaszálógyümölcsösökben jellemzőek a réti csenkeszes, zabfüves, ecsetpázsitos mezofil rétek. A tápanyagban szegény talajokon, lejtőoldali helyzetben megjelenő hegyi rétek a térség legváltozatosabb fajkészletű gyepterületei. A csupán néhány kisebb foltban fellelhető üde láprétek, tőzegmohalápok, forrásgyepek és lápi zsombékosok a tervezési terület unikális, kiemelkedő értékű élőhelyei.

Az agrár élőhelyek a tervezési terület egyhatodát borítják, elterjedésük súlypontja a domborzati viszonyokból adódóan a keleti területrészen van. Ezek túlnyomó része intenzíven művelt szántóterület, kisebb arányban vannak közöttük vetett gyepek, kiskertek, karácsonyfa-ültetvények, csemetekertek és szőlők.

Florisztikai jellemzés

A tervezési terület mohavilága sajátos, sokszínű képet tár elénk. Bár legtöbbjüknek még magyar elnevezése sincs, megannyi érzékeny, védendő ritkaságot rejt. A nagyfokú erdősültség, a lápi élőhelyek nagy száma, a savanyú és sekély talajú, mészkerülő erdők, fenyérek, az agyagos, kavicsos felszínek több, az ország más részein ritkának számító mohafaj számára kínálnak életlehetőséget (pl. *Buxbaumia aphylla*, *Calliergon cordifolium*, *Calypogeia muelleriana*, *Dicranum bonjeanii*, *Sphagnum russowii*, *Warnstorfia exannulata*). A hűvös, párás, csapadékos éghajlathoz és az Alpok keleti nyúlványainak közelségéhez köthető több hegyvidéki elem megjelenése (pl. *Bazzania trilobata*, *Blasia pusilla*, *Blepharostoma trichophyllum*, *Nowellia curvifolia*, *Riccardia multifida*, *Riccardia palmata*), főként a tervezési terület nyugati felének hűvösebb völgyaiban.

Ugyanakkor a számos mohafaj megtelepedéséhez szükséges kőzetkibúvások, sziklaszirtek, nyílt gyepek hiánya következtében a pionír fajok egy része (pl. *Bartramia pomiformis*, *Cynodontium polycarpon*, *Isothecium alopecuroides*, *Lejeunea cavifolia*) csak az utak mentén, útrézsűkben, meredek oldalakon, letörésekben, nyers talajfelszínen talál időleges életteret. A meszes aljzatot igénylő mohafajoknak szintén nem kedveznek az alapvetően savas kémhatású talajok, így közülük csak egy-egy faj (pl. *Ctenidium molluscum*, *Didymodon rigidulus*, *Grimmia pulvinata*) pontszerű előfordulása ismert. Az erdők holtfa készlete ma még korántsem nevezhető kielégítőnek, a korhadó faanyaghoz kötődő mohák (pl. *Blepharostoma trichophyllum*, *Nowellia curvifolia*, *Riccardia palmata*, *Tetraphis pellucida*) életterének növelése a jövő fontos természetvédelmi feladata. A lombos fafajok általános előretörése, és ezáltal a sekély talajú, mészkerülő erdők átalakulása a mohafldrára is jelentős hatással van.

Jól jellemzi a táj mohafldorisztikai jellegét, hogy életstratégia szerint csoportosítva a fajokat (During, 1979) – az országos értékkel (Orbán, 1992) ellentétben – a tervezési területen az évelő, tehát a bizonyos fokig állandó körülményekhez alkalmazkodott fajok vannak túlsúlyban a rövidebb életmenetű, „hódító” stratégiát folytató fajokkal szemben. A fajok többségével leggyakrabban talajfelszínen találkozhatunk, de nem ritkák az elsősorban fák kérgén megjelenő vagy lápi, lápréti előfordulásúak sem. Mindössze a mohafldok 6–6 %-a köthető források környékéhez és korhadó faanyaghoz, míg egy-egy állóvizek felszínén (*Riccia fluitans*) vagy patakok vizében (*Fontinalis antipyretica*), kövekhez, gyökökhez tapadva él.

Az itt előkerült mintegy 230 mohafaj közül 29 áll természetvédelmi oltalom alatt. A fehérló vánskómoha (*Leucobryum glaucum*) és a tőzegmoha fajok (*Sphagnum spp.*) közösségi jelentőségű fajok, melyek szerepelnek az Európai Unió élőhelyvédelmi irányelve (EGK Tanács 92/43/EGK irányelve) V. mellékletén.

Az Alpok közelsége, a változatos domborzati és talajadottságok, a Rába folyó, valamint a múltbéli és jelenlegi emberi tájhasználat együttes élőhelyformáló hatásai nyomán a tervezési területen több mint ezer edényes növényfaj található meg.

A hínárvegetáció fajokban gazdag állományai leginkább Rába-menti holtágakhoz, kavicsbányászat után visszamaradt, kisebb-nagyobb bányatavakhoz köthetők. A folyó áradásaikor rendszeresen elöntött területeken a sulyom (*Trapa natans*) az uralkodó faj, mellette békalencse fajok (*Lemna spp.*), a mélyebb részeken a vízitök (*Nuphar lutea*) juthat nagyobb szerephez. A sekélyebb holtágakban, víztározók, völgyzárógátas tavakban jellemző az érdes tócsagáz (*Ceratophyllum demersum*), füzéres süllőhínár (*Myriophyllum spicatum*), bodros és imbolygó békaszőlő (*Potamogeton natans*, *Potamogeton nodosus*). A mesterséges tavak iszapülepítő részein, kisebb kavicsgödörökben vagy erdei út által felduzzasztott patakvízből kialakult apró láptavakban megjelenik az úszó májmoha (*Riccia fluitans*) és a keresztes békalencse (*Lemna trisulca*), valamint helyenként a közönséges rence (*Utricularia vulgaris*) is. Erdei pocsolyák jellemző faja a változó mocsárhúr (*Callitriche cophocarpa*), mely néha lassú folyású patakokban is feltűnik.

A Rába folyó zátonyai, az ártéri szántók belvizes foltjai, erdei vízállások, keréknyomok, nedves felszínek gazdag iszapvegetációval rendelkeznek. Általánosan elterjedt fajaik a varangyszittyó (*Juncus bufonius*), a fülemüleszittyó (*J. articulatus*), az idegenhonos vékony szittyó (*Juncus tenuis*), az iszapgyopár (*Gnaphalium uliginosum*), a tojásdad csetkák (*Elocharis ovata*) és az alacsony füzény (*Lythrum hyssopifolia*). Zátonyokon, nyílt, vízparti felszíneken jellemző barna palka (*Cyperus fuscus*) és iszapkák (*Dichostylis michelliana*) mellett néhol fellelhető a palkasás (*Carex bohemica*) is. Az ártéri magaskórósok domináns fajai a farkasfog (*Bidens spp.*), lórom (*Rumex spp.*) és keserűfű (*Persicaria spp.*) fajok.

Belvízfoltok körül jellemző az iszaprojt (*Limosella aquatica*), de szórványosan feltűnik a védett, közösségi jelentőségű heverő iszapfű (*Lindernia procumbens*) is. Erdei keréknyomokban gyakori a békaboglárka (*Ranunculus flammula*), a heverő orbáncfű (*Hypericum humifusum*) és a tócsahúr (*Peplis portula*). Elsősorban a Vendvidéken fellelhető, ritkán használt erdei közelítő nyomok, vízállások körül kialakuló iszapnövényzet jellegzetes, védett, közösségi jelentőségű és a tervezési területen jelölő növényfaj a sűrű csetkák (*Eleocharis carniolica*).

Mocsaras és láposodó területek nagy számban terülnek el a völgyaljakban, ahol szembetűnő a sásfajok gazdagsága. Általánosan elterjedt a zsombék- (*Carex elata*) és muharsás (*Carex panicea*), az év nagy részében vízzel átitatott talajú foltokon gyakori az éles sás (*Carex acuta*), hólyagos sás (*Carex vesicaria*), róka sás (*Carex vulpina*) és a berki sás (*Carex otrubae*). Forráslápok környékén jellemző a töviskés sás (*Carex echinata*), égerlápokban és a helyükön kialakított réteken a nyúlánk sás (*Carex elongata*) és a csőrös sás (*Carex rostrata*). Igazi ritkaság az északi sás (*Carex hartmanii*) előfordulása. A magassásosokban gyakorta nagy borítással van jelen a bánsági sás (*Carex buekii*).

A mocsárrétek állományalkotó fajai a réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), réti csenkesz és réti perje (*Poa pratensis*). Tavasszal a réti boglárka (*Ranunculus acris*) sárga szőnyege, nyár végétől az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) mélyvörösbe hajló virágai öltöztetik e réteket. Az üde rétek jellegzetes orchidea faja a széleslevelű ujjaskosbor (*Dactylorhiza majalis*), számos

helyen alkot kisebb-nagyobb állományokat a kígyógyökerű kesrűfű (*Persicaria bistorta*) és a szibériai nőszirm (*Iris sibirica*). A lefolyástalan területeken kialakult lápréteken állományalkotó a közönséges kékperje (*Molinia caerulea*), gyakori a kenyérbélcickafark (*Achillea ptarmica*), a kornistárnics (*Gentiana pneumonanthe*) és a sárga sásliliom (*Heimerocallis lilio-asphodelus*). Az üde lápréteken, forrásgyepekben kisebb foltokat alkotnak a gyapjúsások (*Eriophorum angustifolium*, *E. latifolium*). A tözegeper (*Potentilla palustris*) egy-egy kisebb állománya lápi zsombékosokhoz kötődik, míg a kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*) ingólápok, forráslápok területén jelenik meg.

Lápok, sásos mocsarak és üde gyepek szegélyében, felhagyott foltjain megjelenő magaskórósok állományalkotó faja a réti legyezőfű (*Filipendula vulgaris*), mellette szerepet kap még a közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*), a mocsári kocsord (*Peucedanum palustre*), a réti füzény (*Lythrum salicaria*), de gyakoriak a különféle magas termetű sásfajok is. Egyes jó állapotú magaskórósokban feltűnik az osztrák zergevirág (*Doronicum austriacum*) is. Sajnálatos módon az idegenhonos magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) ezen élőhelyek kiszáradó foltjain nagy borítást érhet el.

A szárazabb, domboldali sovány gyepek képét főként a barázdált csenkesz (*Festuca rupicola*) uralja, jellegzetes fajai még a háromfogfű (*Danthonia decumbens*), a hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*), a sovány ibolya (*Viola canina*) és a citromkocsord (*Peucedanum oreoselinum*). E gyepek nyújtanak élőhelyet az agárkosbor (*Anacamptis morio*), valamint a nyár végén, ősszel virágzó őszi füzértekerics (*Spiranthes spiralis*) és szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*) védett növényfajok számára. Az egykor gyakori szőrűfű (*Nardus stricta*) mára erősen megritkult, sehol sem állományalkotó, csupán egy-egy kisebb foltja, szórványos megjelenése ismert.

A csarabos fenyérek fajkészletében az állományalkotó csarab (*Calluna vulgaris*) mellett jellemzőek a különböző rekettyefajok, mint a sváb rekettye (*Genista germanica*), szőrös rekettye (*Genista ovata*) és a selymes rekettye (*Genista pilosa*), gyakori a közönséges szárnyasrekettye (*Genistella sagittalis*). Ritkuló, védett fajai a kapcsos korpafű (*Lycopodium clavatum*), körtike fajok (*Pyrola* spp.), a henye boroszlán (*Daphne cneorum* ssp. *arbusculoides*) és helyenként feltűnik az alacsony pozdor (*Scorzonera humilis*) is.

A feltöltődött holtágak területén, felhagyott üde rétek állandóan neves részein a rekettyefűz (*Salix cinerea*) válik uralkodóvá, míg az Őrség és Vendvidék völgyalji rétjein, útmenti árkokban, vágásokon a füles fűz (*Salix aurita*) a gyakoribb. A mezofil gyepek felhagyását követően az egybibés galagonya (*Crataegus munogyna*), kökény (*Prunus spinosa*) és vadrózsa (*Rosa canina*) alkotta cserjések jelennek meg a termőhely szerint réti vagy lápi elemekkel, fajok egyedeivel kiegészülve. A Rába mentén fellelhető bokorfüzeseket a főként a csigolyafűz (*Salix purpurea*), és fehér fűz (*Salix alba*) alkotja, ritkább a mandulalevelű és a kosárkötő fűz (*Salix triandra*, *Salix viminalis*).

Fűz- és égerligetekben a fehér fűz mellett a törékeny fűz (*Salix fragilis*) és az enyves éger (*Alnus glutinosa*) gyakoribb a lombkoronaszintben, míg a cserjeszintben a fekete bodza (*Sambucus nigra*), kutyabenge (*Frangula alnus*), veresgyűrű som (*Cornus anguinea*) a jellemző. A lágy szárú fajkészletet mocsári fajok alkotják, mint a különféle magassások (*Carex* spp.), mocsári nőszirm (*Iris pseudacorus*), vízi peszérce (*Lycopus europaeus*), mocsári kocsord (*Peucedanum palustre*), erdeikáka (*Scyrrus sylvaticus*), pántlikafű (*Phalaris arundinacea*). A jobb állapotú, patakmenti égeresekben feltűnik a tavaszi tűzike (*Leucojum vernalis*), a fehér zászpa (*Veratrum album*), és a völgycsillag (*Astrantia major*), valamint a ritka struccpáfrány (*Matteuccia struthiopteris*) is. Egy-egy égerláp foltban, völgyoldalak felszínre bukkanó

rétegvizei környékén a tőzegpáfrány (*Thelypetris palustris*) kisebb állományaival is találkozhatunk.

A természetközeli állapotú, klímazonális erdőállományok uralkodó fajai a kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*) és a bükk (*Fagus sylvatica*). Gyakoribb elegyfajaik a kocsányos tölgy (*Quercus robur*), gyertyán (*Carpinus betulus*), bibircses nyír (*Betula pendula*), a madárcseresznye (*Cerasus avium*) és a rezgőnyár (*Populus tremula*). Az egyéb elegyfajok az erdőgazdálkodási tevékenység következtében meglehetősen ritkák. Fontosabb képviselőik a mezei, korai és hegyi juhar (*Acer campestre*, *A. platanoides*, *A. pseudoplatanus*), valamint a kislevelű hárs (*Tilia cordata*). Az általános üde erdei cserjefajok mellett szórványosan előfordulnak a farkasboroszlán (*Daphne mezereum*) egyedei. Lágyszárú szintjük jellemzően szegényes. Tavasszal az erdőket járva az ország más részein gyakoribb geofita (olyan növények, melyek áttelelő szervei a talajban találhatók) fajokkal csak ritkán találkozhatunk. Ennek oka részben a kötött, nehezen felmelegedő talajokban keresendő, de bizonyára az is közrejátszik mindebben, hogy az őrségi erdők legtöbbjét az elmúlt századokban még szántották, sok helyen a bakhátak nyomai még ma is láthatók. A kakasmandikó (*Erythronium dens-canis*) rózsaszínű szőnyege azonban több helyen díszíti az erdők alját, völgyalji égerligetekben néhol tavaszi tűzikevel (*Leucojum vernum*) együtt. A hóvirág (*Galanthus nivalis*) kisebb állományai csak a Rába-közi települések határából, a tervezési terület északkeleti régiójából ismertek. Főként a tervezési terület nyugati felének bükkösein néhol tömeges az erdei ciklámen (*Cyclamen purpurascens*). Gyakorta égeresekkel érintkező, nehezen megközelíthető, párás völgyalak gyertyános-tölgyeseiben, bükkösein megjelenik az erdei varjúköröm (*Phyteuma spicatum*), a turbánliliom (*Lilium martagon*) és a farkasölő sisakvirág (*Aconitum vulpina*), míg néhány, jobb állapotú erdőfoltban a zalai bükköny (*Vicia oroboides*) is megfigyelhető. Általánosan elterjedt páfrányfajok az erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*), a hölgypáfrány (*Athyrium filix-femina*) és a szálkás pajzsika (*Dryopteris carthusiana*), valamint ritkább a széles pajzsika (*Dryopteris dilatata*), több helyen megjelenik a pelyvás pajzsika (*Dryopteris affinis*) és igen ritkán a karélyos vesepáfrány (*Polystichum aculeatum*) is. Letörésekben, hűvös, párás patak völgyekben kerülhet szem elé a buglyospáfrány (*Phegopteris connectilis*).

A közeli kelet-alpesi régió hatását tükrözi számos hegyvidéki faj, mint a havasi éger (*Alnus viridis*), fecsketárnics (*Gentiana asclepiadea*), tölcséres hegyipáfrány (*Oreopteris limbosperma*) osztrák zergevirág (*Doronicum austriacum*), sűrű csetkák (*Eleocharis carniolica*) jelenléte. Az egykori jellegzetes erdőkiélési módoknak (erdei legeltetés, avargyújtás, váltógazdálkodás) köszönhetette elterjedését több, a sekély, tápanyagszegény talajokhoz alkalmazkodott faj, köztük a védett körtike (*Pyrola* spp.) és korpafű (*Lycopodium* spp., *Diphasium complanatum*) fajok és a bordapáfrány (*Blechnum spicant*) is. Az elmúlt száz év tájhasználati változásainak következtében e fajok az erdőszélekre és kisebb mézskerülő fenyves állományokba szorultak vissza.

A tervezési területen előforduló mintegy 70 idegenhonos fajból 27 tekinthető a társulásokat átalakítani képes özonnövénynek (Magyar Flóratérképezési Program Adatbázisa, Horváth et al., 1995). Bár a kötött, hűvös talajviszonyok több faj elterjedésének nem kedveznek, a növényi inváziók helyzetét mégsem nevezhetjük kielégítőnek. Legelterjedtebb özöngyom a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), mely sikerét a rétgazdálkodás csökkenő intenzitásának köszönheti, kellő gyakoriságú és megfelelően időzített kaszálással azonban jól kezelhető. Nagyobb problémát okoznak a hibrid keserűfű (*Fallopia × bohemica*), amerikai kőris (*Fraxinus pennsylvanica*) és a zöld juhar (*Acer negundo*) egyre szaporodó állományai, melyek a Rába árterén mára óriási területeket borítanak, de csatornák partján, árkok, utak mentén, szeméttelések közelében, völgyalji réteken is több helyen megjelentek, visszaszorításuk pedig

rendkívül költséges és táji szinten még erős vegyszerek alkalmazásával sem kivitelezhető. Patak völgyekben és a Rába mentén intenzíven terjed a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*) és a süntök (*Echinocystis lobata*). Szintén a Rába hullámterén gyakori a lándzsás őszirózsa (*Aster lanceolatus*) és a csicsóka (*Helianthus tuberosus*). A fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) az ültetések nyomán sokfelé megtalálható, de inváziója még nem jelentős. A szántóföldek elsőszámú gyomnövénye a parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*). Több, az ország más részein terhes özönnövény, mint a gyalogakác (*Amorpha fruticosa*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), kései meggy (*Padus serotina*), selyemkóró (*Asclepias syriaca*) ma még csak kisebb állományokat alkot, elterjedésük megakadályozása fontos feladat.

Zoológiai jellemzés

Az őrségi és vendvidéki kiterjedt fenyvesek és fenyőelegyes lomberdők, üde és félszáraz kaszálók, láprétek, hűvös patak völgyek rendkívül gazdag állatvilágnak adnak otthont. A hazai viszonylatban csapadékos, hűvös éghajlat következtében számos hegyvidéki elem színezi a faunát, annak ellenére, hogy a terület alapvetően dombvidéki jellegű. A faunisztikai szempontból értékes elemek elsősorban a vizes élőhelyekhez, patakokhoz, lápokhoz, üde rétekhez kötődnek. Az Őrség állatvilágában a legfigyelemreméltóbb az a gerinctelen fauna, mely számos európai jelentőségű ritkaságot tartalmaz. A területen előforduló fokozottan védett és védett fajok zöme a rovarok közül kerül ki, és többségük valamilyen áramló vagy állóvízhez kötődik.

A vízfolyások közül méretében a legjelentősebb a Rába folyó, amely mind gerinctelen-, mind pedig halfaunájával kiemelkedik a hasonló hazai élőhelyek közül. A puhatestűek közül az áramlást kedvelő karakterfajok, a nagy borsókakagyló (*Pisidium amnicum*), a védett tompa folyamkakagyló (*Unio crassus*) és védett sávós bődöncsiga (*Theodoxus transversalis*) jellemző a folyóra. A magasabbrendű rákok közül a védett folyami rákot (*Astacus astacus*) sajnos napjainkra teljesen kiszorította az idegenhonos jelzórák (*Pacifastacus leniusculus*). Rábán a védett Keffermüller-denevérszárnyú-kérész (*Oligoneuriella keffermuelleriae*) mellett a szintén védett sápadt denevérszárnyú-kérész (*O. pallida*) és a rajnai denevérszárnyú-kérész (*O. rhenana*) is előfordul. Az első két faj inkább a folyó középső és alsó szakaszáról ismert, ahol a lassú folyású partközeli részeken gyakran együtt tenyésznek, míg a rajnai denevérszárnyú-kérész elsősorban a folyó felső szakaszának gyors folyású részeiről ismert. A védett rábai kérésznek (*Neoephemera maxima*) a stabil állománya található itt, amely egyben az egyetlen ismert kárpát-medencei populációját jelenti a fajnak. Számos európai ország vörös listáján szerepel a hazánkban is védett vágotthasú kérész (*Ametropus fragilis*) és az *Ecdyonurus insignis* is. A vastagkarmú kérész (*Isonychia ignota*) egyetlen stabilnak tűnő kárpát-medencei populációja is itt él. Korábban Európa nagy részén elterjedt volt a védett dunavirág (*Ephoron virgo*), mely az utóbbi időben erősen visszaszorulóban van, de a Rábában még szép számban előfordul. Értékes faunaelem még a *Baetis niger*, a védett rövidhátú paránykérész (*Brachycercus europaeus*), a *Brachycercus harrisella*, a *Procleon pennulatum*, az *Ecdyonurus insignis*, a védett fehérfoltú kérész (*Serratella mesoleuca*), az *Ephemerella notata* és a *Heptagenia coerulans*. Az álkérészek közül a védett Brauer-álkérész (*Brachyptera braueri*) hazánkban csak a Lapinsban és a Rábában tenyészik. A területen élő további védett faj a füstös álkérész (*Isogenus nubecula*) és a szintén védett folyólakó nagyálkérész (*Marthamea vitripennis*). A Rába szitakötőfaunájának védett fajai az sodrottabb szakaszokhoz kötődő erdei szitakötő (*Ophiogomphus cecilia*), valamint a lassúbb sodrású alsóbb szakaszokhoz kötődő a sárgás szitakötő (*Stylurus flavipes*) és feketelábú szitakötő (*Gomphus vulgatissimus*). A Rába rendkívül gazdag halfaunájából kiemelendő a fokozottan védett homoki küllő (*Romanogobio kesslerii*) és dunai ingola (*Eudontomyzon mariae*). A védett sújtásos kűsz (*Alburnoides*

bipunctatus) tömegesen fordul elő a gyorsfolyású folyószakaszokon és az azokat övező csendesebb part menti sávokban. A törpecsík (*Sabanejewia aurata*) a Rába vízrendszerében gyakori, védett halunk. A szintén védelmet élvező réti csík (*Misgurnus fossilis*) a vízínövényekkel bőségesen benőtt holtágaiban mindenhol előfordul. A fokozottan védett magyar bucó (*Zingel zingel*) legjelentősebb állománya található a Rábában és a Lapincsban. A folyó Körmend feletti szakaszán felfelé a határig fokozatosan növekszik a német bucó (*Zingel streber*) egyedszáma. Sajnos az elmúlt években jelentős mértékben megnőtt az idegenhonos ezüstkárász (*Carassius auratus*) és a kínai razbóra (*Pseudorasbora parva*) mennyisége is. A folyami rák (*Astacus astacus*) általánosan elterjedt. A tervezési terület vízfolyásai között kiemelt jelentősége van a Kerca-, a Kerka- és a Szentgyörgyvölgyi-pataknak, mert a benne élő makrogerinctelen fajegyüttes diverzitása és egyedülálló fajösszetétele alapján hazánk legértékesebb víztestjeinek tekinthetők. Az elmúlt évtizedek kutatásai bizonyították, hogy a kérészek vonatkozásában ez az ország legértékesebb területe. A hazánkból a karéliei-kérészt (*Eurylophella karelica*) először itt mutatták ki. Az Európa-szerte nagyon ritka, egyes országokból már kipusztult dombvidéki álkérész (*Rhabdiopteryx acuminata*), valamint a Frivaldszky-álkérész (*Besdolus ventralis*) hazánkban csak az itt él. Meg kell említeni a hazai fauna fokozottan védett tegzesét, a drávai tegzest (*Platyphylax frauenfeldi*), amelynek első hazai példánya az Őrségben került elő. Kiemelkedő természetvédelmi értékkel bírnak a fokozottan védett nyugati őszitegzes (*Chaetopteryx rugulosa*) itteni gazdag populációi (Csöde, Hegyhátszentjakab, Szőce). Csak különlegesen tiszta vizekben él a *Ptilocolepus granulatus*. A hazánkban élő két hegyiszitakötő-faj közül a fokozottan védett balkáni hegyiszitakötő (*Cordulegaster heros*) jelentős állománya él a Belső-Őrség patakjaiban, a vendvidéki Grajka-patakból pedig nemrégiben előkerült a sötét hegyiszitakötő (*Cordulegaster bidentata*) is. A legkisebb testméretű hazai Gomphida-faj a védett csermely szitakötő (*Onychogomphus forcipatus*) jelentős állománya tenyészik a kis vízfolyásokban. A Kerkában fedezték fel, de mára az Őrség számos patakjából ismert a védett négyűpú karmosbogár (*Macronychus quadrituberculatus*). Szintén a Belső-Őrség patakjaiban szaporodik a Vladykov-ingola (*Eudontomyzon vladkovi*). A fenékjáró küllő (*Gobio gobio*) és a fürge cselle (*Phoxinus phoxinus*) általánosan elterjedt a patakokban. A széles durbincsot (*Gymnocephalus baloni*) azz Őrségben a Kerkából mutatták ki. A szivárványos ökle (*Rhodeus sericus amarus*) a legtöbb őrségi folyóvízben megtalálható védett faj.

Az őrségi állóvizek közül a tókák és kisebb erdei vízállások kiemelten fontos kételtű élőhelyek. Ezek adnak otthont az alpesi tarajosgöte (*Triturus carnifex*) legnagyobb hazai szaporodó állományának, valamint a fokozottan védett alpesi götének is (*Triturus alpestris*). A pettyes göte (*Triturus vulgaris*) a tókák mellett a könnyebben felmelegedő vízállásokban, holtágakban, időszakos vizekben is megtalálható. A farkatlan kételtűek 11 faja és egy hibridalak honos a területen. Ezek közül kiemelkedik a sárgahasú unka (*Bombina variegata*), amely a Vendvidék és az Őrség belső területeinek a jellegzetes faja, míg a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) elsősorban a Rába-völgyének kisebb állóvizeiben szaporodik. A barna varangy (*Bufo bufo*) hatalmas szaporodó állományai a mesterséges állóvizeire jellemzőek. Tízezres nagyságrendű állománya telel a Hársas-tótól keletre elterülő erdőségben, ahonnan az első tavaszi esők után tömegesen vándorolnak a tóba. A mocsári béka (*Rana arvalis*) egyetlen jelentősebb állomány a farkasfai Sásos-tóban szaporodik. Az erdei békák (*Rana dalmatina*) kisebb állóvizekben, időszakos vízállásokban szaporodnak.

Az őrségi lápoknak sajátos és igen értékes gerinctelen faunája alakult ki. Ezek közül is kiemelkednek azok a tegzesfajok, amelyek hazai előfordulása ide korlátozódik. Ilyen a védett lomha lápipozdorján (*Oligotricha striata*), amely Szőcén, Magyarszombatfán és Szalafőn került elő, emellett csak pár további hazai példánya ismert. Az *Anabolia brevipennis* valamivel

elterjedtebb, de legtöbb példánya szintén innét ismert. Ugyancsak az ország nyugati részére korlátozódik a *Rhadicoleptus alpestris* áréája, amely az Őrségben kifejezetten elterjedt. Szintén az Őrségre jellemző faj a védett elegáns mocsárítegzes (*Limnephilus elegans*). Számos Hydroptilidae-faj (pl. *Hydroptila occulta*, *H. tineoides*, *Ithytrichia lamellaris*) legtöbb hazai példányát szintén az Őrségben fogták.

Bár a kaszálórétek csak kisebb hányadát teszik ki a tervezési területnek, a védett állatfajok túlnyomó többsége mégis ezekhez az élőhelyekhez kötődnek. Ezek közül is kiemelkedik a lepkék európai viszonylatban is jelentős állománya. A kiszáradó kékperjés láprétek legértékesebb faja a védett lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) lápréti ökotípusa, melynek legjelentősebb állománya található az Őrségben. Európai szinten is számottevő állománya él az üde kaszálóréteken három hangyaboglárka fajnak. A vérfű-hangyaboglárka (*Maculinea teleius*) a nagyobb egybefüggő vérfüves réteket részesíti előnyben, szintén az őszi vérfűhöz kötődik a sötétaljú hangyaboglárka (*M. nausithous*), de ez inkább a rétek árnyékos szegélyeit és a becserjésedő, elhanyagoltabb élőhelyeket kedveli. A kornistárnicsot tápnövényként használó szürkés hangyaboglárka (*M. alcon*) elsősorban a láprétek jellegzetes lepkefaja. A havasi tűzlepke (*Lycaena hippothoe*) főleg üde kaszálókon és kékperjés lápréteken tenyészik, bár állományai jelentős mértékben visszaszorultak az utóbbi évtizedekben. A lápi gyöngyházlepke (*Brenthis ino*) és a tükrös busalepke (*Heteropterus morpheus*) még általános elterjedt és gyakorinak mondható. Erdőszegélyek magaskórósaiban ligetszépén (*Oenothera biennis*), füzike- (*Epilobium* spp.) és füzényfajokon (*Lythrum* spp.) él a védett törpeszender (*Proserpinus proserpina*) hernyója. A völgyalji kaszálórétek élőhelyet biztosítanak a sávós pohóknak (*Lemonia dumi*) és a pitypangszövőnek (*L. taraxaci*) vagy a szintén védett pöszsörszendernek (*Hemaris tityus*). A melegebb, szárazabb gyepek ritka faja az apró boglárka (*Pseudophilotes schiffermuelleri*), melynek lárvája kizárólag a hegyi kakukkfűvet (*Thymus pulegioides*) fogyasztja. Szintén a hegyi kakukkfű jelenti a nagyfoltú hangyaboglárka (*Maculinea arion*) hernyójának tápnövényét. A védett *Melitaea*-fajok közül a recés tarkalepke (*Melitaea aurelia*) és a barnás tarkalepke (*M. britomartis*) magas természetességű száraz és félszáraz gyepeken fordul elő. A gerinces állatok közül az őrségi gyepek kiemelkedő értéke a fokozottan védett haris (*Crex crex*), amely azonban az utóbbi évtizedben egyre inkább a parlagokra szorul vissza.

A Rába mentén található ligeterdők, valamint a patakokat szegélyező égerligetek a leggazdagabb erdei élőhelyek közé tartoznak. A holtfában gazdag ligeterdők karakterfaja a védett skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*). Itt él a kék övesbagoly (*Catocala fraxini*) is, mely a legnagyobb termetű közép-európai bagolylepkénk. A kis színjátszólepke (*Apatura ilia*) tipikus élőhelyei a patakokat és folyókat követő füzes galériaerdők, a nagy színjátszólepke (*Apatura iris*) pedig a hűvösebb patakmenti bokorfüzeseket részesíti előnyben. Rezgőnyárhoz kötődik a védettséget élvező nyárfarontólepke (*Lamellocossus terebra*). Égerligetekben él a tarkaszövő (*Endromis versicolora*) és az apáca púposzövő (*Furcula bicuspis*). Ennek az élőhelynek a jellegzetes bogárfaja a fokozottan védett dunántúli vízifutrinka (*Carabus nodulosus*). A gyászlepke (*Nymphalis antiopa*) szintén a hűvös patak völgyek ligeterdeiben tenyészik, lárvája nyíren él. A patakmenti rezgősásos-égeresek belsejében tenyészik a terület egyik legritkább lepkefaja, a korábban kipusztultnak vélt sápadt szemeslepke (*Lopinga achine*), melynek hernyója kizárólag a rezgősáson (*Carex brizoides*) táplálkozik. Az őrségi vízfolyások mentén, illetve a csarabos erdőfenyvesekben elterjedt védett törpecickány (*Sorex minutus*). A csallitjáró pocok (*Microtus agrestis*) pedig elsősorban a Rába-völgyében, nedves réteken és nyirkos erdőkben gyakori.

A zárt bükkösök, tölgyesek és fenyvesek jellegzetes bogárfaja a védett domború futrinka (*Carabus glabratus*). A védett feketelábú cirpelőfutó (*Cychrus caraboides*) hűvösebb

bükkösben fordul elő. A melegebb tölgyesek, fás legelők jellemző, de nem túl gyakori faja a védett nagy szarvasbogár (*Lucanus cervus*). A nagy höscincér (*Cerambyx cerdo*) még ennél is ritkább, mert nagyon kevés a számára alkalmas szaporodóhelyet nyújtó igazán idős tölgyfa. A bükkösök jellegzetes lepkéi közé tartozik a védett T-betűs pávaszem (*Agria tau*). Farkasboroszlánon (*Daphne mezereum*) él a nagy boroszlánmoly (*Anchinia daphnella*). A kisebb rovarokat ragadozó erdei vöröshangya (*Formica rufa* fajcsoport) hatalmas bolyait lehullott levelekből, tűlevelekből építi, amelyek helyenként a tájkép meghatározó részét képezik. A tölgyfa-pávaszem (*Antherea yamamai*) a 20. század közepén jelent meg Ausztria felől, mára azonban általánosan elterjedten mondható. A lombos erdők madarai közül kiemelendő a védett kék galamb (*Columba oenas*), a hamvas küllő (*Picus canus*), a fekete harkály (*Dryocopus martius*) és az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*). A fokozottan védett darázsölyv (*Pernis apivorus*) kisebb állománnyal rendelkezik a területen. A macskabagoly (*Strix aluco*) a nagy erdőségekkel jellemezhető terület leggyakoribb fészkelő baglya. A védett erdei cickány (*Sorex araneus*) és a szintén védett mogorós pele (*Muscardinus avellanarius*) tipikus kisemlősei a lombos erdőknek. Az idősebb, odvas fákban gazdag erdők lakója a fokozottan védett nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*) és a szintén fokozottan védett nagyfülű denevér (*Myotis bechsteinii*).

A tervezési területre kifejezetten jellemző fenyveseket kedveli a védett osztrák sokszínű futrinka (*Carabus arcensis austriacae*), amely hazánkban az Alpokaljától a Bakonyig fordul elő. A fenyőfélékben fejlődik a nagyon ritka, védett ácsincér (*Ergates faber*). A védett vörösnakú korongcincért (*Pronocera angusta*) az Őrségből mutatták ki első alkalommal hazánkban. A védett nagy daliáscincér (*Acanthocinus aedilis*) lárvája az erdőfenyő (*Pinus sylvestris*) vastagabb törzseinek tövében, a kéregben rág és bábozódni is itt szokott. A csarabos fenyvérekhez kötődik a védett csarabagoly (*Anarta myrtilli*). A terület lucfenyveseinek gyakori fészkelője a védett búbos cinege (*Parus cristatus*) és fenyvescinege (*P. ater*), valamivel ritkább a tüzesfejű királyka (*R. ignicapillus*) és a védett keresztcsőrű (*Loxia curvirostra*) is, amely évenként eltérő egyedszámban megjelenő kóborló és fészkelő faj. A fiatal fenyőerdők jelentik a lappantyúnak (*Caprimulgus europaeus*) egyik fontos élőhelyét.

Az Őrségben a települések környéki kaszáló gyümölcsösök és kisparcellás szántók is rendkívül gazdag élőhelyet alkotnak. A nagy pávaszem (*Saturnia pyri*) hernyója elsősorban a pompás dión (*Juglans regia*) él. Nála gyakoribb a védett kardoslepke, melynek hernyói szontén gyümölcsfákon élnek. A védett búbosbanka (*Upupa epops*), a fokozottan védett füleskuvik (*Otus scops*) és a védett zöld küllő (*Picus viridis*) az idős gyümölcsfák odvaiban fészkel. A szántók és gyepek menti cserjesorok nyújtanak élőhelyet a töviszűrő gébics (*Lanius collurio*) nagyobb és a karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*) kisebb állományának. A közönséges denevér (*Myotis myotis*) az Őrség legnagyobb egyedszámban tenyésző denevérfaja, amely leggyakrabban templomtornyokban telepszik meg. A köztetek és kiskertek jellegzetes védett lepkéje a nagy fehérsávú lepke (*Neptis rivularis*), amely mára teljesen átszokott a sövényként ültetett gyöngyvessző cserjére.

9. táblázat: a területen előforduló élőhelyek Á-NÉR kategóriák szerint

Á-NÉR kód	Megnevezés	Terület (ha)	Előfordulási arány (%)
A1	Állóvízi sulymos, békalencsés, rucaörömös, tócsagazos hínár	21,5	0,05
B1a	Nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások	4,2	0,01
B2	Harmatkásás, békabuzogányos mocsári-vízparti növényzet	18,5	0,04
B4	Lápi zsombékosok	11,1	0,02

Á-NÉR kód	Megnevezés	Terület (ha)	Előfordulási arány (%)
B5	Nem zsombékoló magassárrétek	157,9	0,35
BA	Csatornák partmenti növényzete	2,5	0,01
C23	Tőzegmohás átmeneti lápok és tőzegmohalápok	0,6	0,00
D1	Láprétek (<i>Caricion davallianae</i>)	2,1	0,00
D2	Kékperjés rétek	179,2	0,39
D34	Mocsárrétek	342,0	0,75
D5	Patakparti és lápi magaskórósok	23,1	0,05
E1	Franciaperjés rétek	339,8	0,74
E2	Veres csenkeszes hegyi rétek	485,1	1,06
E5	Csarabosok	0,7	0,00
I1	Üde természetes pionír növényzet	1,7	0,00
J1a	Fűzlápok, lápcserjések	46,1	0,10
J3	Folyómenti bokorfüzesek	4,9	0,01
J4	Fűz-nyár ártéri erdők	400,4	0,88
J5	Égerligetek	596,9	1,31
J6	Keményfás ártéri erdők	15,3	0,03
K1a	Gyertyános-kocsányos tölgyesek	215,5	0,47
K2	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	5125,3	11,22
K5	Bükkösök	5022,2	10,99
L2b	Cseres-kocsányos tölgyesek	44,0	0,10
N13	Mészkerülő lomelegyes fenyvesek	670,7	1,47
OA	Jellegtelen fátlan vizes élőhelyek	1,2	0,00
OB	Jellegtelen üde gyepek és magaskórósok	2251,5	4,93
OC	Jellegtelen száraz- vagy félszáraz gyepek	300,6	0,66
OD	Lágyszárú özönfajok állományai	288,1	0,63
OF	Magaskórós ruderalis gyomnövényzet	1,4	0,00
OG	Taposott gyomnövényzet és ruderalis iszapnövényzet	6,5	0,01
P1	Őshonos fafajú fiatalosok	1477,0	3,23
P2a	Üde cserjések	216,9	0,47
P2b	Galagonyás-kökényes cserjések	49,2	0,11
P2c	Idegenhonos cserje vagy japánkeserűfű fajok uralta állományok	0,5	0,00
P3	Újonnan létrehozott fiatal erdősítés	54,0	0,12
P45	Fáslegelők, fáskaszálók, felhagyott legelőerdők	20,0	0,04
P6	Parkok, kastélyparkok, arborétumok és temetők	6,1	0,01
P7	Ősi fajtájú extenzíven művelt gyümölcsösök	27,1	0,06
P8	Vágásterületek	882,5	1,93
RA	Őshonos fajú facsoportok, fasorok, erdősávok	172,9	0,38
RB	Puhafás pionír és jellegtelen erdők	1445,8	3,16
RC	Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők	929,2	2,03
RD	Idegenhonos fafajokkal elegyes jellegtelen őshonos fafajú erdők	348,6	0,76
S1	Ültetett akácok	261,8	0,57
S2	Nemesnyarasok	27,4	0,06
S3	Egyéb tájidegen lombos erdők	196,3	0,43
S4	Erdei- és feketefenyvesek	12214,4	26,73
S5	Egyéb tájidegen fenyvesek	2491,0	5,45

Á-NÉR kód	Megnevezés	Terület (ha)	Előfordulási arány (%)
S6	Nem őshonos fafajok spontán állományai	125,0	0,27
S7	Nem őshonos fajú facsoportok, erdősávok és fasorok	38,0	0,08
T1	Egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák	3987,4	8,73
T2	Évelő, intenzív szántóföldi kultúrák	12,0	0,03
T3	Zöldség- és dísznövénykultúrák, melegházak	23,9	0,05
T5	Vetett gyepek, füves sportpályák	204,5	0,45
T6	Extenzív szántók	2072,5	4,54
T7	Intenzív szőlők, gyümölcsösök és bogyós ültetvények	0,2	0,00
T8	Extenzív szőlők és gyümölcsösök	20,8	0,05
T9	Kiskertek	38,6	0,08
T10	Fiatal parlag és ugar	203,9	0,45
T11	Csemetekertek, faiskolák	481,3	1,05
U2	Kertvárosok, szabadidő létesítmények	19,5	0,04
U3	Falvak	201,7	0,44
U4	Telephelyek, roncterületek és hulladéklerakók	141,8	0,31
U5	Meddőhányók, földdel már befedett hulladéklerakók	21,8	0,05
U6	Nyitott bányafelületek	9,2	0,02
U7	Homok-, agyag-, tözeg- és kavicsbányák	23,3	0,05
U8	Folyóvizek	129,1	0,28
U9	Állóvizek	45,6	0,10
U10	Tanyák, családi gazdaságok	206,8	0,45
U11	Út- és vasúthálózat	286,5	0,63
Összesen		45694,6	100,00

1.2.1. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű élőhelyek

10. táblázat: a tervezési terület jelölő élőhelyei

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése	Reprezentativitás ³ (A-D)
3130	Oligo-mezotróf állóvizek Littorelletea uniflorae és/vagy Isoeto-Nano-juncetea vegetációval	C
3150	Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel	D
3160	Természetes disztróf tavak és tavacskák	D
3260	Alföldektől a hegyvidékekig előforduló vízfolyások Ranunculion fluitantis és Callitriche-Batrachion növényzettel	C
3270	Iszapos partú folyók részben Chenopodion rubri, részben Bidention növényzettel	B
4030	Európai száraz fenyérek	A
6230	Fajgazdag Nardus-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidékeken és a kontinentális európai területek domb- és hegyvidékein	A

³ Az élőhelyek minősítési kódtáblája az alábbi reprezentáltsághoz köthetők: A = kiemelkedő reprezentativitás; B = jó reprezentativitás; C = szignifikáns reprezentativitás. Ha egy élőhelytípus megtalálható ugyan, de a kérdéses terület szempontjából nem jelentős, ezt egy negyedik kategóriaként kell jelezni: D = nem szignifikáns jelenlét.

Élőhelytípus kódja	Élőhelytípus megnevezése	Reprezentativitás ³ (A-D)
6410	Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (<i>Molinion caeruleae</i>)	B
6430	Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofil magaskórós szegélytársulásai	C
6440	Folyóvölgyek <i>Cnidion dubii</i> -hoz tartozó mocsárrétjei	A
6510	Sík- és dombvidéki kaszálórétek (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)	A
6520	Hegyi kaszálórétek	A
7140	Tőzegmohás lápok és ingólápok	B
9130	Szubmontán és montán bükkösök (<i>Asperulo-Fagetum</i>)	B
91E0*	Enyves éger (<i>Alnus glutinosa</i>) és magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>) alkotta ligeterdők (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>)	B
91F0	Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők <i>Quercus robur</i> , <i>Ulmus laevis</i> és <i>Ulmus minor</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> vagy <i>Fraxinus angustifolia</i> fajokkal (<i>Ulmion minoris</i>)	C
91G0*	Pannon gyertyános-tölgyesek <i>Quercus petraea</i> -val és <i>Carpinus betulus</i> -szal	C
91M0	Pannon cseres-tölgyesek	C

* kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus

Élőhely neve:

Oligo-mezotróf állóvizek *Littorelletea uniflorae* és/vagy *Isoeto-Nano-juncetea* vegetációval

Élőhely kódja:

3130

Élőhely előfordulásai a területen:

A Rába zátonyain, szántók tartósan vízállásos, belvizes részein, erdei közelítőnyomokban, pocsolyákban ismertek állományai.

Élőhely területi aránya:

0,00 %

Élőhely kiterjedése a területen:

1,7 ha

Élőhely jellemzése:

Foltjai igen kis kiterjedésűek, sokszor csak néhány m²-es vagy szobányi méretűek. Általánosan elterjedt fajai a varangyszittyó (*Juncus bufonius*), a fülemüleszittyó (*J. articulatus*), az iszapgyopár (*Gnaphalium uliginosum*), a tojásdad csetkák (*Elocharis ovata*) és az alacsony füzény (*Lythrum hyssopifolia*). Zátonyokon, nyílt, vízparti felszíneken megjelenő fajai a barna palka (*Cyperus fuscus*) és az iszapkák (*Dichostylis michelliana*). Belvízfoltok

körül jellemző az iszaprojt (*Limosella aquatica*) és a heverő iszapfű (*Lindernia procumbens*). Erdei keréknyomokban gyakori a békaboglárka (*Ranunculus flammula*), a heverő orbáncfű (*Hypericum humifusum*) és a tócsahúr (*Peplis portula*); főként a nyugati területrészen jellegzetes a sűrű csetkák (*Eleocharis carniolica*).

Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:

–

Néhány, kis területű állománya természetközeli állapotú, a Németh- Seregélyes-féle rendszerben⁴ 4-es értékszámú.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Közepes mértékben veszélyeztetett élőhelytípus. Előfordulásai helyinek időszakos jellegéből adódóan igen nehéz megőrzése érdekében védelmi intézkedéseket foganatosítani.

Veszélyeztető tényezők:

A szántóföldi helyzetű élőhelyfoltokat a belvizek elvezetése és a faültetvények létrehozása veszélyezteti, a klímaváltozás következtében pedig a szélsőséges csapadékeloszlás okozhat problémákat.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

1. A33 A vízháztartás vagy a víztestek fizikai módosítása mezőgazdasági célból (kivéve gátak létesítése és működtetése)
M=közepesen fontos
2. B01 Erdővé alakítás más művelési módból vagy erdősítés (kivéve lecsapolás)
M=közepesen fontos
3. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében
M=közepesen fontos

Élőhely neve:

Természetes eutróf tavak Magnopotamion vagy Hydrocharition növényzettel

Élőhely kódja:

3150

⁴ Az élőhelyek természetességének értékeléséhez a Németh – Seregélyes-féle, 5 fokozatú skálát használtuk (TDO): 1 = Teljesen leromlott / a regeneráció elején járó állapot; 2 = Erősen leromlott / gyengén regenerálódott állapot; 3 = Közepesen leromlott / közepesen regenerálódott állapot; 4 = Jónak nevezett, „természetközeli” / „jól” regenerálódott állapot; 5 = Természetes állapot.

Élőhely előfordulásai a területen:	Rába-menti holtágak, bányatavak, víztározók sekélyebb részei, ülepítőtavai.
Élőhely területi aránya:	0,05 %
Élőhely kiterjedése a területen:	21,5 ha
Élőhely jellemzése:	A Rábához közeli holtágakban, bányatavakban található állományok viszonylag fajszegények, gyakori a sulyom (<i>Trapa natans</i>), az apró békalencse (<i>Lemna minor</i>) és a vízitök (<i>Nuphar lutea</i>). Jellemző fajai még az érdes tócsagaz (<i>Ceratophyllum demersum</i>), füzéres süllőhínár (<i>Myriophyllum spicatum</i>), bodros és imbolygó békaszőlő (<i>Potamogeton natans</i> , <i>Potamogeton nodosus</i>). Az év nagy részében vízzel teli erdei pocsolyákban gyakori a változó mocsárhúr (<i>Callitriche cophocarpa</i>).
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	– Állományai természetközeli állapotúak, a Németh-Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Az állományok többsége kevésbé veszélyeztetett, a leromlás, eltűnés veszélye a sekélyebb vizű foltok esetében áll fenn.
Veszélyeztető tényezők:	A klímaváltozás következtében tapasztalható csapadékhiány és a feltöltődés a kisebb kiterjedésű, sekélyvizes részekben előforduló állományait fenyegeti. A holtágakat kisebb mértékben az orvhorgászat és az illegális hulladéklerakás is veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. A26 Felszíni vagy felszín alatti vizek diffúz szennyezését okozó mezőgazdasági tevékenységek <i>M=közepesen fontos</i> 2. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás) <i>M=közepesen fontos</i> 3. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében <i>M=közepesen fontos</i>

Élőhely neve:	Természetes disztróf tavak és tavacskák
Élőhely kódja:	3160
Élőhely előfordulásai a területen:	Csupán néhány kisebb foltban nagyobb erdei vízállás vagy lápi zsombékos nyílt vizű részein.
Élőhely területi aránya:	0,00
Élőhely kiterjedése a területen:	< 1 ha
Élőhely jellemzése:	A felhalmozódott huminsavaktól sötétbarna színű, szervesanyagban szegény vizekben kialakult fragmentális élőhelyfoltok, melyek más élőhelytípusokkal mozaikolva fordulnak elő, a térképezésnél általánosan használatos méretarány mellett ábrázolható méretnél kisebb kiterjedésben. Állományai viszonylag fajszegények, a környező élőhelytípusoktól esetenként nehezen elkülöníthetőek. Jellemző fajai az úszó májmoha (<i>Riccia fluitans</i>) és a kis és keresztes békalencse (<i>Lemna minor</i> ; <i>L. trisulca</i>), valamint helyenként a közönséges rence (<i>Utricularia vulgaris</i>).
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	– Néhány, kis területű állománya fajösszetétel és a zavaró tényezőktől függően közepes természetességű vagy természetközeli állapotú (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as vagy 4-es értékszámú).
Élőhely veszélyeztetettsége:	Rövidtávon közepes mértékben, hosszú távon erősen veszélyeztetett élőhelytípus.
Veszélyeztető tényezők:	A természetes feltöltődés, továbbá a klímaváltozás következtében tapasztalható csapadékhiány hosszú távon minden láptavat érintő veszély. Ugyanakkor az élőhelytípusba sorolt állományokat jellemzően erdő veszi körül, melynek jelentős pufferekő hatása van, illetve a klímaváltozás okozta csapadékcsökkenés mértéke bizonytalan. További veszély egyes állományai esetében a túltartott vadállomány, elsősorban a vaddisznó folyamatos zavarása, mely eutrofizációt, gyomosodást, jellegtelenedést okoz.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

1. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás)
M=közepesen fontos
2. G08 Hal- és vadállomány kezelése
H=fontos
3. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében
M=közepesen fontos

Élőhely neve:

**Alföldről a hegyvidékekig előforduló vízfolyások
Ranunculon fluitans és Callitriche-Batrachion
növényzettel**

Élőhely kódja:

3260

Élőhely előfordulásai a területen:

Időszakos megjelenése a Szőce-patakról ismert.

Élőhely területi aránya:

0,00 %

Élőhely kiterjedése a területen:

< 1 ha

Élőhely jellemzése:

A változékonny mocsárhúr (*Callitriche cophocarpa*) alkotta kis foltjai időszakosan tűnnek csak fel, igen kicsi, nem térképezhető kiterjedésben.

Élőhely természetességi
degradáltsági értékelése:

–

Az időszakosan feltűnő, egy faj alkotta, kis kiterjedésű foltokra nehezen értelmezhető, jellegtelensége miatt leginkább közepes (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as) természetességűnek minősíthető.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Kis kiterjedése, alkalmi megjelenése miatt a tervezési területen erősen veszélyeztetettnek minősül.

Veszélyeztető tényezők:

Nincs jelenleg azonosítható veszélyeztető tényező.

Élőhely neve:	Iszapos partú folyók részben <i>Chenopodium rubri</i> , részben <i>Bidens</i> növényzettel	
Élőhely kódja:	3270	
Élőhely előfordulásai a területen:	A Rába kavicsátonyain, időszakosan vízzel borított, nedves felszínein, igen kis kiterjedésű foltokban.	
Élőhely területi aránya:	0,00 %	
Élőhely kiterjedése a területen:	< 1 ha	
Élőhely jellemzése:	Nehezen azonosítható, más élőhelytípusokkal keveredő fajkészletű foltjai vannak csak a tervezési területen. Jellemző fajai a farkasfog (<i>Bidens</i> spp.), lórom (<i>Rumex</i> spp.) és keserűfű (<i>Persicaria</i> spp.) fajok, gyakorta gyomokkal, özönnövényekkel erősen fertőzöttek, jellegtelenek.	
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	–	Fajszegénységük, jellegtelenségük, özönnövényekkel való fertőzöttségük miatt általában gyenge-közepes (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 2-es, 3-as) természeteségűek.
Élőhely veszélyeztetettsége:	A növényi inváziók, a kis kiterjedés és foltjainak elaprózott megjelenése sebezhetővé, erősen veszélyeztetetté teszik. A nehezen megközelíthető, vízközei élőhelyeken más területekhez viszonyítva is nehezebb az özönfajok kezelése.	
Veszélyeztető tényezők:	A növényi inváziók, főként a hibrid keserűfű (<i>Fallopia x bohemica</i>) terjedése veszélyezteti, továbbá kevés az alkalmas termőhely számára. Potenciálisan a mederkotrási, mederrendezési munkálatok veszélyeztetik az élőhelytípust. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. 102 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül) M=közepesen fontos	

Élőhely neve:	Európai száraz fenyérek
Élőhely kódja:	4030
Élőhely előfordulásai a területen:	Sovány, dombháti gyepek szegélyében, utak rézsűjében, egykori erdei rakodók helyén, mészkerülő erdeifenyvesek szegélyében vagy felnyíló foltjain szórványosan fordulnak elő kisebb, gyakran csupán néhány négyzetméteres foltjai.
Élőhely területi aránya:	0,00 %
Élőhely kiterjedése a területen:	0,7 ha
Élőhely jellemzése:	Főként másodlagosan, tehát korábbi emberi behatás (szántóföldi művelés, legeltetés, erdei avargyűjtés), illetve a tápanyagszegény, savanyú kémhatású, kötött talaj és a viszonylag hűvös, csapadékos klíma hatására megjelenő élőhelytípus, mely azonban visszaszorulóban van. Jellemző fajok a csarab (<i>Calluna vulgaris</i>) mellett a sváb rekettye (<i>Genista germanica</i>), a közönséges szárnyasrekettye (<i>Genistella sagittalis</i>), gömbös törpezanót (<i>Chamaecytisus supinus</i>), az eperjes sás (<i>Carex pilulifera</i>), a henye boroszlán (<i>Daphne cneorum</i> subsp. <i>arbusculoides</i>), a kapcsos korpafű (<i>Lycopodium clavatum</i>).
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	– Tipikus, lehatárolható állományai többségében természetközeli állapotúak, a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Erősen veszélyeztetett, folyamatosan csökkenő kiterjedésű élőhelytípus. Egyes, jobb állapotú foltjai a fás szárú növényzet folyamatos visszavágása, a lombavar összegyűjtése révén megőrizhetőek.
Veszélyeztető tényezők:	A természetes szukcesszió (fenyvesek lombdökké alakulása), a lombavar felhalmozódása, a szárazodó klíma és a korábbi erdőkielési módok (avargyűjtés, erdei legeltetés) eltűnése, valamint a hegyi rétek legeltetésének visszaszorulása okozza az élőhelytípus visszaszorulását. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy

	erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás) <i>H=fontos</i>
Élőhely neve:	Fajgazdag Nardus-gyepek szilikátos alapkőzetű hegyvidékeken és a kontinentális európai területek domb és hegyvidékein
Élőhely kódja:	6230
Élőhely előfordulásai a területen:	A tervezési területen ez az élőhelytípus nem fordul elő. A sovány gyepek művelését sok helyen felhagyták, vagy a korábbi évi 2-3 hasznosítás helyett ma csak egyszer kaszálják. A hegyi rétek legeltetése szinte teljesen megszűnt. E hatások miatt mára a szőrfű is ritkává vált, maga a szőrfüves élőhelytípus pedig teljesen eltűnt.
Élőhely területi aránya:	-
Élőhely kiterjedése a területen:	-
Élőhely jellemzése:	A tervezési területen ez az élőhelytípus nem fordul elő.
Élőhely természetességi – degradáltsági értékelése:	A tervezési területen ez az élőhelytípus nem fordul elő.
Élőhely veszélyeztetettsége:	A tervezési területen ez az élőhelytípus nem fordul elő.
Veszélyeztető tényezők:	A tervezési területen ez az élőhelytípus nem fordul elő.
Élőhely neve:	Kékperjés láprétek meszes, tőzeges vagy agyagbemosódásos talajokon (Molinia caerulea)
Élőhely kódja:	6410

Élőhely előfordulásai a területen:	Patakok mentén, kiszélesedő völgyaljakban, vadlegelőként fönntartott erdei tisztásokon, ritkán domboldalakon és fennsík helyzetű gyepekben.
Élőhely területi aránya:	0,39 %
Élőhely kiterjedése a területen:	179,7 ha
Élőhely jellemzése:	Lefolyástalan, az év egy részében pangóvízes, majd kiszáradó talajú gyepek, melyeket általában csak évi egyszer vagy évek óta egyáltalán nem kaszálnak. Társulásalkotó faja a közönséges kékperje (<i>Molinia arundinacea</i>), gyakori a gyepes sédبúza (<i>Deschampsia caespitosa</i>), a kenyérbélcickafark (<i>Achillea ptarmica</i>), a kornistárnics (<i>Gentiana pneumonanthe</i>) és a sárga sásliliom (<i>Hemerocallis lilio-asphodelus</i>), de az évente kétszer kaszált állományokban ezek jelentősen visszaszorulnak. Jellemző fajok még az ördögharaptafü (<i>Succisa pratensis</i>) és az északi galaj (<i>Galium boreale</i>), főként a nyugati területrészekén a nagy völgycsillag (<i>Astrantia major</i>).
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	– Tipikus állományai többségében természetközeli állapotúak, a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal. A hosszú ideje nem kaszált, vagy a túl intenzív kaszálás, kiszáradás következtében jellegtelenné vált állományok közepes (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as) természetességűek.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Erősen veszélyeztetett élőhelytípus, ugyanakkor számos állománya természetvédelmi kezelésben áll, ami lehetőséget biztosíthat megőrzésére. Jelenlegi kiterjedése még elegendő az élőhelytípus hosszútávú megőrzéséhez.
Veszélyeztető tényezők:	A kiszáradó lápréteket a gyepművelés felhagyásával együtt járó cserjésedés, gyomosodás (elsősorban a <i>Solidago gigantea</i> által), illetve a túl intenzív használat erősen veszélyezteti. Komoly probléma a túltartott vaddisznóállomány által okozott túraskár. Hosszú távon a fokozódó időjárási szélsőségek erősíthetik az átalakulást, gyomosodást. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése) H=fontos

2. G08 Hal- és vadállomány kezelése
H=fontos
3. I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül)
M=közepesen fontos
4. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás)
M=közepesen fontos
5. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében
M=közepesen fontos

Élőhely neve:

Síkságok és a hegyvidéktől a magashegységig tartó szintek hidrofil magaskórós szegélytársulásai

Élőhely kódja:

6430

Élőhely előfordulásai a területen:

Vízállásos, nehezen megközelíthető patakmenti területek, irtások, égerligetek felnyíló foltjai, szegélyei, feltöltődött lápi zsombékosok semlyékei.

Élőhely területi aránya:

0,05 %

Élőhely kiterjedése a területen:

23,1 ha

Élőhely jellemzése:

Tipikus állományai ritkák. Állományalkotó faja a réti legyezőfű (*Filipendula ulmaria*), gyakoriak a különböző sásfajok, mint a zsoméksás (*Carex elata*), éles sás (*Carex acuta*), bánsági sás (*Carex buekii*), valamint a közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*), a réti füzény (*Lythrum salicaria*), a borzas és kisvirágú füzike (*Epilobium hirsutum*, *E. parvifolium*) és a mocsári kocsord (*Peucedanum palustre*). Ritkán egy-egy tőzegmoha faj (*Sphagnum* sp.), a közönséges zergeboglár (*Trollius europaeus*) és a nagy völgyecsillag (*Astrantia major*) is feltűnik állományaiban.

Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	– Az állományok megközelítőleg fele kedvezőtlen állapotú (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as, ritkábban 2-es értékszámmal) és hosszabb időtávban további leromlásuk várható. Jellemzően az év nagy részében üde-nedves talajú állományok természetközeli állapotúak, a Németh-Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Jelentős mértékben veszélyeztetett élőhelytípus. Átmeneti jellegű élőhely, a kaszálás-legeltetés elmaradása és a rendszeres gyepművelés középtávon egyaránt eltűnéséhez vezethet. Megőrzését nehezíti, hogy a kezelésre ugyanúgy reagál, mint a magas aranyvessző (<i>Solidago gigantea</i>).
Veszélyeztető tényezők:	Az inváziós növények, elsősorban a magas aranyvessző (<i>Solidago gigantea</i>) térnyerése, valamint a szukcesszió veszélyezteteti leginkább. Feltehetően termőhelyének kiszáradása is hozzájárul egyes helyeken állapotának leromlásához, ami a klímaváltozással is összefüggésbe hozható. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül) <i>H=fontos</i> 2. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás) <i>M=közepesen fontos</i>
Élőhely neve:	Folyóvölgyek <i>Cnidion dubii</i>-hoz tartozó mocsárrétjei
Élőhely kódja:	6440
Élőhely előfordulásai a területen:	Patakok, folyók mélyfekvésű, de nem pangóvizes, áradásokkor elöntött területein.
Élőhely területi aránya:	0,38 %
Élőhely kiterjedése a területen:	175,6 ha

Élőhely jellemzése:

Ligeterdők helyén, emberi hatásra kialakult és fenntartott dűsfűvű rétek, melyek növedéke évente kétszer is hasznosítható, sőt megőrzésükhöz ez kívánatos is. Állományalkotó fajai a réti ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*), a réti csenkesz (*Festuca pratensis*) és a réti perje (*Poa pratensis*), gyakori az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) és a réti boglárka (*Ranunculus acris*). Jellemzőek a mocsárréti fajok, mint a mocsári nefelejcs (*Myosotis palustris*), sárga nőszirm (*Iris pseudacorus*), éles sás (*Carex acuta*), bánsági sás (*Carex buekii*), szibériai nőszirm (*Iris sibirica*).

Élőhely természetességi
degradáltsági értékelése:

–

Az élőhelyfoltok többsége természetközeli állapotú, a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal. A túllegeltetett, kiszáradt vagy alulhasznált állományai közepes (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as) természetességűek.

Élőhely veszélyeztetettsége:

A jelen gazdasági-társadalmi viszonyok és a nemzeti park működése hatására csak közepes mértékben veszélyeztetett, de a jövőben könnyen erősen veszélyeztetetté válhat a felhagyás vagy túl intenzív használat hatásai miatt.

Veszélyeztető tényezők:

A túllegeltetés és a túltartott vaddisznóállomány túrása veszélyezteteti leginkább.
A mezőgazdaság egyre fokozódó intenzifikációja révén a túlhasználat (elsősorban a túllegeletés), valamint a felhagyás vagy alulhasználat (csak egyszeri kaszálás, pedig kétszer kellene) komoly veszélyt jelent. Ennek következménye az inváziós fajok térnyerése az alulhasznált területeken. A túlhasználat káros hatásait a klímaváltozás vélhetően felerősíti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

1. A6 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)
M=közepesen fontos
2. A9 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés
H=fontos
3. G08 Hal- és vadállomány kezelése
H=fontos
4. I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül)
M=közepesen fontos

5. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében
M=közepesen fontos

Élőhely neve:

Sík- és dombvidéki kaszálórétek (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)

Élőhely kódja:

6510

Élőhely előfordulásai a területen:

Folyók, patakok mentén, az áradásoktól mentes (vagy csak ritkán elöntött) térszínen, illetve üde, domboldali, dombháti termőhelyeken.

Élőhely területi aránya:

1,06 %

Élőhely kiterjedése a területen:

486,2 ha

Élőhely jellemzése:

Az artéri mocsárrétekhez (6440) igen hasonló fajkészletű élőhelytípus, melyben a mocsári fajok csak alárendelt, vagy lokális szerephez jutnak, és az időszakos szárazságot jobban tűrő kétszikűek a gyakoribbak. Állományai jórészt tipikusak, de gyakoriak az átmeneti jellegű, nehezen meghatározható foltok is. Ezek között jellegzetes a szarvaskerep (*Lotus corniculatus*), a réti lednek (*Lathyrus pratensis*) a bakfű (*Betonica officinalis*), tavaszi keresztű (*Cruciata glabra*), ösztörűs veronika (*Veronica chamaedrys*), réti margitvirág (*Leucanthemum vulgare*), terebélyes harangvirág (*Campanula patula*) nagyobb aránya. Az egyszikűek között gyakoribb a réi csenkesz (*Festuca pratensis*), veres csenkesz (*Festuca rubra*), pelyhes selyemperje (*Holcus lanatus*), de gyakran feltűnik a közepes rezgőfű (*Briza media*), a taréjos cincor (*Cynosurus cristatus*) és a pelyhes zabfű (*Avenula pubescens*) is.

Élőhely természetességi
degradáltsági értékelése:

–

Az élőhelyfoltok többsége természetközeli állapotú, a Németh-Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal. Az állományok harmada közepes (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as) természetességű.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Az élőhelytípus kiterjedése jelenleg még elegendő annak hosszabb távú fennmaradásához, ugyanakkor az alább részletezett, állapotromlással fenyegető tényezők miatt közepes mértékben veszélyeztetett élőhelytípusnak minősül.

Veszélyeztető tényezők:

A túllegeltetés és a túltartott vaddisznóállomány túrása veszélyezteteti leginkább.

Az élőhelytípust a mezőgazdaság egyre fokozódó intenzifikációja révén a túlhasználat (elsősorban a túllegeltetés), valamint a felhagyás vagy alulhasználat (csak egyszeri kaszálás, pedig helyenként 2x kellene) fenyegeti. Ennek következménye az inváziós fajok térnyerése az alulhasznált területeken. A túlhasználat káros hatásait a klímaváltozás vélhetően felerősíti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

1. A6 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)
2. *M=közepesen fontos*
3. A8 Gyepterület kaszálása vagy vágása
M=közepesen fontos
4. A9 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés
H=fontos
5. G08 Hal- és vadállomány kezelése
H=fontos
6. I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül)
M=közepesen fontos

Élőhely neve:

Hegyi kaszálórétek

Élőhely kódja:

6520

Élőhely előfordulásai a területen:

Domboldalak, dombhátak, elterjedési területének súlypontja a tervezési terület nyugati felében van.

Élőhely területi aránya:

1,15 %

Élőhely kiterjedése a területen:

524,4 ha

Élőhely jellemzése:

Sekély, tápanyagban szegény talajon, sok esetben korábbi szántók helyén kialakult élőhelytípus. Társulásalkotó faja leggyakrabban a barázdált csenkesz (*Festuca rupicola*). Állományai többségükben tipikusnak tekinthetők, a döntően pelyhes zabfű (*Helictotrichon pubescens*) és más magasfűvű fajokkal borított foltjai átmenetet mutatnak a *Sík- és dombvidéki kaszálórétek* (6510) felé.

Tápanyagok szűkében a növényzet általában alacsony, így számos faj jut élettérhez. Jellemző fajok főként a szárazságot és tápanyaghiányt jól tűrő fajok közül kerülnek ki. Ilyenek a hegyi pacsirtafű (*Polygala vulgaris*), sovány ibolya (*Viola canina*), citromkocsord (*Peucedanum oreoselinum*), réti szegfű (*Dianthus deltoides*), hegyi kakukkfű (*Thymus pulegioides*), a háromfogfű (*Danthonia decumbens*), fonalas csenkesz (*Festuca filiformis*), veres csenkesz (*Festuca rubra*), szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*), őszi füzértekerces (*Spiranthes spiralis*).

Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:

–

Az állományok megközelítőleg fele közepes állapotú (a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 3-as értékszámmal), kissé nagyobb arányban pedig természetközeli állapotú, a Németh- Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Ahol kaszálják vagy legeltetik az élőhelyfoltokat, ott azok jó állapotban megőrződnek. Ugyanakkor tápanyagszegény voltuk miatt e területek különösen ki vannak téve a felhagyás veszélyének. A jelenleg lefedett terület felaprózódott, így bár még elegendő a hosszú távú fennmaradáshoz, erősen sérülékeny, veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Számos foltját ma már nem kaszálják, a sarjű legeltetése pedig szinte teljesen megszűnt. Ez a mezofil rétek irányába való átalakulást, illetve a felhagyást követő erdősülés révén a kiterjedés csökkenését eredményezi.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

1. A6 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)
H=fontos

Élőhely neve:

Tőzegmohás lápok és ingólápok

Élőhely kódja:

7140

Élőhely előfordulásai a területen:	Csupán néhány, igen kis kiterjedésű foltban, források környékén, feltöltődő lápi zsombékos területén.
Élőhely területi aránya:	0,00 %
Élőhely kiterjedése a területen:	0,6 ha
Élőhely jellemzése:	A tőzegmoha fajok (<i>Sphagnum</i> sp.) egybefüggő, néhol úszó réteget alkotnak. A hajtásos növények változó borítással vannak jelen, a kiszáradó, erősen feltöltődött területrészeken átveszik az uralmat. E szerint az előfordulási terület kb. felén tekinthető tipikusnak az élőhelytípus. Jellemző edényes növényfajai mocsár és láprétek fajaiból kerülnek ki: gyapjúsások (<i>Eriophorum angustifolium</i> , <i>E. latifolium</i>), töviskés sás (<i>Carex echinata</i>), éles sás (<i>Carex acuta</i>), zsombéksás (<i>Carex elata</i>), közönséges lizinka (<i>Lysimachia vulgaris</i>). Tipikus foltjain megjelenik a kereklevelű harmatfű (<i>Drosera rotundifolia</i>).
Élőhely természetességi – degradáltsági értékelése:	Megmaradt foltjai természetes állapotúak a Németh-Seregélyes-féle rendszerben 5-ös értékszámmal.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Csupán néhány foltban megtalálható, kis kiterjedésű állományai erősen veszélyeztetettek, újak képződésére kevés az esély. Állományai ugyanakkor a rendszeres monitorozás, valamint a feltöltődés visszavetése útján megőrizhetők.
Veszélyeztető tényezők:	Egyes állományait a feltöltődés és a szukcesszió erősen fenyegeti. Továbbá a klímaváltozás következtében tapasztalható csapadékhiány szintén veszélyt jelent. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás) <i>H=fontos</i> 2. N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében

	<i>M=közepesen fontos</i>
Élőhely neve:	Mészkedvelő üde láp- és sásrétek
Élőhely kódja:	7230
Élőhely előfordulásai a területen:	Völgyaljakban, a tervezési területen elszórva, igen kis kiterjedésű foltokban.
Élőhely területi aránya:	0,03 %
Élőhely kiterjedése a területen:	13,1 ha
Élőhely jellemzése:	Egész évben vízzel átitatott talajú, sásfajok uralta élőhelytípus. A tervezési területen az üde láprétek is mészből szegények. Egyik típusa lápi zsombékosokhoz sorolható, itt a zsombéksás (<i>Carex elata</i>) az uralkodó faj, máshol inkább a láp- és mocsárréti elemek gyakoribbak, mint a gyapjúsások (<i>Eriophorum angustifolium</i> , <i>E. latifolium</i>), csőrös sás (<i>Carex rostrata</i>), bántási sás (<i>Carex buekii</i>) és helyenként megjelenik a közönséges zergeboglyár (<i>Trollius europaeus</i>) is.
Élőhely természetességi – degradáltsági értékelése:	Állományai természetközeli állapotúak, a Németh-Seregélyes-féle rendszerben 4-es értékszámmal.
Élőhely veszélyeztetettsége:	Kis kiterjedése, elaprózottsága és a klímaváltozás várható hatásai miatt erősen veszélyeztetett, ugyanakkor jelentősebb állományai állami természetvédelmi kezelésben vannak, ezért megőrzésük biztosított.
Veszélyeztető tényezők:	Kezelt állományai jelenleg nem veszélyeztetettek, kezeletlen foltjait a feltöltődés, valamint a magas aranyvessző (<i>Solidago gigantea</i>) és a bíbor nebáncsvirág (<i>Impatiens glandulifera</i>) inváziója veszélyezteti, amit az éghajlati viszonyok szélsőségesebbé válása felerősíthet. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> 1. I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok.

M=közepesen fontos

2. I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül)

M=közepesen fontos

3. L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlatnak által okozott közvetlen változás)

M=közepesen fontos

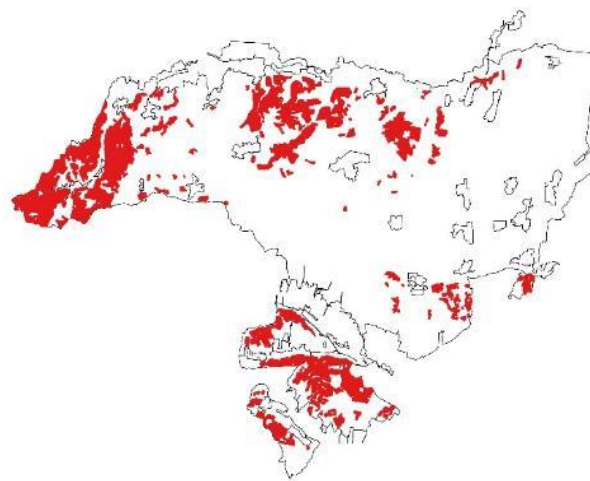
Élőhely neve:

Szubmontán és montán bükkösök (Asperulo-Fagetum)

Élőhely kódja:

9130

Élőhely előfordulásai a területen:

Nyugatról kelet felé haladva területfoglalása csökken, a Vendvidéken dombtetőkön, domboldalakon és domblábakon is potenciálisan fordul elő, s ma is meghatározó jelentőségű. Az Őrségben az Őriszentpéter – Ivánc vonalig főként az északias domboldalakon és domblábakon jellemző, ettől keletre már csak szórványosan jelenik meg. A Hetésben, különösen a szentgyörgyvölgyi erdőtömbben ismét kiterjedt bükkösöket találunk.

Élőhely területi aránya:

10,98%

Élőhely kiterjedése a területen:

5018,91

Élőhely jellemzése:

A terület egyik jellemző klímaregionális erdőtársulása, a potenciális vegetációban és ma is a gyertyános-kocsánytalan tölgyesek után a második helyet foglalja el. A bükk (*Fagus sylvatica*) helyenként más fafajok jelentősebb mértékű elegyedésével jelenik meg. A kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea*), a kocsányos tölgy (*Quercus robur*) és a gyertyán (*Carpinus betulus*) ebben az állománytípusban való fellépése termőhelyi okokkal is magyarázható.

		Különösen a dombháton jellemző ezen fafajok nagyobb mérvű elegyedése, míg a völgyaljakban a bükk (<i>Fagus sylvatica</i>) kerül inkább előtérbe. Ma alig van olyan bükkös erdőfolt, amelyben az erdeifenyőt (<i>Pinus sylvestris</i>) ne lehetne megtalálni. A korábbi bükkös állományok jó részét elfenyvesítették, ill. termőhelyüket mezőgazdasági művelésbe (főként kaszálók) fogták.
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	-	A vizsgált terület bükköseinek túlnyomó többsége (közel 97%-a) természetközeli (4) állapotban van. A fennmaradó 164 ha közepesen leromlott (3) természetességű.
Élőhely veszélyeztetettsége:		Közepesen veszélyeztetett élőhely. A fenyőfajok (a múltban a lucfenyő (<i>Picea abies</i>), az erdeifenyő (<i>Pinus sylvestris</i>) és a vörösfenyő (<i>Larix decidua</i>), a jelenben különösen az erdeifenyő (<i>Pinus sylvestris</i>) nagyobb elegyarányának (> 10 %) fenntartása rontja az állományok természetességét. A folyamatos erdőborítást eredményező módszerek alacsony mérvű alkalmazása a közelmúltban és a jelenben tovább fokozza az élőhely klímaérzékenységét, csökkenti annak természetességét. Veszélyforrásként jelentkezik a bükk (<i>Fagus sylvatica</i>) felváltása mesterséges felújításokban kocsánytalan és kocsányos tölgygel (<i>Quercus petraea</i>, <i>Q. robur</i>), valamint a meglévő állományok helytelen kezeléséből adódó gyertyán (<i>Carpinus betulus</i>) vagy fenyő konszociációk kialakulása. A bükk fafajtól – a klímaváltozás túlzott félelme miatt – a gazdálkodók eltávolodása valószínűsíthető, ezért hosszú távon az élőhely kiterjedésének visszaszorulása várható.
Veszélyeztető tényezők:		A vizsgált terület bükköseinek legjelentősebb veszélyforrása az erdészeti beavatkozások során történő átalakításuk. A kocsánytalan és kocsányos tölgy (<i>Quercus petraea</i>, <i>Q. robur</i>), illetve a fenyőfajok (főleg erdeifenyő) térhódításának nagy az esélye, mivel faanyaguk piaci értéke magasabb a bükkénél. Bár az erdeifenyő (<i>Pinus sylvestris</i>) a térségben őshonos, egykori, szélsőséges termőhelyeken való kiscsoportos előfordulása helyett a nagyterületű és nagy elegyarányú/elegyetlen alkalmazása mindenképpen tájidegen. Az előhasználatok nagy eréllyel történnek, amelyek negatívan hatnak ki a szerkezetre és az összetételre is. Helyenként megfigyelhető az inváziós növényfajok térhódítása. A bükkösökben, illetve azok vágásaiban a fehér akác (<i>Robinia pseudoacacia</i>) inváziója jelent veszélyt. Az amerikai alkörmös (<i>Phytolacca americana</i>) feltörekvőben lévő inváziós faj ezen élőhely területén, különösen a vágásain. Jelentős degradációs tényező a puha, felázott talajon való

munkavégzés. Gyakran tapasztalható talajszennyezést okozó probléma a fakitermelő brigádok által eldobott szemét (pl. műanyag flakonok).

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B03 Erdőfelújítás idegenhonos vagy tájidegen fajokkal vagy azok betelepítése (beleértve az új fajokat és GMO-kat)

H=nagy jelentőségű

B16 Faanyag szállítása

H=nagy jelentőségű

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H=nagy jelentőségű

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

H=nagy jelentőségű

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

M=közepes jelentőségű

B20 Növényvédő szerek erdészeti használata

M=közepes jelentőségű

B12 Ritkítás (lombkoronaszintben)

M=közepes jelentőségű

I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül).

M=közepes jelentőségű

B04 A hagyományos erdőkezelés felhagyása

L=kis jelentőségű

B26 Talajszennyezést okozó erdészeti tevékenységek

L=kis jelentőségű

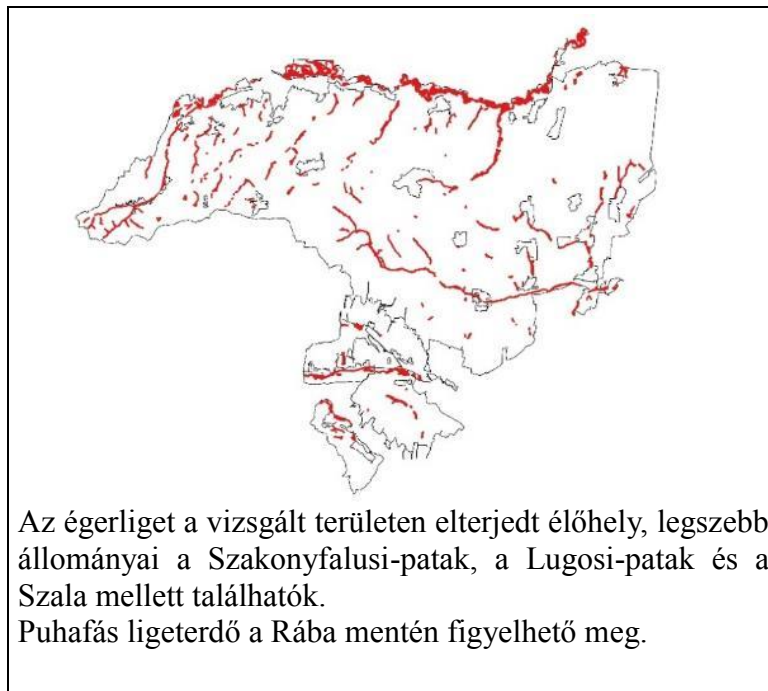
Élőhely neve:

Enyves éger (*Alnus glutinosa*) és magas kőris (*Fraxinus excelsior*) alkotta ligeterdők (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

Élőhely kódja:

91E0*

Élőhely előfordulásai a területen:

Élőhely területi aránya:

2,3%

Élőhely kiterjedése a területen:

1041,88 ha

Élőhely jellemzése:

Az égerliget a patak völgyek jellemző élőhelye, szerencsére az itt még szabályozatlan patakokat mindenütt kísérik, hiányuk gyakran korábbi eltávolításukra utal, de az ilyen helyeken háborítatlanság esetén regenerálódásuk viszonylag könnyen bekövetkezhet. Esetenként az is megfigyelhető, hogy patak nélkül, a dombokról leszivárgó vagy forrásokból táplálkozó völgyekben is kialakulhat ez az élőhelytípus.

A patakok, völgytalpak felől a dombtetők irányába haladva a keskeny, sávszerű megjelenésű patakmenti ligeterdők állományait az ember nélküli természeti tájban üde lomboserdők váltják fel. Viszont a több évszázados tájhasználat (erdőirtás, majd szántás vagy kaszálás) miatt az égerligetek ma már sok esetben nem erdőkkel, hanem fátlan területekkel (szántókkal vagy rétekkel) szomszédosak. Az is jellemző, hogy a korábban kiirtott égerligetek helyén, amelyeket hosszabb ideig más művelési ágban (pl. szántó, rét) kezeltek, ott háborítatlanság esetén a mézgás éger (*Alnus glutinosa*) – pionír tulajdonsága folytán – felverődik, s a terület idővel, néhány évtized alatt ismét égerligetté szerveződhet. Megjegyzendő, hogy a mézgás éger más, korábban nem égerligeti termőhelyen is megjelenhet, állománnyá záródhat, ezek az élőhelyek azonban nem válnak égerligetté. Az ilyen állományokban többek között az egykori rétek beerdősödését mutatja ma nekünk az onnan

visszamaradt gyepes sédbúza (*Deschampsia caespitosa*) és a nagy kékperje (*Molinia arundinacea*) is.

Ma már nagyobb kiterjedésű égerlápot a nemzeti park területén nem találunk. Kisebb foltjaik elsősorban a völgytalpak égerligeteivel mozaikolnak, szélesebb völgyekben a patakkanyarulatok lefűződésével vagy más pangóvizes mélyedésekben jöttek létre állományai. A tipikus égerlápi részek, amelyekben a vegetációs időszak teljes egészében az anaerob viszonyok uralkodnak, nagyon ritkák, inkább azok az átmeneti állományok jellemzőek, ahol a vegetációs időszak első felében inkább mozgóvizes, míg második felében inkább pangóvizes állapotok uralkodnak. (Az égerlápok érdekes típusa lehetett a Szőce–Nádasdi-fennsíkon, amelynek állományait sajnos már az 1950-es években letermelték, termőhelyüket pedig javarészt lecsapolták, s erdeifenyővel (*Pinus sylvestris*) beültették. A nagy kiterjedésű kultúr erdeifenyvesek mellett így néhány folt láposodó erdeifenyves is kialakult.) A puhafás ligeterdők a Rába vonalát keskeny sávban kísérik, kifelé többnyire művelt földekkel érintkeznek, állományaikat holtágak, magaskórósok, mocsárrétek, ártéri gyomnövényzet szakíthatja meg. Részben a bokorfüzesek szukcessziója során jöttek létre, de kialakulásukra a rétművelés felhagyása utáni spontán beerdősülés is jellemző. Ezekben az állományokban a fehér fűz (*Salix alba*) az állományalkotó, helyenként a törékeny fűz (*Salix fragilis*) is elegyedik. Érdekesség, hogy az alföldi puhafás ligeterdőkre jellemző fekete nyár (*Populus nigra*) és a fehér nyár (*Populus alba*) itt gyakorlatilag hiányzik, vagy csak szórványosan lép fel. A jó tápanyag- és vízellátás miatt az állományokban egy gyengébb alsó lombkoronaszint is megfigyelhető. Állományai fragmentáltak, jelentősen gyomosodnak, az özönnövények terjedése látványos.

Élőhely természetességi
degradáltsági értékelése:

-

Az élőhelyeket együtt vizsgálva kijelenthető, hogy az ide sorolt altípusok kedvező természetességi állapotúak, a többségük természetközeli (4). A fűzlápok 76%-a, a bokorfüzesek 100%-a, a puhafás ligeterdők 68,5%-a, míg az égerligetek 82%-a tartozik ebbe a kategóriába. Kiemelendő, hogy a fűzlápok 23%-a, illetve az égerligetek 8%-a természetes (5) állapotú. A fennmaradó területek közepesen leromlott (3) természetességűek.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Szerencsére a patakok szabályozása, vízháztartásuk megváltoztatása csak kisebb mértékben következett be. A szélesebb patak völgyekben, különösen az Őrség peremterületein nagyobb az inváziós növények fertőzése, a fajok közül a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) okozza a legtöbb problémát. A nagyvad hatása itt sem

hallgatható el, taposásuk, trágyázásuk a termőhelyi viszonyokat változtatja meg, amely következtében az érzékeny fajok visszaszorulása, a gyom jellegű fajok előretörése figyelhető meg. A meglévő állományok felújításánál a rövid vágásforduló, a nagygépekkel okozott termőhely-károsodások jelentenek problémát, a lucfenyvesítés szándéka viszont – a fafaj erőteljes pusztulása és visszaszorulása miatt – alább hagyott. Probléma az is, hogy a természetvédelmi szempontból különösen értékes állományokban is intenzív erdőgazdálkodás folyik.

A puhafás ligeterdők területe a szántó művelés kiterjedése miatt az elmúlt évszázadokban lecsökkent, viszont a megmaradt helyeken a fakitermelés és az ország más területein uralkodó nemesnyárasítás kevésbé jellemző. Nagyobb veszélyt a gyomosodás, az özönnövények terjedése jelent, ahol nemcsak a lágyszárúak, hanem a fásszárúak is nagy fajszámban és egyedszámban képviseltetik magukat. A folyótól távolodva már nem az egykori keményfás ligeterdőkkel, hanem mezőgazdasági kultúrákkal érintkeznek, ezért e területekről a vegyszerbemosódások jelentenek még valós veszélyt. A kis terület miatt az élőhelytípus fokozott érzékenységet mutat, az inváziós növények betörése, az őshonos fajok visszaszorulása, az eljellegtelenedés reális veszély a jövőben.

Veszélyeztető tényezők:

Az ide sorolt élőhelyek (altípusok) mindegyikénél a legjelentősebb veszélyforrások egyike az élőhelyek szerkezetét sematizáló, nagy vágásterületekkel dolgozó erdőgazdálkodás, illetve a nem kellő időben és kellő módon végzett erdei munkák, melyek jelentős feltalaj-károsodással járnak.

Ugyancsak nagy jelentőségű veszélyeztető tényező az inváziós növényfajok térhódítása, mely legnagyobb mértékben a Rába menti puhafaligetekben figyelhető meg. Itt a lágyszárúak közül a bíbor nebáncsvirág (*Impatiens glandulifera*), a magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), a cseh óriás-keserűfű (*Fallopia × bohemica*) és a süntők (*Echinocystis lobata*), míg a fásszárúak közül elsősorban a zöld juhar (*Acer negundo*) terjedése okozza a legnagyobb gondot.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H=nagy jelentőségű

B09 Tarvágás

H=nagy jelentőségű

B16 Faanyag szállítása

H=nagy jelentőségű

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

H=nagy jelentőségű

I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok

H=nagy jelentőségű

I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül).

H=nagy jelentőségű

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

L=kis jelentőségű

B20 Növényvédő szerek erdészeti használata

L=kis jelentőségű

B26 Talajszennyezést okozó erdészeti tevékenységek

L=kis jelentőségű

Élőhely neve:

Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis* és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmenion minoris*)

Élőhely kódja:

91F0

Élőhely előfordulásai a területen:

Ebből az élőhelytípusból is alig maradt néhány, tíznél kevesebb átalakított vagy átmeneti jellegű folt. Ezek a Szala, Kerka, Rába szélesebb völgyeiben lelhetők fel, két nagyobb megmaradt állományuk a Nádasd melletti Almásdi-erdő északi részén és a Körmen–Horvátnádálja melletti Dobogó-erdőben található.

Élőhely területi aránya:

0,03%

Élőhely kiterjedése a területen:

15,35 ha

Élőhely jellemzése:

A puhafás ligeterdők átalakulása szukcesszió során keményfás ligeterdökké a területen már nem figyelhető meg, ezen megmaradt foltok többségét a gyertyános-kocsányos tölgyesektől élesen nem is lehet elválasztani. Egykori területükön jobbára ma szántóföldek és rétek kerülnek el. A keményfás ligeterdők az üde vízgazdálkodási fok és a jó tápanyag-ellátottság miatt kettős lombkoronaszinttel rendelkeznek, a felső szintben a fényigényes kocsányos tölgy (*Quercus robur*) uralkodik, amelyhez esetünkben a magas (és nem a magyar!) kőris (*Fraxinus excelsior*) elegyedik. Az alsó lombkoronaszintben az árnyalást jól tűrő gyertyánt (*Carpinus betulus*) és ritkán a vénic-szilt (*Ulmus laevis*) találjuk. A Zala menti sávok lassú regenerációját, úgy tűnik, nem veszélyezteti semmi. A Kerka menti néhány folt egykori, mára már erdő képű fás legelő, erre az egykori legeltetésre többek között a kőkeny jelenléte is utal, jobb természetességi állapotot csak hosszabb idő után érhetnek majd el.

Élőhely természetességi
degradáltsági értékelése:

-

A vizsgált területen előforduló egyetlen, fragmentális állománya közepesen leromlott természetességű (3).

Élőhely veszélyeztetettsége:

Közepesen veszélyeztetett élőhely, amennyiben a megmaradt kevés állomány regenerációját hosszabb távon durva erdészeti beavatkozások nem veszélyeztetik, úgy jó eséllyel jobb természetességi fokozatot fognak elérni. A klímaváltozás – a termőhely jó vízellátása következtében – kevésbé jelent veszélyforrást. A mesterséges felújítások miatt az eljellegtelenedés e ligeterdő-típusnál is valószínűsíthető. A kis terület miatt az élőhelytípus fokozott érzékenységet mutat, az inváziós növények betörése, az őshonos fajok visszaszorulása reális veszély a jövőben.

Veszélyeztető tényezők:

Legnagyobb jelentőségű veszélyforrás, fennáll a veszély annak, hogy erdőművelési beavatkozásokkal a megmaradt állományokat a gyertyános-tölgyes irányába tolják el. Komoly degradációs tényező továbbá a nem kellő időben és kellő módon végzett erdei munkák, melyek jelentős feltalaj-károsodással járnak.

A térségben a meliorációt követően gyakorlattá vált a többletvíznek kitett erdőrészeket árkolása, csatornázása.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B02 Más típusú erdővé alakítás, beleértve a

monokultúrákat is

H=nagy jelentőségű

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H=nagy jelentőségű

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

H=nagy jelentőségű

B09 Tarvágás

H=nagy jelentőségű

B17 Erdészeti talajművelési és egyéb talajkezelési gyakorlatok

H=nagy jelentőségű

B27 A hidrológiai viszonyok átalakítása vagy a víztestek fizikai változása és lecsapolás erdészeti célból (beleértve a gátakat)

H=nagy jelentőségű

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

M=közepes jelentőségű

B12 Ritkítás (lombkoronaszintben)

M=közepes jelentőségű

B16 Faanyag szállítása

M=közepes jelentőségű

B20 Növényvédő szerek erdészeti használata

M=közepes jelentőségű

B26 Talajszennyezést okozó erdészeti tevékenységek

L=kis jelentőségű

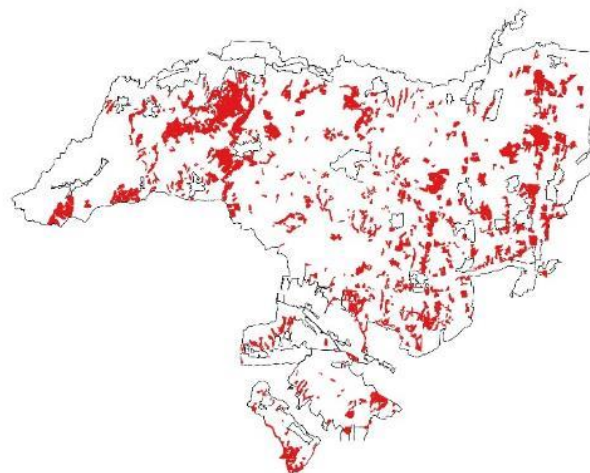
Élőhely neve:

Pannon gyertyános-tölgyesek *Quercus petraea*-val és *Carpinus betulus*-szal

Élőhely kódja:

91G0*

Élőhely előfordulásai a területen:

A Vend-vidéken, annak erős szubatlanti klímabefolyásoltsága miatt ritkább, az Őrségben

	valamennyi kitettségben megtalálható, míg a legkeletibb Szőce–Nádasdi-fennsíkon – elsősorban a sajátos talajadottságok miatt – ismét ritkább lesz. A Kerkától délre, a Hetés területén pedig elsősorban dombháton és délies kitettségű domboldalakon találjuk meg.
Élőhely területi aránya:	11,71%
Élőhely kiterjedése a területen:	5351,59 ha
Élőhely jellemzése:	Az erdőtársulások közül a természetes vegetációban és ma is ez a típus foglalja el a legnagyobb területet, a táj meghatározó élőhelytípusa. Nagyobb, összefüggő állományait ma ott fedezhetjük fel, ahol korábban nagybirtokosok erdei voltak, és így a váltógazdálkodás, a kisparaszti szálalás, az alomszedés kevésbé érintette őket. Valószínűsíthető, hogy több mai gyertyános-kocsánytalan tölgyes állomány másodlagos, korábban bükkösök állhattak helyükön, de a kocsányos és kocsánytalan tölgy (<i>Quercus robur</i>, <i>Q. petraea</i>) nagyobb gazdasági értéke miatt kiszorult ezekről a helyekről. A sajátos domborzati adottságok, a két típus makro- és mezoklimával való megfeleltetésének nehézségei miatt ma egyértelműen nem tudjuk elválasztani az elsődleges és másodlagos gyertyános-kocsánytalan tölgyesek állományait. Gyakoriak az olyan állományok, ahonnan a kocsánytalan tölgyet (<i>Quercus petraea</i>) eltűntették, így homogén gyertyán (<i>Carpinus betulus</i>) konszociációk jöttek létre. Ezzel szemben a dombháton és platók inkább már félszárazba hajló, erodált talajú, sekélyebb termőrétegű részein gyertyánban szegény foltok vannak, ahol a kocsánytalan tölgy (<i>Quercus petraea</i>) uralkodik. A gyertyán (<i>Carpinus betulus</i>) inkább a domboldalakon, völgytalpakon jelenik meg nagyobb mennyiségben, konszociációi is itt alakultak ki. A kocsánytalan tölgy (<i>Quercus petraea</i>) mellett többfelé, főként a platókon és völgytalpakon megtaláljuk a kocsányos tölgyet (<i>Quercus robur</i>) is, amely jelenlét részben természetes előfordulásnak, de gyakran inkább mesterséges ültetésnek köszönhető. Úgyszintén előfordul a bükk (<i>Fagus sylvatica</i>) is, leginkább a domboldalakon. Az ország többi területén a gyertyános-kocsánytalan tölgyesek jellemző elegyfái [madárcseresznye (<i>Cerasus avium</i>), kislevelű hárs (<i>Tilia cordata</i>), mezei juhar (<i>Acer campestre</i>), hegyi juhar (<i>Acer pseudoplatanus</i>), magas kőris (<i>Fraxinus excelsior</i>)] a tervezési területen ritkábbak. Ennek oka részben a korábbi tájhasználatból adódó talajok tápanyagszegénysége, részben az előhasználatok főfafajra törekvő szemlélete. A fenyőfajok, különösen az erdeifenyő (<i>Pinus sylvestris</i>) elegyítése, ritkábban spontán betörése – a bükkösökhöz

		hasonlóan – itt is nagyon jellemző. Tipikus mészkérülő gyertyános-kocsánytalan tölgyest – miként mészkérülő bükköst és mészkérülő tölgyest – a területen már nem lehet felismerni, kialakulásuknak a tájhasználat kedvezett, ugyanakkor ennek átalakulása miatt a humuszosodás és tápanyagban való jobb ellátottság következtében ma már csak rézsűkön, állományszéleken ismerhetők fel mészkérülő foltok.
Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:	-	A vizsgált terület gyertyános-tölgyeseinek többsége (76%-a) természetközeli (4) állapotban van, míg a fennmaradó területek döntő többsége a közepesen leromlott (3) természetességi kategóriába tartozik. Külön vizsgálva a két altípust megállapítható, hogy a gyertyános-kocsányos tölgyesek 97 %-a sorolható a 4-es kategóriába, míg a maradék 6% a 3-as kategóriába. A gyertyános-kocsánytalan tölgyesek esetében a 4-es kategóriába az állományok 76%-a tartozik, míg a 3-as kategóriába 24%.
Élőhely veszélyeztetettsége:		Közepes mértékben veszélyeztetett élőhely. A hosszú távú megőrzés esélyeit csökkenti, hogy a szinte minden erdőrészletben jelen lévő erdeifenyőt (<i>Pinus sylvestris</i>) a gazdálkodó támogatja, és az elfogadhatónál nagyobb elegyarányára törekszik. Problémát jelent az is, hogy a gyertyánt (<i>Carpinus betulus</i>) csak később engedik betelepülni, ezért a fiatalos állományok és foltok árnyaló fafaj nélküliek. Problémát a fenyőfajok (különösen az erdeifenyő) túlzott mértékű elegyítése vagy „becsalogatása” jelenthet, illetve az a tény, hogy a felújításoknál a gazdálkodó sok esetben a kocsányos tölgyet (<i>Quercus robur</i>) erőlteti. Általános probléma viszont a folyamatos erdőborítást eredményező módszerek alacsony mérvű alkalmazása.
Veszélyeztető tényezők:		A vizsgált terület gyertyános-tölgyeseinek legjelentősebb veszélyforrása az erdészeti beavatkozások során történő átalakításuk. A magas piaci értékű faanyaggal bíró fenyőfajok (főleg erdeifenyő) térhódításának nagy az esélye. Bár az erdeifenyő (<i>Pinus sylvestris</i>) a térségben őshonos, egykori, szélsőséges termőhelyeken való kiscsoportos előfordulása helyett a nagyterületű és nagy elegyarányú/elegyetlen alkalmazása mindenképpen tájidegen. Ugyancsak nagy jelentőségű veszélyeztető tényező az inváziós növényfajok térhódítása. A gyertyános-tölgyesekben, illetve azok vágásaiban a fehér akác (<i>Robinia pseudoacacia</i>) számottevő inváziója sokfelé

megfigyelhető. A magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) a vágásterületeken tömegesen jelenik meg. Az amerikai alkörmös (*Phytolacca americana*) feltörekvőben lévő inváziós faj ezen élőhelyen, különösen a vágásain. Jelentős degradációs tényező a puha, felázott talajon való munkavégzés. Gyakran tapasztalható talajszennyezést okozó probléma a fakitermelő brigádok által eldobott szemét (pl. műanyag flakonok).

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B02 Más típusú erdővé alakítás, beleértve a monokultúrákat is

H=nagy jelentőségű

B03 Erdőfelújítás idegenhonos, vagy tájidegen fajokkal vagy azok betelepítése (beleértve az új fajokat és GMO-kat)

H=nagy jelentőségű

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H=nagy jelentőségű

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

H=nagy jelentőségű

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

H=nagy jelentőségű

B16 Faanyag szállítása

H=nagy jelentőségű

B12 Ritkítás (lombkoronaszintben)

M=közepes jelentőségű

I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül).

M=közepes jelentőségű

B04 A hagyományos erdőkezelés felhagyása

L=közepes jelentőségű

B20 Növényvédő szerek erdészeti használata

L=közepes jelentőségű

B26 Talajszennyezést okozó erdészeti tevékenységek

L=kis jelentőségű

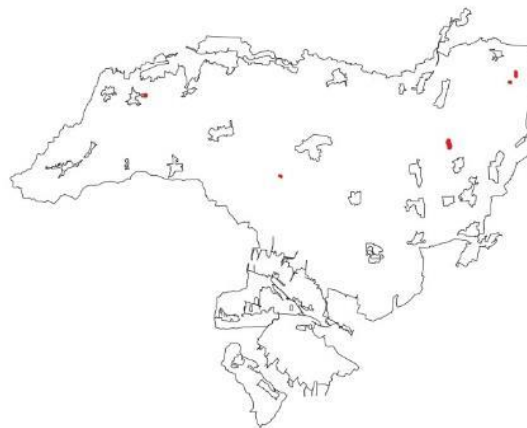
Élőhely neve:

Pannon cseres-tölgyesek

Élőhely kódja:

91M0

Élőhely előfordulásai a területen:

A cseres-kocsányos tölgyes a Szőce–Nádasdi-fennsíkra jellemző társulás.

Élőhely területi aránya:

0,1%

Élőhely kiterjedése a területen:

43,99 ha

Élőhely jellemzése:

A cseres-kocsányos tölgyes állományai változó vízhatású termőhelyeken alakultak ki. A terület többi részén másodlagosan, korábbi fás legelők beerdősülése során jött létre, ma csak apró foltjai lelhetők fel. Míg a Dunántúl többi tájának cseres-kocsányos tölgyeseiben (pl. Kisalföld, Belső-Somogy) nagyobb elegyaránnal ott van a másik állományalkotó tölgyfaj, a cser (*Quercus cerris*) is, addig itt (és a hasonló termőhelyű Bakonyalján) e fafaj kimondottan ritka. Az állománytípus létét egyértelműen az edafikus hatások határozzák meg, a pangóvíz és a kötött talaj miatt a korábbi legeltetésnek köszönhetően felnyílt állományok csak lassan záródnak.

Élőhely természetességi degradáltsági értékelése:

- A területen fragmentálisan előforduló cseres-kocsányos tölgyes 87 %-a természetközeli (4) állapotú, míg a fennmaradó 13 % közepesen leromlott (3) természetességű.

Élőhely veszélyeztetettsége:

Erősen veszélyeztetett élőhely, a megmaradt állományok termőhelye a melioráció miatt átalakult, kisterületű és szétszórta fragmentumai maradtak fenn. Napjainkra a cseres-kocsányos tölgyes foltok a melioráció következtében leromlottak, gyomosodtak és a vad által terheltek, illetve fenyő monokultúrák állnak a helyükön. A regenerálódásnak csak akkor van nagyobb esélye, ha a vízháztartás-viszonyok megváltoznak, a ma többletvízhatástól függetlenné tett termőhelyek ismét változó vízgazdálkodásúak lesznek. A kis terület miatt az élőhelytípus fokozott érzékenységet

mutat, az eljellegtelenedés reális veszély a jövőben.

Veszélyeztető tényezők:

A vizsgált terület cseres-tölgyeseinek legjelentősebb veszélyforrása az erdészeti beavatkozások során történő átalakításuk. A magas piaci értékű faanyaggal bíró fenyőfajok (főleg erdeifenyő) térhódításának nagy az esélye. Bár az erdeifenyő (*Pinus sylvestris*) a térségben őshonos, egykori, szélsőséges termőhelyeken való kiscsoportos előfordulása helyett a nagyterületű és nagy elegyarányú/elegyetlen alkalmazása mindenképpen tájidegen.

Ugyancsak nagy jelentőségű veszélyeztető tényező az inváziós növényfajok térhódítása. A cseres-tölgyesekben, illetve azok vágásaiban a fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) számottevő inváziója sokfelé megfigyelhető. A magas aranyvessző (*Solidago gigantea*) a vágásterületeken tömegesen jelenik meg. Az amerikai alkörmös (*Phytolacca americana*) feltörekvőben lévő inváziós faj ezen élőhely, különösen a vágásain.

Jelentős degradációs tényező a nem kellő időben és kellő módon végzett munkák, melyek jelentős feltalajkárosodással járnak.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B02 Más típusú erdővé alakítás, beleértve a monokultúrákat is

H=nagy jelentőségű

B03 Erdőfelújítás idegenhonos vagy tájidegen fajokkal vagy azok betelepítése (beleértve az új fajokat és GMO-kat)

H=nagy jelentőségű

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H=nagy jelentőségű

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

H=nagy jelentőségű

B09 Tarvágás

H=nagy jelentőségű

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

M=közepes jelentőségű

B12 Ritkítás (lombkoronaszintben)

M=közepes jelentőségű

I02 Egyéb idegenhonos inváziós fajok (az Unió számára veszélyt jelentő fajokon kívül).

M=közepes jelentőségű

B16 Faanyag szállítása

L=kis jelentőségű

B17 Erdészeti talajművelési és egyéb talajkezelési

gyakorlatok

L=kis jelentőségű

B20 Növényvédő szerek erdészeti használata

L=kis jelentőségű

B26 Talajszennyezést okozó erdészeti tevékenységek

L=kis jelentőségű

B27 A hidrológiai viszonyok átalakítása vagy a víztestek fizikai változása és lecsapolás erdészeti célból (beleértve a gátaakat)

L=kis jelentőségű

1.2.2. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű növényfajok

Az Európai Unió élőhelyvédelmi irányelve alapján 27 közösségi jelentőségű növényfaj említhető a tervezési területről. Ezek között a tervezési területre nézve 1 jelölő faj van, a sűrű csetkák (Eleocharis carniolica). Ez a faj az élőhelyvédelmi irányelv II. mellékletén szerepel, eszerint megőrzéséhez különleges természetmegőrzési területek kijelölés szükséges.

A heverő iszapfü (Lindernia procumbens) az élőhelyvédelmi irányelv IV. mellékletén található meg, vagyis e faj európai közösségi szinten is szigorú védelemre szorul.

A fehérülő vákosmoha (Leucobryum glaucum), 3 korpafű faj (Lycopodium spp.), 20 tőzegmoha faj (Sphagnum spp.) és a kikeleti hóvirág (Galanthus nivalis) az élőhelyvédelmi irányelv V. melléklete alapján minősülnek közösségi jelentőségű fajoknak.

Irányelv melléklete (II., IV., V.)	Faj név	Populáció ⁵ (országos állományhoz viszonyított arány) (A-D) (csak a II. mellékleteseknél)
II.	sűrű csetkák (<i>Eleocharis carniolica</i>)	A
IV.	heverő iszapfü (<i>Lindernia procumbens</i>)	-
V.	fehérülő vákosmoha (<i>Leucobryum glaucum</i>)	-
V.	<i>Sphagnum angustifolium</i> (nincs magyar neve)	-
V.	félgömbfejű tőzegmoha (<i>Sphagnum capillifolium</i>)	-
V.	sárgásbarna tőzegmoha (<i>Sphagnum centrale</i>)	-
V.	tömöttágú tőzegmoha (<i>Sphagnum compactum</i>)	-
V.	csavart tőzegmoha (<i>Sphagnum contortum</i>)	-
V.	keskenylevelű tőzegmoha (<i>Sphagnum cuspidatum</i>)	-
V.	fülecskés tőzegmoha (<i>Sphagnum denticulatum</i>)	-
V.	<i>Sphagnum fallax</i> (nincs magyar neve)	-
V.	rojtos tőzegmoha (<i>Sphagnum fimbriatum</i>)	-
V.	<i>Sphagnum flexuosum</i> (nincs magyar neve)	-
V.	girgensohn-tőzegmoha (<i>Sphagnum girgensohnii</i>)	-
V.	magellán-tőzegmoha (<i>Sphagnum magellanicum</i>)	-
V.	tompalevelű tőzegmoha (<i>Sphagnum obtusum</i>)	-
V.	csónakos tőzegmoha (<i>Sphagnum palustre</i>)	-

⁵ A kódok jelölése az országos állománymérethez viszonyított arányt mutatja: A = 100 % ≥ p > 15 %; B = 15 % ≥ p > 2 %; C = 2 % ≥ p > 0 %. Továbbá, minden olyan esetben, amikor egy érintett faj a szóban forgó területen nem szignifikáns mértékben van jelen, ezt egy negyedik kategóriaként kell megadni: D = nem szignifikáns populáció.

V.	lágyszőz (Sphagnum platyphyllum)	-
V.	ötlevélszoros szőz (Sphagnum quinquefarium)	-
V.	óriász-szőz (Sphagnum russowii)	-
V.	berzessz szőz (Sphagnum squarrosum)	-
V.	halványbarna szőz (Sphagnum subnitens)	-
V.	zassz szőz (Sphagnum subsecundum)	-
V.	kapcsos korpafű (Lycopodium clavatum)	-
V.	kígyóssz korpafű (Lycopodium annotinum)	-
V.	közönséges laposkorpafű (Diphasium complanatum, syn. Lycopodium complanatum)	-
V.	kikeleti hóvirág (Galanthus nivalis)	-

A tervezési területen jelölő növényfajra vonatkozó információk összefoglalása

Faj neve:	sűrű csetkák (Eleocharis carniolica)
Írányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	Erdei utak, közelítőnyomok keréknyomaiban kialakult pocsolák szegélyében vagy a feltöltődött pocsolák állandóan nedves aljzatán. Állományainak többsége a tervezési terület nyugati felében található.
Állomány nagyság (jelöléskor):	Tartomány: legalább 5 000, legfeljebb 10 000 egyed
Állomány nagyság (tervkészítéskor):	Egyedszáma 2000 és 5000 között lehet. betűkód: R=rare (ritka). Előfordulási helyeinek száma a 15-50 között ingadozhat. Az adatlaphoz képesti eltérés oka, hogy az ott megadott adat szakértői becslésen alapult. Azóta több évben elvégzett felmérésből származó adatok alapján pontosabb képet kaptunk az állomány nagyságról.
Állomány változásának tendenciái és okai:	A faj helyzetét a tervezési területre nézve stabilnak tekintjük. Megjelenése időszakos vízállásokhoz kötött, egyedszáma előfordulási helyenként természetes módon évről évre jelentősen ingadozhat, folyamatosan megjelenhet új helyeken is, ezért nehezen vizsgálható a teljes állomány változása.
Faj veszélyeztetettsége:	A faj alkalmazkodott az élőhelyek folyamatos átrendeződéséhez (megszűnés és újraképződés más helyeken), ezért jelenleg nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Jelentős veszélyeztető tényező nem ismert. Egyes korábbi élőhelyeiről eltűnt a vízállások természetes feltöltődése, kiszáradása, vaddisznók jelenléte vagy az erdészeti utak javítása (gréderezés) miatt, emellett viszont más élőhelyeken megjelent.

1.2.3. A tervezési területen előforduló közösségi jelentőségű állatfajok

1.2.3.1. Az aktuális adatlapon szereplő közösségi jelentőségű fajok

11. táblázat: az adatlapon aktuálisan feltüntetett jelölő fajok

Irányelv melléklet e	Faj név	Populáció (országos állományhoz viszonyított arány) (A-D) ⁶
II., IV.	erdei szitakötő (<i>Ophiogomphus cecilia</i>)	C
II., IV.	balkáni hegyiszitakötő (<i>Cordulegaster heros</i>)	C
II., IV.	lápi álarcos-szitakötő (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>)	C
II.	csíkos medvelepke (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>)	B
II., IV.	nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)	C
II., IV.	vérfü-hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>)	B
II., IV.	sötétaljú hangyaboglárka (<i>Maculinea nausithous</i>)	A
II., IV.	díszes tarkalepke (<i>Euphydryas maturna</i>)	C
II.	lápi tarkalepke (<i>Euphydryas aurinia</i>)	B
II., IV.	narancslepke (<i>Colias myrmidone</i>)	D
II., V.	magyar bucó (<i>Zingel zingel</i>)	A
II.	német bucó (<i>Zingel streber</i>)	A
II.	réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>)	C
II., V.	balin (<i>Aspius aspius</i>)	B
II.	törpecsík (<i>Sabanejewia aurata</i>)	B
II., V.	selymes durbincs (<i>Gymnocephalus schraetzer</i>)	B
II.	halványfoltú küllő (<i>Gobio albipinnatus</i>)	B
II.	ingola fajok (<i>Eudontomyzon</i> spp.)	B
II.	homoki küllő (<i>Gobio kessleri</i>)	B
II., IV.	alpesi tarajosgöte (<i>Triturus carnifex</i>)	A
II., IV.	sárgahasú unka (<i>Bombina variegata</i>)	A
II., IV.	vöröshasú unka (<i>Bombina bombina</i>)	C
II., IV.	mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>)	D
II., IV.	nyugati piszedenevér (<i>Barbastella barbastellus</i>)	C

⁶ A kódok jelölése az országos állománymérethez viszonyított arányt mutatja: A = 100 % $\geq$ p > 15 %; B = 15 % $\geq$ p > 2 %; C = 2 % $\geq$ p > 0 %. Továbbá, minden olyan esetben, amikor egy érintett faj a szóban forgó területen nem szignifikáns mértékben van jelen, ezt egy negyedik kategóriaként kell megadni: D = nem szignifikáns populáció.

Irányelv melléklet e	Faj név	Populáció (országos állományhoz viszonyított arány) (A-D)⁶
II., IV.	közönséges denevér (<i>Myotis myotis</i>)	B
II., IV.	nagyfülű denevér (<i>Myotis bechsteinii</i>)	C
II., IV.	vidra (<i>Lutra lutra</i>)	D
II., IV.	közönséges hód (<i>Castor fiber</i>)	D
V.	éti csiga (<i>Helix pomatia</i>)	
V.	follyami rák (<i>Astacus astacus</i>)	
IV.	sápadt szemeslepke (<i>Lopinga achine</i>)	
IV.	kis apollólepke (<i>Parnassius mnemosyne</i>)	
IV.	törpeszender (<i>Proserpinus proserpina</i>)	
IV.	zöld varangy (<i>Bufo viridis</i>)	
IV.	levelibéka (<i>Hyla arborea</i>)	
IV.	barna ásóbéka (<i>Pelobates fuscus</i>)	
IV.	mocsári béka (<i>Rana arvalis</i>)	
IV.	erdei béka (<i>Rana dalmatina</i>)	
V.	kecskebéka (<i>Rana esculenta</i>)	
IV.	kis tavibéka (<i>Rana lessonae</i>)	
V.	kacagó (Tavi) béka (<i>Rana ridibunda</i>)	
V.	gyepi béka (<i>Rana temporaria</i>)	
IV.	rézszikló (<i>Coronella austriaca</i>)	
IV.	fürge gyík (<i>Lacerta agilis</i>)	
IV.	bajuszos denevér (<i>Myotis mystacinus</i>)	
IV.	horgasszörű denevér (<i>Myotis nattereri</i>)	
IV.	vízi denevér (<i>Myotis daubentonii</i>)	
IV.	kései denevér (<i>Eptesicus serotinus</i>)	
IV.	rőt koraidenevér (<i>Nyctalus noctula</i>)	
IV.	durvavitorlájú törpedenevér (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	
IV.	fehérszegélyű törpedenevér (<i>Pipistrellus kuhlii</i>)	
IV.	közönséges törpedenevér (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	
IV.	szoprán törpedenevér (<i>Pipistrellus pygmaeus</i>)	
IV.	barna hosszúfülű-denevér (<i>Plecotus auritus</i>)	
IV.	szürke hosszúfülű-denevér (<i>Plecotus austriacus</i>)	

Irányelv melléklet e	Faj név	Populáció (országos állományhoz viszonyított arány) (A-D)⁶
IV.	mogyorós pele (<i>Muscardinus avellanarius</i>)	

1.2.3.2. Jelölő értéknek javasolt közösségi jelentőségű állatfajok

12. táblázat: Jelölő értéknek javasolt közösségi jelentőségű állatfajok

Irányelv melléklete	Faj név	Populáció (országos állományhoz viszonyított arány) (A-D)
II., IV.	tompa folyamkagyló (<i>Unio crassus</i>)	C
II., IV.	sávós bődöncsiga (<i>Theodoxus transversalis</i>)	C
II., IV.	skarlátbogár (<i>Cucujus cinnaberinus</i>)	C
II., IV.	nagy tűzlepke (<i>Lycaena dispar</i>)	C
II.	szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus</i>)	C

Faj neve:

erdei szitakötő (*Ophiogomphus cecilia*)

Irányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Kizárólag a Rábában fordul elő, itt jelentős állománya található.

Állománynagyság (jelöléskor):

R = rare (ritka)

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

A Rába alsóbb szakaszain végzett felmérések alapján az állomány 500.000-1.000.000 egyed körül lehet.

Állomány változásának

Állományváltozás nem valószínűsíthető, az eltérés a

tendenciái és okai:	felmérések pontosságából adódik.
Faj veszélyeztetettsége:	Aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a mederrendezések, a parti növényzet irtása és a vízszennyezés veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás) H = nagy jelentőség D02 Vízenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	balkáni hegyiszitakötő (<i>Cordulegaster heros</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Jelenleg stabil állománya van a Kerca-, Kerka- és Szentgyörgyvölgyi-patakokban. Időnként a Grajka-, a Szölnöki- és a Szakonyfalusi-pataokban is felbukkan.
Állománynagyság (jelöléskor):	P = present (előfordul)
Állománynagyság (tervkészítéskor):	R = rare (ritka)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Rendszeres monitorozás hiányában az állományváltozás nem megállapítható, de a Szentgyörgyvölgyi-patak egy részéről az utóbbi években eltűnt a patakot árnyaló fák eltávolítása miatt. A vendvidéki patakokban pedig jelentősen visszaszorult a vízhozam csökkenése miatt.
Faj veszélyeztetettsége:	A faj kis állománynagysága és szigetszerű elterjedése miatt aktuálisan veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Elsősorban a mederkarbantartási munkák veszélyeztetik, melyek során megszüntetik az árnyaló fás növényzetet a part mentén, illetve a mederkotrás, amely a lárvák pusztulásával járhat. Emellett komoly veszélyt jelent a fajra az élőhelyeinek kiszáradása a csapadékhiány miatt.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H = nagy jelentőség

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

K05 Víztestek fizikai változása

M = közepes jelentőség

Faj neve:

lári álarcos-szitakötő (*Leucorrhinia pectoralis*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A fajnak jelenleg egyetlen ismert élőhelye a farkasfai Sásos-tó.

Állománynagyság (jelöléskor):

V = very rare (nagyon ritka)

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

V = very rare (nagyon ritka)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

A faj több korábbi ismert élőhelyéről eltűnt, melynek oka ismeretlen.

Faj veszélyeztetettsége:

Egyetlen előfordulási helye miatt rendkívül sérülékeny a faj itteni állománya.

Veszélyeztető tényezők:

Jelenlegi élőhelyén a kiszáradása veszélyezteti a klímaváltozás okozta csapadékhiány miatt.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében

M = közepes jelentőség

Faj neve:	nagy hőscincér (<i>Cerambyx cerdo</i>)
Írányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	A faj rendkívül szórványosan fordul csak elő a területen. Aktuális előfordulási adatai vannak a Logosi-rétről, Iváncról, a Szalafői őserdő környékéről és Kercaszomorrról. Ahol a számára alkalmas élőhelyet jelentő idős tölgyfa egyedek megvannak, ott a faj kisebb példányszámban elő is fordul.
Állománynagyság (jelöléskor):	C = common (gyakori)
Állománynagyság (tervkészítéskor):	V = very rare (nagyon ritka)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Korábban nem történt szisztematikus felmérés, így a jelenlegi adatok ezzel nem összevethetőek, tendencia nem állapítható meg.
Faj veszélyeztetettsége:	A fajt rendkívül speciális életmódja teszi sebezhetővé, mivel nagyon kevés a számára alkalmas élőhely és az erdőgazdálkodás ennek további csökkenését okozhatja. Emiatt aktuálisan veszélyeztetettnek számít.
Veszélyeztető tényezők:	Az idős fák eltávolítása, az erdőállományok záródása, a fás legelők megszűnése veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is H = nagy jelentőség
Faj neve:	csíkos medvelepke (<i>Callimorpha quadripunctaria</i>)
Írányelv melléklete:	II.

Faj előfordulásai a területen:	Általánosan elterjedt faj a tervezési területen, üde rétekkel érintkező erdőszegélyekben szinte mindenütt előfordul.
Állománynagyság (jelöléskor):	C = common (gyakori)
Állománynagyság (tervkészítéskor):	C = common (gyakori)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Állományváltozás nem feltételezhető az elmúlt időszakban.
Faj veszélyeztetettsége:	Stabil állománnyal rendelkezik, így aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a rétek beerdősödése vagy túl intenzív kezelése veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése) M = közepes jelentőség A08 Gyepterület kaszálása vagy vágása H = nagy jelentőség A09 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés H = nagy jelentőség
Faj neve:	vérfű-hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	A tervezési területen általánosan elterjedt, gyakori faj. A számára alkalmas vérfüves kaszálóréteken szinte mindenhol előfordul, bár a populációk mérete nagymértékben eltérhet az élőhelyminőség függvényében. Jelenleg 369 élőhelyfoltból ismert az előfordulása.
Állománynagyság (jelöléskor):	C = common (gyakori)

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

C = common (gyakori)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Bár állománya az évek között erősen fluktuálhat, egyértelmű tendencia nem mutatható ki. Az élőhelyének kiterjedése és állapota sem változott számottevően az utóbbi időszakban.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan nem veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Lokálisan a kaszálás helytelen időzítése, valamint az élőhelyén a magas aranyvessző terjedése veszélyezteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)

M = közepes jelentőség

A08 Gyepterület kaszálása vagy vágása

H = nagy jelentőség

A09 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés

Faj neve:

sötétaljú hangyaboglárka (*Maculinea nausithous*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A vérfű-hangyaboglárkánál szűkebb elterjedésű, mert kötődik a kisebb, cserjékkel mozaikos, árnyékos szegélyekkel rendelkező rétekhez. Ennek ellenére minden patakvölgyben megtalálható kisebb-nagyobb egyedszámban. Jelenleg 193 élőhelyfoltból ismert az előfordulása.

Állománynagyság (jelöléskor):

R = rare (ritka)

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

C = common (gyakori)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Bár állománya az évek között erősen fluktuálhat, egyértelmű tendencia nem mutatható ki. Az élőhelyének kiterjedése és állapota sem változott számottevően az utóbbi időszakban.

Faj veszélyeztetettsége:

Viszonylag speciális élőhelyigénye és élőhelyeinek átalakulása kisebb mértékben veszélyeztetetté teszik.

Veszélyeztető tényezők:

Élőhelyének becserjésedése és elgyomosodása veszélyezteti, valamint a túl intenzív kezelése is, amely a cserjék teljes kiirtásával és a kaszálások számának növekedésével jár.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)

M = közepes jelentőség

A08 Gyepterület kaszálása vagy vágása

H = nagy jelentőség

A09 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés

Faj neve:

díszes tarkalepke (*Euphydryas maturna*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A faj egyetlen helyen, a Szőcei láprét környékén fordul elő a tervezési területen.

Állománynagyság (jelöléskor):

10-50

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

10-50

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Nincs detektálható állományváltozás.

Faj veszélyeztetettsége:

Állományának kis mérete és elszigeteltsége sérülékennyé teszik.

Veszélyeztető tényezők:

A tápnövényét jelentő, kis számban előforduló magaskőrös kivágása veszélyezteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H = nagy jelentőség

Faj neve:	lápi tarkalepke (<i>Euphydryas aurinia</i>)
Irányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	Elsősorban a Belső-Őrség patak völgyeinek jó állapotú láprétjein és a Vendvidék hasonló adottságú rétjein fordul elő. Eddig több mint 100 élőhelyfoltból mutatták ki a faj jelenlétét.
Állománymagyság (jelöléskor):	500-1000
Állománymagyság (tervkészítéskor):	500-1000
Állomány változásának tendenciái és okai:	Jelentős állománycsökkenés ment végbe a múlt század végén, de azóta nincs jelentős változás.
Faj veszélyeztetettsége:	Kis méretű populációi és az élőhelykezelésre való rendkívüli érzékenysége kifejezetten veszélyeztetetté teszi a fajt.
Veszélyeztető tényezők:	Élőhelyének rosszul időzített kaszálása és az alulhasználat miatti gyomosodás, magaskórosodás veszélyezteti leginkább. Emellett a túl intenzív kezelés valamint élőhelyeinek kiszáradási is problémát jelent. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése) M = közepes jelentőség A08 Gyepterület kaszálása vagy vágása H = nagy jelentőség A09 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés

Faj neve:	narancslepke (<i>Colias myrmidone</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A fajt 2005 óta nem sikerült megfigyelni a tervezési területen.

Állománynagyság (jelöléskor):

V = very rare (nagyon ritka)

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

NP = not present (nincs jelen)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

A faj az 1900-as évek közepén még gyakori volt, de a 2000-es évek elejére eltűnt a területről. Ennek oka feltehetően a számára alkalmas nyílt erdők és erdőszegélyek visszaszorulása, a szárazabb gyepek erőteljes zsugorodása és felaprózódása, valamint a klímaváltozás lehetett.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan kipusztulással veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Szárazabb gyepek felhagyása, beerdősödése, erdők záródása, erdei legeltetés megszűnése, erdők szegélyének kezeletlensége és a tápnövény visszaszorulása veszélyezteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:
A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése)

Faj neve:

magyar bucó (*Zingel zingel*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A Rábában található jelentős állománya.

Állománynagyság (jelöléskor):

500-700

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

1000-2000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Állományváltozás nem feltételezhető. A Rába alsóbb szakaszain végzett részletes felmérések alapján azonban

	az állomány nagyobb annál, mint azt a jelöléskor becsülték.
Faj veszélyeztetettsége:	A faj aktuálisan nem veszélyeztetett, jövőbeli kilátásai kifejezetten jók.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok M = közepes jelentőség D02 Vízenenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	német bucó (<i>Zingel streber</i>)
Irányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	A Rábában található jelentős állománya.
Állománynagyság (jelöléskor):	500-1000
Állománynagyság (tervkészítéskor):	2000-5000
Állomány változásának tendenciái és okai:	Állományváltozás nem feltételezhető. A Rába alsóbb szakaszain végzett részletes felmérések alapján azonban az állomány nagyobb annál, mint azt a jelöléskor becsülték.

Faj veszélyeztetettsége:	A faj aktuálisan nem veszélyeztetett, jövőbeli kilátásai kifejezetten jók.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok M = közepes jelentőség D02 Vízipótlás (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	réti csík (<i>Misgurnus fossilis</i>)
Irányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	A Rába menti felhagyott kavicsbányatavakban kisebb egyedszámban fordul elő.
Állomány nagyság (jelöléskor):	100-500
Állomány nagyság (tervkészítéskor):	100-500
Állomány változásának tendenciái és okai:	Élőhelyeinek kiterjedése és állapota nem változott a jelölés óta, így állományváltozás nem valószínű.
Faj veszélyeztetettsége:	Kis állomány nagysága és élőhelyeinek átmeneti jellege miatt aktuálisan veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	A holtágak és a kavicsbányatavak feltöltődése, valamint a szárazodás veszélyezteteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

L02 Fajösszetétel változás természetes szukcesszió következtében (más, mint a mezőgazdasági vagy erdészeti gyakorlat által okozott közvetlen változás)

M = közepes jelentőség

N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében

M = közepes jelentőség

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

Faj neve:

balin (*Aspius aspius*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Jelentősebb állománya a Rábában tenyészik, de előfordul a Kerkában is.

Állománymagyság (jelöléskor):

1000-5000

Állománymagyság
(tervkészítéskor):

500-1000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

A Rába alsóbb szakaszán végzett részletes felmérések szerint a korábban feltételezettnél kisebb állománya élhet a folyóban. A monitoring eredmények szerint az állománya csökkenésen ment keresztül az utóbbi évtizedben.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan nem veszélyeztetett, de csökkenő állománymagysága miatt fokozott figyelmet kell rá fordítani.

Veszélyeztető tényezők:

Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyeztető tényezők.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok
M = közepes jelentőség
D02 Vízenenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát
M = közepes jelentőség
J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)
M = közepes jelentőség
K05 Víztestek fizikai változása
M = közepes jelentőség

Faj neve:

törpecsík (*Sabanejewia aurata*)

Írányelv melléklete:

II.

Faj előfordulásai a területen:

Jelentősebb állománya a Rábában tenyészik, de előfordul a Kerkában is

Állománynagyság (jelöléskor):

500-700

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

1000-2000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

A Rába alsóbb szakaszán végzett részletes felmérések szerint a korábban feltételezettnél jóval nagyobb állománya élhet a folyóban. Állományváltozás nem feltételezhető.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan nem veszélyeztetett

Veszélyeztető tényezők:

Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok
M = közepes jelentőség
D02 Vízenenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát

	M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	selymes durbins (Gymnocephalus schraetzer)
Írányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Kizárólag a Rábában fordul elő.
Állománynagyság (jelöléskor):	100-500
Állománynagyság (tervkészítéskor):	2000-5000
Állomány változásának tendenciái és okai:	A Rába alsóbb szakaszán végzett részletes felmérések szerint a korábban feltételezetténél lényegesen nagyobb állománya élhet a folyóban.
Faj veszélyeztetettsége:	A faj aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok M = közepes jelentőség D02 Vízenenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség

Faj neve:	halványfoltú küllő (<i>Gobio albipinnatus</i>)
Irányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	Jelentősebb állománnyal a Rábában rendelkezik, de kisebb egyedszámban előfordul a legtöbb állandóvízű pataokban.
Állománynagyság (jelöléskor):	500-1000
Állománynagyság (tervkészítéskor):	2000-5000
Állomány változásának tendenciái és okai:	A Rába alsóbb szakaszán végzett részletes felmérések szerint a korábban feltételezettnél jóval nagyobb állománya élhet a folyóban és a patakokban.
Faj veszélyeztetettsége:	A faj aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok M = közepes jelentőség D02 Vízipótlás (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát M = közepes jelentőség J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	ingola fajok (<i>Eudontomyzon</i> spp.)
Irányelv melléklete:	II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Ismert állományai vannak a Belső-Örség patakjaiban és a Rábában.

Állománynagyság (jelöléskor):

500-1000

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

500-1000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Hosszabb távra visszatekintve az állománya csökkent, mivel több korábbi élőhelyéről, mint pl. a Grajka- és a Szakonyfalui-patakok felső folyásáról eltűnt és az alsóbb szakaszokon is visszaszorult. A visszaszorulás oka elsősorban a patakok kiszáradása lehet.

Faj veszélyeztetettsége:

Élőhelyeinek sérülékenysége miatt közepesen veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Elsősorban a patakok árnyalásának megszűnése és a mederkotrás veszélyezteteti. Emellett veszélyezteteti a kis patakok kiszáradása is.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B06 Fakitermelés (kivéve tarvágás)

H= nagy jelentőség

D02 Vízenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát

M = közepes jelentőség

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

K05 Víztestek fizikai változása

M = közepes jelentőség

Faj neve:

homoki küllő (*Gobio kessleri*)

Irányelv melléklete:

II.

Faj előfordulásai a területen:

Egyedül a Rábában fordul elő.

Állománynagyság (jelöléskor):

P

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

2000-5000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

A Rába alsóbb szakaszán végzett részletes felmérések szerint a korábban feltételezettnél lényegesen nagyobb állománya élhet a folyóban.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan nem veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Potenciálisan a duzzasztógátak okozta élőhelyfeldarabolódás, a mezőgazdasági és kommunális eredetű vízszennyezés és az inváziós halfajok terjedési veszélyezteteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok

M = közepes jelentőség

D02 Vízenenergia (gátak, duzzasztók, hidroelektromos energia-termelők), beleértve az infrastruktúrát

M = közepes jelentőség

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

K05 Víztestek fizikai változása

M = közepes jelentőség

Faj neve:

alpesi tarajosgőte (*Triturus carnifex*)

Irányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Főként a tervezési terület nyugati részén fordul elő, ahol a települések tókaiban és az erdei kis állóvizekben szaporodik.

Állománynagyság (jelöléskor):

5000-10000

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

5000-10000

Állomány változásának tendenciái és okai:	Jelentősebb állományváltozás nem volt kimutatható az utóbbi időben. A szárazodás ugyan negatívan érinti a fajt, de számos új élőhelyet hoztak létre a számára.
Faj veszélyeztetettsége:	Az állóvizekben megjelenő halak és a klímaváltozás miatt aktuálisan veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Az inváziós halfajok (pl. ezüstkárász) megjelenése a kis állóvizekben, illetve ezek kiszáradása veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> I01 Az Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok M = közepes jelentőség N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében M = közepes jelentőség
Faj neve:	sárgahasú unka (<i>Bombina variegata</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Általánosan elterjedt a területen, de állománya nagymértékben fluktuál.
Állomány nagyság (jelöléskor):	5000-10000
Állomány nagyság (tervkészítéskor):	5000-10000
Állomány változásának tendenciái és okai:	Bár évről évre jelentős fluktuáció tapasztalható, hosszabb távon egyértelmű változás nem állapítható meg.
Faj veszélyeztetettsége:	Aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan az élőhelyeinek kiszáradása, valamint az erdészeti munkálatok során a vízállások megszüntetése, szállító járművekkel való taposása veszélyezteti.

	<u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében M = közepes jelentőség
Faj neve:	vöröshasú unka (<i>Bombina bombina</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	A terület északi részén a Rába völgyében, valamint a keleti részén fordul elő.
Állománynagyság (jelöléskor):	500-1000
Állománynagyság (tervkészítéskor):	500-1000
Állomány változásának tendenciái és okai:	Jelentős állományváltozás nem következett be az elmúlt években.
Faj veszélyeztetettsége:	Szaporodó állomány a területen nem él. Élőhelyeinek beszűkülése miatt közepesen veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	A klímaváltozás okozta szárazodáson kívül a belvizek elvezetése jelent veszélyt a számára. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében M = közepes jelentőség
Faj neve:	mocsári teknős (<i>Emys orbicularis</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Nem rendelkezik szaporodó állománnyal a területen.

Állománynagyság (jelöléskor):

P

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

NP

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Feltehetőleg a jelöléskor sem volt stabil állomány a területen, mivel nincsenek a számára alkalmas élőhelyek.

Faj veszélyeztetettsége:

Nem releváns.

Veszélyeztető tényezők:

Nem releváns.

Faj neve:

nyugati piszedenevér (*Barbastella barbastellus*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Nem túl nagy egyedszámban, de általánosan elterjedt a területen. Idős erdőkhöz való kötődése miatt az ilyen élőhelyek környékét népesíti be.

Állománynagyság (jelöléskor):

500-1000

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

500-1000

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Nincsenek adatok az összehasonlításhoz, így nem becsülhető.

Faj veszélyeztetettsége:

Állománya egész Európában erősen megfogyatkozott, több helyütt kipusztult vagy a kipusztulás fenyegeti. Bár hazánkban több helyről is előkerült, ritkának számít. Az élőhelyek gyors megszűnése miatt Európa-szerte veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Erősen kötődik az őshonos fafajokból álló, idős, szinte összeroskadó erdőkhöz. Éppen ezért az idős erdők

hiánya, az idős faegyedek kivágása veszélyezteti leginkább.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

H = nagy jelentőség

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

H = nagy jelentőség

Faj neve:

közönséges denevér (*Myotis myotis*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Ismert szülőkolóniái vannak a rábagyarmati, csákánydoroszlói, nagyrákosi, kistrákosi, szőcei és őriszentpéteri templomtornyokban.

Állománynagyság (jelöléskor):

1000-5000

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

200-500

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Az elmúlt időszakban jelentős állománycsökkenés tapasztalható, melynek oka elsősorban a templomok felújítása során a denevérek bejutásának ideiglenes megakadályozása.

Faj veszélyeztetettsége:

Az épületek felújításai miatt állománya aktuálisan veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Elsősorban a szaporodóhelyét jelentő egyházi épületek felújítása során alkalmazott lezárások veszélyeztetik. Emellett a vegyszeres légi szúnyogirtás is komoly veszélyt jelent a denevérekre nézve.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

F02 Építkezés vagy átalakítás (pl. lakott területé vagy települése) meglévő városi vagy rekreációs területeken

H = nagy jelentőség

Faj neve:	nagyfülű denevér (<i>Myotis bechsteinii</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Alacsony egyedszámban, de az egész területen elterjedt.
Állománynagyság (jelöléskor):	500-1000
Állománynagyság (tervkészítéskor):	500-1000
Állomány változásának tendenciái és okai:	Nincsenek adatok az összehasonlításhoz, így nem becsülhető.
Faj veszélyeztetettsége:	Állománya egész Európában erősen megfogyatkozott, több helyütt kipusztulás fenyegeti; veszélyeztetett. Hazánkban már több helyről előkerült, de ritka, fokozott odafigyelést igénylő faj.
Veszélyeztető tényezők:	Erősen kötődik az őshonos fafajokból álló, idős, szinte összeroskadó erdőkhez. Éppen ezért az idős erdők hiánya, az idős faegyedek kivágása veszélyeztető leginkább. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is H = nagy jelentőség B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát) H = nagy jelentőség
Faj neve:	vidra (<i>Lutra lutra</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Szaporodó állománya a Rába mentén, elsősorban a kavicsbányatavak környékén lehet. Emellett kóborló egyedek az összes vízfolyás mentén előfordulnak.

Állománynagyság (jelöléskor):

10-50

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

10-50

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Jelentősebb állományváltozás nem feltételezhető, mivel az alkalmas élőhelyek kiterjedése nem változott számottevően.

Faj veszélyeztetettsége:

Aktuálisan nem veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Az élőhelyeül szolgáló holtágak feltöltődése, valamint a közutakon járművek általi elütése veszélyezteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében

M = közepes jelentőség

E01 Utak, ösvények, vasútvonalak és a kapcsolódó infrastruktúra (pl. hidak, viaduktok, alagutak)

M = közepes jelentőség

Faj neve:

közönséges hód (*Castor fiber*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

Legjelentősebb állománya a Rába mentén található, de az utóbbi időszakban elkezdte elfoglalni a kisebb vízfolyásokat is. Mára szinte minden állandó vízfolyás mentén megtalálható.

Állománynagyság (jelöléskor):

10-50

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

100-200

Állomány változásának tendenciái és okai:

Az utóbbi évtizedben a faj jelentős expanziója figyelhető meg. Természetes ellenség híján a faj szinte korlátlanul szaporodik és foglalja el az élőhelyeket.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj jelenleg nem veszélyeztetett, de az általa okozott károk folyamatos növekedése a jövőben a gyérítését válthatja ki.

Veszélyeztető tényezők:

Elméletben a túlgyérítés veszélyeztetheti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

G07 Vadászat

L = kis jelentőség

Faj neve:

tompa folyamkagyló (*Unio crassus*)

Írányelv melléklete:

II., IV.

Faj előfordulásai a területen:

A tervezési területen található Rába szakaszon jelentős állománya található a fajnak.

Állománymagyság (jelöléskor):

nem szerepel az adatlapon

Állománymagyság
(tervkészítéskor):

C = common (gyakori)

Állomány változásának tendenciái és okai:

Nincsenek adatok az összehasonlításhoz, így nem becsülhető.

Faj veszélyeztetettsége:

A faj aktuálisan nem veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Elsősorban a mederkotrások, mederstabilizálások veszélyeztetik. Emellett a vízszennyezés jelent még a faj számára kockázatot.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

K05 Víztestek fizikai változása

	M = közepes jelentőség
Faj neve:	sávos bödöncsiga (<i>Theodoxus transversalis</i>)
Írányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	A tervezési területen található Rába szakaszon igen jelentős állománya található a fajnak.
Állománynagyság (jelöléskor):	nem szerepel az adatlapon
Állománynagyság (tervkészítéskor):	C = common (gyakori)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Jelentősebb állományváltozás nem valószínűsíthető a területen.
Faj veszélyeztetettsége:	Az állomány aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan az árvízvédelmi célú mederrendezések és a vízszennyezés veszélyezteteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi) M = közepes jelentőség K05 Víztestek fizikai változása M = közepes jelentőség
Faj neve:	skarlátbogár (<i>Cucujus cinnabarinus</i>)
Írányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Általánosan elterjedt a területen. Nem nagy tömegben, de szinte mindenhol előfordul, ahol a számára alkalmas holtfa rendelkezésre áll.
Állománynagyság (jelöléskor):	nem szerepel az adatlapon

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

C = common (gyakori)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Nincsenek adatok az összehasonlításhoz, így ez alapján nem becsülhető. Az alkalmas élőhelyek kiterjedése nem változott, így feltehetően az állomány mérete sem.

Faj veszélyeztetettsége:

Holtfához kötődő életmódja miatt közepesen veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

Holtfa eltávolítása, alacsony vágásérettségi szakaszok meghatározása veszélyezteteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is

H = nagy jelentőség

B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát)

H = nagy jelentőség

Faj neve:

szarvasbogár (*Lucanus cervus*)

Írányelv melléklete:

II.

Faj előfordulásai a területen:

A faj általánosan elterjedt a területen, de sehol sem fordul elő jelentősebb egyedszámban.

Állománynagyság (jelöléskor):

nem szerepel az adatlapon

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

R = rare (ritka)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Jelentősebb állományváltozás nem valószínűsíthető az elmúlt időszakban.

Faj veszélyeztetettsége:

Idős holt tölgyfához kötődő életmódja miatt közepesen veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:	Holtfa eltávolítása, alacsony vágásérettségi szakaszok meghatározása veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> B07 Lábonálló és fekvő holt fa eltávolítása, beleértve a törmeléket is H = nagy jelentőség B08 Idős fák eltávolítása (kivéve a lábonálló vagy fekvő holt fát) H = nagy jelentőség
Faj neve:	sárga gyapjasszövő (<i>Eriogaster catax</i>)
Irányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	A tervezési területen szórványosan fordul elő, kisebb állományai élnek például Kondorfán, Csörötneken és Kercaszomoron.
Állománynagyság (jelöléskor):	nem szerepel az adatlapon
Állománynagyság (tervkészítéskor):	R = rare (ritka)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Állománya feltehetően csökkent az elmúlt évtizedben, mivel nagy területen történt cserjeirtás és gyeprekonstrukció, amely az élőhelyének zsugorodásához vezetett.
Faj veszélyeztetettsége:	Élőhelyének zsugorodása miatt aktuálisan veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	A gyepek cserjéktől való megtisztítása és az erdőszegélyek visszaszorulása veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> A01 Mezőgazdasági művelés alá vonás (kivéve lecsapolás és égetés) M = közepes jelentőség

Faj neve:	nagy tűzlepke (<i>Lycaena dispar</i>)
Írányelv melléklete:	II., IV.
Faj előfordulásai a területen:	Általánosan elterjedt a tervezési területen. A patak völgyek szinte összes üde kaszálórétjén előfordul, de gyakran megjelenik parlag eredetű gyepeken is.
Állománynagyság (jelöléskor):	nem szerepel az adatlapon
Állománynagyság (tervkészítéskor):	C = common (gyakori)
Állomány változásának tendenciái és okai:	Állománya nem változott jelentősebb mértékben az elmúlt időszakban.
Faj veszélyeztetettsége:	Aktuálisan nem veszélyeztetett.
Veszélyeztető tényezők:	Potenciálisan a rétek túl gyakori kaszálása veszélyezteti. <u>Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:</u> A06 Gyepművelés felhagyása (pl. legeltetés vagy kaszálás megszüntetése) M = közepes jelentőség A08 Gyepterület kaszálása vagy vágása H = nagy jelentőség A09 Intenzív legeltetés vagy túllegeltetés H = nagy jelentőség
Faj neve:	szivárványos ökle (<i>Rhodeus sericeus</i>)
Írányelv melléklete:	II.
Faj előfordulásai a területen:	A tervezési terület összes állandó vizű patakjában megtalálható, gyakori halfaj.
Állománynagyság (jelöléskor):	nem szerepel az adatlapon

Állománynagyság
(tervkészítéskor):

C = common (gyakori)

Állomány változásának
tendenciái és okai:

Állománya az elmúlt időszakban csökkenésen ment keresztül több kis vízfolyás kiszáradásának következtében.

Faj veszélyeztetettsége:

Aktuálisan nem veszélyeztetett.

Veszélyeztető tényezők:

A kis patakok kiszáradása és a szennyvízterhelés veszélyezteti.

Lista alapján megjelölt veszélyeztető tényezők:

N05 Élőhelyek elhelyezkedésének változása (földrajzi eltolódása), méretének és/vagy minőségének változása a klímaváltozás következtében

M = közepes jelentőség

J01 Felszíni és felszín alatti vizeket érintő kevert forrású szennyezés (édesvízi és szárazföldi)

M = közepes jelentőség

1.2.4. A tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok

13. táblázat: a tervezési területen előforduló egyéb jelentős fajok részletes ismertetése

Magyar név	Tudományos név	Védettség (V, FV)	Jelentőség (1-2 mondatban leírni miért fontos a területen)
Keffermüller-denevérszárnyú-kérész	<i>Oligoneuriella keffermuelleriae</i>	V	Magyarországon egyedül a Rábában él.
sápadt denevérszárnyú-kérész	<i>Oligoneuriella pallida</i>	V	Magyarországon egyedül a Rábában él.
rábai kérész	<i>Neophemera maxima</i>	V	Európa számos országából kipusztult és Magyarországon egyedül a Rábában él.
vágotthasú kérész	<i>Ametropus fragilis</i>	V	Számos ország vörös listáján szereplő, veszélyeztetett faj.
dunavirág	<i>Ephoron virgo</i>	V	Visszaszorulóban lévő faj, amelynek a Rábában még jelentős állománya van.
fehérfoltú kérész	<i>Serratella mesoleuca</i>	V	Ritka és veszélyeztetett faj.
Brauer-álkérész	<i>Brachyptera braueri</i>	V	Magyarországon csak a Lapincsban és a Rábában fordul elő.
Frivaldszky-álkérész	<i>Besdolus ventralis</i>	V	Ritka, nagyon szűk elterjedésű faj, melynek egyik jelentős állománya él a Rábában.

Magyar név	Tudományos név	Védettség (V, FV)	Jelentőség (1-2 mondatban leírni miért fontos a területen)
füstös álkérész	<i>Isogenus nubecula</i>	V	Ritka védett faj, amelynek egyik jelentős állománya él a Rábában.
nagyálkérész	<i>Marthamea vitripennis</i>	V	Ritka védett faj, amelynek egyik jelentős állománya él a Rábában.
karéliei-kérész	<i>Eurylophella karelica</i>	V	Egyetlen magyarországi állománya él a Belső-Őrség patakjaiban.
drávai tegzes	<i>Platyphylax frauenfeldi</i>	FV	Egyik legjelentősebb európai állománya él a Rábában.
lomha lápipozdorján	<i>Oligotricha striata</i>	V	A nagyon kisszámú magyarországi állományai közül az egyik az Őrség lápjain él.
elegáns mocsáritegzes	<i>Limnephilus elegans</i>	V	A nagyon kisszámú magyarországi állományai közül az egyik az Őrség lápjain él.
nyugati őszitegzes	<i>Chaetopteryx rugulosa</i>	V	A nagyon kisszámú magyarországi állományai közül az egyik az Őrség lápjain él.
sötét hegyiszitakötő	<i>Cordulegaster bidentata</i>	V	Elsősorban hegyvidéki faj, amely nagyon szűk elterjedésű.
csermely szitakötő	<i>Onychogomphus forcipatus</i>	V	Magyarország egyik ritka szitakötőfaja, amelynek a Rábában és az Őrség patakjaiban fontos állománya található.
feketelábú szitakötő	<i>Gomphus vulgatissimus</i>	V	A Rába egyik leggyakoribb védett szitakötőfaja, melynek jelentős állománya él itt.
négypúpú karmosbogár	<i>Macronychus quadrituberculatus</i>	V	A tervezési terület gyors áramlású, oxigénben dús patakjainak jellemző ritka bogárfaja.
dunántúli vízfutrinka	<i>Carabus nodulosus</i>	FV	A patakmenti égerligetek jellegzetes ritka faja.
vörösnyakú korongcincért	<i>Pronocera angusta</i>	V	A fajt az Őrség fenyeveseiből mutatták először Magyarországon.
nagy daliáscincér	<i>Acanthocinus aedilis</i>	V	Erdeifenyőhöz kötődő faj, melynek jelentős állománya él a területen.
nyárfarontólepke	<i>Lamellocossus terebra</i>	V	Országosan ritka faj, amely a rezgőnyár viszonylagos gyakoriságának köszönhetően szórványosan előfordul a területen.
tarkaszövő	<i>Endromis versicolora</i>	V	Országosan ritka faj, mely szinte az összes őrségi patak völgyben megtalálható kisebb egyedszámban.
apáca púposzövő	<i>Furcula bicuspis</i>	V	A védett lepkefajok között kifejezetten gyakori, általánosan elterjedt faj a tervezési területen.
csarabbagoly	<i>Anarta myrtilli</i>	V	Ritka specialista faj, melynek előfordulása az tervezési terület nyugati felében még megmaradt csarabos fenéknek köszönhető.
gyászlepke	<i>Nymphalis antiopa</i>	V	Ritka faj, mely kötődik a tervezési terület hűvös és nedves mikroklímájú, szűk

Magyar név	Tudományos név	Védettség (V, FV)	Jelentőség (1-2 mondatban leírni miért fontos a területen)
			patakvölgyeihez.
nagy pávaszem	<i>Saturnia pyri</i>	V	A jellegzetes őrségi kaszálógyümölcsösök jellemző, de ritka faja.
havasi tűzlepke	<i>Lycaena hippothoe</i>	V	Erőteljesen megritkult faj, melynek utolsó stabil állományai a Belső-Őrség és a Vendvidék egyes láprétjein vannak.
nagy színjátszólepke	<i>Apatura iris</i>	V	Ritka faj, mely kötődik a tervezési terület hűvös és nedves mikroklimájú, szűk patakvölgyeihez.
nagy fehérésávós lepke	<i>Neptis rivularis</i>	V	Az őrségi települések jellegzetes védett faja, melynek szép állománya tenyészik a parkok és kertek gyöngyvessző díszcserjéin.
sújtásos küsz	<i>Alburnoides bipunctatus</i>	V	Az őrségi patakok gyakori és jellegzetes faja.
fenékjáró küllő	<i>Gobio gobio</i>	V	Az őrségi patakok gyakori és jellegzetes faja.
fürge cselle	<i>Phoxinus phoxinus</i>	V	Az őrségi patakok gyakori és jellegzetes faja.
törpecickány	<i>Sorex minutus</i>	V	A patak- és folyóvölgyekben, illetve a csarabos erdőfenyvesekben elterjedt faj.
csalítjáró pocok	<i>Microtus agrestis</i>	V	Üde rétek jellegzetes védett emlősfaja.

1.3. Területhasználat

1.3.1. Művelési ág szerinti megoszlás

14. táblázat: a tervezési területen jellemző művelési ágak megoszlása

Művelési ág	Kiterjedés (ha)	Megoszlás (%)
rét	4580	10,43
erdő	28103	63,65
fásított terület	43	0,1
gyümölcsös	25	0,05
kert	14	0,02
kivett	2396	5,4
legelő	163	0,4
szántó	8704	19,9
szőlő	22	0,05
Összesen	44165	100

Az alábbi települések esetében a Natura 2000 terület a belterületi részeket is lefedi: teljes belterülettel érintett Apátistvánfalva, Felsőszölnök, Kétvölgy, Orfalu, Szalafő, Szentgotthárd-Farkasfa és Szaknyér. Óriszentpéter város Galamboszer és Keserűszer része esik bele a tervezési területbe. A belterületeken közösségi jelentőségű élőhelyek, fajok, fajgazdag, értékes kaszálórétek, legelők, kaszáló gyümölcsösök, fasorok és facsoportok, kertek, kisparcellás szántók találhatók. Emellett a mozaikos táj, a hagyományos népi építészet is jellegzetes, megőrzendő érték.

1.3.2. Tulajdoni viszonyok

A tervezési területhez tartozó ingatlanok fele magántulajdonban áll. Ettől csak kis mértékben marad el az állami tulajdonú területek aránya, melyek többségét az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, illetve a Szombathelyi Erdészeti Zrt. kezeli. Csupán néhány százalékos arányban vannak területek gazdasági társaságok és önkormányzatok tulajdonában. Szövetkezetek, alapítványok és más jogi személyek tulajdoni aránya a fél százalékot sem éri el.

15. táblázat: a tervezési terület tulajdonosi csoportjai

Tulajdonosi csoport/kezelő	Kiterjedés %
állami területek (meghatározóan: Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, állami erdő-, és vadgazdaságok)	43
természetes személyek	50
gazdasági társaságok	4
önkormányzatok	2,5
szövetkezeti területek	0,3
jogi személyek	0,2

1.3.3. Területhasználat és kezelés

1.3.3.1. Mezőgazdaság

Gyepgazdálkodás

A gyepeként hasznosított területek mindössze 4743 ha-t, a tervezési terület csupán 10,8%-át teszik ki. Kis területük ellenére természetvédelmi jelentőségük kiemelkedő, hiszen a védett növény és állatfajok legjelentősebb része ezekhez kötődik. A gyepek túlnyomó többségét kaszálással hasznosítják, a legelők kiterjedése csak néhány száz hektárra tehető. A kaszálórétek átlagos parcellamérete 5 ha alatt van, sok esetben nem éri el az 1 ha-t sem. A legelőknél ezzel szemben jellemző a nagyobb, 10 ha feletti parcellaméret kialakítása. Jellemző még a kaszálók második növedékének legeltetéssel történő hasznosítása is. A legelők Óriszentpéter, Szalafő, Kondorfa, Csörötnék, Bajánsenye, Kerkáskápolna és Szentgyörgyvölgy területére korlátozódnak, a Vendvidéken ez a hasznosítás napjainkban nem jellemző. A legeltetett területek többnyire parlag eredetű gyepek, melyek viszonylag kevés természeti értéknek adnak otthont. Ennek köszönhetően legeltetésük módja kevésbé lényeges természetvédelmi szempontból. A legeltetés jellemzően szarvasmarhával történik, de kisebb arányban ló, juh és kecske is előfordul a területen. Általánosságban elmondható azonban, hogy gyakori a túllegeltetés, a növényzet folyamatosan alacsonyan tartása, helyenként a talaj sérülése is. Részben ennek is betudható, hogy a legelők alacsony természetességűek, sokszor gyomosak. A legeltetés jellemző módja a szakaszoló legeltetés, ahol a szakaszokat villanypásztorral kerítik le. Az egyes szakaszok mérete és a bennük legelő állatlétszám tág határok között mozog. Az üde gyepek legeltetése csak kisebb területre korlátozódik, ez azonban több negatív hatással is bír a természeti értékekre vonatkozóan. Legnagyobb problémát a felázott, puha talajon történő legeltetés jelenti, mivel ennek hatására a gypszerkezet felnyílik, bizonyos esetekben nagyobb kiterjedésű nyílt talajfelszín keletkezik. Ez a folyamat pedig első lépésben az érzékenyebb réti növényfajok visszaszorulásához, majd az özöngyomok megjelenéséhez, eluralkodásához vezet. A jelenség jól rámutat a pásztor nélküli, gépesített legeltetési rendszerek gyengéjére, arra, hogy nem képesek elég gyorsan és rugalmasan reagálni a megváltozott körülményekre. Egy újabb szakasz kialakítása, vagy az állatok másik legelőre szállítása sokszor nagyobb áldozatot jelent a gazdáknak, mint a túltapostatott gyepek állapotának romlása. A tervezési terület jelölő értékeinek többsége a kaszáláshoz és nem a legeltetéshez alkalmazkodott, így számukra a legeltetés nem kedvező. A legelők általában meglehetősen szegények védett növény és állatfajokban is. Van ugyanakkor néhány olyan faj, mint pl. a búbos banka (*Upupa epops*) vagy a mezei pacsirta (*Alauda arvensis*), amely kifejezetten előnyben részesíti a folyamatosan alacsony növényzettel rendelkező legelőket.

A kaszálók kezelése rendkívül változatos és nagymértékben függ a birtokmérettől, illetve a terület fekvésétől, valamint az állattartás meglététől is. Az állattartó kisbirtokosok által használt gyepek kezelése meglehetősen egységes és a múltbeli hagyományokat követi. A használat tavasszal minden esetben boronálással kezdődik, majd május legvégén, június legelején folytatódik az első növedék kaszálásával. Ezt július végén-augusztus elején követi a sarjú kaszálása. Kisebb arányban előfordul a zöld takarmány betakarítása is, amely májustól egészen októberig, sőt novemberig is elhúzódhat. A kis gazdaságok mérete általában néhány tíz hektár, a parcellák mérete gyakran egy hektár alatti. Ezek a körülmények, a kisfokú gépesítettséggel együtt azt eredményezik, hogy az ide tartozó gyepek kezelése térben és időben meglehetősen változatos, mozaikos, amely kifejezetten kedvez a gazdag élővilág fennmaradásának. Az egyre nagyobb számban megjelenő közepes és nagy gazdálkodók komolyabb gépesítettséggel

rendelkezők, nagyobb táblákat művelnek egységesen. Az ő esetükben a mezőgazdasági támogatásoknak nagyobb jelentősége és a megtermelt szénáé sokszor ehhez mérve kisebb. Ebben az esetben gyakran csak évi egyszeri kaszálás történik, a táblák szegélyei gondozatlanok maradnak. A másik szélsőség a túlhasznosítás, amely a legnagyobb állattartókra (pl. Szentgyörgyvölgyön) jellemző és túl korai kaszálással, nagyon alacsony tarlómagassággal, hatalmas gépek használatával jár. A kaszálás időzítése sem feltétlenül a hagyományos időpontokban történik, itt már ennél sokszor meghatározóbb a hatékony munkaszervezés. Összességében ez a típusú gazdálkodás az élővilág elszegényedéséhez vezet és, főként az alulhasználat esetében az özöngyomok terjedésével. A gyepterkezelési módok egy harmadik változata, amikor a területeket kizárólag a támogatások megszerzésének érdekében hasznosítják, a takarmányra nincsen szükség. A kis parasztgazdaságok visszaszorulásával ez a szegmens egyre jelentősebb. Jellemzően évi egyszeri kaszálás történik, az időzítése esetleges, a táblaszegélyek rendszeresen kaszálatlanok maradnak, sokszor kaszálás helyett szárazúást alkalmaznak. A vendvidéki területen kifejezetten jellemző ez a hasznosítási forma, amely az élővilágra nézve rendkívül káros.

A gyepterkezelés kapcsán egy fontos jelenség a korábban becserjésedett gyepek, gyepterkegelékek helyreállítása, amely a gyepterkegelékek növekedéséhez vezet. Ez főként az üde, jobb termőképességű réteket érinti. Ezzel ellentétes folyamat zajlik a félszáraz és száraz gyepek, hegyi rétekek esetében. Mivel ezek hasznosítása kevésbé gazdaságos, gyakran felhagynak a kezelésükkel, így ez az élőhely folyamatosan zsugorodik.

A Natura 2000 földhasználati előírások betartása többnyire nem jelent problémát a gazdálkodóknak. Sem a gyepek trágyázás, sem a belvizek elvezetése nem jellemző a területen, csak egy-egy elszigetelt esetben fordult eddig elő. A kaszálatlan területek visszahagyása azonban sok esetben nem történik meg, vagy nem megfelelően történik. Jellemző, hogy a visszahagyott terület nem éri el az 5%-ot, illetve nem megfelelő az elhelyezkedése. A visszahagyott terület gyakran nagyon keskeny (1-2 m) és az eleve kaszálhatatlan, gyomos területeken található. Ez természetesen nem tölti be a neki szánt szerepet, sőt a gyomosodás terjedéséhez vezet. Sajnálatos módon az elérhető agrár-környezetgazdálkodási támogatások, és köztük a Magas Természeti Értékű Területek programja sem volt képes a természetközeli gyepterkezelést ösztönözni. Az MTÉT programban jelenleg mindössze 7 gazdálkodó vesz részt, összesen 173 ha területtel. Ez azt jelenti, hogy a terület jelölő értékeinek érdekében kidolgozott előírás-csomagok csak elenyészően kis területen valósulnak meg.

Szántógazdálkodás

A szántók összesen 8704 ha-t foglalnak el, amely 19,9%-os részesedést jelent a tervezési területből. A szántók elsősorban a terület keleti felén koncentrálódnak, a vendvidék legmagasabb arányban erdőszűrt területén elenyésző arányban vannak jelen. Ebben az esetben az átlagos parcellaméret már 10 ha körüli, de a szórás nagyon nagy. Míg a Vendvidékre elsősorban a pár ezer négyzetméteres kis parcellák jellemzőek, a keleti részen gyakoriak a több tíz hektáros egybefüggő táblák is. Elszórva azonban még itt is jelen vannak az 1 ha alatti kis parcellák, amelyek korábban az egész területet jellemezték. A szántók kezelésének módja ebben az esetben is nagymértékben függ a birtokmérettől. A nagygazdák általában több száz ha-nyi területet művelnek, nagyfokú gépesítettséggel, jelentős műtrágya és vegyszer bevitellel. A legjellemzőbb termesztett növények az olajrepece, a napraforgó, a kukorica, a szója és az olajtök. A termesztés módja kifejezetten intenzív, nagy mennyiségű műtrágya és gyomirtó felhasználásával. A jelentős vadkár veszély miatt ezek a nagyobb területű szántók

vadkárelhárító kerítéssel rendelkeznek, amelynek az élővilágra nincs negatív hatása, de a tájképet jelentős mértékben rontja. A nagy gazdaságok közül kivételt képez a nemzeti park igazgatóság, amely összesen 400 ha körüli szántóterületet művel. A legjellemzőbb kultúrák ebben az esetben a különböző szálas takarmánynövények, majd ezt követik a gabonák, de vannak ugaroltatott területek is. Az igazgatóság extenzív gazdálkodást folytat, többnyire szervesstratégia felhasználásával és a lehető legkisebb vegyszerbevitellel. A kisgazdaságok még ennél is extenzívebb módon gazdálkodnak a szántóikon. A bekerítés nem jellemző, a műtrágya és vegyszerhasználat minimális. A termesztett kultúrák összetétele nagyon változatos, de főként gabonaféléket és kukoricát jelentenek ezek. A kis parcellaméretből adódóan ez a fajta gazdálkodás egy térben nagyon mozaikos szerkezetet hoz létre, ahol sűrűn váltogatják egymást a különböző növénykultúrák, kertek, gyepek és parlagon lévő területek. Az elviselhetetlen mértékűre megnövekedett vadkár miatt azonban ez a fajta gazdálkodás egyre kevésbé kifizetődő, így visszaszorulóban van és helyét egyre inkább a nagygazdaságok intenzív termesztése veszi át. A nagy egybefüggő szántóterületek esetében többször felmerült már az igény meliorálásra, vízelvezetésre, de eddig nem valósultak meg ilyen beavatkozások. Az intenzív gazdálkodás káros hatását elsősorban két úton fejt ki a jelölő értékekre. Egyrészt a nagy kiterjedésű szántóterületek fontos erdős és gyepek élőhelyeket választanak el egymástól és a legtöbb jelölő faj számára átjárhatatlan akadályt képeznek. Másrészt, a patakvölgyekben található szántókból jelentős lehet a vegyszerbemosódás, ami rontja a vízminőséget és az arra érzékeny ízeltlábú- és halfajokra negatív hatással van.

Kaszáló gyümölcsösök

A tervezési területre jellemző területhasználati mód a kaszáló gyümölcsös, amely bár igen kis területet foglal el, természetvédelmi jelentősége annál nagyobb. Az évszázados hagyományos tájhasználat egyik utolsó elemeként ezek az élőhelyek ötvözik a fás és a füves élőhelyek sajátosságait. Átmeneti voltuknak köszönhetően mind a kaszálórétek, mind pedig az erdők jellemző fajainak élőhelyet nyújtanak. Extenzív, vegyszermentes használatuknak köszönhetően, kis területük ellenére is rendkívül gazdagok védett természeti értékekben. A növények közül a békakonty (*Listera ovata*), a sömörös kosbor (*Orchis ustulata*) és a szártalan kankalin (*Primula vulgaris*), a nappali lepkék közül a fecskefarkú (*Papilio machaon*) és a kardfarkú lepke (*Iphiclide podalirius*), a madarak közül pedig a hamvas küllő (*Picus canus*), a búbos banka (*Upupa epops*) és a füleskuvik (*Otus scops*) kiemelendő érték. A kaszálógyümölcsösök további jelentősége, hogy ezek az utolsó maradványai a hajdan nagy kiterjedésben előforduló erdőszegély jellegű élőhelyeknek, amelyek például a mára kipusztult narancslepke (*Colias myrmidone*) élőhelyét is képezték. Sajnálatos módon az utóbbi évtizedekben nagyon sok gyümölcsös gondozásával felhagytak és csak nagyon keveset kezelnek már hagyományos módon. A kaszálás helyét sok esetben átvette a géppel történő fűnyírás, amely az aljnövényzet elszegényedéséhez vezet. Szintén jellemző az idős, odvas gyümölcsfák kivágása, pedig a madarak számára éppen ezek képezik az élőhely legfőbb vonzerejét.

1.3.3.2. Erdészet

Az erdészeti kezelés alatt álló területekre jellemzésére felhasznált adatok 2016-os állapotot tükröznek. A faállományok korosztály szerinti megoszlását (16a–b. táblázat) elemezve a bükkösök esetében feltűnő a meglehetősen egyenlőtlen koreloszlás. Míg az 1–50 év korosztályba ~ mindössze 700 hektár tartozik, addig az 51–100 év korosztályba ~2.145 hektár sorolható, amelyből a 81–100 év korosztályba ~1.250 ha esik. Az igazán idős állományok (100

évnél idősebbek) kiterjedése kb. 670 ha, de ezek közül a 120 évnél idősebbek alig haladják meg a 100 ha kiterjedést. Hasonló eredményt kapunk, ha a bükk (*Fagus sylvatica*) fafaj korosztály-eloszlását vizsgáljuk: Az 1–50 év korosztályba mindössze ~650 hektár tartozik, amely az 51–100 év korosztályhoz képest feltűnően kevés. Sajnálatos módon az utóbbi fél évszázadban a térséget illetően a bükk (*Fagus sylvatica*) látványos visszaszorulása tapasztalható. Az 51–100 év korosztályba ~1.970 hektár tartozik, míg a 101 évnél idősebb korosztályokba csak ~500 hektár. 120 évnél idősebb állomány vagy állományrész ~80 hektáron található.

Némileg egyenletesebb koreloszlást mutatnak a gyertyános-tölgyesek. A gyertyános-kocsánytalan tölgyesek 1–50 év korosztályába ~730 ha tartozik, míg az 51–100 év korosztályba ~920 ha, amelyből a 81–100 év korosztályba ~580 ha esik. A 100 évnél idősebb erdőkből kifejezetten kevés, csak ~120 ha van. Hasonlóan alakul a gyertyános-kocsányos tölgyesek koreloszlása is. A fentiek sorrendjében: ~530 ha, ~660 ha (~320 ha), ~140 ha. Mindez az érintett fafajok koreloszlását vizsgálva: A gyertyán (*Carpinus betulus*) esetében a korosztályeloszlás már egyenletesebb, viszont 101 évnél idősebb gyertyán (*Carpinus betulus*) állományrész mindössze 129 hektáron található. A gyertyánhoz hasonló korosztályeloszlásokat találunk a kocsányos és a kocsánytalan tölgy (*Quercus robur*, *Q. petraea*) esetében is, utóbbi fafajnál a fiatalabb korosztályok (1–50 év) területe csak fele az (51 évnél) idősebb korosztályoknak. A két tölgyfaj esetében a 101 évnél idősebb állományok vagy állományrészek területe mindössze 209 hektár, illetve 273 hektár.

A lucosok meglehetősen érdekes koreloszlást mutatnak. A luc (*Picea abies*) tömeges pusztulásának ismeretében nehezen magyarázható, hogy az 1–10 év korosztályába még napjainkban is több mint 115 ha tartozik. Az idősebb állományok csekély aránya jól mutatja, hogy a faj erősen visszaszorul a tájban.

Egészen más a helyzet az erdeifenyvesekkel. Az 1–50 év korosztályban több mint 5.600 ha található, míg az 51–100 év korosztályban több mint 7.500 ha. A 100 év fölötti erdeifenyvesek területe ~350 ha. Mindez arra utal, hogy a tájban továbbra is nagy szerepet szánnak a fajnak. A korosztály-eloszlásról összességében elmondható, hogy a vizsgált területen a 100 év fölötti erdők kiterjedése jellemzően csekély, összesen ~1.520 ha, az 51–100 év közöttiek kiterjedése ~14.000 ha, míg az 1–50 év közöttieké ~12.000 ha.

A vizsgált területre jellemző vágáskorokat a 17a–b. táblázatok tartalmazzák. A fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) esetében feltűnő, hogy a vágáskorok java része a 31–50 év közötti tartományban található, s e fölötti vágáskora is több mint 50 hektáron álló állománynak van.

A bükk (*Fagus sylvatica*), a kocsánytalan tölgy és a kocsányos tölgy (*Quercus petraea*, *Q. robur*) esetében a vágáskorok még mindig alacsonyok. Öröndetes viszont, hogy a vágáskor nélküli állományokból vagy állományrészekből több mint 1.130 hektár található.

A lucfenyő esetében és az elegyetlen erdeifenyő-állományok esetében a jelenlegi vágáskorok csökkentése indokolt.

A vizsgált terület erdeinek elsődleges rendeltetését a 18. táblázat mutatja. Tekintve, hogy az Őrség Natura 2000 terület csaknem teljesen átfed az Őrségi Nemzeti Park területével, így a vizsgált területen az elsődleges rendeltetés szinte kizárólag a természetvédelmi erdő kategóriába esik.

A célállományok és az aktuális faállomány-típusok viszonyát a 19. táblázatok mutatják.

Természetvédelmi szempontból kedvezőtlen, hogy mintegy 600 ha bükkösből gyertyános-kocsánytalan tölgyes kialakítása tervezett. Ennél is nehezebben magyarázható, hogy közel 150 ha bükköst miért kell erdőfenyvesé, azaz egy kultúrerdő-típussá átalakítani. Mindezek rámutatnak a sajátos fafajpolitikára, és az itteni termőhely-értékelés sajátosságaira is.

Ugyancsak a termőhely-értékelés meglehetősen szubjektív problémakörét jelzi az, hogy 200 ha gyertyános-kocsánytalan tölgyest és 50 ha gyertyános-kocsányos tölgyest várhatóan bükkössé alakítanak a jövőben. A gyertyános-tölgyesek esetében szintén nehezen magyarázható, hogy több mint 350 ha területen erdőfenyves a célállomány-típus.

Szerencsés viszont, hogy a homogénnek tekinthető kocsánytalan-tölgyes és kocsányostölgyes faállománytípusokat nagyjából gyertyános-tölgyesekké kívánják alakítani. Ugyanezen típusoknál viszont közel 200 ha tölgyesből lesz a jövőben erdőfenyves kultúrállomány.

Szintén örömdetes, hogy a több mint 450 ha-t kitevő akácok java részét őshonos fafajok által uralt lombos erdőkkel kívánják átalakítani, és itt – átmeneti állapotként – az is elfogadható, hogy 110 ha erdőfenyvesé alakul majd át.

A gyertyánosok esetében kedvező az, hogy több mint 750 ha őshonos fafajú faállomány-típusokká alakulhat át, ugyanakkor itt nehezen értelmezhető és indokolható, hogy miért kell több mint 250 ha-on erdőfenyves monokultúrát létesíteni.

Amennyiben az égeresek esetében a gyertyános-tölgyesekké és kocsányostölgyesekké átalakítandó mintegy 350 ha olyan területen áll, ahol a mézgás éger pionír fafajként verődött fel, abban az esetben az átalakítási elképzelés elfogadható. Viszont nehezen értelmezhető, hogy miért kell 50 ha égerest a jövőben erdőfenyvesé alakítani.

Természetvédelmi és gazdasági szempontból is nagyon nehezen értelmezhető, hogy több mint 14 ezer ha erdőfenyves faállomány-típusból a jövőben miért kell több mint 9.300 ha-t ebben a típusban tartani, holott a termőhelyi feltételek, az egészségügyi problémák miatt itt is elegyes állományokat kellene létesíteni. A lucfenyvesek esetében szakmailag ugyancsak indokolatlan, hogy a több mint 2.000 ha lucosból mintegy 900 ha-t erdőfenyvesé kívánják átalakítani. Végül következtetésként megállapítható, hogy a jelenlegi közel 14 ezer ha erdőfenyves faállomány-típusból a jövőben 11.500 ha-t akarnak célállomány-típusként fenntartani, ami természetvédelmi és erdőgazdálkodási szempontból sem kedvező, mivel ezeken a termőhelyeken lombegyes állományokat, vagy fenyőegyes lombos erdőt lehet kialakítani és hosszú távon fenntartani. Nem szerencsés, hogy távlatilag az erdőterület több mint 40 %-án homogén erdőfenyvesek állományai képezik a jövő célállomány-típusát.

A tulajdonforma és az eredet összefüggéseit az 20a–b. táblázat mutatja. Bár erdészeti szempontból a sarj állományok ténye (a mézgás éger és a hazai nyáratat leszámítva) kevésbé elfogadott, természetvédelmi szempontból viszont nem kifogásolható. Ez vélhetően a magántulajdonosok érdekeivel is egyezik, melyet a jelenlegi szám adatok is bizonyítanak és várhatóan e tendenciát a jövőben is célszerű megtartani.

A tulajdonforma és az üzemmód összefüggéseit a 21a–b. táblázat mutatja. Bár a folyamatos erdőborítást biztosító három üzemmód tekintetében elmozdulás tapasztalható, arányuk a közösségi jelentőségű élőhelyek megőrzése szempontjából, valamint a kedvező termőhelyi sajátosságok ellenére továbbra is igen alacsony.

A tulajdonforma célállomány-típusonkénti megoszlását a 22. táblázat mutatja. Az üzemtervekben megadott célállományok tekintetében természetvédelmi szempontból részben kedvező elmozdulások is tapasztalhatók (bükkösök, gyertyános-kocsánytalan tölgyesek, gyertyános-kocsányos tölgyesek), ám a távlati célállomány típusok közül az erdeifenyvesek igen magas részaránya (~11.500 hektár) kedvezőtlennek tűnik, még akkor is, ha az előírások egy része elegyes állományokat tartalmaz.

A hosszú távú erdőgazdálkodási elképzelések és a természetvédelmi célok közötti különbségek, és az abból adódó konfliktusok

- a többletvízhatásnak kitett termőhelyek műszaki beavatkozásokkal történő átalakítása többletvízhatástól független termőhelyekké
- teljes talaj-előkészítés potenciális alkalmazása a Rába völgyében
- kismértékű támaszkodás a természetes folyamatokra, a tájra jellemző szukcessziós utaktól eltérő köztes és záró stádiumú állománytípusok alkalmazása, illetve az ezekhez vezető utak erőteljes antropogén befolyás alatt állnak
- a spontán folyamatok elindulásának, illetve végbe menetelésének gátlása, vagy nehezítése a gyakori és erőteljes belenyúlásokkal, sematikus előhasználati módokkal, a természetes folyamatok következtében kialakuló állományképektől eltérő állapotok létrejötte
- a folyamatos erdőborítást szolgáló üzemmódok alacsony arányban való alkalmazása
- kezeletlen állományok, faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódú erdőrészek kis aránya
- az erdészeti beavatkozások azonos, sablonos eréllyel történő kivitelezése, az állományok homogenizálása
- sematikus (hálózatos) térbeli rend alkalmazása
- alacsony vágáskorok alkalmazása
- homogén, nagyobb részt elegyetlen állományok fenntartása
- a fenyőfajok, különösen az erdeifenyő részarányának megtartása
- nagyterületű véghasználati területek alkalmazása
- sarjeredetű állományok, állomány-részek alacsony aránya
- elegyfajok háttérbe szorítása
- a cserjefajok visszaszorítása
- inváziós, illetve intenzíven terjedő fajok (fehér akác, zöld juhar, amerikai kőris, bálványfa) visszaszorításának alacsony foka
- vadgazdálkodási berendezések (pl. vadetető, szóró, sózó, dagonya) értékes élőhelyeken (pl. gyepek, tisztások, patakmeder, források környéke) történő elhelyezése
- túlszaporított nagyvadállomány károkozása (mivel az erdőgazdálkodó a terület egy részén vadgazdálkodó is, ezért ezekben az állományokban ez a konfliktus is fellép)
- a gyepszint károsítása (taposási, közelítési károk)
- érzékeny területrészek (pl. vízmosások, források környéke, patakok mente, felnyílt foltok) kíméletének hiánya
- túlzott sűrűségű közelítőnyom-hálózat (ún. vakutak)
- faanyag-felkészítő helynek erdő közé ékelődő gyepek, rétek, tisztások, csarabosok, használata
- fontos szerkezeti elemek (pl. idős fák, facsoportok, hagyasfa-foltok, erdőszegély, árnyaló alsó lombkoronaszint) csekély mennyisége
- mikroélőhelyek (pl. odvas fák, villás törzsek, taplós törzsek, leváló kérgű fák) kíméletének hiánya

- különleges megjelenésű (pl. erősen elágazó, görbe növésű, koronatörött, odvas, üreges, hasadt, törött, tő- vagy tuskósarj eredetű) faegyedek kialakulásának gátlása, és megtartásának hiánya
- a különböző típusú holtfa-féleségek feltűnően alacsony aránya (elhalt fekvő ág és gally gyűjtésének nagymértékű engedélyezése)
- gyomirtó vegyszerek alkalmazása
- az erdészeti munkák során keletkező hulladék visszahagyása
- vágástéri hulladék égetése.

16a. táblázat: A faállományok korosztály szerinti megoszlása

Korosztályok (év) / I.										
Faállomány-típus	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
Bükkösök	170,19	162,87	179,83	64,63	125,94	230,39	267,9	396,97	700,85	549,37
Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	99,9	410,72	139,68	41,27	40,15	61,89	106,5	176,13	319,45	261,1
Gyertyános-kocsányos tölgyesek	61,52	245,33	122,02	53,16	55,58	73,34	124,96	138,76	187,99	135,21
Kocsánytalan tölgyesek	55,73	113,39	50,66	36,6	23,02	22,83	31,4	110,76	255,85	138,35
Kocsányos tölgyesek	60,04	208,13	115,15	57,11	55,5	111	94,15	104,38	172,69	81,99
Cseresek	0	3,23	2,98	4,79	3,15	4,18	2,48	2,3	0,19	3,41
Akácok	1,38	52,9	80,04	81,4	115,5	74,18	19,81	18,41	10,51	3,5
Gyertyánosok	33,96	22,17	99,04	59,33	88,3	100,9	158	149,96	174,43	118,13
Juharosok	0	0,14	0,4	0,53	0,32	0,76	0,13	0,7	0,43	0,21
Kőrisesek	0	5,64	0,1	0	0	0,78	0	0	0	0
Egyéb kemény lombosok	11,4	0,68	4,09	38,31	64,42	20,98	13,81	0,47	1,95	0
Nemesnyárasok és nemesfüzesek	1,29	6,48	27,19	2,23	0,53	0	0	0	0	0
Hazainyárasok	0	2,71	5,28	42,87	21,75	7,71	3,46	0,74	0	0,61
Füzesek	0	2,53	13,47	14,14	17,98	13,02	3,74	0,48	0	0,08
Égeresek	16,11	20,75	101,63	171,44	290,06	162,33	63,25	29,57	23,09	11,21
Hársasok	0	0	1,91	0	0	0	0	0	0	0
Nyíresek	4,73	14,04	36,48	14,82	5,64	1,04	0,25	0	0,14	0
Egyéb lágy lombosok	0	0	2,69	8,52	1,12	0	0,62	0	0	0,06
Erdeifenyvesek	343,84	553,22	1057,36	1769,04	1940,72	1562,44	1826,65	1685,51	1681,61	811,57
Feketefenyvesek	0	0,12	0,11	10,09	0,62	0	0	0	0	0
Lucfenyvesek	115,12	141,23	267,31	863,7	385,49	153,55	57,38	17,59	10,71	8
Egyéb fenyvesek	7,78	28,44	24,6	1,44	10,1	25,07	30,52	2,12	0	0
Összesen:	982,99	1994,72	2332,02	3335,42	3245,89	2626,39	2805,01	2834,85	3539,89	2122,8

16b. táblázat: A faállományok korosztály szerinti megoszlása

Korosztályok (év) / II.								
Faállomány-típus	101-110	111-120	121-130	131-140	141-150	151-160	161-170	Összesen(ha)
Bükkösök	412,39	151,22	57,17	19,21	30,55	1,03	0	3520,51
Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	88,77	32,72	1,37	0	0	0	0	1779,65
Gyertyános-kocsányos tölgyesek	90,93	40	6,3	2,73	0	0	0	1337,83
Kocsánytalan tölgyesek	67,16	27,42	0,54	0	0	0	0	933,71
Kocsányos tölgyesek	45,21	14,57	0,42	0	0	0	0	1120,34
Cseresek	1,07	0	0	0	0	0	0	27,78
Akácok	3,3	0,11	0,8	0	0	0	0	461,84
Gyertyánosok	23,77	24,93	6,95	0	0	0	0	1059,87
Juharosok	0	0	0	0	0	0	0	3,62
Kőrisesek	0	0	0	0	0	0	0	6,52
Egyéb kemény lombosok	0	0	0	0,45	0	0	0	156,56
Nemesnyárasok és nemesfűzesek	0,02	0	0	0	0	0	0	37,74
Hazainyárasok	0	0	0	0	0	0	0	85,13
Fűzesek	0	0	0	0	0	0	0	65,44
Égeresek	6,88	1,17	0	0	0	0	0	897,49
Hársasok	0	0	0	0	0	0	0	1,91
Nyíresek	0	0	0	0	0	0	0	77,14
Egyéb lágy lombosok	0	0	0	0	0	0	0	13,01
Erdeifenyvesek	264,12	80,25	9,31	0,5	0	0,44	0,26	13586,84
Feketefenyvesek	0	0	0	0	0	0	0	10,94
Lucfenyvesek	4,21	0,14	0	0	0	0	0	2024,43
Egyéb fenyvesek	0	0	0	0	0	0	0	130,07
Összesen:	1007,83	372,53	82,86	22,89	30,55	1,47	0,26	27338,37

17a. táblázat: Vágáskorok

Vágáskor (év) / I.										
Fafaj	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
A	0	1	22,14	249,44	249,44	47,44	8,03	1,33	0,31	1,07
AK	0	0	0	0,17	0,17	0	0,25	1,01	0,66	0,53
B	0	0	0,08	2,45	2,45	12,61	32,82	34,79	81,47	416,74
BÉFÜ	0	0	1,64	4,64	4,64	0	0	0	0	0
CS	0	0	0	0	0	0,08	1,3	8,38	28,95	25,74
CSNY	0	0	0	0	0	0,57	1,36	2,89	3,6	1,9
EF	0	0	0	0,59	0,59	18,11	104,2	1164,41	5051,05	3029,15
EKEM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,52
ENNY	0	0	0,98	3,76	3,76	0	0	0	0	0
EZJ	0	0	0	0	0	0,63	0,15	0	1,14	0,4
FD	0	0	0	0	0	0	0	1,19	0	1,09
FF	0	0	0	0	0	0,06	1,03	6,24	4,11	0,05
FFÜ	0	0	1,15	16,59	16,59	17,84	5,79	0,92	0	0
FRNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FTNY	0	0	0	0,36	0,36	0	0,1	0	0	0
GY	0,14	0	0,77	3,81	3,81	96,62	187,84	256,26	523,31	754,89
HJ	0	0	0	0	0	0,58	0,36	2,29	1,11	6,59
I5NY	0	0	0,08	7,49	7,49	0	0	0	0	0
JF	0	0	0	0	0	0,5	3,1	4,92	5,29	2,63
KD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KFÜ	0	0	0	1,05	1,05	2,15	0,18	0,28	0,33	0
KH	0	0	0	0	0	0,54	1,43	3,22	3,63	2,19
KJ	0	0	0	0	0	0	0	0,25	0	0,56
KJF	0	0	0	0	0	0	0	0,12	0	0
KLNY	0	0	0	0,18	0,18	0	0	0	0	0

Vágáskor (év) / I.										
Fafaj	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
KONY	0	0	0	1,11	1,11	0	0	0	0	0
KST	0	0	0	0,1	0,1	1,97	1,54	33,54	173,67	779,86
KT	0	0	0	0	0	0	0,1	0,03	0	0,08
KTT	0	0	0	0	0	0,07	2,93	15,22	103,03	568,46
LF	0	0	0,33	29,1	29,1	576,41	711,47	446,49	183,53	125,02
MÉ	0	0	0,58	1,66	1,66	170,34	467,24	257,25	43,83	19,97
MJ	0	0	0	0	0	0	2,51	1,01	0,27	0,2
MK	0	0	0	0,05	0,05	0,2	0,92	6,9	5,04	4,36
NH	0	0	0	0	0	0	0	0	0,15	0
NYI	0	0	0	1,69	1,69	74,55	87,55	38,2	25,18	14,11
NYTH	0	0	0	0	0	0	0	0	0,75	0
OC	0	0	0	0	0	0,12	0,77	1,63	1,99	0,88
OLNY	0	0	1,03	0,1	0,1	0	0	0	0	0
ÓNY	0	0	0	0,14	0,14	0	0	0	0	0
PANY	0	0	8,17	5,4	5,4	0	0	0	0	0
RNY	0	0	0	3,77	3,77	66,16	26,04	3,03	1,73	1,13
SF	0	0	0	0	0	0,05	4,55	7,13	2,24	1,55
SZG	0	0	0	0	0	0,1	0,29	2,13	0,64	1,31
SZNY	0	0	0	2,82	2,82	0	0	0	0	0
TFÜ	0	0	0,18	0,26	0,26	0,31	0	0,08	0	0
ÜV	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VF	0	0	0	0	0	0,2	4,56	38,11	68,65	56,81
VT	0	0	0	0	0	0,48	6,86	104,52	59,98	10,58
ZDF	0	0	0	0	0	0	0,89	5,7	0,74	0,99
ZSM	0	0	0	0	0	0,54	1,06	0,23	0	0
Összesen	0,14	1	37,13	336,73	336,73	1089,23	1667,22	2449,7	6376,38	5829,36

17b. táblázat: Vágáskorok

Vágáskor (év) / II.														
Fafaj	101-110	111-120	121-130	131-140	141-150	151-160	161-170	171-180	181-190	200	250	300	999	Összesen (ha)
A	0	0,09	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6,17	585,85
AK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,73
B	906,69	1010,55	273,2	12,05	32,86	0,37	0,44	0,25	0	0	0,04	2,65	290,58	3120,37
BÉFÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6,28
CS	15,52	9,84	1,36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6,75	97,92
CSNY	0,98	0,52	0,07	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	12,34
EF	1047,53	265,11	97,49	8,64	3,11	0	0	0,37	0	0	0	1,22	322,69	11115,2
EKEM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,52
ENNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4,74
EZJ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,32
FD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,28
FF	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,26	11,75
FFÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	63,19
FRNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,07
FTNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,08
GY	556,29	292,75	69,99	2,35	6,21	0	0	0	0	0	0	1,5	155,53	2931,69
HJ	0,59	1,06	0,05	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,52	14,15
I5NY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7,57
JF	0,13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16,57
KD	0	0,3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3
KFÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5,77
KH	1,58	0,38	0,04	0	0,64	0	0	0	0	0	0	0	0,11	13,82
KJ	0	0	0	0	1,13	0	0	0	0	0	0	0	0	1,94
KJF	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,12

Vágáskor (év) / II.														
Fafaj	101-110	111-120	121-130	131-140	141-150	151-160	161-170	171-180	181-190	200	250	300	999	Összesen (ha)
KLNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,18
KONY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,11
KST	797,81	487,29	131,07	11,61	4,59	4,4	0,11	0	0	0	0	1,36	106,7	2535,62
KT	0	0,18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,39
KTT	914,57	664,66	185,04	9,75	7,22	1,17	0	0	0	0,16	0	2,24	137,87	2612,55
LF	39,33	8,51	0,52	0	0	0	0	0	0	0	0	0,12	19,01	2253,62
MÉ	2,27	0,82	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38,02	1016,21
MJ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,99
MK	0,72	1,47	0,09	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,72	20,47
NH	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,15
NYI	4,1	0,61	0,61	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17,92	279,46
NYTH	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,24	0,99
OC	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5,39
OLNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,13
ÓNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,14
PANY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13,57
RNY	0,3	0	0,32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	21,42	139,3
SF	0,07	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,52	16,11
SZG	0,52	2,92	0,26	0	0	0	0	0	0,45	0	0	0	0	8,62
SZNY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7,52
TFÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,83
ÜV	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VF	24,17	6,28	3,56	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,22	202,56
VT	1,88	0,17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4,14	188,61
ZDF	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,04	8,36
ZSM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,09	1,92
Összesen	4315,05	2753,51	763,67	44,4	55,76	5,94	0,55	0,62	0,45	0,16	0,04	9,09	1130,82	27338,37

18. táblázat: Elsődleges rendeltetés

	Település- védelmi erdő	Természetvédelmi erdő	Faanyagtermelést szolgáló erdő	Összesen (ha)
Állami tulajdon		11947,03	6,15	11953,18
Közösségi tulajdon		129,44		129,44
Magántulajdon	1,38	15873,63		15875,01
Vegyes tulajdon		25,39		25,39
Összesen	1,38	27975,49	6,15	27983,02

19. táblázat: Az aktuális és a célállomány-típusok összevetése

Aktuális faállomány- típusok	Célállomány-típusok																		
	Bükkösök	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	Gyertyános-kocsányos tölgyesek	Kocsánytalan tölgyesek	Kocsányos tölgyesek	Cseresek	Akácosok	Gyertyánosok	Kőrisesek	Egyéb kemény lombosok	Nemes nyárasok és nemes fűzesek	Hazai nyársok	Fűzesek	Égeresek	Nyíresek	Erdeifenyvesek	Lucfenyvesek	Egyéb fenyvesek	Összesen (ha)
Bükkösök	2819,5 4	601,18	46,62	2,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,78	0	141,44	0	0	3613,06
Gyertyános- kocsánytalan tölgyesek	199,73	1381,0 5	41,11	19,09	5,89	0	0	0	0	0	0	0	0	0,87	0	173,78	15,53	0	1837,05
Gyertyános- kocsányos tölgyesek	50,18	194,02	920,55	5,95	16,63	0	0	0	0	5,34	0	0	0	0,36	0	189,98	0	0	1383,01
Kocsánytalan tölgyesek	83,82	724,48	49,44	36,59	2,84	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	87,24	0,96	0	985,37
Kocsányos tölgyesek	3,51	132,73	709,78	5,08	115,76	0	0	0	0,27	0	0	0	0	0	0	189,16	0	0	1156,29
Cseresek	1,21	0,2	19,85	0	0	2,85	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,67	0	0	27,78
Akácosok	4,03	74,86	209,03	0,28	28,95	17,18	4,84	0	1,14	5,49	0	0,5	0,34	8,29	0	110,07	0	0	465
Gyertyánosok	222,74	360,33	183,84	2,93	2,61	0	0	11,62	2,51	24,69	0	0	0	8,78	0	260,3	6,92	0	1087,27
Juharosok	1,88	0,37	0	0	0	0	0	0	0	1,37	0	0	0	0	0	0	0	0	3,62
Kőrisesek	0	0	0	0	0	0	0	0	5,64	0,88	0	0	0	0	0	0	0	0	6,52

Aktuális faállomány- típusok	Célállomány-típusok																		
	Bükkösök	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	Gyertyános-kocsányos tölgyesek	Kocsánytalan tölgyesek	Kocsányos tölgyesek	Cserések	Akácok	Gyertyánosok	Kőrísek	Egyéb kemény lombosok	Nemes nyárasok és nemes fűzések	Hazai nyársok	Fűzések	Égeresek	Nyíresok	Erdeifenyvesek	Lucfenyvesek	Egyéb fenyvesek	Összesen (ha)
Egyéb kemény lombosok	0,66	20,62	81,98	0	16,88	0,22	0	0	0,66	4,23	0	0	0	0	0	33,01	0	0	158,26
Nemes nyárasok és nemesfűzések	0	0	0,45	0	0,72	0	0	0	1,03	0	11,5 5	1,74	22,1 2	0,29	0	0	0	0	37,9
Hazai nyárasok	0,12	4,86	7,1	0	1,83	0	0	0	0	51,62	1,14	4,89	0,51	0	0	13,06	0	0	85,13
Fűzések	0,36	0,47	1,2	0	1,38	0	0	0	0	2,73	0	9,59	46,3 4	3,03	0	0,34	0	0	65,44
Égeresek	7,18	28,6	201,96	0	125,3 8	0	0	0	2,23	16,2	0	0	0	472,6 8	0	48,94	0,79	0	903,96
Hársasok	0	0	1,91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,91
Nyíresok	2,29	8,29	36,83	0	6,95	0	0	0,18	0	0,82	0	0	0	0	0,7 5	23,1	0	0	79,21
Egyéb lágy lombosok	0	0,8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8,03	0	4,18	0	0	13,01
Erdeifenyvesek	1040,3 7	1451,5 3	1768,6 4	40,15	179,1 1	24	4,9 8	0	12,0 6	0	0	0	2,03	13,11	0	9309,96	9,32	0	13855,2 6
Fekete- fenyvesek	0	1,64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9,3	0	0	10,94

	Célállomány-típusok																		
Aktuális faállomány- típusok	Bükkösök	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	Gyertyános-kocsányos tölgyesek	Kocsánytalan tölgyesek	Kocsányos tölgyesek	Cserések	Akácosok	Gyertyánosok	Kőrisesek	Egyéb kemény lombosok	Nemes nyárasok és nemes fűzések	Hazai nyársok	Fűzések	Égeresek	Nyíresek	Erdeifenyvesek	Lucfenyvesek	Egyéb fenyvesek	Összesen (ha)
Lucfenyvesek	124,68	582,44	359,19	16,34	27,05	5,08	0	0	0	0,71	0	0	0	23,71	0	893,44	38,7 7	0	2071,41
Egyéb fenyvesek	8,37	45,74	33,29	0,61	0,75	0	0	0	0	0	0	0	0	0,83	0	44,62	0	1,4 1	135,62
Összesen	4570,6 7	5614,2 1	4672,7 7	129,5 2	532,7 3	49,3 3	9,8 2	11,8	25,5 4	114,0 8	12,6 9	16,7 2	71,3 4	541,7 6	0,7 5	11535,5 9	72,2 9	1,4 1	27983,0 2

20a. táblázat: Tulajdonforma és eredet összevetése

ha

	Mag	Gyökérsarj	Tuskósarj	2 m x 3 m és sűrűbb	3 m x 3 m	Összesen
Állami tulajdon	10408,06	30,90	1191,41	0	0	11630,37
Közösségi tulajdon	91,11	4,51	33,82	0	0	129,44
Magántulajdon	11935,29	307,18	3310,50	0,35	0,10	15553,42
Vegyes tulajdon	20,83	0,92	3,39	0	0,00	25,14
Összesen	22455,29	343,51	4539,12	0,35	0,10	27338,37

20b. táblázat: Tulajdonforma és eredet összevetése

%

	Mag	Gyökérsarj	Tuskósarj	2 m x 3 m és sűrűbb	3 m x 3 m	Összesen
Állami tulajdon	38,07	0,11	4,36	0	0,0000	42,54
Közösségi tulajdon	0,33	0,02	0,12	0	0,0000	0,47
Magántulajdon	43,66	1,12	12,11	0,0013	0,0004	56,89
Vegyes tulajdon	0,08	0,00	0,01	0	0,0000	0,09
Összesen	82,14	1,26	16,60	0,0013	0,0004	100,00

21a. táblázat: Tulajdonforma és üzem mód összevetése

	ha				
	Vágásos erdő	Örökerdő	Faanyagtermelést nem szolgáló erdő	Átmeneti erdő	Összesen
Állami tulajdon	9352,79	672,65	324,03	1603,71	11953,18
Közösségi tulajdon	129,44	0	0	0	129,44
Magántulajdon	15581,42	133,66	0,48	159,45	15875,01
Vegyes tulajdon	18,62	0	0	6,77	25,39
Összesen	25082,27	806,31	324,51	1769,93	27983,02

21b. táblázat: Tulajdonforma és üzem mód összevetése

	%				
	Vágásos erdő	Örökerdő	Faanyagtermelést nem szolgáló erdő	Átmeneti erdő	Összesen
Állami tulajdon	33,42	2,40	1,16	5,73	42,72
Közösségi tulajdon	0,46	0,00	0,00	0,00	0,46
Magántulajdon	55,68	0,48	0,00	0,57	56,73
Vegyes tulajdon	0,07	0,00	0,00	0,02	0,09
Összesen	89,63	2,88	1,16	6,33	100,00

22. táblázat: Tulajdonforma és céllomány-típus összevetése

ha

	Bükkösök	Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek	Gyertyános-kocsányos tölgyesek	Kocsánytalan tölgyesek	Kocsányos tölgyesek	Cserések	Akácosok	Gyertyánosok	Kőrísek	Egyéb kemény lombosok	Nemesnyárasok és nemesfűzesek	Hazainyársok	Fűzesek	Égeresek	Nyíresek	Erdeifenyvesek	Lucfenyvesek	Egyéb fenyvesek	Összesen
Állami tulajdon	2251,51	3209,96	1788,11	101,55	102,67	15,11	0	1,4	1,36	73,22	0	0	12,2	102,88	0	4253,3	39,87	0	11953,18
Közösségi tulajdon	19,37	11,14	70,04	0,28	1,06	3	0	0	0	0	0	0	0	5,87	0,75	17,93	0	0	129,44
Magán-tulajdon	2299,79	2382,92	2810,12	27,69	429	31,22	9,82	10,4	24,18	40,86	12,7	16,7	59,1	433,01	0	7253,7	32,42	1,41	15875,01
Vegyes tulajdon	0	10,19	4,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10,7	0	0	25,39
Összesen	4570,67	5614,21	4672,77	129,52	532,73	49,33	9,82	11,8	25,54	114,08	12,7	16,7	71,3	541,76	0,75	11536	72,29	1,41	27983,02

1.3.3.3. Vadgazdálkodás, halászat, horgászat

Vadgazdálkodás:

A HUON 20018 Natura 2000 terület az 504. számú vadgazdálkodási tájegységbe tartozik. A területen 8 vadgazdálkodási egység gazdálkodik, amelyek megnevezését és területi részesedését az 15. táblázat mutatja.

23. táblázat: A HUON 20018 Natura 2000 területen gazdálkodó vadgazdálkodási egységek és területi részesedésük

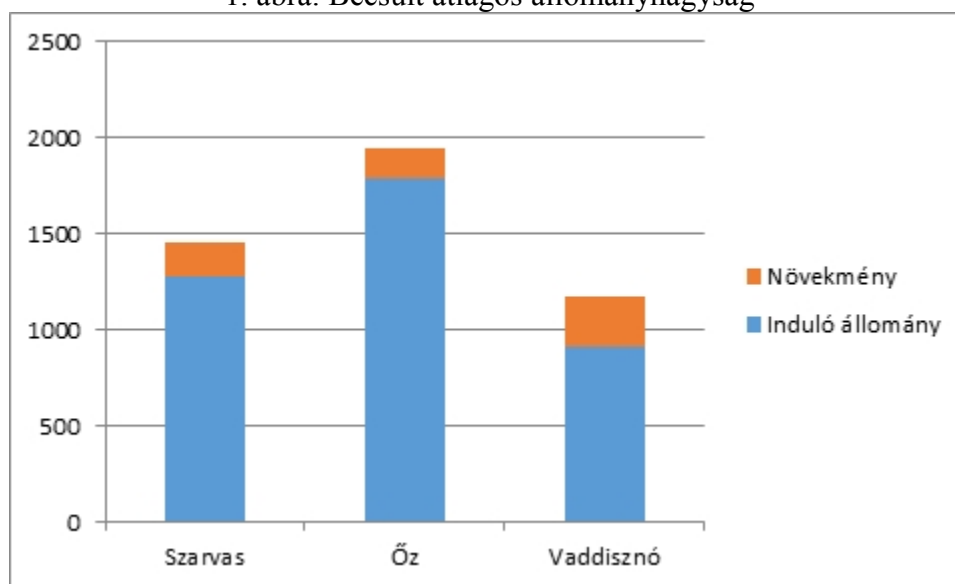
Vadgazdálkodási egység kódja	Vadgazdálkodási egység neve	Vadgazdálkodási egység területe a Natura 2000 területből (ha)	Részesedés a Natura 2000 területből (%)
153550	Rábavölgye Vadásztársaság	373,3	0,94
153650	Szombathelyi Erdészeti Zrt.	117,2	0,29
153710	Pinkamente Vadásztársaság	2 797,4	7,04
153810	Szombathelyi Erdészeti Zrt.	1 092,9	2,75
153910	„Hármashatár” Vadásztársaság	6 280,5	15,80
154010	Hársas Patak Vadásztársaság	3 173,7	7,98
154110	„Őrségi” Vadásztársaság	5 977,2	15,04
154250	Szombathelyi Erdészeti Zrt.	13 073,4	32,88
154350	Vadása Vadgazdálkodási Egyesület	5 398,0	13,58
154410	„Széchenyi Zsigmond” Vadásztársaság	3 929,1	9,88

A Natura 2000 terület élőhelyi megoszlása (63,65 % erdőterület, 10,43 % szántóterület, 10,80 % legelő és rét terület), élőhelyi mozaikossága a nagyvad fajoknak kedvez, ezért a vadgazdálkodási egységek alapvetően nagyvadas jellegűek. A területen előforduló nagyvadfajokra vonatkozó létszámadatokat a 2007–2017. időszak átlagában adjuk meg, azokat a Natura 2000 terület teljes egészére az Országos Vadgazdálkodási Adattárból származtattuk (16. táblázat).

24. táblázat: A HUON 20018 Natura 2000 területre vonatkoztatott nagyvad létszámadatok a 2007–2017. időszak átlagában

Vadfaj	Fenntartható legkisebb szabadterületi létszám (db)	Élőhelyet nem veszélyeztető szabad területen fenntartható létszám (db)	Becsült vadlétszám (db)	Hasznosítás (db)	Hasznosítás/ becsült vadlétszám (%)
Gímszarvas	655	1115	1460	1000	68,5
Őz	1325	1910	1950	975	50,0
Vaddisznó	350	825	1170	1825	156,0

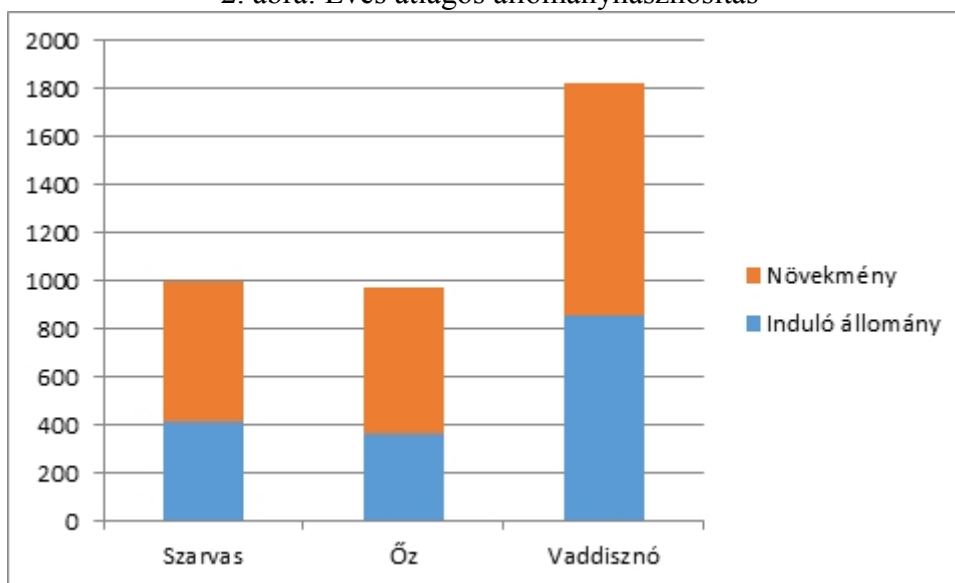
1. ábra: Becsült átlagos állománynagyság

Induló állomány: 1987–1997 átlagában

Növekmény: az induló állomány és a 2007–2017 közötti időszak átlagának különbsége

2. ábra: Éves átlagos állományhasznosítás

Induló állomány: 1987–1997 átlagában

Növekmény: az induló állomány és a 2007–2017 közötti időszak átlagának különbsége

A statisztikai adatok megbízhatósága a térségben is megkérdőjelezhető, az állománynagyságra vonatkozó adatok mind korábban, mind a jelenben alulbecsültek, amit az is igazol, hogy a hasznosítás lényeges növekedése ellenére az állománynagyságban érdemi változás alig van, illetve a vadkár nagysága az utóbbi 20 évben továbbra is lényegesen növekedett (1–2. ábra). A statisztika alapján megállapítható, hogy valamennyi nagyvad faj esetében az állománylétszám emelkedett, s ennek következtében a hasznosítás is. Hosszabb időszakot, az utóbbi 20 évet figyelembe véve a gímszarvasnál 14 %-kal emelkedett az állománylétszám, annak ellenére,

hogyan ugyanabban az időszakban a hasznosítás 144 %-kal nőtt. Az őz esetében az állománylétszám 9 %-kal nőtt, míg a hasznosítás 169 %-kal emelkedett. A vaddisznó esetében az állománylétszám növekedés 28 %-os, a hasznosítás 113 %-kal nőtt. Mindezek alapján megállapítható, hogy a hasznosítás jelenlegi módja és mértéke nem felel meg a tájegységi vadgazdálkodási tervben rögzített fenntartható legkisebb szabadterületi létszám és az élőhelyet nem veszélyeztető, fenntartható szabadterületi létszám által meghatározott intervallumnak. A területen tapasztalható vadkárt fokozza az a tény is, hogy a szántótulajdonosok egyre több területet kerítenek be, amellyel nemcsak a vad mozgását korlátozzák, hanem a táplálkozási területét is lényegesen leszűkítik. Ennek következtében a természetvédelem szempontjából fontosabb erdő és rét, legelő művelési ágú területeken a vadterhelés még fokozottabb.

A túltartott nagyvadállományból származó, a Natura 2000 értékek fenntartását veszélyeztető tényezők és jelenségek:

- A folyamatos erdőborítás megvalósítását legfőbbképpen akadályozó tényező a túlszorított nagyvadállomány, így a jelölő élőhelyek fenntartása kérdésessé válik.
- A rét, legelő művelési ágban lévő területek esetében elsősorban a vaddisznó túrázásából adódó problémák emelendők ki, melyek következtében az ide tartozó élőhelytípusok természetessége csökken, az inváziós fajokkal való betelepülés veszélye nő. Ezen élőhelytípusok esetében – az erdőállományokkal ellentétben – bekerítésre, vagy egyéb fizikai módon történő megvédésre sem jogszabályi, sem gyakorlati lehetőség nincsen.
- A vizes élőhelyek esetében a nagyvad dagonyázása, taposása okoz lényeges leromlást, amely esetében erdőterületen kívül szintén nincs lehetőség a fizikai védelemre.

Horgászat

A tervezési területen az alábbi halgazdálkodási vízterületek találhatók:

Vízterület neve	Rendeltetés	Érintett ingatlanok (tavaknál)	Víztérkód
Alsószőlőnői Rába holtág	különleges		18-073-1-1
Bajánsenyei horgásztó		Bajánsenye 0308/7	18-046-1-4
Bajánsenyei víztározó		Bajánsenye 0158, 0156	
Csörötnék kavicsbánya-tó	különleges		18-085-2-1
Csörötnék kavicsbánya-tó	különleges		18-095-2-1
Grajka-patak (eredetétől a Szakonyfalui-patakig)	különleges		18-065-1-1
Hársas-patak (eredetétől a Rába-folyóig)	különleges		18-066-1-1
Himfai környezetvédelmi tó			18-009-1-1
Huszászi-patak (eredetétől a Rába-folyóig)	különleges		18-068-1-1
Kerca-patak (országhatártól a Kerka-folyóig)	különleges		18-071-1-1
Kerca patak (országhatártól Alsószerterzsébetig)			18-072-1-1
Lugos-patak (eredetétől a Rába-folyóig)	különleges		18-069-1-1

Máriaújfalui víztározó - Hársas-tó		Szentgottghárd 0596/20	18-015-1-1
Rába folyó (országhatártól a nicki gátig, + Magyarlak 0225 hrsz-ú holtág)			18-021-1-1
Rábagyarmat kavicsbánya-tó	különleges		18-086-2-1
Rátót kavicsbánya-tó 2	különleges		18-092-2-1
Rátót kavicsbánya-tó 3	különleges		18-093-2-1
Rátóti kavicsbánya-tó 1	különleges		18-087-2-1
Szakonyfalui-patak (eredetétől a Rába-folyóig)	különleges		18-067-1-1
Szentgyörgyvölgyi-patak (országhatártól a Kebele patakig)	különleges		18-070-1-1
Szölnöki-patak	különleges		18-026-1-1
Vadása II.		Hegyhátszentjakab 073/68, 073/69	
Vadása II. előtározó		Hegyhátszentjakab 063/145, 073/4, 073/7, 073/35, 073/67, 073/71	18-076-1-4
Vadása tó		Hegyhátszentjakab 432	18-030-1-1
Vörös-patak (országhatártól a Rába folyóig)			18-040-1-1
Zala			20-051-1-4

A halgazdálkodási vízterületek közül a különleges rendeltetésűek esetében a halgazdálkodási joggal az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság rendelkezik. Ezekben a halgazdálkodás a halórzésen kívül, kizárólag kutatási és monitorozási tevékenység formájában zajlik. A cél az őshonos halállomány, kiemelten a védett és közösségi jelentőségű fajok megőrzése, az élőhely állapotának fenntartása, fejlesztése.

A fennmaradó területek közül a Himfai tó halgazdálkodói jogát a Szombathelyi Erdészeti Zrt. gyakorolja, a többiét pedig a Sporthorgász Egyesületek Vas megyei Szövetségének (<http://www.vasihorgasz.hu>) kezelésébe tartozik. Itt a gazdálkodás az őshonos halállomány és a vízi élővilág védelmének érdekében történik, amelyet a halgazdálkodási terv alábbi előírásai hivatottak érvényesíteni:

- A területi jegyhez mellékelt horgászrendben foglalt, a halállomány védelmét célzó előírásokat a horgász köteles maradéktalanul betartani.
- Csak regisztrált, ellenőrizhető forrásból származó hal kerül telepítésre, a szükséges állategészségügyi igazolások megléte mellett. A vízterületekbe idegenhonos halat elhelyezni, nem őshonos élő hallal csalizni tilos.
- A vízterületek szélét kísérő vízinövényzet irtása, károsítása tilos.
- A horgászat során a megjelenő kételtű és hulló állomány károsítása szintén tilos.

A horgásztavakon a hínárnövényzet irtása kizárólag a horgászhelyek közvetlen környékén történik. A Hársas-tóban előforduló védett sulymot az ilyen beavatkozásoknál kímélik.

A horgászszövetség a Rábába, a Vörös- és a Szölnöki-patakba, valamint a Hársas-tóba telepít

halat. A folyóvizekbe nyurgapontyt, keszeget, balint, harcsát, csukát, csapó sügeret és III. nyaras pontyt telepítenek ötévente, néhány ezres nagyságrendben. A Hársas-tóba balin, harcsa és keszeg telepítés nem történik.

1.3.3.4. Vízgazdálkodás

A természetes vízfolyások, állóvizek, egyéb vizek és vízellátási-művek vízügyi kezelését a Vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény 3. § (2) bekezdése, valamint a 223/2014. Korm. rendelet 5. és 8. §-a alapján a Nyugat-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság látja el. A vízfolyások legnagyobb része a Duna vízgyűjtőjének Rába alegységéhez, kisebb része a Mura és a Zala alegységhez tartozik (lásd alábbi táblázat), amelyek hosszú távú kezelését a Vízgyűjtő-gazdálkodási terv határozza meg (<https://www.vizugy.hu/>).

Víztest neve	Hossz (km)	Szélesség (m)	Mélység (m)	Esés (%)	Sokéves középvízhozam [m ³ /s]	Jellemző hasznosítás
Rába alegység						
Hársas-patak	6,86	0,8	0,15	4,63	0,073	Tározás
Huszászi-patak	8,42	1	0,09	3,80	0,116	
Lugos-patak	8,37	2,3	0,04	2,46	0,149	
Rába (határtól)	10,25	30	1,25	1,50	0,149	Vízienergia
Rába (Lapincstól)	105,26	32	1,1	0,54	0,990	Vízienergia
Szőlnői-patak	12,61	2,3	0,17	6,16	0,129	
Vörös-patak és Láhn-patak vízrendszere	32,88	4	0,18	2,00	0,332	
Mura alegység						
Szentgyörgyvölgyi -patak (Kebele-patak felső vízgyűjtője)	43,28	2	0,3	1,50	0,767	Tározás
Kerca	6,60	1,25	0,24	2,35	0,206	
Kerka	53,84	14	0,55	1,39	6,624	
Zala alegység						
Szentjakabi- és Magyarósvi-patakok	10,70	3	0,39	2,45	0,06	Tározás
Szőcei-patak	5,58	2	0,24	2,46	0,08	Tározás
Zala forrásvidék	18,32	1,6	0,18	2,48	0,58	

A tervezési területen természetes tavak nem találhatóak. Mesterséges völgyzárógátas tavakat hoztak létre patakok visszaduzzasztásával. Ilyen a Hársas-patak visszaduzzasztásával létrejött Hársas-tó, a Himfai-patakéval létrejött Himfai-tó, valamint a Szentjakabi-patakéval létrejött Vadása-tó. A Kerkára épült Bajánsenyei víztározó kívül esik a tervezési területen.

A tervezési területen található vízfolyások nagyrészt természetszerű mederrel rendelkeznek. Ez

alól kivételt képeznek a települések belterületén, valamint hidak közvetlen környezetében található szakaszok. Ezeken jellemző a termésköves partbiztosítás, esetenként betonozott meder. A Kerca- és Kerka-patakot az 1960-as években szabályozták, ahol jelentős szakaszokon mesterséges mederbe terelték a vízfolyásokat. Mára azonban ezek a szakaszok is természetszerűvé alakultak a víz építő és romboló munkájának köszönhetően. 2007-ben a Kerca-patakon élőhelyrekonstrukciót hajtottak végre, melynek keretében négy természetes mederszakaszba terelték vissza a teljes vízhozam 70%-át.

Vízenergia-hasznosítás

A jelölő értékeket befolyásoló egyik legjelentősebb vízgazdálkodási tevékenység a vízenergia-hasznosítás. A Rába tervezési területre eső szakaszán három törpe vízerőmű is található, Alsószölnöknél, Szentgotthárdnál és Magyarlaknál. Mindegyik erőmű esetében egy-egy duzzasztómű zárja el keresztirányban a folyót és több visszaduzzasztást hoz létre ezzel a gátak felvízi szakaszán. A visszaduzzasztott, álló víztérben az áramláskedvelő gerinctelenek és halak számára alkalmatlan élőhely jön létre, ezzel negatívan hat számos jelölő értékre. A keresztgátak akadályozzák a halak hosszirányú vándorlását, így negatív hatással számos jelölő fajra. A szentgotthárdi és a magyarlaki duzzasztóműnél halátjárót alakítottak ki a hosszirányú átjárhatóság biztosítására. A hallépcsők hatékonyságát mindkét esetben vizsgálták elektromos halászgép segítségével. Az eredmények arra utalnak, hogy a szentgotthárdi hallépcsőt és a csónakcsúszdát is használják a halak, legnagyobb számban sujtásos küsz és márna került elő, de kövicsík, vágócsík és domolykó is előfordult benne. A felmérések során 14 halfaj 401 egyedét mutatták ki a hallépcsőből és a csónakcsúszdából. A magyarlaki hallépcsőből viszont csupán 3 (sujtásos küsz, márna, sebes pisztráng) faj 11 egyedét tudták kimutatni, ami az elégtelen működésre utal.

Víztározás

A víztározók szintén alapvetően befolyásolják a vízfolyások áramlási viszonyait, vízminőségét és élővilágának összetételét. Ilyen hasznosítás történik a Hársas-patakon, a Szentjakabi-patakon és a Kerkán. Az első helyen említett patak völgyzárógátas visszaduzzasztásával jött létre a Hársas-tó, a második helyen említett patak felduzzasztott szakaszából nyeri vizét a Bajánsenyei-tó, az utolsó visszaduzzasztásával pedig a Vadása-tó jött létre. A Szőce-patakra és a Szentgyörgyvölgyi-patakra épült, szintén völgyzárógátas víztározók kívül esnek a tervezési területen. A víztározók, hasonlóan a Rábán kialakított duzzasztott szakaszokra, alkalmatlan élőhelyet jelentenek az áramláskedvelő fajoknak, így a legtöbb jelölő ízeltlábú- és halfajnak is. A víztározók éppen ezért akadályt képeznek a vízi élőlények számára és megszüntetik a patakok hosszirányú átjárhatóságát. Halátjáróval egyik víztározó sincsen ellátva. A víztározókban eutrofizálódó, felmelegedő és oxigénben elszegényedő víz negatív hatását kifejti az alvízi szakaszon is és az áramláskedvelő fajok visszaszorulását eredményezi.

Árvízvédelem

A vízfolyásokon a különböző árvízvédelmi beavatkozások rendkívül ritkák, a vízügyi kezelő nagyrészt figyelembe veszi a természetvédelmi elvárásokat. Mederkotrás, újabb partbiztosítás kialakítása kizárólag pontszerűen, rendkívül indokolt esetben történik. Jellemző volt ugyanakkor az elmúlt években a partmenti fás növényzet irtása, amely egyes esetekben szinte teljes tarvágást jelentett. Az ilyen jellegű beavatkozásokat azonban a természetvédelmi kezelő az utóbbi két évben rendre megakadályozott. Ezek a beavatkozások könnyen a vízfolyás árnyalásának megszűnését eredményezheti, amely rontja a víz minőségét és az érzékenyebb fajok, mint pl. a balkáni hegyiszitakötő visszaszorulását eredményezi. Ez utóbbira példa a Szentgyörgyvölgyi-patakon végzett fakivágás, melynek következtében az érintett szakaszból teljesen eltűnt ez a fokozottan védett szitakötőfaj.

Szennyvízterhelés

Számos vízfolyás befogadója tisztított kommunális szennyvíznek (lásd alábbi táblázat). Emellett a Rábába kerül a szentgotthárdi textilüzem és a termálfürdő szennyvize. A tisztított szennyvíz kivétel nélkül minden esetben közvetlenül jut a vízfolyásokba, biológiai szűrőmezőt sehol nem alakítottak ki. A tisztított szennyvíz a kisvízfolyásokban (a Rába kivételével) komoly problémát okoz. A kisvízes időszakokban ugyanis a beeresztett szennyvíz mennyisége elérheti, sőt bizonyos esetekben meg is haladhatja a patak természetes vízhozamát. Ez komoly terhelést jelent a vízfolyásokra nézve és kimutatható mértékben károsítja az élővilágot. A legújabb kutatási eredmények szerint a szennyvízbevezetés alatti 100 méteres szakaszon a vízi gerinctelen közösség elsősorban generalista, a vízminőségre érzéketlen fajokból áll és a vízfolyásra egyébként jellemző karakterfajok (kérészek, álkérészek, szitakötők) hiányoznak. A szennyvíztisztítók kapacitása és üzembiztonsága sokszor nem kielégítő, így előfordulnak meghibásodások, amikor tisztítatlan szennyvíz kerül a vízfolyásokba. Ilyen eset fordult elő 2015-ben a Zalan Őriszentpéternél, ahol több napon keresztül folyt a félig tisztított szennyvíz a patakba. A következmények drasztikusak voltak: az élővilág legalább 1 km-es szakaszon szinte teljesen megsemmisült vagy elvándorolt.

Befogadó víztest név	Település megnevezése	Szennyvízkibocsátás típusa	A kibocsátott tisztított szennyvíz mennyisége (ezer m³/év)
Rába	Ivanc	települési szennyvíztisztító	81
Rába	Szentgotthárd	Egyéb feldolgozóipar	41
Rába	Szentgotthárd	Termálvíz, fürdővíz	29
Szentjakabi- és Magyarósi- patakok	Hegyhátszentjaka b	települési szennyvíztisztító	17
Zala forrásvidék	Szalafő- Templomszer	települési szennyvíztisztító	3
Zala forrásvidék	Szalafő-Felsőszer	települési szennyvíztisztító	1
Zala forrásvidék	Szalafő- Csörgőszer	települési szennyvíztisztító	2
Zala forrásvidék	Szalafő-Alsószer	települési szennyvíztisztító	1
Zala forrásvidék	Ispánk	települési szennyvíztisztító	3
Zala forrásvidék	Őriszentpéter	települési szennyvíztisztító	101
Szentgyörgyvölgyi -patak (Kebele- patak felső vízgyűjtője)	Magyarszombatfa	települési szennyvíztisztító	12
Kerka	Bajánsenye	települési szennyvíztisztító	53

1.3.3.5. Turizmus

Az Őrség idegenforgalmi vonzerejét a táj viszonylagos háborítatlansága, csendje, harmóniája, természeti és tájképi értékei, népi építészeti és szakrális emlékei, falusias jellege határozza meg. A térség idegenforgalmáról a határsávba történő beutazások korlátainak felszámolását követően, az 1970-es évek végétől lehet beszélni.

Az Őrség, Vendvidék, Belső-Őrség, Rába-völgy területét a magyarországi zöld/szelíd turizmus egyik potenciális bázisának lehet tekinteni. Napjainkban a terület turistaútvonalakkal jól feltárt, jelölései rendszeresen karbantartottak. Mintegy 500 km hosszú az Őrség és Vendvidék jelölt turistaútvonalainak hossza. Gyalogtúrázók és kerékpárosok részére megfelelő térképek állnak rendelkezésre. A terület nyugati sávja belesik az Eurovelo útvonalba, emiatt itt további fejlesztések várhatóak. A térség lovas turizmusának fejlesztése jelenleg alakul ki. A domborzati adottságok télen szánkó és sítúrákat is lehetővé tesznek.

A térségben számos népszerű nagyrendezvény szerveződött, melyek tavasztól őszi színvonalas programot kínálnak az ide látogatóknak. Ilyen pl. a Virágzás Napjai (Őriszentpéter), az Őrállók Napja (Őriszentpéter, Szalafő), az Őrségi Lepkekaland (Szalafő), az Őrségi Vásár (Őriszentpéter), a Völgyhídi Vásár (Nagyrákos), a Nemzetközi Fazekas Találkozó (Magyarszombatfa), Hétrétország (Őriszentpéter és a térség települései), az Őrségi Tökfesztivál (Őriszentpéter, Szalafő), Természetesen Őrség (Őriszentpéter).

Mostanra kialakult a vendéglátók által jól szervezett és működtetett vendégházak, fogadók, fizetővendég szobák hálózata, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság Tourinform irodát működtet Őriszentpéteren, valamint látogatóközpontokat alakított ki Apátisvánfalván, Szócén, Őriszentpéteren, Természetvédelmi Oktatóközpontot Őriszentpéteren.

A turizmus nem csak mint szolgáltatást igénylő kereslet, hanem mint munkahelyteremtő, népességmegtartó erő is jelentkezik.

Ha a térség idegenforgalmi adottságait turisztikai szempontból vizsgáljuk, a térséget több részre lehet osztani:

- A néprajzi Őrség, legfőképp Szalafő, Őriszentpéter
- Szentgotthárd: fürdő és környéke
- Vadása-tó, Hársas-tó, Himfai-tó és a Borostyán-tó vonzáskörzete
- Rába-folyó, víziturizmus
- Belső-Őrség: fazekasság Magyarszombatfa-Velemér-Szentgyörgyvölgy környéke
- Hármashatár, Felsőszölnök és a Vendvidék, Információs centrum Apátisvánfalva
- Szőce, láprét és a Lápok Háza

Ezen a pontokon, területeken nagyobb a látogatottság, ami miatt megfelelő, lehetőleg környezetbarát infrastruktúrát kell létrehozni, ahol az még hiányzik. Természetvédelmi szempontból érzékeny területeken, pl. a Rábai vízitúrák esetében, az élővilág zavartalanságát szervezéssel, irányítással kell megoldani.

A védelem alatt álló területek idegenforgalmi vizsgálata során szót kell ejteni a természetvédelemhez kapcsolódó vendégforgalomról is. Ez részben szakmai turizmusnak is tekinthető, mert elsősorban a védett értékek megismerése, kutatása vonzza. A Harmatfű Természetvédelmi Oktatóközpont biztosít lehetőséget az erdei iskolák és tanulmányutak, egyéb

programok kialakításához. A terület egyik leglátogatottabb része a szőcei tőzegmohás láp és a Lápok Háza. Ez a látogatói turizmus általában szervezett formában, különböző környezet- és természetvédelmi táborokban jelenik meg. A látogatók sok esetben aktívan részt vesznek a természetvédelmi kezelési munka ellátásában (pl. szénagyűjtő tábor), vagy a kutatási munkában (pl. madár-, lepke-, denevérmegfigyelés, gyűrzés és vonuláskutatás, botanikai vagy rovarügyi kutatások). A láprét bemutatását a bemutató épületen kívül kiépített pallósor is segíti. A Vendvidéken, Apátistvánfalván Információs centrum létesült. A terület leglátogatottabb része Szalafő, ezen belül a Pityerszer, a műemlékvédelem alatt álló Népi Műemlékegyüttes, melyet a nemzeti park működtet. Itt a csoportok programkínálatának színesítése érdekében infrastrukturális fejlesztések történtek, játszótér, népi játszótér kialakításával. Tervezés alatt áll még egy fogadóépület létesítése, megfelelő parkoló kialakítása.

A terület természeti és épített értékeit számos tanösvény mutatja be, melyeket nagyrészt a nemzeti park igazgatóság szervezete létesített.

A terület szakrális emlékei szintén jelentős vonzerővel bírnak, külön kiemelhetők az Árpád-kori templomok, mint a veleméri Szentháromság templom, az Óriszentpéteri Szent Péter Plébániatemplom, a hegyhátszentjakabi és a szőcei templom. Emellett a tájházak, a helytörténeti gyűjtemények, a haranglábak (leghíresebb a pankaszi szoknyás harangláb), a sökfás temetők is látogattak.

1.3.3.6. Ipar

A tervezési területen, vagy annak határában számos településen található olyan kisebb-nagyobb ipari tevékenységet folytató üzem, műhely, bánya, melyek hatása közvetlenül, vagy közvetve hatással van a Natura 2000 terület élővilágára. A jelentősebbek az alábbiak:

- Opel Szentgotthárd Kft Szentgotthárd, a tervezési területen kívül, de azt terhelő légszennyező kibocsátással, a tisztított szennyvíz befogadója a Rába,
- Allisson KFT, Szentgotthárd, a tervezési területen kívül, de azt terhelő légszennyező kibocsátással, a tisztított szennyvíz befogadója a Rába,
- Drótgár, Szentgotthárd, a tervezési területen, de azt terhelő légszennyező kibocsátással,
- Mitix KFT, Szentgotthárd, a tervezési területen, de azt terhelő légszennyező kibocsátással, a tisztított szennyvíz befogadója a Rába.
- Gotthard Therme Fürdő és szálloda, Szentgotthárd, a tervezési területen kívül, de azt terhelő légszennyező kibocsátással, a tisztított szennyvíz befogadója a Rába,
- A MOL ZRt. óriszentpéteri bányatelkén történik az Őrség alatt elhelyezkedő szénhidrogén-telep kitermelése, 8 kút üzemel (Óriszentpéter, Bajánsenye, Kercaszomor határában), szállító csővezetékrendszeren keresztül vezetik el a gázt Lenti irányába,
- A Rábán 3 kis vízerőmű működik (Alsószőlőnk, Szentgotthárd, Magyarlak),
- Magyarszombatfán a kerámiagyár a TONBERG KFT üzemeltetésével, az agyagbánya a település külterületén található,
- Nagyrákos belterületén a Zsuhár kertészet,
- Felsőjánosfa belterületén a Marton-Fa KFT fűrészüzeme,
- SABROY Ipari és Szolgáltató Kft (készítő műhely) Óriszentpéter,
- Szalafő belterületén a Tejfeldolgozó üzem, a tisztított szennyvíz befogadója a Szala,
- Óriszentpéter határában a nemzeti park géptelepe,
- Felsőmarác határában nyílászáró üzem.

A tervezési területen található felhagyott bányák, iparterületek, melyek rekultiválást igényelnek:

- Pankaszi Téglaiipari Kft, Pankasz, telephelye
- Pankaszon, Szőcén, Órimagyarósdon kavicsbánya üzemelt, mely a magyar-szlovén vasútvonal építéséhez szolgáltatta a kavicsot.

1.3.3.7. *Infrastruktúra*

Az Órség Natura 2000 területet 44 település érinti, ennek következtében infrastruktúrával jelentősen ellátott. Minden település országos mellékúttal érintett, az áthaladó tehergépjármű forgalom megterhelő és negatív hatású. A mezőgazdasági területek, de főleg az erdők burkolatlan, vagy tömör kavicsos felszínű utakkal feltártak. A közutak és a magánutak (pl. a mezőgazdasági és erdészeti feltáróutak) a bakancsos, kerékpáros és a lovas turizmus számára is közlekedési lehetőséget biztosítanak. Mintegy 500 km hosszú az Órség és Vendvidék kijelölt turistaútvonalainak hossza.

Számos hivatalos határátlépési pont található Ausztria (Alsószölnök, Felsőszölnök-Hármashatár) és Szlovénia (Felsőszölnök, Kétvölgy, Orfalu, Szalafő, Óriszentpéter, Bajánsenye, Kercaszomor, Magyarszombatfa) felé.

Vasútvonal a terület déli oldalán halad keresztül Zalalövőtől Bajánsenyén keresztül Szlovénia felé, a vonalon 5 vasúti állomás található. A vasútvonal zajterhelése a vonal közvetlen környezetében jelentős.

A területet behálózzák az alacsony feszültségű légkabel-hálózatok. Egy 20 kV-os nyomvonal keresztezi DK-ÉNY-i irányban Szentgotthárdig és egy magas feszültségű vezeték (120 kV-os) Szattától Csákánydoroszlón keresztül szintén Szentgotthárd-felé. Pankasz határában megépült egy transzformátor-telep, amely a folyamatos-villamos áramellátást biztosítja a térségben.

A Rábán 3 kis vízerőmű működik (Alsószölnök, Szentgotthárd, Magyarlak). Szentgotthárdon, Magyarlakon hallépcső segíti a halfajok hosszirányú mozgását. Az alsószölnöki erőmű felújítása jelenleg folyik. Rábagyarmat határában, a Rába bal partján kiépített vízitúra-megálló, pihenőhely létesült.

A terület minden településén vezetékes ivóvízhálózat létesült. A térség kis vízfolyásai (Szölnöki-patak, Szakonyfalui-patak, Lugos-patak, Zala, Kerka, Kerca, Szőcei-patak) és a Rába a települések szennyvíztisztítóiból kikerülő tisztított szennyvíz befogadói. Alkalmanként anomáliák fordulnak elő a szennyvíztisztító telepeken, így a csak részben tisztított szennyvíz is kikerülhet a vízfolyásokba. A keletkezett hulladékot a térségből regionális gyűjtőbe szállítják. A régi hulladéklerakókat zömében földdel borították be, és nagy részük nem lett felszámolva.

A térség településeinek zöme vezetékes gázzal ellátott. A MOL ZRt. óriszentpéteri bányatelkén történik az Órség alatt elhelyezkedő szénhidrogén-telep kitermelése, a 8 üzemelő kútból két gyűjtőtelepen (Bajánsenye, Kercaszomor) gyűjtik össze a nyers gázt, amit földbe helyezett csővezetéken továbbítanak Lenti-Mumor irányába.

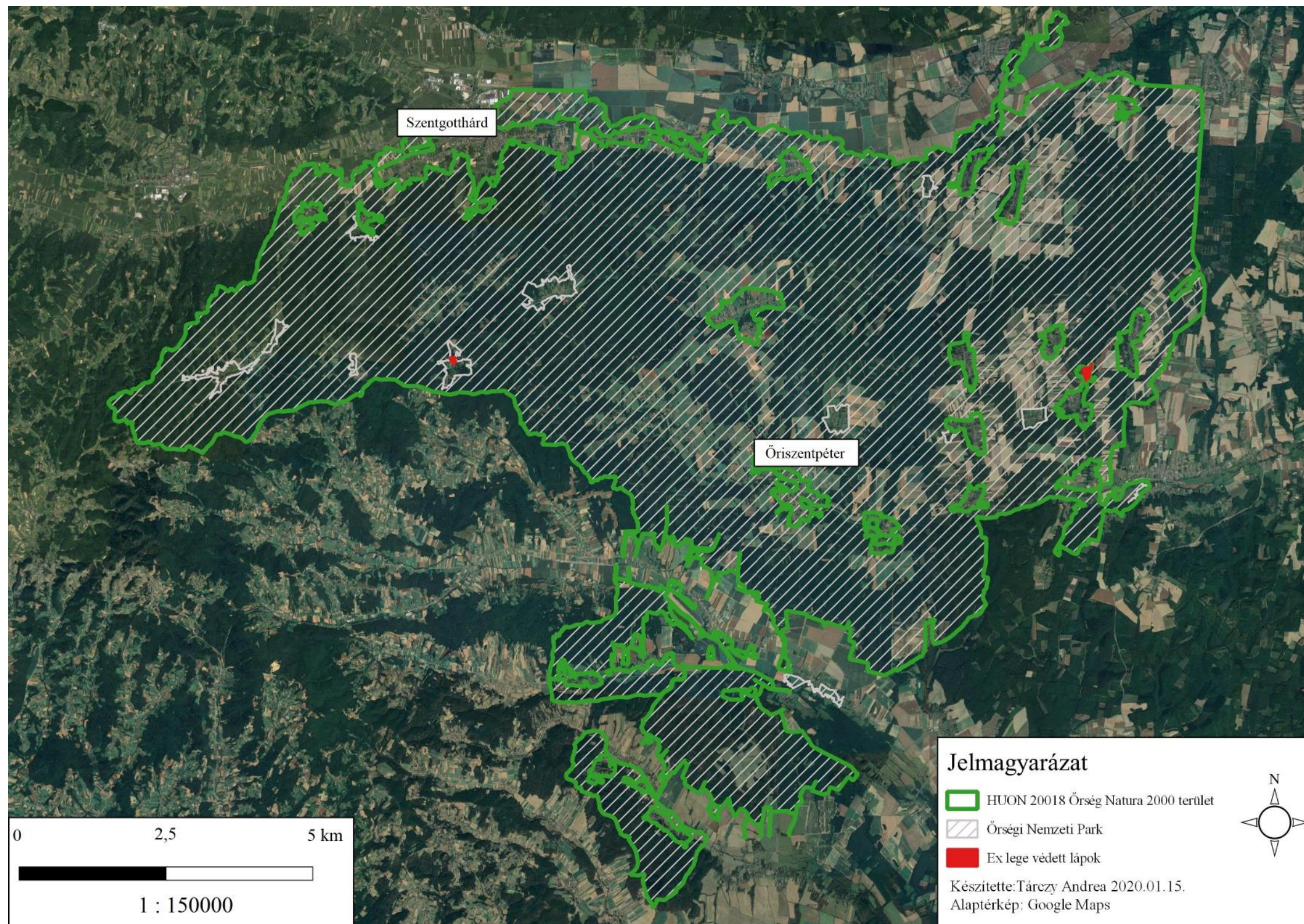
2. Felhasznált irodalom

- ÁBRAHÁM L. (szerk.) (2012): Nappali lepke atlasz – Atlas dnevnih metuljev – Butterfly atlas. – Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, Óriszentpéter, 248 pp.
- AMBRUS A., BÁNKÚTI K., KOVÁCS T. (1995): Az Őrség szitakötő faunája (Odonata) - Savaria 22(2): 49-62.
- ÁNGYÁN J. – TARDY J. – VAJNÁNÉ MADARASSY A. (szerk.) (2003): Védett és érzékeny természeti területek mezőgazdálkodásának alapjai. – Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- ASZALÓS R. ÉS GÁLHIDY L. (szerk.) (2015): Natura 2000 erdőterületek kezelése. Bábakalács füzetek 20. – Bükk nemzeti Park Igazgatóság, Eger, 56 oldal.
- BARTHA D. (szerk.) (2016): Az Őrségi Nemzeti Park I-II. – Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, Óriszentpéter.
- BORBÁS V. (1898): Vasvármegye növénygeográfiai viszonyai. In: BOROVSZKY S. (szerk.): Magyarország Vármegyéi és Városai: Vasvármegye - Apollo, Budapest, pp. 497-536.
- BÖLÖNI J., MOLNÁR ZS. ÉS KUN A. (szerk.) (2011): Magyarország élőhelyei, vegetációtípusok leírása és határozója ÁNÉR 2010. – Magyar Tudományos Akadémia Botanikai és Ökológiai Kutatóintézete, Vácrátót, 439 oldal.
- DANKOVICS R. (1996): Kétéltű, hüllő faunisztikai vizsgálatok Vas megyében, Cinege, Vasi Madártani Tájékoztató, Szombathely, 1.
- DÉVAI GY. (2014A): Erdei szitakötő *Ophiogomphus cecilia* (Fourcroy, 1785). In: Haraszthy L. (szerk.): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár: 176-180.
- DÉVAI GY. (2014B): RITKA HEGYISZITAKÖTŐ *CORDULEGASTER HEROS* (THEISCHINGER, 1979). In: HARASZTHY L. (SZERK.): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár: 181-184.
- DURING, H. J. (1979). Life strategies of bryophytes; a preliminary review. – *Lindbergia* 5: 2–18.
- FARKAS S. (szerk.) (1999): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTERIUM, KÖRNYEZETÜGYÉRT FELELŐS HELYETTES ÁLLAMTITKÁRSÁG, TERMÉSZETMEGŐRZÉSI FŐOSZTÁLY (2018): Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. (2018. februári állapot, a 2013-ban elfogadott útmutató átdolgozott változata.)
- FRANK T. (szerk.) (2000): Természet – Erdő – Gazdálkodás. – Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület – Pro Silva Hungaria Egyesület, Budapest – Eger.
- FRANK T. ÉS SZMORAD F. (2014): Védett erdők természetességi állapotának fenntartása és fejlesztése. ROSALIA kézikönyvek 2. – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 160 oldal (ISBN 978 615 5241 12 3)
- GALLAI ZS. (szerk.) Módszertani kézikönyv a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez. Készült „A fenntartható természetvédelem megalapozása a magyarországi Natura 2000 területeken” (Svájci-Magyar Együttműködési Program, SH/4/8), 2016. február, 170 pp. (ISBN: 978 963 269 554 9)
- GYÖNGYÖSSY P. (2008): „Gyántásország”: történeti adatok az Őrségi erdők erdészeti és természetvédelmi értékeléséhez. – Kerekerdő Alapítvány, Szombathely.
- GYURÁCZ J., LUKÁCS Z., VÖRÖS N. (2010): Vas megye madarainak névjegyzéke, Cinege, Vasi Madártani Tájékoztató, Szombathely, 15.
- HARASZTHY L. (szerk.) (2014): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. – Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, Csákvár, 956 oldal.
- HARKA Á., SALLAI Z. (2007) Magyarország halfaunája p.:198-199
- HOFFMANN E. (2010): A lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) populáció-vizsgálata az Őrségi Nemzeti Parkban. – Szakdolgozat, Kaposvári Egyetem, Kaposvár.

- HORVÁTH F. – DOBOLYI K. Z. – MORSCHHAUSER T. – LŐKÖS L. – KARAS L. – SZERDAHELYI T. (1995): FLÓRA Adatbázis 1.2. Taxon-lista és attribútum-állomány. – Flóra Munkacsoport MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete és MTM Növénytár, Vácrátót - Budapest, 252 pp.
- KELEMEN J. (szerk.) (1997): Irányelvek a füves területek természetvédelmi szempontú kezeléséhez. – TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest.
- KIRÁLY G., KIRÁLY A., MESTERHÁZY A. (2011): Az Őrség Kiemelt Jelentőségű Természetmegőrzési Terület (HUON 20018) élőhelytérképezése. – Kutatási jelentés, Mohos-Csitri Ökológiai Kutató KKT, Budapest.
- KIRÁLY G.-KIRÁLY A. (1998B): Adatok Magyarország flórájának és vegetációjának ismeretéhez - Kitaibelia 3 (1): 113-119.
- KORDA M. (szerk.) (2016): Az erdőgazdálkodás hatása az erdők biológiai sokféleségére. Tanulmánygyűjtemény – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 679 oldal. (ISBN 978 615 5241 19 2)
- KOVÁCS T. - AMBRUS A. (2001): Ephemeroptera, Odonata and Plecoptera larvae from rivers of Rába and Lapincs (Hungary) - Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 25: 145-162.
- KÖRÖSI, Á., SZENTIRMAI, I., BATÁRY, P., KÖVÉR, SZ., ÖRVÖSSY, N., PEREGROVITS, L. (2014): Effects of timing and frequency of mowing on the threatened scarce large blue butterfly – A fine-scale experiment. – Agriculture, Ecosystems and Environment **196**: 24–33.
- KRAUS, D., BÜTLER, R., KRUMM, F., LACHAT, T., LARRIEU, L., MERGNER, U., PAILLET, Y., RYDKVIST, T., SCHUCK, A., WINTER, S. (2016): Catalogue of tree microhabitats – Reference field list (Fák mikroélőhelyeinek katalógusa – referencialista terepi felvételezéshez). Integrate+ Technical Paper. 16 p.
- KUN R., SZÉPLIGETI M., MALATINSZKY Á., VIRÁGH K., SZENTIRMAI I., BARTHA S. (2014): Egy inváziós faj, a *Solidago gigantea* Aiton által kolonizált mocsárrétek diverzitása és fajkompozíciós koordináltsága. – Botanikai Közlemények **101**(1–2): 1–13.
- MERKL O. (2014): Nagy szarvasbogár. *Lucanus cervus* Linnaeus 1758. In: HARASZTHY L. (szerk.): Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon. Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár, 238-242.
- NAGY F. (2014): Vas megye nagylepkéi - Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, Szombathely, 376 pp.
- NAGY, F., SZÉL, GY. & VIG, K. (2004): Vas megye futóbogár faunája (Coleoptera: Carabidae). – Praenorica, Folia historico-naturalia, 7: 235 pp.
- ORBÁN, S. (1992): Life strategies in endangered bryophytes in Hungary. – Biological Conservation 59: 109–111.
- RAKONCZAY Z. (SZERK.) (1989): Vörös Könyv. Akadémiai Kiadó, Budapest 360 pp.
- SÁFIÁN SZ., SCHERER Z., STRAUSZ M., HORVÁTH B. & KOROMPAI T. (2016): Lepkék - Lepidoptera. In: Haraszthy L. & Sáfián Sz. (szerk.): Védett állatfajok elterjedési atlasza Vas, Zala és Somogy megye Natura 2000 területein. - Somogy Természetvédelmi Szervezet, Somogyfajsz, p: 63-95.
- SÁR J. (1994): A Dél- és Nyugat-Dunántúl fakéreg alatt gyűjtött bogarai (Coleoptera). Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 18: 81-95.
- SUTHERLAND, W. J. – HILL, D. A. (szerk.) (1995): Managing habitats for conservation. – Cambridge University Press, Cambridge.
- TÍMÁR G. (2002): A Vendvidék erdeinek értékelése új nézőpontok alapján. – Doktori értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron.
- VISZLÓ L. (szerk.) (2011): A természetkímélő gyepgazdálkodás. – Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, Csákvár.
- ZÓLYOMI B. (1952): Magyarország növénytakarójának fejlődéstörténete az utolsó jégkorszaktól. – MTA Biol. Oszt. Közl. **1**: 491–544.

3. Térképek

3.1. Áttekintő térkép

3.2. Élőhelytípusok

A tervezési területen előforduló élőhelytípusok térképe - terjedelmi okokból – a fenntartási terv elektronikus mellékletét képezi, összesen 109 térképszelvény formájában. A térképekhez az alábbi jelmagyarázat tartozik.

Jelmagyarázat

- községhatár
- HUON20018 Natura2000 terület határa
- Őrségi Nemzeti Park
- Élőhelyek
- Ex lege védett lápterület

A-NER élőhely típusok:

- A1 Állóvízi sulymos, békalencsés, rucaörömös, tócsagazos hínár (3150)
- B1a Nem tűzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások
- B2 Harmatkásás, békabuzogányos mocsári-vízparti növényzet
- B4 Lápi zsombékosok (7230)
- B5 Nem zsombékoló magassásrétek
- BA Csatornák partmenti növényzete
- C23 Tőzegmohás átmeneti lápok és tőzegmohalápok (7140)
- D1 Láprétek (*Caricion davallianae*) (7230)
- D2 Kékperjés rétek (6410)
- D34 Mocsárrétek (6440, 6510)
- D5 Patakparti és lápi magaskórósok (6430, 6410)
- E1 Franciaperjés rétek (6510)
- E2 Veres csenkeszes hegyi rétek (6520)
- E5 Csarabosok (4030)
- I1 Üde természetes pionír növényzet (3130)
- J1a Fűzlápok, lápcserjések (91E0*)
- J3 Folyómenti bokorfüzesek (91E0*)
- J4 Fűz-nyár ártéri erdők (91E0*)
- J5 Égerligetek (91E0*)
- J6 Keményfás ártéri erdők (91F0)
- K1a Gyertyános-kocsányos tölgyesek (91G0*)
- K2 Gyertyános-kocsánytalan tölgyesek (91G0*)
- K5 Bükkösök (9130)
- L2b Cseres-kocsányos tölgyesek (91M0)
- N13 Mészkerülő lombelegyes fenyvesek
- OA Jellegtelen fátlan vizes élőhelyek
- OB Jellegtelen üde gyepek és magaskórósok
- OC Jellegtelen száraz- vagy félszáraz gyepek
- OD Lágyszárú özönfajok állományai
- OF Magaskórós ruderalis gyomnövényzet
- OG Taposott gyomnövényzet és ruderalis iszapnövényzet
- P1 Őshonos fafajú fiatalosok
- P2a Üde cserjések

- P2b Galagonyás-kökényes cserjések
- P2c Idegenhonos cserje vagy japánkeserűfű fajok uralta állományok
- P3 Újonnan létrehozott fiatal erdősítés
- P45 Fáslegelő, fáskaszálók, felhagyott legelőerdők
- P6 Parkok, kastélyparkok, arborétumok és temetők
- P7 Ősi fajtájú extenzíven művelt gyümölcsösök
- P8 Vágásterületek
- RA Őshonos fajú facsoportok, fasorok, erdősávok
- RB Puhafás pionír és jellegtelen erdők
- RC Keményfás jellegtelen vagy telepített egyéb erdők
- RD Idegenhonos fafajokkal elegyes jellegtelen őshonos fafajú erdők
- S1 Ültetett akácok
- S2 Nemesnyarasok
- S3 Egyéb tájidegen lombos erdők
- S4 Erdei- és feketefenyvesek
- S5 Egyéb tájidegen fenyvesek
- S6 Nem őshonos fafajok spontán állományai
- S7 Nem őshonos fajú facsoportok, erdősávok és fasorok
- T1 Egyéves, intenzív szántóföldi kultúrák
- T2 Évelő, intenzív szántóföldi kultúrák
- T3 Zöldség- és dísznövénykultúrák, melegházak
- T5 Vetett gyepek, füves sportpályák
- T6 Extenzív szántók
- T7 Intenzív szőlők, gyümölcsösök és bogyós ültetvények
- T8 Extenzív szőlők és gyümölcsösök
- T9 Kiskertek
- T10 Fiatal parlag és ugar
- T11 Csemetekertek, faiskolák
- U2 Kertvárosok, szabadidő létesítmények
- U3 Falvak
- U4 Telephelyek, roncssterületek és hulladéklerakók
- U5 Meddőhányók, földdel már befedett hulladéklerakók
- U6 Nyitott bányafelületek
- U7 Homok-, agyag-, tőzeg- és kavicsbányák
- U8 Folyóvizek
- U9 Állóvizek
- U10 Tanyák, családi gazdaságok
- U11 Út- és vasúthálózat

**kiemelt közösségi jelentőségű élőhelytípus*